

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
2019-YL-185

YABANCI İLE BİR ARADA YAŞAMA VE
ÖTEKİLEŞTİRME: MARDİN HALKININ BAKIŞINDAN
SURİYELİ SİĞİNMACILAR

HAZIRLAYAN
Fatıma DOĞAN

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğretim Üyesi Serdar ÜNAL

AYDIN-2019

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Fatıma DOĞAN tarafından hazırlanan “Yabancı İle Bir Arada Yaşama ve Ötekileştirme: Mardin Halkının Bakışından Suriyeli Sığınmacılar” başlıklı tez, 28.08.2019 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı ve Soyadı	:	Kurumu	:	İmzası:
.....	:	.....	:	.....
.....	:	.....	:	.....
.....	:	.....	:	.....
.....	:	.....	:	.....
.....	:	.....	:	.....

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun .....tarih.....sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

... / ... / 2019

Fatıma DOĞAN

ÖZET

YABANCI İLE BİR ARADA YAŞAMA, KAYNAŞMA VE AYRIŞMA SÜREÇLERİ: MARDİN HALKININ BAKIŞINDAN SURİYELİ SIĞINMACILAR

Fatıma DOĞAN

Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Serdar ÜNAL

2019, XVIII + 212 sayfa

2011 yılında başlayan Suriye’de meydana gelen iç karışıklık sonucu Suriye halkının çok önemli bir kısmı komşu ülkelere iltica etmek zorunda kalmıştır. Suriyeli mültecilerin en çok iltica ettikleri ülke olan Türkiye’deki kayıtlı Suriyeli sayısı Ağustos 2019 tarihi itibarıyla toplam 3 milyon 643 bin 870 kişidir. Dolayısıyla, Türkiye’de neredeyse nüfusun %5’lik bir kısmına tekabül edecek sayıda Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Türkiye’deki Suriyelilerin belli bir kısmı çeşitli illerde devlet tarafından kurulan sığınmacı kamplarında yaşamlarını sürdürmeye çalışırken önemli bir kısmı da kamp dışında yerleşik halk ile iç içe yaşamaktadır. Başlangıçta misafir olarak kabul edilen ve tanımlanan Suriyeli sığınmacıların aradan geçen sekiz yıllık süre sonrasında yavaş yavaş Türkiye’de yerleşik hale gelmeye başlaması hiç şüphesiz yerli ile yabancı arasındaki başlangıçtaki ilişkilerin değişmesine neden olmaktadır. Zira, misafirlikten yerleşikliğe geçiş aynı zamanda yabancının yerli toplum tarafından zaman zaman birçok konuda günah keçisi olarak ilan edilmesini ve dolayısıyla ayrımcı ve dışlayıcı söylem ve davranışlarla karşılaşmalarını daha olası hale getirmektedir. Bu anlamda, Türkiye’ye gelen sığınmacıların etkileşimleri sonucunda yerel halkın tutumlarında oluşabilecek dışlama veya ayrımcılık temelindeki pratikler yaygınlaşabilmektedir. Dolayısıyla, Türkiye’de siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda derinlemesine etkiler yaratan bu kitlesel göçün ve misafirlikten yerleşikliğe doğru evrilen sürecin yerleşik halkta nasıl etkiler yarattığı ve yerel halkın perspektifinden Suriyeli sığınmacıların başlangıçtan farklı olarak artık nasıl karşılandığının incelenmesi önemlidir.

Bu çerçevede, araştırmanın konusunu Suriyeli sığınmacılar özelindeki göçler sonucunda gerçekleşen toplumsal etkileşimlerin özellikle algısal boyutta yarattığı gerilimler, bunların yerel halkın gündelik toplumsal pratiklerine nasıl yansıdığı ve dış göçle gelen

dezavantajlı nüfusa yönelik olası olumlu veya olumsuz algıların biçimlenmesinde rol oynayan faktörler veya dinamikler oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle, uzunca bir zamandır yoğun bir Suriyeli sığınmacı akınıyla karşılaşan Türkiye’de sığınmacılara yönelik inşa edilen tutumların somut söylemlere ve eylemlere yansıma biçiminin sosyolojik olarak değerlendirilmesi araştırmanın/tezin merkezi noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, araştırmada, Türkiye’ye yönelen bu göç hareketleri sonucunda sığınmacılarla ilgili yansıyan negatif yöndeki çok sayıdaki gündelik etkileşimin, haberin veya deneyimin yerel halkta “karşıt konum kimliklerinin oluşması”na ve dolayısıyla bir “karşı grup yabancılaştırması”na yol açıp açmadığı veya bu süreçte nasıl bir etkiye sahip olduğunun irdelenmesi amaçlanmaktadır.

Bu kapsamda, Suriyeli sığınmacılarla yerel halkın gündelik karşılaşmalarının ve etkileşimlerinin yüksek olduğu sınır bölgesi yerleşim yerlerinden biri olan Mardin ili araştırmanın evreni olarak seçilmiştir. Mardin’deki Suriyeli sığınmacı nüfusu Mardin ilinin toplam nüfusunun %10,55’ini oluşturmaktadır. Suriyeli sığınmacıların toplam nüfusa oranı bakımından Mardin Türkiye’de yedinci en çok Suriyeli barındıran il durumundadır. Çalışmada nitel metodolojiye uygun olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla derinlemesine görüşmeler yapılmış ve katılımlı gözlem tekniği ile ampirik veriler elde edilmiştir. Teorik örnekleme ve maksimum çeşitlilik örnekleme tekniklerinin kullanıldığı bu çalışmada demografik çeşitlilik göz önünde bulundurulmakla beraber yeteri veri elde edilene kadar görüşmeler devam ettirilmiş ve toplamda 36 katılımcıyla alan araştırması tamamlanmıştır. Dolayısıyla, araştırma, genel olarak yerel halk arasında Suriyeli sığınmacılar özelinde yabancı göçmelere yönelik algıların hangi yönde olduğu ve sığınmacılara yönelik inşa edilen tutumların somut söylemlere ve eylemlere yansıma biçiminin nitel verilere dayalı olarak sosyolojik ekseninde sınır bölgesi olan Mardin ili örneği üzerinden değerlendirilmesini kapsamaktadır. Nitekim, bu araştırma ile yerlinin bakış açısından yabancı ile yerli arasındaki ilişkilerin detaylı olarak ortaya konulması ve henüz ne zamana kadar Türkiye’de kalacakları belli olmayan Suriyeli sığınmacıların uzun vadede Türkiye’de kalmaları ve yerleşik hale gelmeleri durumunda ileride ilişkilerin ne yönde şekilleneceğinin öngörülmesi noktasında katkı sağlaması hedeflenmiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Suriyeli sığınmacılar, Göçmen, Yerleşik, Yabancı, Ötekileştirme, Ayrımcılık, Dışlanma, Algı ve tutumlar, Bütünleşme, Bir arada yaşama.

ABSTRACT

LIVING WITH STRANGERS AND OTHERING: SYRIAN REFUGEES FROM THE PERSPECTIVE OF THE MARDİN PEOPLE

Fatıma DOĞAN

MSc Thesis at Sociology

Supervisor: Assistant Professor Serdar ÜNAL

2019, XVIII + 212 Pages

As a result of internal conflicts in Syria that started in 2011, a significant part of the Syrian people had to take refuge in neighboring countries. The number of Syrians in Turkey has registered a total of 3 million 643 thousand 870 people as of August 2019. Thus, Syrian refugees constitute almost 5% of Turkey's population. A number of Syrians in Turkey are still living in refugee camps established by the government in various provinces. A significant portion of them live together with the locals outside the camps.

Syrian refugees were initially accepted by the locals as mostly temporary guests. Syrian refugees in Turkey today started to become more permanent. Undoubtedly, this situation changes the relations between the local people and the foreigners. This is because the transition from hospitality to residence also makes it more likely for the foreigner to occasionally be declared a scapegoat on many issues by the local people and thus to encounter discriminatory discourses and behaviors. In this sense, exclusionary and discriminatory behaviors towards asylum seekers can become widespread. Therefore, it is important to examine how the process evolving from hospitality to permanent or resident has an impact on the local population and how Syrian asylum seekers are now welcomed from the perspective of the local population.

In this context, the subject of the research is the tensions created by the Syrian refugees in the minds of the local people and the factors or dynamics that play a role in shaping the possible positive or negative perceptions of the local people towards the disadvantaged population. In other words, the central point of the research / thesis is the sociological evaluation of the manner in which the attitudes towards asylum seekers are reflected in concrete discourses and actions. In this context, it is aimed to examine whether the large number of negative news stories or experiences about asylum seekers lead to the

formation of opposing position identities in the local population and thus a counter-group alienation.

In this context, the city of Mardin, which is one of the settlements in the border region where the daily encounters and interactions between Syrian refugees and local people is high, was chosen as the universe of the study. The Syrian refugee population in Mardin constitutes 10.55% of the total population of Mardin. Mardin is the case seventh city where most Syrians living in Turkey in terms of its size within the total population. In the study, in-depth interviews were conducted through semi-structured interview form in accordance with qualitative methodology and also empirical data were obtained with participatory observation technique. In this study, where theoretical sampling and maximum diversity sampling techniques were used, demographic diversity was taken into consideration, and interviews were continued until sufficient data were obtained and field research was completed with a total of 36 participants. Therefore, the research includes the sociological evaluation of the perception of the local people towards the Syrian refugees and the manner in which the attitudes towards them are reflected to concrete discourses and actions on the basis of qualitative data. As a matter of fact, this research is important from the point of view of the indigenous people in terms of revealing the relations between foreign and indigenous in detail. In addition, this study will contribute to the prediction of relations in the future if Syrian asylum seekers become permanent in the long term.

KEYWORDS: Syrian refugees, Immigrant, Resident, Foreign, Otherization, Discrimination, Exclusion, Perceptions and attitudes, Integration, Living together.

ÖNSÖZ

2011 yılından bu yana Suriye’de meydana gelen iç karışıklıklar nedeniyle milyonlarca Suriyeli vatandaş Türkiye’ye iltica etmiştir. Bu göç hareketi sonucu Türkiye, tarihinde ilk kez bu kadar kalabalık bir yabancı göçmen kitleye ev sahipliği yapmaktadır. Suriyeli sığınmacılar geldikleri ülke ve sahip oldukları kültür itibarıyla yabancı göçmen olarak değerlendirilmektedir. Türkiye tarihinde görülen daha önceki yabancı göçler sayıca daha az olmuş ve daha çok belirli bölgelerle sınırlı kalmıştır. Bugün ise yapılan sayımlarda Suriyeli sığınmacıların farklı oranlarda da olsa Türkiye’nin hemen hemen her ilinde yaşadıkları gerçeği bulunmaktadır. Bu göçün sonucunda Türkiye’de sosyal, siyasal ve ekonomik yapıda birçok değişim yaşanmış ve halen yaşanmaktadır. Suriyeli sığınmacıların aktörü olduğu bu kitlesel göç hareketi ve sonuçları Türkiye’nin gündelik yaşam pratiklerine etki edecek kadar güçlü ve kapsamlı olduğu için sosyolojik temelde çeşitli boyutlarıyla irdelenmeye muhtaçtır.

Toplumsal birlikteliğin ve gruplar arası ilişki düzeninin oluşması süreci aynı zamanda yerel halkın bakış açısı, yerli halkın yabancı grupla olan diyalogu, yerli halkın yabancıyı kabul düzeyi, onları ötekileştirip ötekileştirmemesiyle doğru orantılıdır. Yabancıya dair sahip olunan zihinsel imgeler aslında yerel halk ile yabancı ilişkisinin belirleyicisidir. Dolayısıyla, bu noktaların derinlikli incelenmesi ve sunulması yerli ve yabancıların gelecekteki potansiyel birlikte yaşama koşullarına dair bir öngörü sağlaması bakımından önemlidir. Ayrıca, yerli halk ve yabancı arasında ilişkilerin geliştiği ve temas düzeyinin yüksek olduğu bir ilde göçmenin nasıl deneyimlendiğinin tespiti önemlidir. Yerli halkın bakış açısının doğru ölçülmesi, Türkiye’de Suriyelilere yönelik yapılabilecek siyasal veya sosyal politikalar geliştirme sürecinde yerli halkın bakış açılarının göz önünde bulundurulmasını sağlamak adına katkıda bulunabileceği öngörülmektedir.

Bu anlamda, Türkiye’de yeni bir deneyim olarak karşımıza çıkan kitlesel anlamdaki Suriyeli sığınmacılar özelindeki yabancı göçmen meselesinin çeşitli boyutlarının sosyal bilimler literatüründe yeni yeni yer bulmaya başladığı gerçeğini göz önünde bulundurduğumuzda (veya bu tür bir literatürün artık bir ihtiyaç olduğu düşünüldüğünde) Türkiye’de yerel halkın göç ve yabancı göçmen, sığınmacı ya da mülteci meselesine nasıl yaklaştığı, söz konusu olgunun toplumda yarattığı etkilerin ne boyutta olabileceği üzerine odaklanan bu araştırmanın özgün değeri daha net açığa çıkmaktadır. Zira, toplumda yerel halkın gelen yabancı gruplarla ilgili algıları, hem belli çalışma alanlarındaki arz ve

talebin oluşumu açısından hem de sosyal dışlama ve ayrımcılık mekanizmalarının işleyişi açısından belirleyici olduğu dikkate alındığında, yerli halkın bakış açısından dışa yansıyan eylem ve söylemlere dikkat çekilmek suretiyle meseleye göçün niteliği ve hacmi dışında bir pencereden bakmaya çalışan araştırmaların önemi daha da belirgin hale gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında, son yıllarda ülkemizde Suriyeli sığınmacılar özelindeki yabancı göçmen akınından kaynaklanan toplumsal değişim, hiç şüphesiz çok boyutlu ve farklı toplumsal kesimleri birlikte etkileyen bir sürece işaret etmektedir, dolayısıyla bu süreci anlamlandırmaya yönelik güçlü teorik alt yapıyla ilişkilendirilmiş somut verilere dayalı bilimsel nitelikteki saha çalışmaları/araştırmaları bu alandaki akademik literatürün de olgunlaşması veya zenginleşmesi açısından son derece önem arz etmektedir.

“Yabancı İle Bir Arada Yaşama ve Ötekileştirme: Mardin Halkının Bakışından Suriyeli Sığınmacılar” başlıklı FEF-17038 proje numaralı bu tez, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir.

Yüksek lisans süreci öncesinde ve sonrasında manevi desteklerini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Kudret Aras ve Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Yazıcı hocalarıma şükranlarımı sunuyorum. Yüksek lisansa başladığımız ilk günden bizi kıymetli ve zengin fikirlerle buluşturan Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyoloji bölümünün bütün değerli hocalarına teşekkür ediyorum.

Tezimi hassasiyetle inceleyip değerli fikirleriyle katkı sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Şebnem Özkan’a ve Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Ayhan Koyuncu hocalarıma ayrıca teşekkür ederim.

Ders aşamasından tez aşamasına kadar bütün yüksek lisans sürecimde akademik ve manevi desteklerini hissettiğim, üzerimde çok emeği olan, ve sabırla yol gösteren kıymetli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Serdar Ünal’a teşekkür ederim.

Bu süreçte, manevi destekleri ve anlayışları ile her daim yanımda olan aileme ve isimlerini saymadığım bütün yakın arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	xiv
GRAFİKLER DİZİNİ	xv
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ.....	xvi
EKLER DİZİNİ.....	xvii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	1
1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	9
1.1 Araştırmanın Konusu ve Amacı	9
1.2 Araştırmanın Soruları	12
1.3 Araştırmanın Önemi	13
1.4 Araştırmanın Yöntemi ve Tekniği	15
1.5 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	17
1.6 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	18
2. BÖLÜM	1
2. TEORİK ve KAVRAMSAL ÇERÇEVE	20
2.1. Göç ve Göçmene Dair Bilgiler	20
2.1.1 Kavramsal Olarak Göç Olgusu	20
2.1.2 Uluslararası göç ve göçmen	22
2.1.3 Göçmen, Mülteci ve Sığınmacı Ayırımı.....	25
2.1.4 Dünyada Mülteci/Sığınmacı Meselesi ve Suriyeli Göçü.....	27
2.1.5 Türkiye’de Yabancı Göçmen, Mülteci Deneyimi	32

2.1.6 Türkiye’de Suriyeliler: Güncel İstatistikler	35
2.2 Sosyal İlişkilere Dair Kavramlar	41
2.2.1. Sosyal Algı.....	41
2.2.2. Yabancı	41
2.2.3. Farklılık.....	41
2.2.4. Önyargı ve Kalıpyargı (Stereotip)	45
2.2.5 Sosyal Mesafe ve Sosyal Dışlanma	47
2.2.6 Öteki	47
2.2.7 Günah Keçisi	51
3. BÖLÜM	51
3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	54
3.1 Araştırmaya Dair Bilgiler	54
3.2 Farklı Eksenlerden Suriyeliye Bakış.....	57
3.2.1. Merhamet ve Acıma Temelli Yaklaşım.....	57
3.2.2. Realist Yaklaşım: Yabancıyı Doğru Algılamak	59
3.2.3. İyisi ve Kötüsü Yaklaşımı: Yerlinin Değer Ölçütlerinden Süzülen Suriyeli	61
3.2.4. Uyumlu Suriyeli Yaklaşımı: Yabancıyı Yakından Tanıma.....	66
3.2.5. Takdir Edici Yaklaşım: Faydalı, Çalışkan ve İyi İş Gücü Olarak Suriyeliler	67
3.2.6. Nankör Suriyeliler Yaklaşımı: Genellenen Suçluluk	70
3.2.7. İsteklere Yetişemeyen Halk Yaklaşımı: İyilik Yapmak Zorundasınız Beklentisinde Suriyeliler Ya da Dezavantajlı Durumu Kullanma	73
3.2.8. Keyif Düşkünü Olarak Suriyeliler Yaklaşımı: Gündelik Yaşamda Mikro Saldırganlıklara Maru Kalma	75
3.2.9. Bizden Farklı ve Güven Vermeyen Suriyeli Yaklaşımı: Git Demeden Git Demek.....	79
3.2.10. Savaş Mağduruna Adil Yaklaşım: Özeleştir ve Farkındalık	81
3.2.11. Günah Keçisi Olarak Suriyeliler ve Soyut Göçmen Yaklaşımı.....	83
3.3 Toplumsal Yapıda Değişme Ve Düzenin Bozulması	86

3.3.1. Ekonomik Düzenin Bozulması ve Çaresizlik Paradoksu.....	86
3.3.2 Sosyal Düzenin Bozulması ve Zenofobik Eğilim	93
3.3.3. Dilencilik, Sahte Suriyeliler ve İzzet-i Nefs	96
3.3.4. Asayişin Bozulması: Suç, Güvenlik, Kaos ve Belirsizlik	98
3.3.5. Muhafazakar Şehirde Ahlaki Bir Sorun Olarak Fuhuş	103
3.3.6. Suriyeli Kadın Sığınmacılarla Evlilik ve Buna Dair Sorunlar	106
3.3.6.1. Evlenmenin ucuz yolu: meta olarak görülen kadın suriyeliler ve komisyonculuk	107
3.3.6.2. Zorunlu evlilikler: hem eş hem bakıcı olarak görülen suriyeli kadınlar	110
3.3.6.3. Kumalık tehdidi ve önyargının yeniden üretimi.....	112
3.3.6.4. Bir dolandırıcılık aracı olarak evlilikler: düğünden altın kaçırma.....	118
3.3.6.5. Toplumsal yapıda oluşan değişim: genç kızların evlenememesi.....	122
3.3.6.6. Suriyeli göçmenler için öngörülen demografik orantısızlık: suriyeli erkeklerin evlenememeleri	124
3.4. Devlet Yardımlarına Yaklaşım	125
3.4.1. Devlet Yardımlarında Yanlış Bilinen Doğrular, Medyanın Rolü ve Homojenleşen Algılar	125
3.4.2. Bizim de Fakirimiz Var Yaklaşımı: Koşullu Yardım ve Üvey Evlat Muamelesi	132
3.4.3. Devlet Yardımlarına Diğer Eleştiriler: Tembelleştirme ve İstismar.....	135
3.4.4. Yardım Etmeye Mecbursunuz Söylemi: Minnet Duymama ve Karşılıklı Ötekileştirme	137
3.5 Göçmene Uygun Davranış Beklentisi.....	139
3.5.1 Mağdura Uygun Tüketim Beklentisi ve Eğlenme.....	139
3.5.1.1. Yerlinin Gözünden Lüks Olarak Tanımlananın Somutlaşmış Hali: Pahalı Telefonlar	143
3.5.2 Hem Muhtaç Hem Çocuk Yapıyor	145
3.5.3 Suriyeli Kadınların Kişisel Bakım Pratikleri Üzerinden Olumsuz Nitelemelerle Karşılaşması ve Dışlanma	147

3.5.4 Düzeltilmesi Beklenen Davranışlar: Yabancıyla Bir Arada Yaşamının Koşulları	154
3.6. Biz Onlar Karşılaştırmasında Suriyeliler	156
3.6.1 Kıyaslayarak Kendini Yeterli Görme Sanatı.....	156
3.6.2. Toprağını Savunmayan Suriyeliler: Mülteci Olmak Vatanına İhanet Midir?	159
3.6.3. Sosyal Kimlik Ölçeğinde Savaş: Biz Olsak Ölürdük Ama Toprağımızı Terk Etmezdik.....	163
3.7 Sosyal Mesafe	167
3.7.1. Suriyeli ile Komşu Olmak: İletişimin Etkisi ve Koşullu Misafirperverlik	167
3.7.2. Suriyeli ile Evlilik	172
3.7.3. Sosyal Dışlamanın Somut Hali: Kızının Bir Suriyeliyle Evlenmesine Karşı Çıkmak	175
3.7.4. Mülteci Gettoları ve Hiç Kimseler Olarak Suriyeliler	177
3.7.5. Kaderin Tecellisi Olarak Mülteci: Mecburiyetin Metafizik Görünümü	181
3.7.6. Belirsizlikler Karşısında Hazırda Bekleyenler Olarak Suriyeliler: Geçicilik-Kalıcılık Meselesi.....	187
3.7.7. Vatandaşlık ve Oy Kullanma Meselesi	191
4. TARTIŞMA VE SONUÇ	195
5. KAYNAKLAR.....	205
6. EKLER	216
ÖZGEÇMİŞ	219

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı	61
Tablo 3.2. Katılımcıların Yaş Dağılımları	61
Tablo 3.3. Katılımcıların Gelir Dağılımı	62
Tablo 3.4. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	62
Tablo 3.5. Katılımcıların Medeni Durumu	62
Tablo 3.6. Katılımcıların Etnik Aidiyete Göre Dağılımı.....	62

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 2.1. Dünya Geneli İltica Dağılımı Menşei Ülkelerden İltica Edilen Ülkeye Doğru	53
Grafik 2.2. AB ve EFTA Ülkelerinde Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancılar ...	53
Grafik 2.3. Dünya’da Yabancı Göçmenlere En Çok Ev Sahipliği Yapan Ülkeler.....	53
Grafik 2.4. Dünya’da Suriyeli Göçmenlere En çok Ev Sahipliği Yapan Ülkeler	53
Grafik 2.5. Türkiye’deki Yabancı Göçmenler Sıralaması	53
Grafik 2.6. Türkiye’deki Suriyeli Göçmen Sayısının Yıllara göre Dağılımı	53
Grafik 2.7. Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Göçmenlerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımları.....	53
Grafik 2.8. Suriyeli Göçmen Nüfusunun Türkiye’de Şehirlere Göre Dağılımları	53
Grafik 2.9. Suriyeli Mülteci Kampları ve Güney Doğu Türkiye’de Kayıtlı Suriyeli Mültecilerin Bölgesel Dağılımı.....	53
Grafik 2.10. Yıllara Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler (2018 Sayımı)	53
Grafik 2.11. Yıllara Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler (2019 Sayımı)	53

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

BMMYK	:Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
EUROSTAT	:European Statistical Office (Avrupa Birliği İstatistik Ofisi)
GAV	:Göç Araştırmaları Vakfı
GİGM	:Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GKY	:Geçici Koruma Yönetmeliği
IKV	:İktisadi Kalkınma Vakfı
IOM	:İnternational Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
UMHD	:Uluslararası Mülteci Hakları Derneği
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu
UNCHR	:The UN Refugee Agency (Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü)
YUKK	:Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

EKLER DİZİNİ

EK 1: Görüşmeci Listesi	144
EK 2: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	146

GİRİŞ

Göç konusu tarihin her döneminde rastlanabilecek çok boyutlu bir olgudur. Bu açıdan küçük ya da büyük çapta her zaman diliminde ve dünyanın çoğu bölgesinde rastlanabilecek bu olgu toplumsal hareketliliklerin rolünü anlamak açısından önemlidir. “Tarih boyunca meydana gelen bireysel ya da kitlesel göçler, dünyanın bugünkü nüfus dağılımını, toplumların sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel yapılarını ve gelişimlerini şekillendirmiştir. İnsanlar tarih boyunca olumsuz doğa koşullarından kurtulmak, baskılardan kaçmak, daha güvenli ortamlarda yaşamak, sosyal ortamlar yaratmak ve yaşamlarını daha uygun koşullarda sürdürmek için göç edip durmuşlardır” (Ünal, 2014:66). Castles ve Miller’a (2008:5) göre, sınırları aşan insan hareketleri tarihin eski dönemlerinden beri devam etse de son dönemde yaşanan insan hareketlerinin boyut, kapsam ve niteliğinde önemli değişiklikler olduğu gözlemlenmektedir.

İçinde yaşadığımız dönemi bir “göç çağı” olarak nitelendirmemiz mümkündür. Benhabib’in (2006:16) de ifade ettiği üzere, yüzyıldan uzun bir zamandır, uluslararası veya küresel göç dünyayı yeniden şekillendiren önemli olayların merkezinde yer aldı. 20. Yüzyıl, Atlantik ötesi göçün inanılmaz düzeylere ulaştığı bir on yıllar açıldı ve İkinci Dünya Savaşı’ndan beri gelişmekte olan ülkelere, Doğu bloğundan Batı’ya doğru yüksek düzeyde göçle geçen bir on yıllar kapandı (Zlotnik, 2001:257). Özellikle son 25-30 yıldır da daha da yoğunlaşarak Batılı ülkelerin gündeminden düşmeyen küresel göç hareketleri etnik ve kültürel farklılıklara eklenmekte ve dünyanın sosyal, ekonomik ve siyasal dinamiklerinin önemli ölçüde etkilenmesine ve dönüşmesine yol açmaktadır (Somersan, 2004:152).

Uluslararası göç ve mülteciler sorunu kontrolsüzce yoğun şekilde gerçekleştiğinde hedef ülkelerde yabancı korkusu ve etnik şiddet gibi güvenlik tehditlerine dönüşebilmekte, siyasal, ekonomik ve sosyo-kültürel yapıları olumsuz etkileyebilmektedir (Deniz, 2014:177). Aslında, son 30-35 yıldır Batı toplumlarında göçmenler, mülteciler ve sığınmacılara karşı önyargıların, korkuların giderek arttığına yönelik örneklerin sıradanlaşmaya başladığı görülmektedir. Özellikle 1990’ların ortalarından itibaren Doğu Avrupa ve Afrika’dan Avrupa ülkelerine olan mülteci akını, belirli bir kesim tarafından ‘yoksulların işgali’, ‘Avrupa’nın saldırıya uğraması’ şeklinde değerlendirilmektedir. Böylesine tanımlamalara “göçmenler ücretleri düşürür, yerli nüfus arasında işsizliği yükseltir, doğurganlıklarıyla sosyal sistemi çökertir ve ulusal kimliği tehlikeye düşürürler gibi ekonomik, sosyal, siyasal

ve kültürel yeni argümanlar da ilave edilmektedir (Özekmekçi, 2010:44). Bu anlamda, Genç'in (2014:1) tespitine göre, küresel çapta etkileri görece süren ekonomik kriz benzeri bunalım konjonktürlerinde 'göç ve göçmen sorununun' bir temel referans noktası olarak daha fazla kullanılır hale geldiğine şahit olunmaktadır. 1980'ler Fransa'sından 2010'ların Yunanistan'ına, göçmenlerin birer günah keçisi olarak görülüp baskı altına alınması sıradanlaşmakla kalmadı, aşırı sağ olarak adlandırılan siyasal akımların göçmen karşıtı söylemi, yerleşik siyasal düzenin neredeyse tüm unsurlarının öyle ya da böyle kabul ettiği bir siyasal vasata dönüşmüştür.

Neticede, gelişmiş ülkeler olarak tanımlanan toplumlarda sürekli olarak gündemde kalan göç ve göçmen sorunu, uluslararası göç hareketlerinde önemli bir koridor haline gelen Türkiye'de de son yıllarda ciddiye alınması gereken konular arasına girmiştir. Özellikle, komşu ülkelerdeki ekonomik, sosyal ve siyasi karışıklıklar başta olmak üzere çeşitli nedenlerden dolayı 1980'lerden itibaren Türkiye'ye ve ülke üzerinden gelişmiş batı ülkelerine yönelik eşi benzeri görülmemiş bir göç dalgası ortaya çıkmıştır (İçduygu ve Damla, 2012:7). Türkiye'ye "göçmen" değil ama daha çok "yabancı" olarak nitelendirilen kişilerin kitle halindeki gelişleri, Türkiye'nin uluslararası göç rejimindeki konumunu değiştirmiş, önceleri sadece "göç veren" bir ülke olarak bilinen tekli konumuna artık "göç alan" ve "geçiş" ülkesi olma durumlarını da katarak üçlü bir konum meydana getirmiştir (İçduygu, 2006:11-21).

"Arap Baharı olarak tanımlanan Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkelerindeki devrim serisinin Suriye bölümü, en uzun ve kanlı sahnesini sergilemektedir" Şen, 2013: 56). Karmaşık içsel ve dışsal faktörlere savaş sürecini her geçen gün uzatmaktadır(Şen, 2013; Karagül,2017). "Arap Baharının en kanlı ve en uzun süren halkası olan Suriye çatışması, diğer Arap devletlerinde görülmeyen birçok siyasi, ekonomik ve toplumsal etkilere neden olmuştur"(Tatar ve Ülker, 2017: 279). "Göç eden kitlenin büyük çoğunluğunun hedefi, coğrafi yakınlığın da etkisiyle Türkiye'dir. Bu sebeple Türkiye, Arap Baharının olumsuzluğunu ve yükünü çeken devletlerin başında gelmektedir. Dış politikada olduğu kadar, iç politikada da tartışma konusu olan Suriyeli mülteciler için, özellikle güneydoğu illerinde sığınma kampları kurulmuştur"(Tatar ve Ülker, 2017: 278).

Özellikle son yıllarda Suriye'de meydana gelen iç karışıklıklar sonucu milyonlarca Suriyeli çeşitli ülkelere iltica talebinde bulunmuşlardır. Suriye'de son sekiz yıldır süren çatışmalı ortam nedeniyle milyonlarca insan yerlerini yurtlarını bırakıp komşu ve komşu

olmayan daha uzak ülkelere kaçmak ya da sığınmak zorunda kaldı. “Suriye’deki iç savaş ve bu savaşın ortaya çıkardığı siyasi, toplumsal ve insani sonuçlar, Suriyelilerin göç etmek durumunda kaldığı başta Türkiye olmak üzere Lübnan, Ürdün gibi ülkeler ile Avrupa, Amerika, Asya ve Avustralya gibi kıtalardaki ülkeleri doğrudan veya dolaylı biçimde etkilemektedir” (Ördek, 2017: 22). Sığınılan bu ülkelerin başında Suriye ile 877 km sınırı olan Türkiye geliyordu. İki ülke arasında geniş bir sınır bulunması, geçmişten bugüne süregelen akrabalık ve ticaret ilişkileri, Türkiye tarafından çatışmaların başından itibaren sığınmacılara yönelik genel olarak uygulanan “açık kapı politikası” ve benzeri misafirperver politikalar, çatışmalı ortamdan canlarını kurtarmak için kaçan Suriyeliler için ülkeyi tercih sebebi yaptı. Kısa süre içerisinde, başta sınır illerinde ve büyükşehirlerde olmak üzere ülkede Suriyeli sığınmacı nüfusunda hızlı bir artış yaşandı (Mazlumder, 2014:4).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (2019) de ortaya koyduğu üzere, bu talebe yönelik açık kapı politikası yürüten Türkiye, Suriyeli sığınmacılara en çok ev sahipliği yapan ülke olmuştur. Türkiye son sekiz yılda tarihinin en büyük mülteci akımıyla karşılaşmıştır. Bu göç hareketliliği ile beraber Türkiye artık göç alan bir ülke konumuna gelmiştir. Dolayısıyla, Türkiye, Dünya’daki son gelişmeler ve ülkenin sosyal-ekonomik gelişiminin meydana getirdiği yeni şartlar nedeniyle bir yandan “göç alan” diğer yandan ise gelen göçmenlere “geçiş alanı” yaratan bir ülke konumuna gelerek daha kalıcı bir göçmen nüfusa ev sahipliği yapar hale gelmiştir (Ünal, 2014:68).

Savaşın ve diğer etmenlerin ortaya çıkardığı yoksulluk, açlık, şiddet ve benzeri birçok sonuç, Suriyelileri dünyanın birçok tarafında son derece kötü koşullar içerisinde yaşamaya mecbur bırakmıştır (Ördek, 2017:22). Türkiye, Suriyeli sığınmacılara ev sahipliği yaptığı ilk yıllarda onlara “misafir” olarak yaklaşmış olsa da zamanla savaşın uzaması bu tanımın “uzayan misafirlik” olarak değişmesine yol açmıştır. “Savaşın sona ermekten ziyade daha da şiddetli ve karmaşık bir hal alması, buna paralel olarak da sığınmacı sayısındaki artış durumun hiç de sanıldığı gibi olmadığını ortaya koydu. Uzun vadeli hesaplar yapılarak hareket edilmemesi, krizin yönetilmesindeki aksaklıklar çeşitli sorunlarla karşılaşılmasını kaçınılmaz kıldı” (Kutgi, 2016:4). Türkiye bu konuda toplumsal bütünleşmeyi hedefleyerek önemli düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Çeşitli unsurların dâhil olduğu Suriye krizinin ne zaman sonlanacağına ilişkin tahmin yürütmek zorlaşmakta ve belirsizlik yaratmaktadır. Ulusal ve uluslararası kuruluşların yaptığı birçok araştırmaya göre Türkiye’ye gelen Suriyeli mültecilerin kalıcı olma ihtimali üzerine çözüm yollarına yönlendiği ve kapsamlı stratejiler

tavsiye edildiği görülmektedir (Kap, 2014).

Savaşın uzamasıyla beraber Suriyeli sığınmacıların kalıcılığı ihtimali olmasının yanı sıra onlara dönüş kapılarının açılması bile düşünüldüğünde dönüşlerin hızlı bir şekilde olmayabileceği ve sığınmacıların bir kısmının evlilik ve iş gibi sebeplerle Türkiye’de yerleşik hale gelecekleri öngörülmektedir. Erdoğan’a (2014) göre Suriyeli sığınmacılar için Suriye’deki savaşın son bulması ümidi krizin uzamasıyla beraber düşmektedir. Bu durum karşısında hâlihazırda Suriyeli sığınmacılar için geçicilik de kalıcılık da söz konusu olmaktadır.

Türkiye’ye gelen Suriyeli sığınmacı nüfusun artışı ve bu nüfusun artık daha kalıcı bir hale dönüşmesi birçok kentte çok daha karmaşıklaşan bir yapı ortaya çıkarmaktadır. Bugün Türkiye’de neredeyse nüfusun %5’lik bir kısmına tekabül edecek sayıda Suriyeli sığınmacı olduğu bilinmektedir. Türkiye’deki kayıtlı Suriyeli sayısı Ağustos 2019 tarihi itibarıyla toplam 3 milyon 643 bin 870 kişidir. Bu kişilerin 1 milyon 973 bin 573’ü erkeklerden, 1 milyon 670 bin 297’si ise kadınlardan oluşmaktadır.

Türkiye’de yabancı olarak nitelendirilen gruplarla yerel halk arasındaki ilişkinin ya da yerellerin yabancıyı algılama biçiminin sorunlu olabileceği ihtimali kuvvet kazanmaktadır. Bu anlamda, yabancıyla ya da farklıyla birlikte yaşama deneyimi açısından en yakın örnek olarak büyük bir kitleyi oluşturan Suriyeli sığınmacılar Türkiye için bir ilk olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla, Türkiye’de yabancı olarak Suriyeliler meselesi daha önceki deneyimlerden oldukça farklı bir içerime ve dinamiğe sahip görünmektedir. Bu yeni deneyimde özellikle yabancıya, farklıya bakış veya kendisine benzemeyenle diyalog noktasındaki problemler de gün yüzüne çıkabilecektir. Zira, farklılıkları nasıl algılamamız gerektiği meselesi daha ziyade bireysel ve dolayısıyla sosyal farklar söz konusu olduğunda problematik hale gelmektedir (Ünal, 2014:73). Bu manada, farklı gruplara bakışın zihniyet temelleri, bireylerin bir arada yaşayabilmelerini kolaylaştırabilir de zorlaştırabilir veya imkânsız hâle de getirebilir. Bu yönde, “göçmenler ve yereller” arasındaki ilişkide farklılıklara ilişkin algıların zihniyet temelleri de önem taşımaktadır (Ünal, 2014:73:74).

Bu anlamda, Türkiye’ye gelen sığınmacıların etkileşimleri sonucunda yerel halkın tutumlarında oluşabilecek dışlama veya ayrımcılık temelindeki pratikler yaygınlaşabilmektedir. Bu yönde, yakın gelecekte uluslararası göç meselesiyle çok daha fazla uğraşmak durumunda kalacak olan Türkiye’de, bu araştırmanın da temel odak

noktasını oluşturan, insanların bugünden göç, yabancı göçmen, mülteci, sığınmacı meselesine bakışları oldukça önem arz etmektedir.

Bu gerekçelerle misafirlikten yerleşikliğe doğru evirilmeye başlayan Suriyeli sığınmacılarla yerli halk arasındaki ilişkinin nasıl olduğu ve yerlinin yabancıya bakışının tespiti gelecekteki potansiyel süreçleri anlama açısından önemlidir. Bu çerçevede, uzunca bir zamandır yoğun bir Suriyeli sığınmacı akınıyla karşılaşan Türkiye’de sığınmacılara yönelik inşa edilen tutumların somut söylemlere ve eylemlere yansıma biçiminin sosyolojik olarak değerlendirilmesi araştırmanın/tezin merkezi noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, araştırmada, Türkiye’ye yönelen bu göç hareketleri sonucunda sığınmacılarla ilgili yansıyan negatif yöndeki çok sayıdaki gündelik etkileşimin, haberin veya deneyimin yerel halkta “karşıt konum kimliklerinin oluşması”na ve dolayısıyla bir “karşı grup yabancılaştırması”na yol açıp açmadığı veya bu süreçte nasıl bir etkiye sahip olduğunun irdelenmesi amaçlanmaktadır. Bu tespitin uzun vadede Türkiye’de kalma ihtimali olan Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki yaşama uyum sağlama sürecinin nasıl olacağını göstermesi açısından önemlidir.

Suriyeli sığınmacıların milyonlarca sayıda ve Türkiye’nin bütün illerine dağılmış olması, Suriyeli sığınmacıların yerel halk ile olan ilişkisinin incelenmesinin önemini arttırmaktadır. Nitekim araştırma, genel olarak yerel halk arasında Suriyeli sığınmacılar özelinde yabancı göçmelere yönelik algıların hangi yönde olduğu ve sığınmacılara yönelik inşa edilen tutumların somut söylemlere ve eylemlere yansıma biçiminin nitel verilere dayalı olarak sosyolojik ekseninde sınır bölgesi olan Mardin ili örneği üzerinden değerlendirilmesini kapsamaktadır.

Bu bağlamda, Mardin ilindeki yerel halkın Suriyeli sığınmacılarla ne türden bir ilişki içinde olduğunu anlamak ve onları algısal olarak nasıl değerlendirdikleri araştırma konusunun temel eksenini ve sorularını oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle, araştırmanın konusunu Suriyeli sığınmacılar özelindeki göçler sonucunda gerçekleşen toplumsal etkileşimlerin özellikle algısal boyutta yarattığı gerilimler, bunların yerel halkın gündelik toplumsal pratiklerine nasıl yansıdığı ve dış göçle gelen dezavantajlı nüfusa yönelik olası olumlu veya olumsuz algıların biçimlenmesinde rol oynayan faktörler veya dinamikler oluşturmaktadır.

Bu anlamda, özellikle sosyal ve siyasi krizler yaşıyan komşu ülkelerdeki potansiyel göçmenler için hem hedef hem de geçiş ülkesi konumunda olan Türkiye’de yabancı göçmen, mülteci, sığınmacı algısının giderek kötümser bir hal alması ve yabancı göçmenlere karşı işlenen suçlar da dahil birçok Avrupa ülkesinde karşılaşılan türden yabancı düşmanlığı olaylarının görülmesi veya artması gündeme gelebilecektir (Ünal, 2014:85). Dolayısıyla, gündelik hayatta yabancı düşmanlığı ve nefret suçları kapsamında değerlendirilebilecek ayrımcı, dışlayıcı ve ötekileştirici söylemlerin var olup olmadığı, varsa ne boyutta olduğu ve yaygınlaşma potansiyelinin bulunup bulunmadığı gibi soruların cevaplanmasını sağlayacak incelemeler ayrı bir özgün değere sahiptir.

Mevcut veriler ışığında tahmin edebildiğimiz dışında, çok daha fazla sayıda göçmenin Türkiye’ye yerleşmiş olabileme ihtimaliyle birlikte yakın gelecekte ülkeye çok daha fazla göç akınının gerçekleşebileceğini öngörebiliriz. Bu bağlamda, göç ve göçmen olgusunun, uluslararası insan hakları rejiminin konusu olduğu unutulmadan, Türkiye’ye farklı nedenlerle gelen göçmen, mülteci veya sığınmacılara dair artabilecek olan ötekileştirme sürecini azaltabilecek ve var olan önyargıları hafifletebilecek önlemlerin alınması önemlidir. Bu yönde, gelişmekte olan ülkelerin (aynı zamanda gelişmiş ülkelerin) hükümet programları ve uygulamaları açısından göçmen ve mülteci meselesiyle ilgili araştırma ve incelemeler yapmak, geleceğe yönelik stratejiler belirlemek ve olası gelişmelere yönelik hazırlıklar yapmak son derece önemlidir (Ünal, 2014:86). Hükümetlerin bu konularda strateji geliştirmesi, hem göçün (farklı göç türlerinin) ortaya çıkardığı sorunları ortadan kaldıracak, hem de ülke kaynaklarının bilinçsiz harcanmasını bir ölçüde engelleyecektir. Göç olgusu yalnızca göçmenleri değil, içine katıldıkları doğal ve toplumsal çevreyi de değişime zorladığından, yaşanabilecek değişikliklere yönelik olarak birtakım planlamalar yapmak ve hazırlıklı olmak gerekmektedir. Şüphesiz, göç olgusun çok boyutlu ve çok yönlü olma özelliği de göz önünde bulundurulduğunda bu konuda ampirik veri ve bulgu sağlayabilecek akademik niteliğe sahip nicel ve nitel araştırmaların önemi yadsınamaz. Bu yönde, göçün niteliği, hacmi, göç ve sığınma politikaları üzerinde önemle durulması gerektiği kadar bu yönde göçler sonucunda gerçekleşen toplumsal etkileşimlerin özellikle algısal boyutta yarattığı gerilimleri, bunların gündelik toplumsal pratiklere nasıl yansıdığını ve dış göçle gelen dezavantajlı nüfusa yönelik olumsuz algıların kaynaklarını anlamayı sağlayabilecek bir araştırma kapsamına sahip olan bu tezin önemi ön plana çıkmaktadır.

Bu anlamda, Türkiye’de henüz yeni bir deneyim olarak karşımıza çıkan kitlesel anlamdaki Suriye sığınmacılar özelindeki yabancı göçmen meselesinin çeşitli boyutlarının sosyal bilimler literatüründe yeni yeni yer bulmaya başladığı gerçeğini göz önünde bulundurduğumuzda (veya bu tür bir literatürün artık bir ihtiyaç olduğu düşünüldüğünde) Türkiye’de yerel halkın göç ve yabancı göçmen, sığınmacı ya da mülteci meselesine nasıl yaklaştığı, söz konusu olgunun toplumda yarattığı etkilerin ne boyutta olabileceği üzerine odaklanan bu araştırmanın özgün değeri daha net açığa çıkmaktadır. Zira, toplumda yerel halkın gelen yabancı gruplarla ilgili algıları, hem belli çalışma alanlarındaki arz ve talebin oluşumu açısından hem de sosyal dışlama ve ayrımcılık mekanizmalarının işleyişi açısından belirleyici olduğu dikkate alındığında, yerli halkın bakış açısından dışa yansıyan eylem ve söylemlere dikkat çekilmek suretiyle meseleye göçün niteliği ve hacmi dışında bir pencereden bakmaya çalışan araştırmaların önemi daha da belirgin hale gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında, son yıllarda ülkemizde Suriyeli sığınmacılar özelindeki yabancı göçmen akınından kaynaklanan toplumsal değişim, hiç şüphesiz çok boyutlu ve farklı toplumsal kesimleri birlikte etkileyen bir sürece işaret etmektedir, dolayısıyla bu süreci anlamlandırmaya yönelik güçlü teorik alt yapıyla ilişkilendirilmiş somut verilere dayalı bilimsel nitelikteki saha çalışmaları/araştırmaları bu alandaki akademik literatürün de olgunlaşması veya zenginleşmesi açısından son derece önem arz etmektedir.

Araştırmanın evrenini Mardin ili oluşturmaktadır. Mülteciler Derneği’nin 2019 yılı Ağustos ayı verilerin göre Mardin ilinde 87 bin 507 Suriyeli göçmen yaşamaktadır. Mardin’deki Suriyeli sığınmacı nüfusu Mardin ilinin toplam nüfusunun %10,55’ini oluşturmaktadır. Suriyeli mültecilerin toplam nüfusa oranları bakımından Mardin Türkiye’de yedinci en çok Suriyeli barındıran il durumundadır. Çalışmada nitel metodolojiye uygun olarak derinlemesine görüşmelerin yapıldığı “yarı yapılandırılmış görüşme cetveli” kullanılmış ve katılımlı gözlem tekniği ile ampirik veriler elde edilmiştir. Teorik örnekleme ve maksimum çeşitlilik örnekleme tekniklerinin kullanıldığı bu çalışmada demografik çeşitlilik göz önünde bulundurulmakla beraber yeteri veri elde edilene kadar görüşmeler devam ettirilmiş ve toplamda 36 katılımcıyla alan araştırması tamamlanmıştır. Yüz yüze görüşmeler yapılarak katılımcıların belirlenen temalara yönelik düşünce, tercih ve tutumları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada her konu ve her soru farklı bakış açıları ile ele alınmaya çalışılmıştır. Araştırmanın çok yönlü bir bakış açısı ile yapılmış olması araştırmadaki objektifliğin sağlanması açısından önemlidir.

Araştırmanın kapsamı hakkında bilgilerin yer aldığı çalışmanın birinci bölümünde, araştırma konusu, araştırmanın amacı, önemi, soruları, yöntemi ve tekniği, evreni ve örnekleme ve sınırlılıkları detaylı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

Teorik ve kavramsal çerçeve olarak sunulan araştırmanın ikinci bölümünde konunun ana eksenini olan göçmen konusunu açıklığa kavuşturmak amacıyla göç kavramı, göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramlarının ayırımı ile uluslararası göç ve göçmen kavramlarının literatür taraması yapılmıştır. Ayrıca, günümüzde Dünyada ve Türkiye’deki göç süreçlerine dair istatistikî veriler sunulmuştur. Yerli halk ile Suriyeli sığınmacıların ilişkisinin ve yerli halkın Suriyeli sığınmacılara yaklaşımlarının incelendiği bu çalışmada sosyal algı, yabancı, farklılık, önyargı, kalıp yargı, sosyal mesafe, sosyal dışlama, öteki ve günah keçisi kavramları bu konulara açıklık getirilmesi açısından literatür taraması yapılarak açıklanmıştır.

Araştırma bulgularının yer aldığı üçüncü bölüm derinlemesine görüşmeler yoluyla elde edilen saha verilerinin teorik ve kavramsal araçlarla ilişkilendirilerek yorumlanıp sunulduğu kısımdır. Anlamacı ve yorumlayıcı yaklaşımı benimseyen nitel metodolojiye uygun olarak sahada elde edilen veriler ışığında yerli halkın Suriyeli sığınmacılara yönelik olan bakış açıları, imgeleri, önyargıları, kalıp yargıları, sosyal dışlama ve ötekileştirme süreçleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Böylelikle, örneklem sahasında yerli halk ve Suriyeli sığınmacılar arasındaki ilişkinin boyutları, uyum ve dışlanma süreçleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

1.1 Araştırmanın Konusu ve Amacı

2011 yılında başlayan Suriye’de meydana gelen iç karışıklık sonucu Suriye halkının çok önemli bir kısmı komşu ülkelere iltica etmek zorunda kalmıştır. Suriyeli mültecilerin en çok iltica ettikleri ülke olan Türkiye’deki kayıtlı Suriyeli sayısı Ağustos 2019 tarihi itibarıyla toplam 3 milyon 643 bin 870 kişidir. Bu kişilerin 1 milyon 973 bin 573’ü erkeklerden, 1 milyon 670 bin 297’si ise kadınlardan oluşmaktadır. Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye girişlerinden sonra Türkiye, Avrupa’da en çok göçmene ev sahipliği yapan ülkeler arasında birinci sıraya ulaşmıştır (UNCHR, 2019). Dolayısıyla, Türkiye’de neredeyse nüfusun %5’lik bir kısmına tekabül edecek sayıda Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Türkiye’deki Suriyelilerin belli bir kısmı çeşitli illerde devlet tarafından kurulan sığınmacı kamplarında yaşamlarını sürdürmeye çalışırken önemli bir kısmı da kamp dışında yerleşik halk ile iç içe yaşamaktadır. Türkiye tarihinde ilk kez bu kadar kalabalık bir yabancı sığınmacı kitlesine ev sahipliği yapmaktadır. “Büyük sayıda mülteci ve yerinden edilmiş insan akışı kaynaklara yeni kısıtlar getirebilir ve onları konuk eden ülkenin ya da bölgenin istikrarını bozabilir” (Ünal, 2014:75).

Türkiye, iç çatışmalar nedeniyle yaşamları tehdit altında olan Suriyelilere 2011 Nisan ayında sınırlarını açtı. Önce, uluslararası hukukta herhangi bir karşılığı bulunmayan “misafir” statüsü verilen sığınmacılara, 2012 yılı Nisan ayında yayınlanan genelge ile “geçici koruma” statüsü verildi. Türkiye aynı yıl Ekim ayında, sağladığı bu geçici korumayı genişletti. Bu süreçte Türkiye krizin oldukça hızlı bir şekilde çözüleceği ve sığınmacıların ülkelerine geri dönüş yapacağı beklentisi içindeydi. Kısa sürmesi beklenen kriz gittikçe karmaşık bir hal alırken, Suriye’de kitlesel kıyımların yaşandığı çok daha dramatik bir tablo ortaya çıktı ve başka ülkelere sığınan Suriyelilerin geri dönüş ihtimalleri ise oldukça azaldı (Mazlumder, 2014:11).

Bu noktada, hem niceliksel hem de niteliksel bir dönüşüm süreci içindeki Türkiye’ye gelen veya sığınan gruplar, kentlerde sosyal dışlanma, ayrımcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ötekileştirme, kayıt dışı çalışma, yoksulluk gibi sorunlarla baş etmek durumunda kalabilmektedirler (Ünal, 2014:68). Başlangıçta misafir olarak kabul edilen ve

tanımlanan Suriyeli sığınmacıların aradan geçen sekiz yıllık süre sonrasında yavaş yavaş Türkiye’de yerleşik hale gelmeye başlaması hiç şüphesiz yerli ile yabancı arasındaki başlangıçtaki ilişkilerin de değişmesine neden olmaktadır. Zira, misafirlikten yerleşikliğe geçiş aynı zamanda yabancıların yerli toplum tarafından zaman zaman birçok konuda günah keçisi olarak ilan edilmesini ve dolayısıyla ayrımcı ve dışlayıcı söylem ve davranışlarla karşılaşmalarını daha olası hale getirmektedir. Bu anlamda, Türkiye’ye gelen sığınmacıların etkileşimleri sonucunda yerel halkın tutumlarında oluşabilecek dışlama veya ayrımcılık temelindeki pratikler yaygınlaşabilmektedir. Dolayısıyla, Türkiye’de siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda derinlemesine etkiler yaratan bu kitlesel göçün ve misafirlikten yerleşikliğe doğru evrilen sürecin yerleşik halkta nasıl etkiler yarattığı ve yerel halkın perspektifinden Suriyeli sığınmacıların başlangıçtan farklı olarak artık nasıl karşılandığının incelenmesi önemlidir.

Başka bir deyişle, 2011 yılından bu yana milyonlarca Suriyeli ile bir arada yaşamaya başlayan Türkiye’nin birçok ilindeki yerleşik halkın geçen bu süreç içerisinde yerleşik hale gelmeye başlayan Suriyeli sığınmacılarla nasıl ilişkiler geliştirdiklerinin ve onların yabancı göçmen deneyiminin çeşitli araştırmalarla incelenmesi toplumsal anlamda yabancıyla uzun süreli bir arada yaşamının koşullarını anlamak açısından önem arz etmektedir.

Bu gerekçelerle misafirlikten yerleşikliğe doğru evrilmeye başlayan Suriyeli sığınmacılarla yerli halk arasındaki ilişkinin nasıl olduğu ve yerlinin yabancıya bakışının tespiti gelecekteki potansiyel süreçleri anlama açısından önemlidir. Bu çerçevede, araştırmanın konusunu Suriyeli sığınmacılar özelindeki göçler sonucunda gerçekleşen toplumsal etkileşimlerin özellikle algısal boyutta yarattığı gerilimler, bunların yerel halkın gündelik toplumsal pratiklerine nasıl yansıdığı ve dış göçle gelen dezavantajlı nüfusa yönelik olası olumlu veya olumsuz algıların biçimlenmesinde rol oynayan faktörler veya dinamikler oluşturmaktadır.

Başka bir ifadeyle, uzunca bir zamandır yoğun bir Suriyeli sığınmacı akınıyla karşılaşan Türkiye’de sığınmacılara yönelik inşa edilen tutumların somut söylemlere ve eylemlere yansıma biçiminin sosyolojik olarak değerlendirilmesi araştırmanın/tezin merkezi noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, araştırmada, Türkiye’ye yönelen bu göç hareketleri sonucunda sığınmacılarla ilgili yansıyan negatif yöndeki çok sayıdaki gündelik etkileşimin, haberin veya deneyimin yerel halkta “karşıt konum kimliklerinin oluşması”na ve dolayısıyla bir “karşı grup yabancılaştırması”na yol açıp açmadığı veya bu süreçte nasıl bir etkiye sahip

olduğunun irdelenmesi amaçlanmaktadır. Bu tespitin uzun vadede Türkiye’de kalma ihtimali olan Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki yaşama uyum sağlama sürecinin nasıl olacağını göstermesi açısından önemlidir.

Bu kapsamda, Suriyeli sığınmacılarla yerel halkın gündelik karşılaşmalarının ve etkileşimlerinin yüksek olduğu sınır bölgesi yerleşim yerlerinden biri olan *Mardin ili araştırmanın evreni* olarak seçilmiştir. Dolayısıyla, araştırma, genel olarak yerel halk arasında Suriyeli sığınmacılar özelinde yabancı göçmelere yönelik algıların hangi yönde olduğu ve sığınmacılara yönelik inşa edilen tutumların somut söylemlere ve eylemlere yansıma biçiminin nitel verilere dayalı olarak sosyolojik ekseninde sınır bölgesi olan Mardin ili örneği üzerinden değerlendirilmesini kapsamaktadır.

Bu yönde, araştırmada Mardin ili sınırları içerisinde nitel metodolojiye dayalı olarak derinlemesine görüşmeler yapılmak suretiyle yerli halk ve Suriyeli sığınmacılar arasındaki etkileşim, kaynaşma, ayrışma ve dışlama süreçlerinin irdelenerek açığa çıkarılması hedeflenmiştir. Böylelikle, yerleşik halkın bakışı üzerinden Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de kabul görme, dışlanma, entegre olma ve ötekileştirme süreçlerinin incelenmesi bu çalışmanın ana eksenlerini oluşturmaktadır.

Bu çerçevede yerli halka “Suriyeli sığınmacılar ile birlikte yaşamak nasıl bir deneyim?” doğrultusunda çeşitlendirilerek yöneltilen sorularla bu deneyimler çok boyutlu ve ayrıntılarına inilerek incelenmiş ve elde edilen ampirik düzeydeki nitel verilerle bu minvaldeki sorulara açıklayıcı ve yorumlamacı temelde cevap bulunulması hedeflenmiştir. Ayrıca yerli halkın olumlu ve olumsuz deneyimlerinin sübjektif kaynaklarının olup olmadığı, bu deneyimlerinin asıl kaynaklarının neler olduğu, bu deneyimlerin nasıl algılandığı onların sığınmacılarla ilişkisini saptamak ve yabancıya yönelik geliştirdikleri tutum ve davranışları anlamak açısından önemlidir. Nitekim, bu araştırma ile *yerlinin bakış açısından* yabancı ile yerli arasındaki ilişkilerin detaylı olarak ortaya konulması ve henüz ne zamana kadar Türkiye’de kalacakları belli olmayan Suriyeli sığınmacıların uzun vadede Türkiye’de kalmaları ve yerleşik hale gelmeleri durumunda ileride ilişkilerin ne yönde şekilleneceğinin öngörülmesi noktasında katkı sağlaması hedeflenmiştir.

1.2. Araştırmanın Soruları

Yaklaşık sekiz yılı aşkın bir süredir Suriyeli sığınmacılarla gündelik karşılaşmaların sık olduğu sınır bölgesi yerleşim yerlerinden biri olan Mardin ilindeki yerleşik halk ile Suriyeli sığınmacılar arasında gelişen ilişkilerin çok boyutlu yönleri bulunmaktadır. Bu araştırmada kimi zaman kaynaşmanın kimi zaman ayrışmanın olduğu bu deneyimleme sürecinde yerli halkın yabancıya olan yaklaşımının ve onlara yönelik geliştirdikleri algı ve tutumların çeşitli boyutlarının incelenmesi hedeflenmiştir. Bu çerçevede, çalışmada yerleşik halkın bakışından Suriyeli sığınmacılar konusu aşağıda yer alan sorular ekseninde nitel veriler aracılığıyla derinlemesine incelenmeye çalışılmıştır:

(i) Geçen yıllar içerisinde yerli halkın misafirlikten yerleşikliğe doğru evrilen Suriyeli sığınmacılara yönelik geliştirdikleri algı ve tutumları ne yöndedir?

(ii) Suriyeli sığınmacıların “geçicilik” ve “kalıcılık” durumları noktasındaki belirsizliğin ya da yaratmış olabileceği bilinemezlik faktörü yerel halkta nasıl bir yansıma bulmaktadır?

(iii) Yerli halk açısından Suriyeli sığınmacıların toplumsal düzende yarattıkları olumlu ve olumsuz etkiler nelerdir?

(iv) Yerli halkın yabancıya dair olumlu veya olumsuz imgelerinin biçimlenmesinde rol oynayan temel faktörler veya dinamikler nelerdir?

(v) Suriyeli sığınmacılar ile yerel halk arasındaki temas ve kaynaşma süreci ne boyuttur?

(vi) Yerli halkın Suriyeli sığınmacılara yönelik sosyal mesafe düzeyi ne boyuttur?

(vii) Yerli halkın Suriyeli sığınmacılara yönelik ayrımcı söylem ve davranışları bulunmakta mıdır?

(viii) Suriyeli sığınmacılara yönelik yerel halk tarafından kullanılan dil ötekileştirici bir nitelik taşımakta mıdır?

(ix) Yerel halkın coğrafi ve kültürel temelde yabancıya yönelik farklı bir kategorileştirmesi söz konusu mudur?

(x) Suriyeli sığınmacıların yabancı olarak maruz kalabildikleri ayrımcı, dışlayıcı ve ötekileştirici söylem ve davranışların kaynakları nelerdir?

Yerel halkta Suriyeli sığınmacıların şimdi ve gelecekte tehdit olarak algılanması ne boyuttadır?

Bu temalar doğrultusunda yerli halkın misafirlikten yerleşikliğe evrilen Suriyeli sığınmacılara yönelik yaklaşımlarının, söylemlerinin ve tutumlarının ne yönde olduğu ve yabancıların yerli halk tarafından nasıl algılandığı nitel metodolojiye uygun olarak incelenmiştir. Bu bağlamda, Mardin ilindeki yerel halkın Suriyeli sığınmacılarla ne türden bir ilişki içinde olduğunu anlamak ve onları algısal olarak nasıl değerlendirdikleri araştırma konusunun temel eksenini ve sorularını oluşturmaktadır

1.3. Araştırmanın Önemi

2011 yılından bu yana Suriye’de meydana gelen iç karışıklıklar nedeniyle milyonlarca Suriyeli vatandaş Türkiye’ye iltica etmiştir. Bu göç hareketi sonucu Türkiye, tarihinde ilk kez bu kadar kalabalık bir yabancı göçmen kitleye ev sahipliği yapmaktadır. Suriyeli sığınmacılar geldikleri ülke ve sahip oldukları kültür itibarıyla yabancı göçmen olarak değerlendirilmektedir. Türkiye tarihinde görülen daha önceki yabancı göçler sayıca daha az olmuş ve daha çok belirli bölgelerle sınırlı kalmıştır. Bugün ise yapılan sayımlarda Suriyeli sığınmacıların farklı oranlarda da olsa Türkiye’nin hemen hemen her ilinde yaşadıkları gerçeği bulunmaktadır. Bu göçün sonucunda Türkiye’de sosyal, siyasal ve ekonomik yapıda birçok değişim yaşanmış ve halen yaşanmaktadır. Suriyeli sığınmacıların aktörü olduğu bu kitlesel göç hareketi ve sonuçları Türkiye’nin gündelik yaşam pratiklerine etki edecek kadar güçlü ve kapsamlı olduğu için sosyolojik temelde çeşitli boyutlarıyla irdelenmeye muhtaçtır.

Suriyeli sığınmacılar hakkında yapılan çalışmalarda yerli halkın yabancıya yönelik algı ve tutumları, yerli halkın yabancıya yönelik tutumlarının ardında yatan gerekçelerin neler olduğu vb. konularda ayrıntılı bilgiye ulaşılmasını sağlayan çalışmaların ehemmiyeti yadsınamaz.

Bu araştırma ile (henüz çok az bir kısmına vatandaşlık verilmiş olmasına rağmen) çokça tartışılan “Suriyelilere vatandaşlık verilme” meselesinin sonuçlarına yönelik ipucu verilebileceği düşünülmektedir. Yine aynı şekilde Suriye’de savaşın uzaması, hala Suriye’de

süren iç karışıklıkların olması gibi gerekçelerle sığınmacıların dönüşünün zorlaştığı gözlemlenmektedir. Öte yandan yabancı-yerli evliliklerinin artmasının da katkısıyla savaş bitse bile Suriyelilerin ne kadarının döneceği (ya da dönebileceği) belirsizdir. Bu nedenle bu araştırma, göçmenlerin uzun süre Türkiye’de kalma ihtimallerinin yanı sıra savaş bittiğinde bile ülkelerine dönememeleri ihtimaline karşın yerli halk-Suriyeli ilişkisinin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi günümüzde ve gelecekte entegre olma sürecinin nasıl olacağı hakkında bilgi vermesi noktasında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Toplumsal birlikteliğin ve gruplar arası ilişki düzeninin oluşması süreci aynı zamanda yerel halkın bakış açısı, yerli halkın yabancı grupla olan diyalogu, yerli halkın yabancıyı kabul düzeyi, onları ötekileştirip ötekileştirmemesiyle doğru orantılıdır. Yabancıya dair sahip olunan zihinsel imgeler aslında yerel halk ile yabancı ilişkisinin belirleyicisidir. Dolayısıyla, bu noktaların derinlikli incelenmesi ve sunulması yerli ve yabancıların gelecekteki potansiyel birlikte yaşama koşullarına dair bir öngörü sağlama bakımından önemlidir. Ayrıca, yerli halk ve yabancı arasında ilişkilerin geliştiği ve temas düzeyinin yüksek olduğu bir ilde göçmenin nasıl deneyimlendiğinin tespiti önemlidir. Yerli halkın bakış açısının doğru ölçülmesi, Türkiye’de Suriyelilere yönelik yapılabilecek siyasal veya sosyal politikalar geliştirme sürecinde yerli halkın bakış açılarının göz önünde bulundurulmasını sağlamak adına katkıda bulunabileceği öngörülmektedir

Bu anlamda, Türkiye’de yeni bir deneyim olarak karşımıza çıkan kitlesel anlamdaki Suriyeli sığınmacılar özelindeki yabancı göçmen meselesinin çeşitli boyutlarının sosyal bilimler literatüründe yeni yeni yer bulmaya başladığı gerçeğini göz önünde bulundurduğumuzda (veya bu tür bir literatürün artık bir ihtiyaç olduğu düşünüldüğünde) Türkiye’de yerel halkın göç ve yabancı göçmen, sığınmacı ya da mülteci meselesine nasıl yaklaştığı, söz konusu olgunun toplumda yarattığı etkilerin ne boyutta olabileceği üzerine odaklanan bu **araştırmanın özgün değeri** daha net açığa çıkmaktadır. Zira, toplumda yerel halkın gelen yabancı gruplarla ilgili algıları, hem belli çalışma alanlarındaki arz ve talebin oluşumu açısından hem de sosyal dışlama ve ayrımcılık mekanizmalarının işleyişi açısından belirleyici olduğu dikkate alındığında, yerli halkın bakış açısından dışa yansıyan eylem ve söylemlere dikkat çekilmek suretiyle meseleye göçün niteliği ve hacmi dışında bir pencereden bakmaya çalışan araştırmaların önemi daha da belirgin hale gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında, son yıllarda ülkemizde Suriyeli sığınmacılar özelindeki yabancı göçmen akınından kaynaklanan toplumsal değişim, hiç şüphesiz çok boyutlu ve farklı

toplumsal kesimleri birlikte etkileyen bir süreçte işaret etmektedir, dolayısıyla bu süreci anlamlandırmaya yönelik güçlü teorik alt yapıyla ilişkilendirilmiş somut verilere dayalı bilimsel nitelikteki saha çalışmaları/araştırmaları bu alandaki akademik literatürün de olgunlaşması veya zenginleşmesi açısından son derece önem arz etmektedir.

1.4. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği

Bir araştırmanın problemi, konusu ve hedeflediği veriler o araştırmanın yöntemini oluşturmaya yön vermektedir. Bu araştırma Mardin'deki yerli halkın Suriyeli sığınmacılarla olan ilişkisini ve onlara yönelik yaklaşımını anlamaya çalışmaktadır. Ev sahibi olan yerli halkın hem kalabalık hem yabancı bir sığınmacı kitlesiyle nasıl bir temas düzeyi kurdukları ve nasıl sosyal ilişkiler kurduklarının anlaşılması aynı zamanda halkın onlara yönelik algı ve tutumlarını da ortaya koymakta olduğu düşünülmektedir. Aynı şekilde algılar da sosyal ilişkileri, sosyal düzeni etkilemektedir. Yerli halkın Suriyelilere yönelik algısını, zihinsel tasavvurunu ve onları nasıl anlamlandırdığını incelemek bu araştırmanın temel hedefini oluşturmaktadır. Araştırmada yerel halktan bireylerin yabancıya yönelik algıları, tutumları, imgeleri, deneyimleri ve duyguları odak noktası olması nedeniyle anlama ve yorumlamaya dayalı *nitel yöntem* benimsenmiştir.

Nitel araştırma daha çok olaylarla ilgilidir. Bağlama ve süreç, yaşanan deneyime ve yerel olana duyarlıdır ve araştırmacı araştırılana daha yakın olmaya çalışır. Sosyal yaşamın karmaşıklığının hakkını vermek için derinliğine ve bütünlüklü kavramayı amaçlar. Başka bir deyişle, “nitel veri analizi, insan merkezli, onun kendisi ve çevresini nasıl algıladığı ve tanımladığını anlamaya yönelik yöntemlerdir” (Aydın, 2018: 67). Ünlü düşünür Aristoteles “kelimeler düşüncelerin giysi giymiş halleridir” başka bir ifadesinde “kelimeler düşüncelerin formlarıdır (biçimleridir)” der. İnsanların bir konuyu ifade ederken seçtikleri kelimeler kadar, vurguladıkları noktalar, tekrarladıkları cümleler, bir kelimeye yaptıkları uzatmalar ve bazen konuyla ilgili söyledikleri tek bir kelime bile insanların asıl fikir ve duygularını yansıtmaktadır. Aynı şekilde bir cümlemin ardından seçilen ikinci cümle birinci cümleyi pekiştirebilir, birinci cümleyi kararsız yansıtabilir, anlam olarak temellendirebilir ya da yok sayabilir. Bir cümleye “ama” ile başlamak buna örnektir. Bu söylemler doğru analiz edilirse kişinin kelimelerle ifade ettiğinden fazlası elde edilir ve kişinin düşünce dünyası yakalanabilir. Bu gerekçeyle insanların deneyimlerini, sahip oldukları imgeleri ve duyguları anlamayı hedefleyen bu çalışmada, katılımcıların düşünce dünyasını anlamak ve zengin verilere ulaşmak amacıyla *derinlemesine görüşme tekniği* kullanılmıştır.

Derinlemesine saha görüşmelerinde *yarı yapılandırılmış görüşme formu* kullanılmıştır. Görüşmelerde katılımcılara alternatif olarak hem olumlu hem olumsuz yargılar içeren sorular yöneltilerek kişinin herhangi bir konuyu tüm içtenliğiyle cevaplaması sağlanmıştır. Yine dolaylı ve genel sorularla katılımcıların akıllarına gelen farklı fikirleri de ifşa edebilmelerine imkân sağlanmıştır.

Yarı yapılandırılmış soru formundaki bütün sorular objektif bilgiye ulaşılacak şekilde tasarlanmıştır. Soruların içeriği araştırmanın konusuna yönelik en zengin veriler etmeyi hedefleyerek hazırlanmıştır. Sahada yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler, ayrıca araştırmacının *katılımlı gözlem* yoluyla elde ettiği verilerle pekiştirilmiştir. Katılımcılara ulaşırken meslek, cinsiyet yaş ve bulundukları mekân itibarıyla farklı kişiler seçilerek çeşitlilik yakalanmaya çalışılmıştır.

Veri toplama sürecinde her bir katılımcıyla yaklaşık bir ila bir buçuk saat arasında değişen görüşmeler yapılmıştır. Veri toplama sürecinde görüşme yapılan katılımcıların kullandıkları doğal ifadeleri daha sonradan olduğu gibi aktarabilmek ve çözümleyebilmek amacıyla ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Düzenli olarak dijital ortama aktarılan verilerin orijinalliğini korumasına özen gösterilmiştir. Aynı şekilde Kürtçe ve Arapça olarak elde edilen veriler hassasiyetle orijinalliği korunarak Türkçe'ye çevrilmiştir.

Nitel araştırma bağlamında, “derinlemesine görüşmeler” yoluyla elde edilen nitel verilerin analizinde ise daha çok “*betimsel analiz*” kullanılmıştır. Veri analizi ve bulgular kısmı oluşturulurken elde edilen veriler ortak temalarda toparlanarak belirli kategorileştirmeler yapılmaya çalışılmış ve uygun kategoriler oluşturulduktan sonra her bir kategori derinlikli olarak çözümlenmiştir. Saha verilerinden hareketle oluşturulan kategoriler teorik ve kavramsal araçlarla desteklenerek her bir kategori olgunlaşana kadar tekrar tekrar revize edilip kapsamlı bir şekilde sunulmaya çalışılmıştır. Bu süreçte, hatırlatıcı duvar kâğıtlarının olduğu pano, detaylı notların alındığı defterler, sahada gözlemlerin yazıldığı defterler ve dijital ortamda oluşturulan teorik arşivden yararlanılmıştır.

Araştırmanın veri toplama süreci 2018 yılının Aralık ve 2019 yılının Ocak ve Şubat ayları içerisinde gerçekleştirilmiştir.

1.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Mardin ili oluşturmaktadır. Araştırmanın konusu ve amacına göre, Mardin ili şu nedenlerle seçilmiştir:

- Türkiye’de Mardin ilinin Suriyeli sığınmacı nüfusunun en çok olduğu 13. şehir olması (Mülteciler Derneği’nin 2019 yılı Ağustos ayı verilerin göre Mardin ilinde 87 bin 507 Suriyeli göçmen yaşamaktadır). Mardin’deki Suriyeli sığınmacı nüfusu Mardin ilinin toplam nüfusunun %10,55’ini oluşturması. Suriyeli mültecilerin toplam nüfusa oranları bakımından Mardin Türkiye’de yedinci en çok Suriyeli barındıran il durumundadır.

- Ayrıca, Mardin ilinde ‘Geçici Barınma Merkezi’nin olmaması nedeniyle Suriyelilerin kent içinde yerli halkla iç içe yaşıyor olmasıdır.

- Bir sınır ili olarak Mardin halkı ile Suriyeliler arasında tarihsel olarak kültürel bir iletişim ve etkileşimin var olması.

- Mardin ilinde yerli halk arasında Türkçe, Kürtçe ve Arapça dillerinin konuşması nedeniyle Suriye’den gelen sığınmacılar ile dil ortaklığı olması ve dolayısıyla iletişimin daha sık olması.

- Mardin ilinin coğrafi olarak Suriye sınırında olması ve Suriyelilerin kendi ülkelerine rahat gidip gelme olanağına sahip olmalarıyla spesifik olarak mekânsal yakınlığın yol açtığı durumları incelemenin avantajının olması.

- Mardin ilinde farklı etnik geçmişe sahip halkın yaşaması araştırma için çeşitli bakış açıları ve veri zenginliği sağlaması.

- Araştırmacının Mardin ilinde ikamet etmesi ile mekân eksenli değişkenler göz önünde bulundurularak çeşitli bölgelerde yaşayan (merkez, ilçe, köy) katılımcılara ulaşma olanağının olması ve çeşitli etnik gruplardan olan görüşmecilere ulaşmanın kolaylaşmasıdır.

Araştırmanın örnekleme belirlenirken sınırlı saydaki bireyin evreni temsil edecek yeterlilikte seçilmiş olması gerekmektedir. Bu çalışmada nitel metodolojiye uygun olarak görüşülecek kişilerin seçilmesinde veya örneklem kümesinin oluşturulmasında *maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği* kullanılmıştır. Buna göre hem evreni temsil edecek nitelikte olmaları hem de zengin verilere ulaşmak amacıyla görüşmeciler seçilirken *yaş, mekân,*

cinsiyet, meslek, ekonomik durum, eğitim düzeyi ve etnik köken bakımından çeşitlilik sağlanmaya dikkat edilmiştir. Suriyeli göçmenlerin Mardin ilinin farklı noktalarına dağılmış olması nedeniyle çeşitli bölgelerden yerel halktan farklı kişilere ulaşabilmek mümkün olmuştur. Evreni temsil edici örneklem kümesinin büyüklüğünü belirlemede ise *teorik örnekleme tekniği* kullanılmıştır. Teorik örnekleme tekniği ile görüşmeci sayısı önceden belirlenmeyip önceden araştırılmak istenen temalar ve yerli halk ile sığınmacı arasındaki tespit edilmek istenen konular netleşene kadar görüşmeler sürmüştür. Derinlemesine görüşmelerin yapıldığı bu çalışmada görüşülecek kişi sayısı önceden belirlenmiş olmayıp görüşmeler veri doyumu elde edilene kadar sürmüştür. Bu doğrultuda söz konusu değişkenler göz önünde bulundurularak farklı demografik özelliklere sahip 19 erkek ve 17 kadın olmak üzere toplam 36 yerli halktan katılımcıyla görüşülerek saha çalışması tamamlanmıştır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Sosyal bilimlerde yapılan çalışmalar konu itibarıyla çok kapsamlı olabilmektedir. Bir konuyu her yönüyle ve geniş yelpazede ele almak zamanın ve imkânların kısıtlı olduğu durumlarda mümkün olmayabileceği ifade edilebilir. Bu nedenle araştırmaların başta konusu, problemi ve örneklemini açısından sınırlandırılmaya ihtiyaç duyduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla bu araştırmada çalışmanın problemi doğrultusunda mekânsal bir sınırlamaya gidilmiş ve Mardin ili örneklem alanı olarak seçilmiştir. Ayrıca, veri türü itibarıyla çalışmanın sunduğu bulgular nitel verilerle sınırlıdır.

Her araştırmanın sınırlılıkları olduğu gibi bu araştırmanın da sınırlılıkları bulunmaktadır. Sınırlılık bir zayıflık anlamına gelmemekte tersine incelemeye değer konunun daha detaylı, güncel boyutlarını ve dinamiklerini öne çeken bir yapısı bulunmaktadır. Nitekim, bu araştırma konusu son yıllardır ülkemizde literatürde sıklıkla tartışma konusu edilen göçün niteliği ve hacmi meselesinden ziyade Türkiye'ye yönelen bu yabancı göçünün “yerel halk”ta ne yönde ve hangi türden bir algı yarattığı ve bu algının ne türden bir söylemsel pratiğe dönüştüğünün değerlendirilmesiyle sınırlanmıştır.

Ayrıca, çalışmanın amaçları doğrultusunda zengin veriler elde edebilme amacıyla farklı değişkenler göz önünde bulundurularak görüşmeciler seçilmiştir. Bu noktada Mardin’de yaşayan etnik gruplara doğru orantılı olarak görüşmecilerin etnik çeşitliliği de eşit olamamıştır. Ulaşılan katılımcılar içinde Türk etnisitesine sahip katılımcı sayısı daha

azdır. Hem çeşitli etnik gruplardan görüşmecilere ulaşmak hem de mekânsal çeşitliliği arttırmak için farklı ilçelere ve köylere gidilmesi veri toplama sürecini uzatmıştır.

Yine, görüşmeciler seçilirken çeşitli sosyo-ekonomik gelir gruplarında yer alan kişilerle görüşülmeye çalışılmıştır. Lakin, farklı sosyo-ekonomik gelir gruplarından kişilerle görüşmeler yapılmasına rağmen Suriyeli sığınmacıların daha çok yoksul yerli halkın arasında yaşamaları nedeniyle daha çok maddi durumu çok iyi olmayan yerli halktan kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Maddi durumu çok iyi olup Suriyeli sığınmacılarla çok sık karşılaşp temas kuran kişilere ulaşmak daha az mümkün olduğu için özellikle üst sosyo-ekonomik gelir grubunda yer alan yerel halktan kişiler örneklem kümesinde çok daha az yer almıştır.

2. BÖLÜM

2. TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Göç ve Göçmene Dair Bilgiler

2.1.1. Kavramsal Olarak Göç Olgusu

Göç olgusu, literatürde fikir birliğinin sağlandığı temel tanım, ekonomik, siyasal toplumsal ve doğal afetlerin oluşturduğu birtakım koşulların etkisiyle yapılan yer değiştirme/taşınma eylemi olduğu görüşüdür. Göç olgusu nedenleri ve boyutlarına göre değişmekte olup toplumsal ve iktisadi değişimlere etki edebilecek güçte olabilmektedir. Göçün sosyal değişime etki ettiğini vurgulayan Altıntaş'a (2014:253) göre “göç, geçmiş olduğu kadar bugünümüzü de sorgulamaya açan, ulusal, bölgesel ve küresel etkileri olan bir nüfus hareketidir. Fiziki mekân değişikliği gibi dar bir değişim algısının ötesinde sosyo-ekonomik ve kültürel sistem değişikliğini de içeren göç, insan hareketliğinin en genel tanımıdır”. Göçün nedenleri ve sonuçlarına bakıldığında bir sorun olarak yansısı da aslında göç, göçmen açısından bir çözüm hareketidir (Cengiz, 2018).

Göç olgusu “toplumu, toplumsal hareketlilik biçimlerini, gelişmeyi, çatışmayı, kalkınma ve değişimi çok yakından ilgilendiren bir süreçtir. Bu bağlamda göç: insanların, grupların demografik, coğrafik, ekonomik ve sosyo-politik nedenlerle zaman ve mekânda yer değiştirmesi ile eyleme dönüşen ve eylemin bitiminden sonra da etkileri devam eden bir süreçler bütünüdür (Çakır, 2011:210).

Tarih boyunca insanlar sürekli göç etmişlerdir. Günümüzde insanların bu kadar farklı bölgelere yayılmasının sebebi budur. Bununla beraber, “göç, karma etnik gruplar oluşturmaya ve etnik bağlamda farklı toplumlar yaratmaya eğilimlidir”. Özellikle Sanayi devriminden sonra emek piyasası ve yeni iş olanakları arayışı bu hareketliliğin artmasına olanak sağlamıştır. Yine aynı şekilde insan hareketliliğinin önündeki engellerin kaldırılması göçün artışı sağlayabilmektedir. Göç sürecine dâhil olmak kişilerin tercihlerinin sonucu olabilse de bu zorunlu sebeplerden de kaynaklanabilmektedir (Giddens ve Sutton, 2014:109). “Tanımlarından da anlaşılacağı gibi; göç; birey ya da gruplarca, kendi isteğine bağlı veya zorunlu olarak, geçici bir zaman dilimi için veya kalıcı olarak yapıldığı gibi, göçün mekânsal değişiklik boyutu, ülke sınırları içinde veya dışında olabildiğine işaret

etmektedir” (Samuel, 1998:3; akt. Naz, 2015:6).

Giddens ve Sutton’un (2014) ifade ettikleri üzere, göçe dair açıklamalar üretmeye çalışan kuramlar göçün itici ve çekici faktörlerine odaklanmışlardır. Göç etmeye zorlayan ve iten unsurlar *itici faktörler* olarak tanımlanmaktadır. Bunlara savaşlar, siyasi baskılar ve göçmenin bulundukları bölgede ortaya çıkan birtakım çatışmalar örnek olarak verilebilir. İş imkânı, siyasi destek, gidilen bölgedeki rahat koşullar vb. unsurlar *çekici faktörler* olarak kabul edilmektedir. Chambers’e (2014) göre göç, güzel şeyler vaat edene doğru geçmişten ileriye doğru bir kaçııştır.

Göç olgusu, ortaya çıktığında güçlü birtakım sebepler ve sonuçlar olsa da bunların ötesinde kişinin ya da kişilerin irade ve tercihi göçün temel sebebi veya sonucudur. Yukarıda bahsedilen itici ve çekici faktörlerin yanı sıra kişinin iradesiyle aldığı karar göçün temel sebebidir. Örneğin; Savaş itici bir faktördür ama kişi bulunduğu bölgeden kaçmak yerine bulunduğu ülkeyi korumak ya da farklı siyasi bir sebeple göç etmeyip savaşmayı tercih edebilmektedir. Aksine kişi iradesiyle ailesini korunaklı bir bölgeye taşıma düşüncesiyle göç etmeyi de tercih edebilmektedir. Yine aynı şekilde doğal ortam arayışı nedeniyle insanlar birçok dezavantajına rağmen kentten kıra göç edebilmektedirler. Az sayıda da olsa gelişmiş ülkelere gelişmemiş ülkelere göç yapıldığı da görülmektedir. Literatürde göçün itici ve ya zorlayıcı sebepleri genel olarak yerindedir ve göçe sebebiyet vermektedir. Bununla beraber kişinin ya da kişilerin tercihi bu sebepleri her zaman geçerli olmadığını da ortaya koymaktadır.

Göç, kötü koşulların olduğu bölgelerden daha iyi koşulların olduğu bölgelere doğru hareketlilik olarak tanımlanabilir. Bütün insanlar için kötü ya da iyi koşul nedir sorusuna yönelik yapacakları tanımlar kişilerin algılarındaki farklılık hasebiyle farklı tanımlamalar ortaya çıkacaktır. “Kötü-İyi koşullar” tanımı kişiden kişiye farklılık gösterebilir. Bu nedenle istisnai göç sebepleri ortaya çıkabilmektedir. Örneğin Almanya’ya Türkiye’den ekonomik koşullar (daha iyi koşullara ulaşmak için yapılan göç) nedeniyle göç eden vatandaşlar içerisinde memleket/akraba özlemi nedeniyle (kişiler için ekonomik rahatlığa tercih edilen daha iyi koşul nedeniyle) geri dönenler olmuştur. Bu gidiş ve dönüş sebeplerine bakıldığında kişi veya kişiler iyi olduğunu düşündükleri koşullara doğru hareket ettiği söylenebilir. Bununla ilgili Tunç’a (2016:2) göre, ”göç olgusu, genellikle insanın daha iyi bir hayat sürdürme mücadelesinin bir sonucu olarak görülmektedir”. “Göç eylemi her ne kadar ekonomik koşullar kişileri evlerinden ayrılmaya zorlasa da bu baskı altındaki bir

zorunluluk olmayıp, kişinin verdiği bir karar sonucu da olabilmektedir” (Demir ve Erdal, 2010:37).

2.1.2. Uluslararası göç ve göçmen

Uluslararası göç “uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek. süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler de dâhildir” (Perruchoud, 2009:22).

Uluslararası göç, olgusu farklı süreçlerde de olsa tarih boyunca dünyanın her yerinde gerçekleşmiştir. İlk antropolojik verilerin gösterdiği “Homo Sapiens” insan hareketliliğinden, kavimler göçüne, nüfus mübadelesinden, dünya savaşları dönemlerine, sanayi devriminden Ortadoğu savaşlarına kadar devam eden ve hala günümüzde farklı boyutlarıyla devam etmekte olan sürekliliği söz konusu olan bir olgudur. Uluslararası göç dinamiklerini açıklamada en çok öne çıkan görüş, ulusal ekonomiler arasındaki gelişme farklılıkları nedeniyle insanların daha yüksek gelir ve kaliteli bir yaşam elde etmek için az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere yerleşme isteğidir.

“Şüphesiz, göç hareketleri içinde yer alanlar arasında daha iyi bir yaşam için çoğunlukla ekonomik gerekçelerle hareket edenler olduğu gibi bulundukları ülkelerde var olan zulüm, baskı veya savaş ortamlarından uzaklaşmak amacıyla zorunlu olarak ülkelerini terk eden mülteci ve sığınmacı gibi yerinden edilen kitleler söz konusudur” (Ünal, 2014:66).

Göç; ekonomik, toplumsal veya siyasi nedenlerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye veya bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitmeleri olarak tanımlanabilir. Göç olgusu, genellikle insanın daha iyi bir hayat sürdürme mücadelesinin bir sonucu olarak görülmektedir.

“Uluslararası göç, insanların daha iyi koşullarda yaşamak düşüncesiyle vatandaşı oldukları ve yaşadıkları ülkeden ayrılıp başka ülkeye yerleşmesi süreci olarak tanımlanabilmektedir. Uluslararası göç, insanların daha iyi koşullarda yaşamak düşüncesiyle vatandaşı oldukları ve yaşadıkları ülkeden ayrılıp başka ülkeye yerleşmesi süreci olarak tanımlanabilmektedir” (Tunç, 2016:2).

Tunç'a (2016:12) göre, "küreselleşme süreci uluslararası göçün farklı yönleri doğru gelişmesine neden olarak, gelişmiş ülkelerden diğer ülkelere doğru da göçün oluşmasına neden olmaktadır. Küreselleşme ile birlikte ülkeler arası etkileşimin artması, iletişim ve ulaşım alanında yaşanan teknolojik gelişmeler, iş, turizm ve eğitim amaçlı seyahat eden, sürekli hareketli bir nüfusun oluşmasına ve milyonlarca insanın göç sürecine dahil olmasına zemin hazırlamıştır".

Bakırtaş (2012) açısından uluslararası göç ticari odaklı da gerçekleşebilmektedir. Sanayileşmiş ülkelerde işçi alımı gerekçesiyle küresel göç hareketlerinin yönünü etkilemiştir. Bu da göçün küreselleşmesini sağlayan durumlardan bir olmuştur. Ekonomik odaklı bakıldığında dünyada en çok göçün yaşandığı ülkeler az gelişmiş ülkelerdir

"Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin artan nüfuslarına yeterli sosyal ve ekonomik imkanlar sağlayamaması, iç savaşlar, savaşlar ve bölgesel gerilimler gibi güvenlik endişeleri ve/veya insanları ülkesinde bugün bulamadığı bir takım değerleri uzak gelecekte dahi bulamayacağına inanması gibi sebeplerle birleşen Avrupa ülkelerinin bir yandan işgücü açıkları ve yaşlanma sorunu, diğer yandan sıkı göç politikaları neticesinde düzensiz göç kavramı ortaya çıktı. Küreselleşmeyle beraber ortaya çıkan ulaşım ve iletişim alanındaki gelişmeler göçmenlerin dolaşımlarını ve bilgi alış verişini kolaylaştırırken, yine bu süreçte, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yoksullaşması göçmen sayısının artmasındaki en önemli etkenler oldu. Günümüzde yoğun olarak yaşanan "düzensiz göçün" bu şekilde tanımlanmasının nedeni ise göç eden kişilerin özelliklerinin her an değişebilmesi ve bundan dolayı kim oldukları, ne zaman, nasıl ve ne yönde hareket edeceklerinin kestirilememesidir. Bu tanım ışığında, günümüzdeki göç çeşitlerinden olan sığınmacı göçü, mekik göç ve transit göç düzensiz göç başlığı altında toplanmaktadır. Öte yandan herhangi bir göçün söz konusu göç çeşitlerinden hangisine girdiği, tanımlı yapanın bulunduğu yere veya kim olduğuna göre değişmektedir. Örneğin Türkiye'de transit göçmen olarak nitelendirilen göçmenler, Avrupa'da iltica talebinde bulunduklarında Avrupalılar tarafından sığınmacı olarak nitelendirilmektedir" (Yılmaz, 2014:1689).

Daha önceki süreçte eski dünyadan yeni dünyaya göç, uluslararası göçün temel konusu iken, özellikle 1990 sonrasında değişen ekonomik yapıya koşut biçimde uluslararası göçün bileşiminde de önemli değişimler meydana geldi. Bu bağlamda, göç önceleri yalnızca Güney Kuzey odaklı ya da Kuzey- Kuzey incelenirken daha sonraki süreçte Güney-Güney koridoru da önemli oldu (Bakırtaş, 2012:240). “Uluslararası göç, son yıllarda görünür biçimde küresel bir olgu olarak gelişmektedir. Birleşmiş Milletler’ in göç verilerine göre 1970- 2010 aralığında dünyadaki uluslararası göçmen sayısı 2,5 kattan daha fazla artmıştır” (Bakırtaş, 2012: 241).

Göç: Yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, başka bir ülkede kalışını ve bir ülkeden çıkışını ifade eden düzenli göçü ifade etmektedir. Yasa dışı göçmen ise yabancıların yasa dışı yollarla bir ülkeye girişini, o ülkede kalışını, o ülkeden çıkışını ve gittiği ülkede e izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı tanımlar (UNHCR, 2013).

“Uluslararası göç hareketlerinin bir alt birimi olan yasadışı göç yanında yasal göç, iltica, insan ticareti, göçmen kaçakçılığı gibi başka kavramlar ve sorunlar da yine son yılların sıcak tartışma konularındandır. Ancak burada göçün yasal boyutunun ele alınması gerekir. Bu tür insan hareketliliğinde en önemli unsur mevcut yasalara aykırı hareket edilmeyerek ortaya çıkan insan hareketliliğidir. Burada bahsedilen kişiler, vatandaşı olmadığı ülkeye o ülkenin yasalarına uygun olarak giriş yapan ve yine bu ülkede oturma izni düzenlenmiş kişilerdir. Genel anlamda ulaşmak istediği ülkeye gitmek amacıyla yasadışı yolların tercih edilmesi yasadışı göç olarak tanımlanabilir. Her ne kadar bu eylem içinde yer alan kişiler kamu otoriteleri tarafından de yasadışı göçmen olarak tanımlansa da çeşitli kaynaklarda düzensiz göçmen olarak da isimlendirilmektedirler” Yasadışı göçmenlerin ülkelerini terk etmeleri gönüllü bir harekettir” (Demir ve Erdal, 2010:6).

Göç her zaman ekonomik koşullardan kaynaklanan bir süreç değildir. Aynı zamanda göç kişilerin kendi kararlarının da sonucudur. “Diğer yandan mülteciler çoğu zaman ülkelerini mevcut ya da olası bir baskının etkisi altında zorunlu olarak terk etmek durumunda kalırlar. Her ne kadar bu eylem içinde yer alan kişiler kamu otoriteleri tarafından de yasadışı göçmen olarak tanımlansa da çeşitli kaynaklarda düzensiz göçmen olarak da isimlendirilmektedirler” (Demir ve Erdal, 2010:12)

2.1.3. Göçmen, Mülteci ve Sığınmacı Ayırımı

Göçmen, statü olarak yasal bir yolla hedef bölgeye geçişi tanımlar. Uluslararası göç hareketinde gidilen ülkenin onayını alan başka bir ifadeyle yasal olarak kabul edilmiş olan kişi veya kişilere göçmen denir. Yasa dışı yollarla bir ülkeye giriş yapılması “yasa dışı göçmen” olarak değerlendirilmektedir (UNHCR, 2013). “Her ne kadar bu eylem içerisinde yer alan kişiler kamu otoriteleri tarafından de yasadışı göçmen olarak tanımlansa da çeşitli kaynaklarda düzensiz göçmen olarak da isimlendirilmektedirler” (Demir ve Erdal, 2010:35).

“Göçmen, ekonomik nedenlerle, daha iyi bir hayat standardı yakalayabilmek için vatandaşı olduğu devletin ülkesinden ayrılarak, bir başka ülkeye göçen kişiye verilen addır. Göçmenler, sığınma hakkı arayanların aksine, kendi devletlerinin korumasından yararlanmaya devam ederler ve bu yolculuğa gönüllü olarak çıkarlar. Göçmenleri kabul eden devletlerin, sığınma hakkında olduğu gibi, temel bir insan hakkından kaynaklanan sorumlulukları bulunmamaktadır” (Ergüven ve Özturanlı, 2007:1019-1020).

Mülteci kavramı yasal olarak kapsamı ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Türkiye’de “sığınma talep eden kişiler “1951 tarihli sözleşmede ve diğer evrensel ve bölgesel İnsan Hakları Sözleşmelerinde belirtilen nedenlerle koruma isteyen fakat yetkili bir makam tarafından mültecilik statüsüne uygunluğu henüz tespit edilmemiş kişiler” olarak tanımlanmaktadır” (Yılmaz, 2014:168). “Göçmen, insan hareketliliğinde en önemli unsur mevcut yasalara aykırı hareket edilmeyerek ortaya çıkan insan hareketliliğidir. Burada bahsedilen kişiler, vatandaşı olmadığı ülkeye o ülkenin yasalarına uygun olarak giriş yapan ve yine bu ülkede oturma izni düzenlenmiş kişilerdir. Genel anlamda ulaşmak istediği ülkeye gitmek amacıyla yasadışı yolların tercih edilmesi yasadışı göç olarak tanımlanabilir” (Demir ve Erdal, 2010:36).

“1951 Cenevre sözleşmesine göre Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle

dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir. Şartlı mülteci: Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir” (UNCHR, 2013).

“Türk hukuk sistemindeki mülteci tanımı BM sistemindeki tanımdan biraz farklıdır. 1967 protokolünden farklı olarak Türk hukuk sisteminde bir de sığınmacı kavramı vardır. Türkiye 1967 protokolünü çekinceli olarak kabul etmiştir. Türkiye’ye iltica edenler mülteci statüsüne sahip olabilmek için giriş yaptıkları il valiliğine müracaat ederler” (Türkoğlu, 2011:104).

Mülteci ve sığınmacı kavramları arasındaki benzer yönleri şöyle sıralayabiliriz: Her iki kavramın maddi konusunu “insanlar” oluşturmaktadır ve bu insanlar bulundukları her ortamda yabancı konumundadır. Çeşitli nedenlerden yaşama, özgürlük ve kişi güvenliği hakları ihlal edilerek, başka bir yerde yaşama konusunda karar vermeye zorlanmaktadırlar. Bunun doğal bir sonucu olarak da her iki kavramın kapsadığı kişilerin insan onuru zedelenmekte ve insan hakları ihlal edilmektedir (Urk, 2010:15).

Sığınmacı kavramı, “ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülkeye dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı ifade etmektedir” (Demir ve Erdal, 2010:36-37). Birçok alanda yan yana kullanılan mülteci ve sığınmacı kavramı birbirinden farklıdır. Biri süreç iken diğeri statü olarak değerlendirildiği için farklılaşmaktadırlar.

“En basit anlamda sığınmacı mültecilik statüsünü almak için başvuru yapmış kimsedir. Bu başvuru henüz sonuçlanmamıştır ve bir anlamda sığınmacılık bir süreçtir.

Mültecilik ise bir statüdür, yani sonuçtur. Ancak bu kadar küçükmüş gibi görünen bu farklılık, sahip oldukları haklar açısından konumlarında ciddi olumsuzluklara yol açmaktadır” (Urk, 2010:15). “Günümüzde “sığınmacı” kavramı, kendi ülkesini terk ederek üçüncü bir ülkeye gidip orada sığınma talebinde bulunan kişiyi ifade etmektedir. İlgili devlet otoritelerinin, sığınma başvurusunu değerlendirdiği, uluslararası ve iç hukuk kurallarını uygulayarak sığınma hakkını verdiği kimselere ise, “mülteci” denilmektedir” (Ergüven ve Özturanlı, 2007:1019-1020).

1951 Sözleşmesi’ndeki bu tanımdan yola çıkarak, devletlerin taraf oldukları antlaşmalar gereği bu statüyü tanıdıkları kişiler ile çeşitli baskılar nedeniyle bir devletin ülkesinden kaçarak başka bir devlet ülkesinde sığınma arayan ve henüz kendisine söz konusu statü tanınmamış olan kişiler arasında ayırım yapılmadan, her ikisinin de “mülteci” olarak adlandırılması olasılığına karşı BMMYK, faaliyetlerinde, “mülteciler” ve “yer değiştirmiş kişiler” ayrımını kullanmaktadır. Kendisine mülteci statüsü tanınmamakla birlikte, sığınma hakkı arayan kişilere “yer değiştirmiş kişiler” ; çeşitli baskılar sonucu bir ülkenin içerisinde yer değiştiren kişilere ise, “ülke içerisinde yer değiştirmiş kişiler” denilerek kavram karmaşasının önüne geçilmiştir.³² Bir başka ifadeyle, devletin taraf olduğu antlaşmaların kendisine özel statü ve hukuki koruma sağladığı kişiler “mülteci” ,böyle bir sığınma hakkını ve korumayı talep eden; ancak henüz bu korumadan faydalanamayanlar “sığınma arayan kişiler” ,BM’ye göre, yerinden olmuş kişiler olarak ifade edilmektedir (Ergüven ve Özturanlı, 2007:1019-1020).

2.1.4. Dünyada Mülteci/Sığınmacı Meselesi ve Suriyeli Göçü

“Mülteci sorunu I. Dünya Savaşı ile gündeme gelmeye başlamış, II. Dünya Savaşı ile sorun büyümüş ve Soğuk Savaş döneminde zirveye ulaşmıştır. Mültecilerin sayısı günümüzde azımsanmayacak sayıdadır. BMMYK’nın açıklamasına göre 2009 yılında dünyada 36 milyondan fazla kişi mültecilik statüsünden dolayı sorun yaşamaktadır. Kayıtlı olmayan mülteciler de hesaba katıldığında bu sayı gerçekten büyük bir sayıdır” (Türkoğlu, 2011:102). Milyonlarca insanın yerinden olduğu ve sayının giderek arttığı bu çağımızda gerek devlet eliyle gerek STK’lar tarafından birçok rapor, sempozyum ve program hazırlanmaktadır. IKV’nin (2009) Stocholm programı buna örnektir “Vatandaşlık ve temel hakların teşvik edilmesi; hukuk ve adalet Avrupa’sı; suç, terörizm ve diğer tehditlerle

mücadele edilmesi; AB'ye erişimin sağlanması için vize ve sınır yönetimi politikaları; göç ve sığınma alanında sorumluluk, dayanışma ve ortaklık; AB'nin dış politikalarında adalet, özgürlük ve güvenlik kurallarının geçerli olması programda belirlenen alanlar olarak sıralanıyor”.

“Son dönemde, anavatanlarına geri dönenlerdeki artış ve yeni başvurulardaki azalma sonucunda 2003 başında BMMYK’nın bilgisi dahilindeki sığınmacı ve mültecilerin toplam sayısı 20,6 milyona düştü. Ancak, mülteci statüsü kazanabilenlerin sayısındaki bu düşüş, alınan tüm “önlemlere” rağmen sığınma Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye 3 talebindeki artışı durduramadı; 2001’de dünya çapında 940 bin olan sığınma başvuruları 2002’de bir milyona çıkmasına rağmen, aynı yıl mülteci statüsü kazananların sayısı bir önceki yıla göre %69’luk bir düşüşle 293 bine geriledi” (Danış, 2004:3).

2017 Yılında yapılan sayımda küresel olarak- doğdukları ülke dışındaki bir ülkede yaşayanlar- uluslararası göç 258 Milyon gibi ciddi bir rakamla karşımıza çıkmaktadır. Bu, dünyadaki toplam nüfusun %3,4’ünü temsil etmektedir (IOM, 2017).

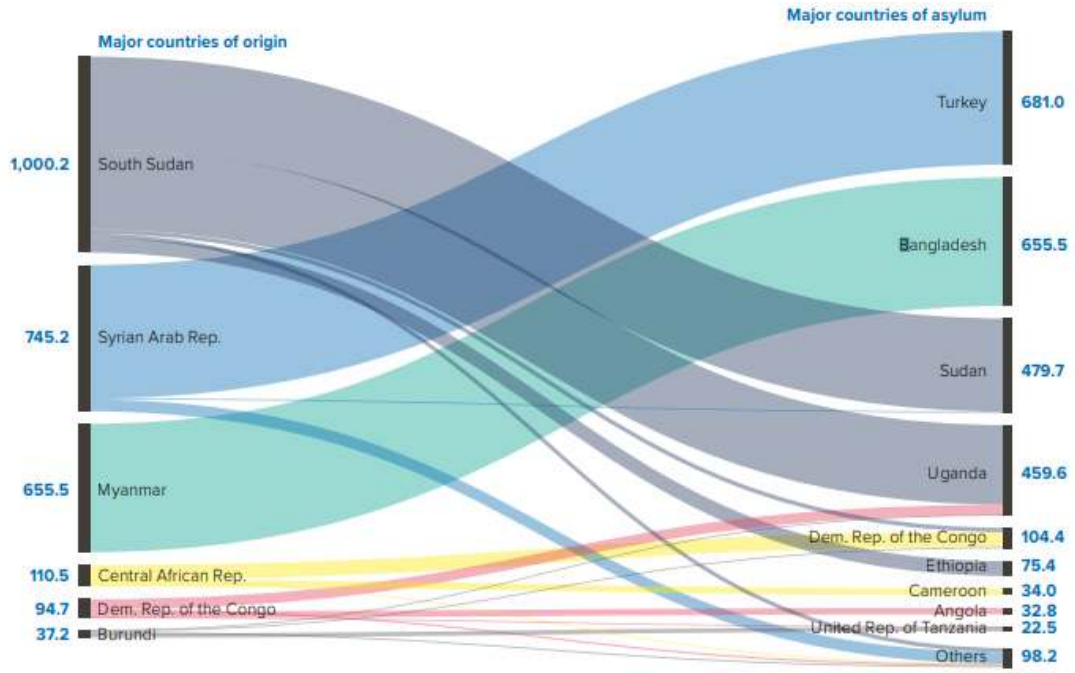
BM Mülteci Örgütü, 2017 yılı sonu itibarıyla 68,5 milyon kişinin yerinden edildiğini açıkladı. Bu nüfusun içinde, 16,2 milyon kişi, 2017 yılı içerisinde ya ilk kez ya da üst üste birçok kez olmak üzere yerinden edilmiştir. Bu rakam, hareket halinde olan çok büyük kitlelere tekabül etmektedir ve her gün 44.500 kişinin ya da her iki saniyede bir 1 kişinin yerinden edildiği anlamına gelmektedir (BM, 2017).

2017 yılı sonu itibarıyla dünyada, 68,5 milyon zorla yerinden edilmiş insan,25,4 milyon mülteci bulunmaktadır (UNCHRa, 2019).

Son zamanlarda Dünyada en çok tartışılan ve konuşulan göçmen konusu Suriyeli göçmen meselesidir. Suriye’de uzun yıllara yayılan iç savaş ve ülkenin geleceğini öngörme konusundaki belirsizlik Suriyeli meselesini derinleştirmektedir. Son zamanların en büyük göç dalgasından biri ola Suriyeli göçmenler Dünyadaki göç oranlarını büyük oranlarda etkilemektedir. 2016’da yapılan sayıma göre “Suriye’de iç savaş nedeniyle ülke içi ve dışında 13 milyondan fazla Suriyelinin göç etmek zorunda kaldığı belirtilmektedir (Anadolu Ajansı, 2016). 19 Nisan 2018 itibarıyla uluslararası hareketlilik dahilinde 6.6 Milyon Suriyelinin dünyaya dağılımı aşağıdaki grafikte gösterilmektedir (UNCHRa, 2018). Aşağıdaki grafikte görüldüğü üzere dünyadaki göçmen dağılımına bakıldığında Suriyelilerin

en çok iltica ettikleri ülke Türkiye'dir.

Grafik 2.1. : Dünya Geneli İltica Dağılımı Menşe Ülkelerden İltica Edilen Ülkeye Doğru

Kaynak: Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü (UNCHR) Dünya'da İltica İstatistikleri

Grafik 2.2.: AB ve EFTA Ülkelerinde Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancılar

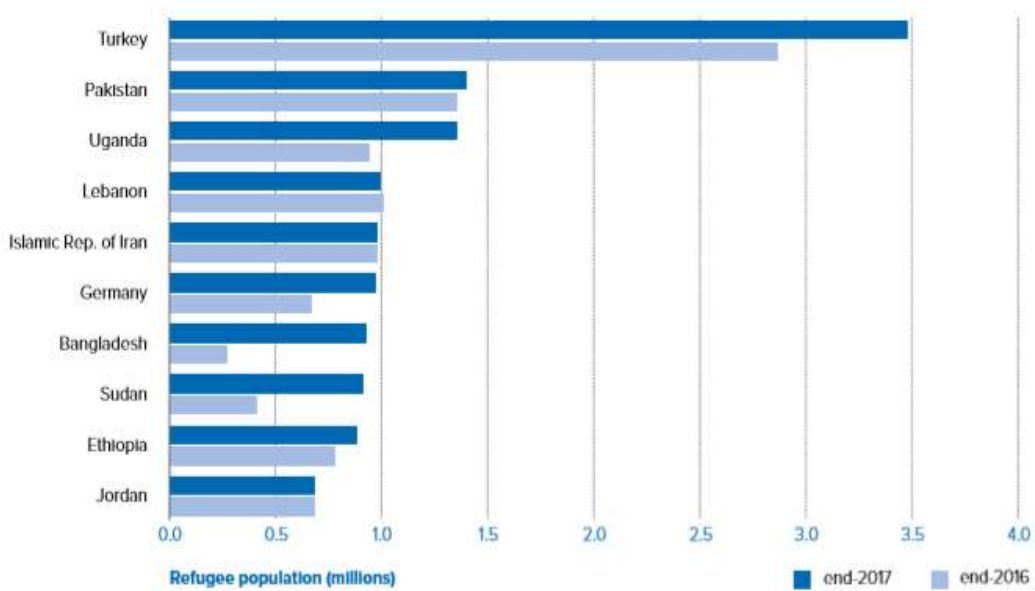
AB VE EFTA ÜLKELERİNDE 2018 YILINDA ULUSLARARASI KORUMA BAŞVURUSU YAPAN YABANCILAR

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü(GİGM)

“BMMYK verilerine göre; Avrupa’nın tamamında sığınmacı sayısı; 3 milyon 680 bin 215 iken Türkiye’nin ev sahipliği yaptığı sığınmacı sayısı ise 3 milyon 789 bin 320 (GAV,2018).

Dünya çapında arka arkaya dört yıl içinde en çok göçmene ev sahipliği yapan ülke 3.5 milliyon gibi bir sayıyla Türkiye birinci sıradadır. Ondan sonra 1.4 milyon ile Pakistan ikinci sırada ve Uganda üçüncü sıradadır (UNCHR, 2017). Aşağıdaki Grafikte Ev sahibi ülkelerde 2016 ile 2017 tarihlerinin göçmen sayıları verilmiştir. Bu oranlara bakıldığında göçmen sayısının 2017 yılında daha da arttığı gözlemlenmektedir.

Grafik 2.3.: Dünya’da Göçmenlere En Çok Ev Sahipliği Yapan Ülkeler

Kaynak: Birleşmiş Milletler Mültecisi Örgütü (UNCHR)

“2017 yılının sonunda Türkiye, mülteci nüfusunda yüzde 21’lik bir artışla, yılın başında 2,9 milyondan sonunda 3,5 milyona ulaşan dünyanın en büyük mültecilerini barındıran ülke olmaya devam etti. Türkiye’de barındırılan toplam mülteci nüfusu Suriyeliler (3.424.200), Iraklılar (37.300), İranlılar (8.300) ve Afganlardan (5.600) oluşuyordu. Pakistan, 1,4 milyon mülteciyle ikinci en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yaptı” (UNCHR 2017). 2019 yılı itibariyle Türkiyedeki göçmen sayısı 3,5 Milyonu aşmıştır.

Aşağıdaki grafikte Dünya’da Suriyeli göçmenlere en çok ev sahipliği yapan ülkeler gösterilmektedir. Bu Grafikte büyük bir farkla Türkiye ilk sırada yer almaktadır Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü (UNCHR 2019a) Türkiye için şu söylemde bulunmuştur:

“Dünyada en fazla sayıda mülteciye koruma sağlayan Türkiye, bugün 3 buçuk milyonu aşkın mülteciye cömertçe ev sahipliği yapmaktadır”.

Grafik 2.4.: Dünya’da Suriyeli Göçmenlere En çok Ev Sahipliği Yapan Ülkeler

Location name	Source	Data date	Population
Turkey	Government of Turkey, UNHCR	17 Jan 2019	64.0% 3,632,622
Lebanon	UNHCR	31 Dec 2018	16.7% 948,849
Jordan	UNHCR	13 Jan 2019	11.8% 671,551
Iraq	UNHCR	31 Dec 2018	4.5% 252,526
Egypt	UNHCR	31 Dec 2018	2.3% 132,871
Other (North Africa)	UNHCR	30 Nov 2018	0.6% 35,713

Kaynak: Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü(UNCHR)

2.1.5. Türkiye’de Yabancı Göçmen, Mülteci Deneyimi

“Türkiye göç tarihi, göç çeşitliliği ve kategorileri açısından oldukça zengin bir ülkedir. Tarihsel olarak Türkiye yurt dışına göçe katılan vatandaşları nedeniyle “köken ülke”, kendisine yönelen göçmenler için ise “ev sahibi ülke” konumundadır” (Buz, 2008:2).

Türkiye 1934 yılında “Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı” nitelikleri taşıyan göçmenlere yönelik kanun düzenlemiştir. Bu tasarıda söz konusu nitelikleri taşımayan insanlara mültecilik statüsü verilmemiştir. Türkiye’nin yakın zamana kadar yürüttüğü uluslararası göç politikaları sınırlıdır. Bu politikalar son zamanlarda gelen yabancı göçmeni kuşatmakta etkisiz kalabilmiştir. İleriki zamanlarda Asya ve Avrupa ülkelerinden Türkiye gelen yeni göçmen akımı Türkiye’nin yeni göçmen deneyimi yaşamasına neden olmuştur. Artık “yabancı göçmen” olgusuyla tanışan Türkiye politika değişikliğine gitmek durumunda kalmıştır (Özer, 2015:36). 1951 Cenevre Sözleşmesinde sadece Avrupa’dan gelen göçmenlere mülteci statüsü verilmiştir. Bu sözleşmede imza sahibi ülkeler göçmenleri zulüm ve çatışmanın devam ettiği bölgelere geri gönderememektedirler. Buna Rağmen Cenevre sözleşmesinin 33. maddesine göre ülke güvenliğini tehlikeye atacak bir durumda kişilerin geri gönderilmesi söz konusudur. Mülteci statüsü verilmeyen göçmenler ikinci üçüncü bir ülke bulunana kadar Türkiye’de kalmaktadırlar. Avrupa’nın uluslararası göçe dair yürüttüğü zorlaştırmacı politikalar, göçmenin Batıya ilerleyişini kısıtlamaktadır (Özer, 2015:38).

“1967’de zamansal kısıtlama kaldırıldıysa da coğrafi çekince muhafaza edildiği için Avrupa dışı ülkelere gelen sığınmacılar hala mülteci olarak kabul edilmiyor. Kısacası,

Türkiye, ülkedeki yabancı göçmenlerin büyük çoğunluğunu oluşturan Doğu sınırındaki ve ötesindeki ülkelerden gelen kişiler hakkında Cenevre Anlaşması dâhilinde bir sorumluluk taşıyor” (Danış, 2004: 8).

Bu süreci besleyen, özellikle uygulama safhasına etkili olacak önemli ve en yakın kırılma noktası Suriye’den Türkiye’ye yönelen ani göç akını sonrasında, ülkenin gündemine giren sığınma ve mültecilik konuları ile birlikte tartışılmaya başlanan devletin bu alandaki sorumlulukları. Türkiye’nin dünyadaki kriz ve çatışma bölgelerinden kaçan kişilere yönelik sorumlulukları var mı? Burada özellikle Türk halkının da Suriye’den gelen göçmenlerle aşına olmaya başladığı sığınma ve mültecilik konuları kritik önemde (Özer, 2015:37).

Türkiye’nin yabancı göçmen deneyimleriyle beraber yabancı göçmen konusu farklı boyutlarda ele alınmıştır. 2013 Yılında hazırlanan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunuyla beraber “(Madde-1) Yabancıların Türkiye’ye girişleri, Türkiye’de kalışları ve Türkiye’den çıkışları ile Türkiye’den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları” düzenlemiştir. (Madde-2)” Yabancılarla ilgili iş ve işlemleri; sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye’ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumayı düzenlemiştir” (YUKK, 2013). 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Türkiye’de bütüncül bakış açısına sahip bir göç yönetimi yapısı kurulmasının temelini oluşturmuştur (GİGM,2016).

Bu kanunla beraber Türkiye’de göçmenler Geçici koruma yönetmeliği ile, “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara” geçici koruma statüsü uygulanmıştır (GKY, 2013). “Türkiye’deki mülteci ve sığınmacılar konusunda söz hakkına sahip temel aktörler, Emniyet Genel Müdürlüğü’ne bağlı Yabancılar, Hudutlar ve Sığınma Dairesi ile BMMYK’dır” (Danış, 2004:9).

“1945’ten 1980’lere kadar olan ikinci dönemde daha çok Bulgaristan’dan göç belirleyici olmuştur. Ardından Yugoslavya’dan göçmenler gelmiştir. 1980 ve 1990’ları

kapsayan üçüncü dönem Afgan sığınmacıların gelişi ile başlatılabilir. 1980’lerde ayrıca Bulgaristan Türkleri de gelmiştir. 1980’li yıllarla birlikte, Türkiye bir transit göç bölgesi haline gelmiştir. Özellikle Ortadoğu’dan gelen mülteciler dikkat çekmektedir” (İçduygu ve Sirkeci, 1999:259; akt. Buz, 2008:3). İlk transit göçmen olarak görülen İranlılar olmaktadır. “1979 İran devriminden sonra gelip Türkiye’ye sığınmışlardır. Iraklılar ise 1988 ile 1991 yılları arasında toplam üç kitlesel göç hareketiyle Türkiye’ye gelmişler ve en büyük ikinci mülteci grubunu oluşturmuştur. Transit göçmen olan son grup 1992 yılındaki Bosnalılardır” (İçduygu ve Sirkeci, 1999:265; akt. Buz, 2008: 3).

“Ülkemize yönelik kitlesel göç hareketleri, Cumhuriyet’in kuruluş süreci ve sonrasında da devam etmiştir. Bu hareketlerin en somut örnekleri ise şu şekilde özetlenebilir:

- 1922-1938 yılları arasında Yunanistan’dan 384 bin kişi, • 1923-1945 yılları arasında Balkanlardan 800 bin kişi,
- 1933-1945 yılları arasında Almanya’dan 800 kişi,
- 1988 yılında Halepçe katliamından sonra Irak’tan 51.542 kişi,
- 1989 yılında Bulgaristan’dan 345 bin kişi,
- 1991 yılında Birinci Körfez Savaşından sonra Irak’tan 467.489 kişi,
- 1992-1998 yılları arasında Bosna’dan 20 bin kişi,
- 1999 yılında Kosova’da meydana gelen olaylar sonrasında 17.746 kişi,
- 2001 yılında Makedonya’dan 10.500 kişi" (GİGM, 2016).

• Nisan 2011- Ocak 2018 arasında Suriye’de yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle yaklaşık 3. 632. 622 kişi (GİGM, 2018) Türkiye’ye göç etmişlerdir.

Göçmen sayısı toplandığında Türkiye Cumhuriyetinin 1922’ den bu yana 4. 929. 699 göçmene ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Türkiye, tarihinde yıllara yayılan göçmen akımları ve son yıllarda 3. 632. 622 Suriyeli göçmenin gelmesiyle beraber yuvarlak hesapla beş Milyon gibi ciddi bir rakamla artık göçmen deneyimi olan bir ülke durumuna gelmiştir.

Türkiye sadece savaşlar nedeniyle göç edilen bir ülke değildir Bununla beraber Türkiye başta jeopolitik konumu itibariyle göçmenler için stratejik seçim bölgesidir. Türkiye'nin göçe elverişli yönlerini İçduygu (2004:27) dört gerekçeyle açıklamaktadır:

“İlk olarak, komşu ülkelerde artan siyasi belirsizlikler ve çatışmalar bu ülke halklarının daha güvenli, zulümden uzak ve daha iyi hayat şartlarının olduğu yerlere gitme arzusunu arttırmıştır. İkincisi Türkiye'nin Doğu-Batı ve Kuzey ülkelerine geçiş yapmak isteyen transit göçmenler için ülkeyi çekici kılmaktadır. Üçüncüsü Avrupa'ya ulaşmayı hedefleyen göçmenler, Avrupa'nın sınırlarında uyguladığı sıkı kontroller ve artan göç kontrolleriyle, Türkiye gibi Avrupa'nın çevre ülkelerine yönelmişlerdir. Dördüncü neden ise, Türkiye'nin komşu ülkelere oranla ekonomik açıdan daha iyi şartlar sunması sebebiyle çalışmak isteyen göçmenler için çekici olmasıdır”

Türkiye Asya ve Avrupa kıtaları arasında köprü konumundadır. Avrupa'ya geçmek isteyen göçmenler için transit ülke olarak seçilirken diğer yandan kaçak işçiler için direk hedef ülke konumundadır. Bu nedenlerle 20. Yy'ın ortalarından sonra dış ülkelere göç veren bir ülke konumunda olan Türkiye Artık göç alan bir ülke konumuna gelmiştir. Bu gelişmeler Türkiye'de sosyo-kültürel, iktisadi ve politik yansımalara neden olmaktadır (Deniz, 2014:184).

2.1.6. Türkiye’de Suriyeliler: Güncel İstatistikler

Türkiye tarihi boyunca birçok yabancı göçmene ev sahipliği yapmıştır. 2011 tarihinde Suriye’de iç savaş çıktıktan sonra Suriyeli göçmenlere kapısını açan Türkiye tarihinin en büyük yabancı göçmen nüfusuyla karşılaşmıştır. Suriyeli göçmenlerin Türkiye’ye yoğun bir kitle halinde gelmeleri nedeniyle Türkiye’de en büyük göçmen nüfusunu Suriyeliler oluşturmaktadır.

Grafik 2.5. : Türkiye’deki Yabancı Göçmenler Sıralaması

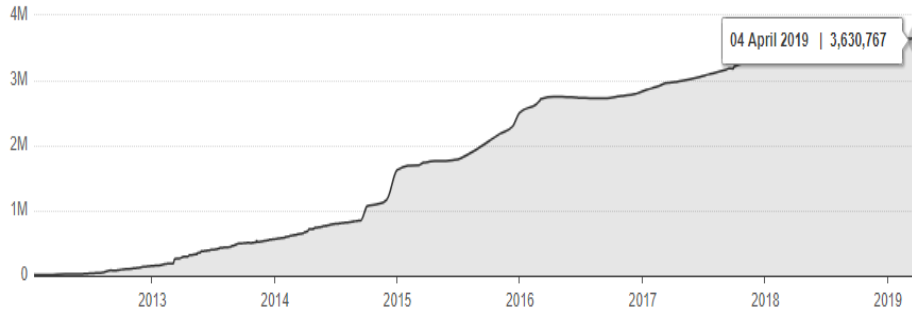
Kaynak: Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü (UNCHR)

Türkiye’de ortalama dört milyon yabancı göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Bu göçmenlerin başında 3.6 Milyon gibi bir rakamla Suriyeliler yer almaktadır. Suriyelilerden sonra Türkiye’nin ev sahipliği yaptığı ikinci yabancı göçmen grup (170.000) Afganistanlı göçmenlerdir.

2015 Yılında en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke sıralamasında Türkiye birinci sıradadır bu yıldaki sayımda Türkiye 2,5 milyon mülteciye ev sahipliği yapmaktadır (GAV, 2016). Aşağıdaki grafikte görüldüğü üzere Türkiye’nin ev sahipliği yaptığı göçmen sayısı 2019’da 3,6 Milyona ulaşmıştır.

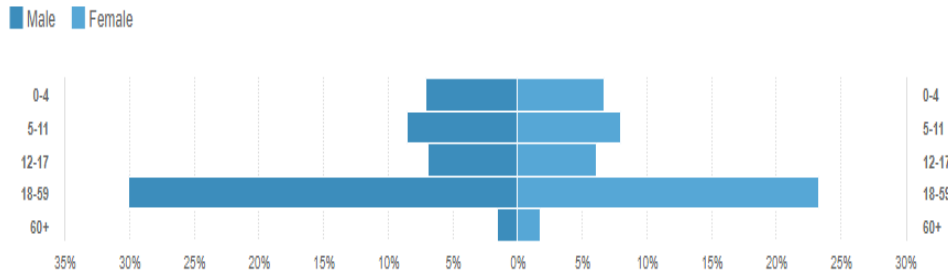
“Geçici koruma altına alınan kayıtlı Suriyelilerin Türk nüfusuna oranı ise ülke genelinde %4,43. Yani her 100 kişiden 4,43’ü Suriyeli. TÜİK tarafından Türkiye’nin nüfusu son olarak 82 milyon 3 bin 882 olarak açıklandı” (MD, 2019a). Aşağıdaki Grafiğe bakıldığında Türkiye’deki Suriyeli sayısı 2011’den 2019 yılına kadar sürekli artış göstermiştir. 2019 Yılıının en son sayımı 4 Nisan’da gerçekleşmiştir. Bu sayımda Türkiye’deki en son Suriyeli göçmen sayısı 3. 630. 767’dir (UNCHR, 2019).

Grafik 2.6.: Türkiye’deki Suriyeli Göçmen Sayısının Yıllara göre Dağılımı

Türkiye’deki Suriyelilerin yaş dağılımlarına bakıldığında Suriyeli göçmenlerin çoğunun genç bir nüfus olduğu görülmektedir. “Bu kişilerin 1 milyon 968 bin 401’i erkeklerden, 1 milyon 662 bin 366’sı ise kadınlardan oluşuyor” (GİGM, 2019). **Türkiye’deki** Suriyelilerin cinsiyet dağılımlarına bakıldığında Suriyeli göçmenlerin çoğunluğunun erkek olduğu görülmektedir. “Suriyeli Erkeklerin Sayısı Suriyeli Kadınların Sayısından 306 bin 35 kişi daha fazla Suriyeli erkeklerin sayısı Suriyeli kadınların sayısından 306 bin 35 kişi fazla. Erkek-Kadın sayısı arasındaki en büyük fark 90 bin 77 kişi ile 19-24 yaş aralığında” (MD, 2019b).

Grafik 2.7.: Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Göçmenlerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımları

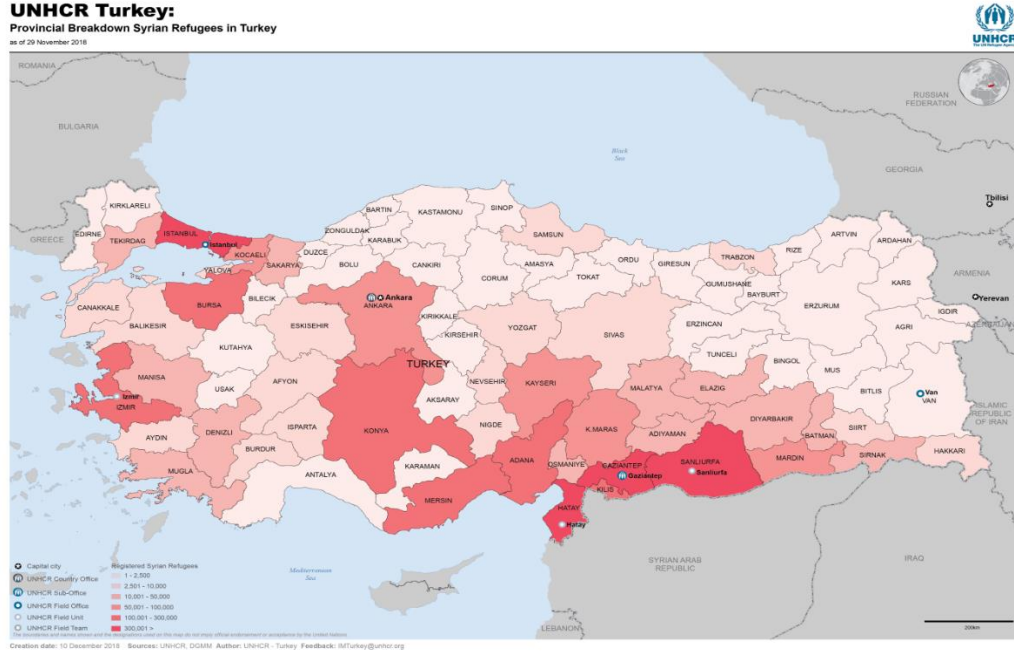

Kaynak: Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü(UNCHR)

Aşağıdaki grafikte Türkiye’de Suriyelilerin en çok yaşadığı iller gösterilmektedir. “Göç İdaresinin 4 Nisan 2019 tarihli verilerine göre Suriyelilerin en çok yaşadığı 20 şehir ve bu şehirlerdeki Suriyeli yoğunluğu aşağıdaki tabloda yer almaktadır. En çok Suriyeli barındıran şehir 555 bin 951 kişi ile İstanbul olurken, Suriyelilerin en az olduğu şehir ise 25 kişi ile Bayburt. Bayburt’u 39 kişi ile Artvin, 59 kişi ile Tunceli takip ediyor” (MD, 2019b).

Aşağıdaki grafikte koyu kırmızı ile gösterilen yerler 300.000 binden fazla Suriyeli göçmenin bulunduğu illerdir.

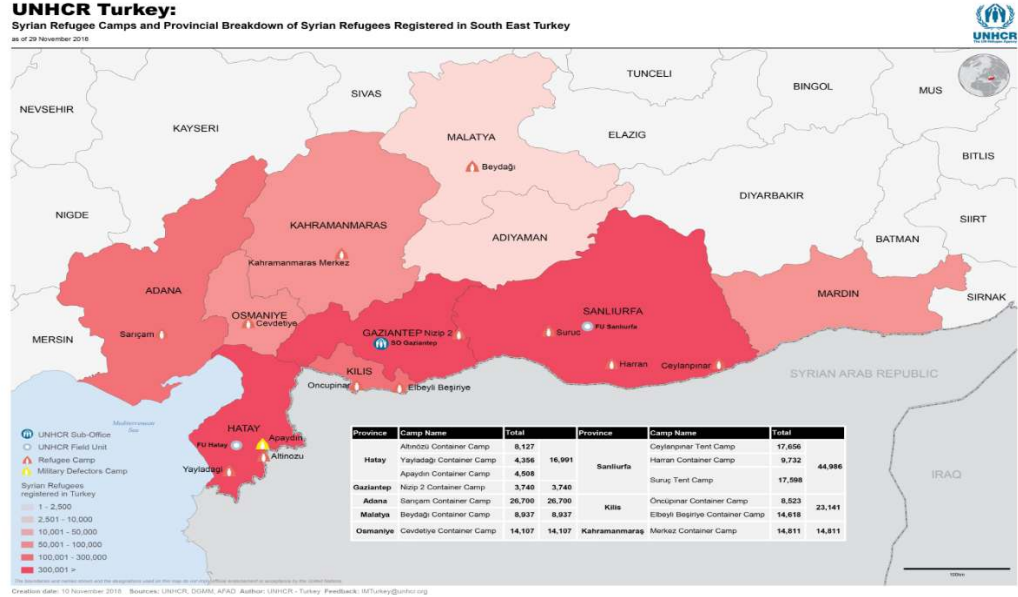
Grafik 2.8.: Suriyeli Göçmen Nüfusunun Türkiye’de Şehirlere Göre Dağılımları

Kaynak: Birleşmiş Milletler Mülteciler Örgütü (UNHCR).

“Geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin sayısı 4 Nisan 2019 tarihi itibarıyla 139 bin 833 kişi olarak açıklandı. Bu sayı geçen ay (Mart 2019) 140 bin 704 kişi, 2017 Aralık ayı sonunda ise 228 bin 251 kişiydi. Buna göre kamplarda yaşayan Suriyeli sayısı 2018’in başından bu yana 88 bin 418 kişi azaldı” (MD, 2019b).

Grafik 2.9.: Suriyeli Mülteci Kampları ve Güney Doğu Türkiye'de Kayıtlı Suriyeli Mültecilerin Bölgesel Dağılımı

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü(GİGM)

2018 Yılında elde edilen verilere göre Türkiye’de 3.622.366 Suriyeli göçmen ikamet etmektedir. Bu sayı Nisan 2019 yılında düşüşe geçmiştir.

Grafik 2.10. : Yıllara Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler(2018 Sayımı)

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)

“İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 4 Nisan 2019 tarihi itibarıyla Türkiye’deki biyometrik verileriyle kayıt altına alınan geçici koruma altındaki Suriyeli sayısını açıkladı. Açıklamaya göre Türkiye’deki kayıtlı Suriyeli sayısı bir önceki aya göre 20 bin 868 kişi azalarak toplam 3 milyon 630 bin 767 kişi oldu (MD, 2019b).

Grafik 2.11.: Yıllara Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler (2019 Sayımı)

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)

“Türkiye’deki sığınmacı sayısı tüm Avrupa’da yaşayan toplam sığınmacı sayısını geçti BMMYK verilerine göre; Avrupa’nın tamamında sığınmacı sayısı; 3 milyon 680 bin 215 iken Türkiye’nin ev sahipliği yaptığı sığınmacı sayısı ise 3 milyon 789 bin 320’dir” (GAV, 2019).

2.2. Sosyal İlişkilere Dair Kavramlar

2.2.1. Sosyal Algı

Algı kavramı “en genel anlamıyla, duyu organları vasıtasıyla alınan uyarıcıların (duyusal bilgilerin) tutarlı, anlamlı bir bütünlük oluşturacak şekilde örgütlenmesiyle analiziyle, yorumuyla ve senteziyle ilişkii –duyu uyarıcılarının duyu alıcılarına ulaşmasından, algılanan şeyin tanınmasına, farkına varılmasına, kavranmasına, vb. kadar geçen fiziksel, nörolojik, fizyolojik, bilişsel ve duygusal- süreçlerin tamamı” (Budak, 2000: 43) olarak tanımlanmaktadır. İnsanlara ilişkin beklenti ve bilgilerimiz onlara yönelik

izlenimlere bağılı olduğundan sosyal algı kavramı önem kazanmaktadır. “Bir kişinin resmine ya da caddeden geçen birine şöyle bir göz atmak bile bize o kişinin nasıl bir insan olduğuna ilişkin bir fikir vermeye yeter: Hatta bir adı duymak bile o adın sahibinin nasıl bir kimse olduğu konusunda bize bir şeyler söyler. İki kişi karşılaştıklarında , bu yalnızca bir anlık bir karşılaşma bile olsa , birbirilerinin birer izlenimlerini oluştururlar. Karşılaşma sayısı artıkça ilişkilerinin tümünü etkileyen daha tam ve zengin izlenimler edinirler. Birbirlerine karşı nasıl davranacakları, birbirilerini ne kadar sevecekleri, sık sık bir araya gelip gelmeyecekleri bu izlenimlere bağılıdır”. (Freedman vd., 2003: 95).

Başka İnsanlar hakkındaki izlenimlerimizin ve çıkarımlarımızın nasıl oluştuğunun incelenmesi olarak tanımlanan algı kavramı, dış dünyamızdaki soyut/somut nesnelere ilişkin olarak aldığımız duyumsal bilgi” (İnceoğlu, 2011:20) olarak kabul edilmektedir. Yüksel (2006:131) açısından algı, beş duyu ile elde edilen her türlü bilginin beynimizde şekillenmesi ve görünüm kazanmasıdır. Algılama durumun yorumlanması; yani durumun gerçek olarak kaydedilmesi değil, yorumlanarak kaydedilmesidir”.

Sosyal algı kavramı, “bireyin diğerlerini tanıma anlamlandırma süreçlerini ifade etmektedir” (Bilgin, 2003:23). Sosyal algı, “her bireyin başkalarına ilişkin algılarını farklı boyutlarda örgütlemesidir. Örneğin, bir kişi başkalarını her zaman mizah duyguları, fiziksel çekicilikleri, cana yakınlıkları, dürüstlükleri ve zekâları açısından betimleyebilir. Bir başkası görece olumsuz olduğunu düşünebilir ve bunların yerine bireyin çalışkanlığını saldırganlığını, dinselliğini ve olağanüstü atletik yeteneğini vurgulayabilir” (Freedman vd., 2003:119). İnsanların dünyayı algılar nedeniyle aynı şekilde görmediklerini ifade eden Freedman’a göre, insanlar “diğer insanların farklı yönlerini vurgularlar, farklı özelliklere dikkat ederler. Bazen bu özde aynı özellikler için farklı sözcükler kullanmanın sonucudur. Bir kişi bir diğer kişinin cana yakınlığı ve mizah anlayışı, bir başkası da inceliği ve iyi huyluluğu üzerinde konuştuğu zaman üzerinde anlaşılmayan tek nokta anlamlar olabilir. Öte yandan, insanlar önemli saydıkları kişilik özellikleri açısından gerçekten farklılıklar gösterirler ve başkalarına ilişkin izlenimlerini kendi standartları üzerine kurar” (Freedman vd., 2003:121).

2.2.2. Yabancı

Yabancı kavramı “sosyal bilimlerde, özellikle sosyolojide sosyal ilişkileri anlamak için Simmel’den bu yana kullanılan ve ev sahibi/yabancı ilişkilerini anlamak için sıkça atf

yapılan bir kavramdır. Özellikle göç ve göçmenlik bağlamında ele alınan “yabancı” kavramı, göçmenler ile göçle yerleşilen toplumdaki yerleşikler arasındaki ilişkiyi anlamak için işlevsel bir kavram olarak kullanılmaktadır” (Ekinci vd., 2017:368). Yabancı kavramı hukuki açıdan “bir devletin ülkesinde bulunan ve o devletin vatandaşı olmayan kişilerdir. Kişinin bulunduğu ülke ile bu kişiler arasındaki ilişkiler yabancı hukuku çerçevesinde düzenlenmektedir. Bir devlet yabancılara ülkesine girip girmemesi konusunda karar vermeye tek yetkilidir. Böylece eğer iki devlet arasında aksini öngören herhangi bir anlaşma yoksa olağan olarak, bir devletin yurttaşları öteki devlet ülkesine girme konusunda ülke devletinin iznini almak zorundadır. Uygulamada devletlerin bu izni vize işlemi ile verme yoluna gittikleri görülmektedir”(Arda, 2003:437).

Yabancı, “ötekini temsil etmektedir; öteki ise farklılıklar alanını, korkuların ve kaygıların mahzenini simgeler. Irk, cinsiyet ve sınıf temelinde ötekileştirme, varlığı ve politikaları ile toplumu bölen farklılıklardır. Beyaz / siyah, eril / dişil, hetero / homoseksüel gibi kutuplaşmalar içinde, değerlerden bir tanesi hâkim, diğeri tabi (bağlı) olarak kimlikleri oluşturmaktadır. Güçlü bir kimlik, bir dizi farklılığı doğası itibarıyla kötü, akıldışı, anormal, deli, hasta, ilkel, canavar, tehlikeli –yani öteki– olarak kurmaya çalışacaktır. Bu bağlamda, farklılık ötekinin etkisi olarak algılanmaktadır” (Selçuk, 2012:81). Bir şeyin zıddıyla var olması teorisinden yola çıkarak Gudykunst (1983:403) yabancı kavramını şu şekilde açıklamaktadır:

“Yabancı kavramı tek başına kullanıldığında eksik olan, muhakkak onu var kılan kategoriyle (ev sahibi) ilişkilendirmek zorunda olduğumuz bir kavramdır. Yabancı, bir “ev”in, bir “yerleşikliğin” ve “biz”in zıddına işaret etmektedir ve ancak onunla tanımlanabilmektedir. Ev sahibi olmazsa yabancı da olmaz. Dolayısıyla yabancıyı tanımlayan ve inşa eden ev sahibidir. Aynı şekilde ev sahibini de dönüştüren, ona biçim veren yabancıdır. Bu sebeple “yabancılar daima bir ev sahibi topluluğa referansla incelenmelidir” (Akt. Ekinci vd., 2017:410).

Ev sahibi karşısında dışarıdan gelenleri sınıflandıran mültecilik kavramı “gerek bu statüye giren kişiler, gerekse iltica edilen ülkedeki sosyal formasyon açısından gerilimli bir ifadedir. Nitekim her toplum, öteki ya da yabancı kavramlarıyla tanımladığı mültecilere karşı bir ilişki pratiği düzenlemektedir. Mülteciler toplumsal yaşamın her kademesinde bir sorun olarak görülmekte ve ötekileştirilmektedirler (Şen, 2017:39). Bu durumu destekleyen İnce’ye göre (2011:189) yabancılar, “kökenleriyle ve kültürleri ile uyum içinde olmayan

farklı bir kimlik edinirken, aynı zamanda çoğunluk toplumundan da kopuk ve onun tarafından kabul edilmeyen ,ötekiler’ olarak bir topluluk oluşturmaya devam etmektedirler”. Mültecilerin sonradan gelenler olarak göç ettikleri yere adaptasyon kurma noktasında sıkıntı yaşadıklarını söylemek mümkündür. “Göç kaynak alanda başladığı andan itibaren, hedef alana yerleşinceye kadar olan süreçte çeşitli uyum zorluklarını da beraberinde getirmektedir. Nitekim hedef alan ile kaynak alan arasında ortaya çıkabilecek ilk sorun iletişim (dil) ile ilgili olacaktır. Bunun yanı sıra hedef alanda iş bulma kaygısı, maddi sıkıntılar uyumu zorlaştıracak ekonomik faktörler arasında yer almaktadır. Ayrıca hedef alan ile kaynak alan arasındaki sosyo-kültürel farklılıklar ve hedef alanındaki insanların gelecek sığınmacılara karşı yaklaşımı ve önyargıları da bu uyum sürecinde önemli olmaktadır. Bütün bunların yanında sığınmacıların vatan özlemi ve mekana karşı yabancılık da sığınmacıların bu mekânsal uyumunu zorlaştıracı etkiye neden olmaktadır” (Harunoğulları ve Cengiz, 2015:310). Kentlerin yabancılar için uygun mekanlar olduğunu açıklayan Bilgin’ e (1994: 42) göre “bir köye ya da bir topluma gelen yabancı(sadece oradan geçen biri de olabilir), kolektiviteyle bütünleşmediği için, geleneksel ve heyecansal bağlantılara sahip değildi ve ancak kentte yaşayabilirdi; kent, bu insan tipini yaygınlaştırmıştır; bu bireyden, hiçbir kahramanca jest, hiçbir erdem, hiçbir özel titr istenmemektedir. Gruba, aileye, mesleğe bağlılık duyguları yoktur”.

2.2.3. Farklılık

“Farklılık sözlüklerde genellikle; farklı olmak, benzersizlik, çeşitlilik, türdeş olmama, başkalık, ayrımlılık gibi ifadelerle tanımlanmaktadır. Farklılık “doğal sosyal ve bilişsel her olayı ve olguyu bütün diğerlerinden ayıran özellik şeklinde de tanımlanabilir. Sosyal bilimler açısından baktığımızda farklılık; ırk, din, kültür, kalıtsal özellikler, fiziksel ve zihinsel yetenekler, yaş, cinsiyet, cinsel tercih ve diğer karakteristiklerden doğan deneyimlerin ve bakış açılarının çeşitliliğidir”(Barutçugil, 2011: 42).“İki ya da daha fazla kişinin bulunduğu her yerde farklılık vardır”(Barutçugil, 2011: 43). Çoğu gerilimler, çatışmalar ve sorunlar farklılıklar nedeniyle meydana gelebilmektedir(Barutçugil,2011).

“Geleneksel toplumlarda kolektif, etnik, kabile ve aileye ilişkin kimlik duyguları gelişmekte ve bireyler, kendilerini ait oldukları gruba ve bu gruptaki rollerine göre tanımlamaktadırlar” (Bilgin, 2015:83). Bu tür toplumlarda, insanlar etnik grup, din, cinsiyet, aile gibi temel kimlik gruplarını betimlerken hem olumlu nitelemelerde bulunmakta ve hem de grup niteliklerini “kendine uygun” saymaktadır” (Bilgin, 1995:84). “Özdeşlik alanı olan

kimlik, öyle olmayana yani karşıdakine, ‘öteki’ne göre konumlanmakta olduğundan, ne olunmadığı üzerine inşa edilen negatif bir alandır. Benzerliklerle oluşan kimlik bu yönüyle aynı anda farklılığı da ortaya koymaktadır” (Torun, 2015:5). “Belirsizlik ile yüklü kaygı verici ortamlar, bireylerde etnik, dinsel veya ulusak köklerine, yani belirliliklere dönme eğilimi yaratmaktadır. Toplumsal aidiyetin çözülüşü, sınıf ya da ulus gibi kolektif bağlılıkların gerilemesi ile, bireyler etnisite, ırk, cinsel kimlik gibi farklı kimliklerde öznel anlam arayışlarına girmektedirler” (Selçuk, 2012:87).

İnsanların, “dünyayı, çevresini ve kendini anlayabilmek ve konumlandırabilmek için bilişsel olarak sınıflandırma yapmaya (kategorileştirmeye) ihtiyacı vardır. Sosyal ilişkileri de çeşitli özellikler üzerinden sınıflandırırız ve kendimize benzediğini düşündüklerimizle bir sosyal grup oluştururuz ya da verili kimi sosyal grupların içine doğar ve onlarla değişik derecelerde özdeşim kurarız. Sorun şu ki; insan canlısı kategoriler-arası farklılıkları abartmaya ve kategori-içi farklılıkları küçümsemeye eğilimlidir” (Paker, 2012:8) Aynı şekilde “insanları anlamlı kategoriler halinde sınıflandırmak, sosyal dünyanın algılanışında ve anlamlandırılışında kolaylık sağlar. Sınıflandırma işlemi sayesinde, insanlar kendilerini belirli kategorilere yerleştirirken diğerlerini de söz konusu kategorilerin dışında bırakırlar. Bu yolla toplum içerisinde belirli özellikler açısından birbirinden farklı hatta birbirine karşıt kategoriler oluşur. Sosyal bağlam, söz konusu kategoriler ile ve sosyal algılayıcının bunlara yüklediği anlam ve değer doğrultusunda şekillenir”. Kendini kategorileme kuramına göre (Turner, Sachdev ve Hogg, 1983 akt. Öner, 2015:9-10). “Postmodern dönem, toplumdaki farklı kesimlerin, özellikle de egemen söylem tarafından ezilen, sesleri bastırılan kesimlerin –örneğin, uzun mücadeleler sonucu bağımsızlıklarını elde etmiş eski sömürgelerin, kadınların, siyahların, etnik azınlıkların– kendilerini ifade etme cesareti ve şansı (!) yakaladıkları bir dönemdir. Farklılık, postmodern kuram içerisinde özgürleşim projesine yön veren ilke ve bu proje için kurucu zemindir. Feminist özne ya da sömürgesel özne gibi şimdiye kadar marjinalleştirilen ve dışlanan özne konumları, günümüzde farklılık vasıtasıyla tahakküme direnmekte; özgürleşmek ve kurtulmak için mücadele vermektedir” (Selçuk, 2012:88).

Kişilerin “kendi gruplarına ve karşıt gruplara ilişkin kalıp yargılarında bazı farklılıklar gözlemlenmektedir. Bu farklılıklardan bir tanesi kişilerin kendi gruplarına ilişkin kalıp yargılarının genelde daha olumlu olmasıdır. Bu durum gruplar arası yanlılık olarak adlandırılmıştır. Diğer bir farklılık ise kişilerin bazı durumlar dışında daha

değişken(heterojen) karşıt gurubu ise daha türdeş(homojen) olarak algılamalarıdır” (Ekinci, 2017:267). “Belirli bir kültüre sahip bir insanın, çok önem verdiği ulusal/yöresel değerleri ve sarsılmaz olduğunu düşündüğü temel inançları, farklı bir ülkeye gittiğinde, yabancıların yanında farklı bir anlam ve daha bir değer kazanır. İnsanlar azınlıkta ya da yalnız ve farklı olduklarında ulusal ve kültürel kimlikleri daha fazla güçlenir ve ayırıcı özellikleri keskinleşir” (Barutçugil, 2011:34).

2.2.4. Önyargı ve Kalıpyargı (Stereotip)

“Önyargı, bir şe ya da bir kişi hakkında belirli bazı özellikleri nedeniyle önceden karar vermek, ona karşı tutum belirlemek, tavır almaktır. Bu olumlu ya da olumsuz bir tavır olabilir”(Barutçugil, 2011: 52). “Önyargının hedef grup hakkında bir takım inançları kapsayan bir bilişsel ögesi; bu gruba karşı genelde olumsuz duyguları kapsayan bir duygusal süreci; ve bu gruba karşı belirli bir tarzda /yönde davranma niyetini kapsayan davranışsal ögesi vardır”(Bilgin, 2011: 183).

“Önyargıda bir yandan önceden ifade edilmiş, olgunlaşmış her türlü her türlü kanıttan önce peşinen karar verme ve öte yandan bireyden ziyade gruba yönelik oluş söz konusudur”(Bilgin, 1994: 172). “Önyargı esasta sosyal farklılaşmayı inşa etmeye yönelik bir eğilimdir. Tıpkı stereotip gibi, sosyal gerçeği kabaca şematize etmeye çalışan sürecin bir ögesidir”(Bilgin, 1994:173). “En yaygın önyargılar, cinsiyet, ırk, cinsel yönelim, fıkırsel ve zihinsel engellere dayanan önyargılardır”(Tarhan, 2016: 51).

“Oldukça az kanıta dayanarak ya da hiçbir kanıt olmaksızın bir şeyin ya da bir kişinin iyi ya da kötü olduğuna ilişkin önceden geliştirilen düşünce; özgür ve mantıklı herhangi bir tartışmaya açık olmayan oldukça sabit ve değişmeye dirençli bir tutum. Önyargı olumlu ya da olumsuz olabilir” (Arda, 2003:473). Önyargıların temelinde hatalı ve kolayca değişmeyen genellemeler bulunmaktadır (Yüksel,2006). Önyargılar, “yalnızca yanlış tanımanın bir sonucudur, eğer insanlar birbirlerini tanırlarsa önyargılarından vazgeçerler. Gerçekten de ilişkiler, kuruldukları koşullara bağlı olarak, yani bireylerin eşit konumda oldukları bir ortamda kurulmaları koşuluyla önyargıları zayıflatabilirlerdi. Buna karşılık önyargı, somut bir deneyimle bağlantı kurmayı reddederek kendi mantığını geliştirdiği ölçüde ilişkiler etkisiz de kalabilirdi. Nihayet, ilişkiler önyargıları doğrulayabilir, hatta pekiştirebilirlerdi” (Schnapper, 2005:136).

“Bireylerin, önyargı taşımalarının nedeni yalnızca kişiliğe bağlı değildi. Bazı ortamlarda önyargılı kişiliklerin sayısı daha fazlaydı: Onlar, ortamın baskısına boyun eğiyorlardı” (Schnapper, 2005:146). “Öteki sorunsalı için temel bir motivasyon olan önyargı, gelişim çağında öncelikle ailede öğrenilen bir davranıştır. Bireysel olarak çocukken öğrenilen önyargılar, sonraları grup önyargıları-sonrakilerin oluşumu için gereken grup stereotipleri- ile devam etmektedir. Bireysel önyargılarla başlayıp etnik, ulusal bölgesel genellemelerle gelişen stereotiplerle devam eden süreç toplumlar ve uluslararası ilişkilerde belirleyici olur” (Uluç, 2009:61). Hogg ve Abrams’a (1988:8) göre “Değerler, tutumlar, görüşler, inançlar ve bunların değişimi, kalıp yargılar ve sosyal göstergeler sosyal psikolojiktir. Çünkü insanları diğer insanlara, olaylara ve nesnelere yöneltir; diğerleri olmaksızın, bunların varlığından söz etmek mümkün değildir. Tüm bunlar, kişilerarası iletişim sonucunda bireyin zihninde yaşam bulur ve diğerlerinin "düşlenen" varlığıyla gelişir” (akt. Demirtaş, 2003:125).

Önyargılar, “gündelik hayatımızda ve ilişkilerimizde olduğu gibi sosyo-politik dinamiklerde de sık sık karşımıza çıkan ve çeşitli ayrımcılıklara neden olabilen tutumlardır” (Paker, 2012:2). “Önyargılar insanın çocuksu bastırılmış, savunucu saldırgan boyutunu gözler önüne sermektedir. Psişik tasavvurun köklerinde derin bir güvensizlik duygusu yatmaktadır. Egonu yabancılaşması kişiyi güvenlik ve otorite özlemine yöneltir. Kişi ahlaki bakımdan katı çizgiler gösteriyor ve dünyayı dikotomi içinde düşünme eğilimine giriyor: Güçlüler ve zayıflar, iyiler ve kötüler biz ve ötekiler vb. Kendi kaderini denetleyemediği duygusunu yaşamakta ve başarısızlıklarının sorumluluğunu dışarıdakilere yüklemektedir” (Uluç, 2009:61).

“Birey, önyargıları aracılığıyla ve belki de patolojik bir süreç sonunda toplumsal yaşamın olağan ve genel mekanizmalarını dönüşüme uğratar. İnsanoğlu, kavramlardan ve kategorilerden yola çıkarak, hükmetmek istediği gerçeği düzene sokar. Gerçeğin karmaşıklığını azaltan kategorilerin varlığı insan düşüncesinin ve eyleminin önkoşuludur” (Schnapper, 2005:154). “Tamamen bir kurgusalığa dayanan önyargı söylemleri, ‘öteki’nin ‘öteki’liğe mahkum edilmesinin anahtarıdır. Bu önyargı oluşana kadar ‘öteki’nin ayrıklığının yıkıcı bir etkisi görülmez ama önyargının oluşumu ve ‘öteki’nin düşmanlaşmasıyla geri döndürülemez yıkıcı bir dönüşüm başlar (İnce, 2011:186).

Kalıp yargılar ise, “bir toplumsal gruba ilişkin inançlardır. Her kalıp yargının birkaç ögesi vardır. Kalıp yargılar her ne kadar bir tür bilişsel kalıp ise de çoğu zaman insanların

kafasında kalmayıp davranışsal sonuçlara da yol açabilmektedir” (Hortaçsu, 2014:229). Betimsel kategoriler olarak tanımlanan stereotipler günlük yaşantımızda sıkça karşılaşılan bir olgudur.” Stereotip (basmakalıp örnek bireylerin ya da grupların genelleştirilmiş ve basitleştirilmiş bir şekilde toplumsal olarak sınıflandırmalarıdır. Bu sınıflandırma insanlar hakkında sınanmış varsayım ve yargıları içerir. Yani basma kalıp örnekler temsil edilen insan ya da gruplar hakkındaki önyargılar ya da olumsuz yaklaşımlarla ilgilidir. Karşılaştığımız olguların ve deneyimlerin akışını sınıflandırma çabasını içeren bir süreç olarak stereotipler iç dünyamızdaki ve ilişkilerimizdeki parçalanmaya uyum sağlamanın ve kaosu önlemenin vazgeçilmez yoludur. Stereotiplerin önyargı kategorileştirme ve genelleme ile bir bağlantısı bulunmakta olup önyargıdan farklı olmakla beraber, kimi zaman onun bir parçasıdır, kimi zaman da bunlara benzer görülür. Konu insan ve insanları değer yargılarına göre gruplandırmak olunca stereotip önyargıdan geniş kategorilendirme ve basitleştirme ile benzer bir olgudur. Basitleştirici doğası, sosyal dayanakları, değerler ve duygular ile bağlantıları ve kültürel karşılaşmalarda kural oluşturan karakterleri ile stereotip, gerçekliği işlemede ve yorumlamada aklın gerekli bir aracıdır” (Uluç, 2009: 65-67).

“Stereotip, tıpkı bir kalıp, bir klişe gibi, algı, bellek ve temsilleri etkileyen bir bakış çerçevesi; önyargı ise, deneyimden önce apriori bir yargı olarak kanaatları etkileyen bir hareket noktasıdır(Bilgin, 1994: 173). “Kategorizasyon benzer nesneleri sınıflayarak anlamlandırmamızı kolaylaştırmakla birlikte bu kategorilerden yanlış çıkarımlarda bulunmamıza da yol açar. Stereotipleme aynı kategori içinde, aynı grup içinde sınıflanan nesnelerin, insanların, şeylerin niteliklerini oldukça genel vasıflara göre tanımlamaya hazır olma halidir”(Arkonaç, 2008: 107).

2.2.5. Sosyal Mesafe ve Sosyal Dışlanma

Bir grubun üyelerinin başka bir grubun üyelerine karşı duyduğu yakınlık ve sempati derecesi “sosyal mesafe” kavramıyla ilişkilidir(Şerif ve Şerif, 1996). Irk, din, milliyet gibi farklı sosyal gruplardan üyelerin birbirilerini kabul ve reddetme derecesi olarak tanımlanan sosyal mesafe kavramı Birbirini tanımayan insanların etkileştiği durumlarda aralarına koydukları ve korudukları fiziksel mesafe düzeyi. (Budak, 2000: 690). Sosyal dışlama pratiği, olumsuz önyargıların davranışa dönüşmesiyle de ortaya çıkabilmektedir(Bilgin, 2011: 183).

Sosyal mesafe kavramı “fert ve sosyal grupların toplumun kültürü ve menfaatleri karşısındaki durumunu gösterir. Fiziki mesafeden farklıdır. Fiziki mesafe çok olsa bilse, eğer fert milli kültürü ve ülkesinin milli menfaatleriyle bütünleşip ters düşmüyorsa, sosyal mesafe ya yoktur ya da çok azdır” (Erkal, 2004:18). Kişi kimi zaman çeşitli neden ve önyargılarla (ırk, cinsiyet, etnisite, cinsel tercih, yabancı düşmanlığı vs.) kendisinden farklı olanı öteki olarak görüp “mesafeli” dururken; bazen de kendisi bir özelliğinden dolayı başka bir “öteki” grubuna dahil olabilmektedir (Torun, 2015:3). “Modernliğin dünya kavrayışı, doğayı tanımak, bilmek ve öngörülme her şeyi peşinen engellemek dolayısıyla da doğaya hükmetmek üzerinedir. Dolayısıyla bilinmeyen şeyler veya tanıdık olmayan gruplar, bir tehdit olarak görülmüş ve çoğunlukla da dışlama pratiklerine konu edilmişlerdir” (Man, 2016:1148).

Sosyal dışlanma toplumda ortaya çıkan değişimler ve bu değişimler ile bu değişimlerin kişi ve toplum üzerindeki etkisi ile aynı anlama gelmektedir. Sosyal dışlanma kavramı kültür ve farklı sosyal yapılara göre değişmektedir. Örneğin sosyal dışlanma kavramı Avrupa birliğine göre kişi ve grupların topluma entegre olmama durumu olarak tanımlanmaktadır (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011:18-19). Sosyal dışlama kavramı, olgulara yönelik tutumlarda ayrımcılık kavramı ile tanımlanabilmektedir. Ayrımcılık, “farklı sosyal grup mensuplarını dışlamak, onlara olumsuz davranmak, aşırı olumlu davranmak gibi çeşitli biçimler alabilmektedir” (Hortaçsu, 2014:229). Ayrımcılık kavramı, esas ve yaygın olarak, insanlar arasındaki eşitlik fikri ve ilkesinden kaynaklanır. Gerek hukuksal gerek insani olarak üzerinde bir söz birliği bulunduğu varsayılan bu ilke, her insanın doğuştan eşit olduğudur. İnsanlar, dünyanın neresinde, hangi ten rengiyle, hangi cinsiyet ya da cinsel yönelimle, hangi etnik kökene, dine, mezhebe ait olarak doğarlarsa doğsunlar, insan olmak bakımından eşittirler. İnsanlık tarihinin belirli bir döneminde dinsel ve vicdani temelleri olan bu ilke, hukuk terimleriyle tanımlanmış ve ‘ayrımcılık yasağı’nın, bu ilkenin ihlalini önlemek üzere hukuk alanına girmesi sağlanmıştır. Modern toplumun ortaya koyduğu modern hukuk, eşitlik ilkesi temelinde temel insan hakları kavramına dayanarak, tüm bireyleri eşit niteliklere sahip varlıklar olarak tanımlamıştır, bir teorik hukuksal sisteme yerleştirmiştir. Tek tek bireylerin ve grupların arasında yapısal hiçbir bağ bulunmazken hukuk tarafından tesis edilen bir bağın söz konusu olduğu bu sistemin temel kavramı eşitliktir (Göregenli, 2012:18).

“Sosyal eşitsizlik, fertlerin sosyal ve ekonomik nimetlerden eşit şekilde faydalanamamalarıdır. İnsanların kabiliyet ihtisas ve liyakatlerine göre değil de sübjektif şartlara göre muameleye tabi tutulmaları sosyal eşitsizliklerin doğuşuna sebep olmaktadır” (Erkal vd., 1997:248). Sosyal eşitsizlik ve ayrımcılık, olgusu çoğunlukla azınlık gruplarda görülebildiği söylenebilir. Girard’a (2005:24) göre etnik ve dinsel azınlıklar, çoğunluğun kendilerine karşı kutuplaşmasına yol açarlar genellikle. Elbette her topluma göre değişen bir kurbanlık seçim ölçütü vardır, ama bu ölçüt ilke olarak kültür-aşırdır. Neredeyse hiçbir toplum yoktur ki kendi azınlıklarını, düzgün entegre olamamış ya da yalnızca ayrı duran gruplarını bazı ayrımcılık biçimlerine tabi kılmamış olsun. Girard’a (2005:25) göre, bazı gruplarda -örneğin yatılı okul öğrencileri arasında uyum güçlüğü çeken herkes, yabancı, taşralı, öksüz, "hanım evladı," züğürt, hatta yalnızca sınıfa en yeni katılan öğrenci, az çok sakatın yerini tutar, onunla aynı muameleyi görür. Bu tarz yaklaşımların temelini çocukluk çağına dayandıran Uluç’a (2009:61) göre “önyargının temelinde çocukluktan gelen bastırılmış olma durumu yatar. Kişinin çocukken bastırılmış olması nedeniyle insanlar arası ilişkideki gücün etkisini fark ederek yetişir. Toplumda gücün etkisinin ne denli etkin olduğunu fark ederek büyüdüğü için otoriter kişilik edinmeye çalışır ve kendisinden aşağı gördüğü kişilere daha küçük gözle bakmaya başlar”.

Ayrımcılık ve dışlama pratiklerinin zayıflamasında modern hukukun önemini açıklayan Görgenli’ye (2012:2) göre “eşitlik ilkesi, dışlanma ve ayrımcılık ilişkisini teorik olarak çözebilmiş gibi görünmesine rağmen, insanlık tarihine genel olarak bakıldığında bu varsayımın gerçekleşmediği açıktır. Bu hukuksal ilke beyazların, siyahları; erkeklerin, kadınları; Batılıların, Doğuluları vb. kendileriyle eşit algılamalarını ve ayrımcılık yasağına uymalarını sağlamıştır. Modern hukuk sistemi, birbirini hiç tanımayan, soyut bir ‘toplum’ kavramı içinde bir arada duran, farklı bireysel ve tarihsel özellikleri olan insanları, kendilerinin dışında bir kurallar sistemiyle birbirine bağlayan bir yapıdır. Bir başka deyişle modern hukuk, aralarında somut olarak hiçbir bağ olmayan insanlar arasında, soyut bir genel bağlantı varsayımına dayanır”.

2.2.6. Öteki

“Biz”in dışında varlığını sürdüren “onlar”, aslında “biz”in zıttından oluşmaktadır. “Onlar”, diğer bir ifadeyle öteki kimliği; deneyimler, geçmiş yaşanmışlıklar ve önyargılar neticesinde şekillenen ve söylem yoluyla pekişen bir dışlama mekanizması olarak işlev görmektedir. Ötekiler bir bakıma toplumunun geneline aykırı düşen düşünce ve davranış

kalıplarını sergileyenlere veya dış görünüş itibari ile ana akıma uymayanlara -diğer bir ifade ile genel kabul görenin aksine davranışlar sergileyenlere- verilen genel etikettir” (Ünür, 2013:253). Ben kavramı, “kişinin kendisini tanımlaması ve ben olmayandan (senden, onlardan, ötekilerden) ayırmasıdır. “Biz”, Ben’in kendini tanımlarken, kendini bir şekilde ait hissettikleri, kattıklarıdır. Bu “biz”ler çokludur; Bu bizlerden ikisi çatıştığında, “ben”, büyük çoğunlukla birini seçer ve eğer diğer BİZ yok edilecekse, bu yok etmeye katılır. Onlar yakın dost “onlar”dan başlayarak en büyük düşman “onlar”a (ötekilere) kadar çeşitlenir. Biz ve onlar, sadece öteki insanları içermez, aynı zamanda, insan olmayan her şeyi (giyecek, yiyecek, içecek, barınacak, dağ, toprak, ağaç ve soyut olan din, ahlak, inanç, vatan, milleti) de içerir” (Erdoğan ve Alemdar, 2010:307). “Ricuer’e göre yalnızca bir değil, bir çok kültürün var olduğunu keşfettiğimizde ve bunun sonucu olarak, ister yanılsama olsun ister gerçek, bir tür kültürel tekelin kaybolduğunu kabullendiğimiz anda, bu düşüncemizin yıkıcılığının tehdidi altına gireriz. Birdenbire (dünyada) sadece “ötekiler”in var olması, bizim de Ötekiler arasında bir diğer olmamız “Öteki” olmamız olanağı doğar” (Uluç, 2009:15).

“Biz olmayan”ın kişileştirilmesi olan ‘öteki’, birçok nitelendirmeyi de bünyesinde barındırır” (İnce, 2011:180). “Öteki, varlığı icabı, konumlandırılış biçimiyle kötüdür, tehlikelidir, huzur kaçıracıdır, tehditkârdır. Bu kuşku ve saldırganlık da daha sonra kendisiyle de ilerletilecek bir önyargıya sebep olur. Bu önyargı, dışarıdakilere karşı çifte standartlar geliştirmemize yol açar. Öyle ki iç gruptakilerin kendileri için doğal bir hak olarak gördüğü şeyler, dış gruptakiler için bir lütufa ve iyiliğe dönüşür. Yine iç grup üyelerinin dış grup üyelerine karşı yaptığı kötülükler ahlaki olarak sorunlu görülmezken, dış grup üyelerinin gerçekleştirdiği çok daha az zararlı eylemlerin şiddetle mahkûm edilmesi beklenir” (Man, 2016: 1153). ‘Öteki’ kurnazdır, medeni olmayandır, geriliğin temsili ve sebebidir, yaşanan olumsuzluklardan ‘biz’ yerine sorumlu olandır, günah keçisidir. ‘Öteki’ kendine yakıştıranı hiçbir zaman değiştiremez” (İnce, 2011:186). Öteki ve yabancı, çoğunluk toplumu için bir tehlike olarak algılanırken, korku ve sınırlamayı beraberinde getirir. Böylece dost-düşman-dikotomisinin dışında kalan öteki ve yabancı, bir düşman pozisyonuna indirgenir” (İnce 2003: 259).

Ötekileştirme eylemi ötekinin kimliğinin yok sayılması değil “tanıyarak dışlama” şeklinde de görülebilmektedir (Semerci vd. 2017). “Öteki konuştuğunda bir ulusun diliyle, bir sınıfın tonlamasıyla, bir sosyal mevkiin retorisiyle, bir alt kültürün lehçesiyle, bir yaş

grubunun söz dağarcığıyla konuşur. Biri ötekini gördüğünde, onun duruşunun ve hareketlerinin ardında bir mesleğin gereklerini, görgü kurallarını, bir ulusun tarihini görür. Onun duygularının ardında bir kültürün hiyerarşi yapılarını, ölüm törenlerini, ideolojik kutuplarını görür. Konuşma tarzının ardında bir kültür arenasının ve bir tarihin anlamsal, sözdizimsel, dilbilgisel ve sesbilgisel kalıplarını görür. Ötekinin derinden algılanması, disiplinin, eğitimin, mesleki öğretimin, profesyonel adabın, kinesinin, dilbilimin ve nihayet etnobioloji ile hayvan psikolojisinin kavram ve yasalarını temsil eden düşünceye ihtiyaç duyar” (Lingis, 1997:30-31).

“Özünde kendinden farklı olanı dışlama göstergesi olan ‘ötekilik’, bireysel anlamda ‘ben’, toplumsal anlamda ise ‘biz’den olmayandır. Kişinin kendisini algıladığı, konumlandığı ve kendisini ait hissedip tanımlandığı yere göre kendisinden farklı olan “ötekiler” değişmektedir. Bu konumlandırmaya göre kişi kimi zaman çeşitli neden ve önyargılarla (ırk, cinsiyet, etnisite, cinsel tercih, yabancı düşmanlığı vs.) kendisinden farklı olanı “öteki” olarak görüp mesafeli dururken; bazen de kendisi bir özelliğinden dolayı başka bir “öteki” grubuna dahil olabilmektedir” (Torun, 2015:3). “Güçlü bir kimlik, bir dizi farklılığı doğası itibarıyla kötü, akıldışı, anormal, deli, hasta, ilkel, canavar, tehlikeli ya da anarşik -yani öteki- olarak kurmaya çalışacaktır. Bunu yapmasının nedeni ise, kendini doğası itibarıyla iyi, tutarlı, tam ve rasyonel olarak güvenceye almak, meşruluk kazandığı takdirde, kesinliğini ve insanları kolektif eyleme geçirme gücünü çözecek olan “ötekine” karşı kendini korumaktır” (Connolly, 1995:94). Gruplar arası temas kurulma sürecinde tarafların aynı statüde olmaları ötekileştirmenin etkisini azaltabilmektedir (Semerci vd. 2017:69).

“Biz ile yaratılan ortaklık dışında kalan “ötekileştirme” de öteki bizden olmayandır. (Erdoğan ve Alemdar, 2010:307). ‘Biz’ açısından, ‘öteki’yi tanımlayan en önemli özellik, düzen bozma potansiyelidir. ‘Biz’, ne kadar istikrarsızlık getirmeyecek olan, düzenin yeniden üretimini sağlayan ve bu nedenle toplumun var oluş amacına uyanı temsil ediyor ise, ‘öteki’ de, bir o kadar düzen bozma, istikrarsızlık getirme, düzenin işleyişini sağlayan gelenek, yasa, normların içini boşaltma potansiyeline sahip ve tehlikeli olanı temsil edendir. Bu bağlamda, öteki, biz açısından kendini güvende ve rahat hissettiği koşulları ortadan kaldıracak güce sahip potansiyel düşman olarak görüldüğü için, korkulan ve kurtulunması gereken olarak değerlendirilir. Bundan dolayı biz algısında öteki, niceliksel değil, niteliksel gücü nedeniyle kurgulanan bozguncu kimliğiyle ön plana çıkar (İnce, 2011:182). Öteki

olgusunu “olgusunu ilk aşamada bu karşıtlıkların tekabül ettiği bir kategori çerçevesinde irdelemek oldukça güçtür. Bunun nedeni şüphesiz ‘yabancı’ ya da ‘öteki’ olanın, kararsızlığın ve muğlaklığın kişileşmesi şeklinde algılanmasına bağlıdır (İnce, 2011:180).

2.2.7. Günah Keçisi

“İçinde tek bir tane çürük var diye tüm bir sepet elmayı olduğu gibi fırlatıp atma ilkesini sistematik olarak rehber tutmak uygun olmaz mı? Burada, kuşkunun zayıflığından kuşkulanmamız gerekmez mi? Çağdaş hiper-eleştirisinin, alanı boş bulsaydı çoktan saldırmış olacağı bir safdillik kalıntısından kuşkulanmamız gerekmez mi?” (Girard, 2005:8).

Günah keçisi kuramı, “yoksunluk-saldırganlık-yansıtma sıralamasını kapsayan varsayıma dayanır: Yoksunluk saldırganlık duygulanı yaratır, saldırganlık ise savunmasız günah keçilerine yönelir. Bu sırada uygulanan şiddet daha sonra, olumsuz yargılar ve stereotiplerle akılcı hale getirilir ve doğrulanır” (Schnapper, 2005:137). Kötülüklerin ve huzursuzluğun kaynağı olarak seçilen “*Günah keçisi*” kavramı modern öncesi kullanılan bir kavram gibi dursa da modern zamanda farklı formlarda karşımıza çıkmaktadır. Modern dünyada bunun yerini oluşturduğumuz düzene aykırı ve düzeni bozan özneler yer almıştır (Man, 2016). Günah keçisi olarak kabul edilen kişiler dışlamanın farklı bir tezahürü olan yıldırma olgusuyla da karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu durum suçlanan kişiler üzerinde yüksek derecede stres yaratabilmektedir (Cemaloğlu, 2007).

“Belli bir inanç yoğunluğu eşiğinin ötesinde, günah keçisi kötü güçlerin gelip biriktiği edilgin bir alıcı olarak değil, bu “her şeye kadir manipülatör” olarak görünmektedir artık; mitoloji de toplumsal oybirliğiyle ona bu yetkinin verildiğini gösterir. Günah keçisi bir kez felaketin biricik nedeni olarak kabul edildikten sonra, bu felaket kelimesinin tam anlamıyla unun nesnesi olur ve o da artık cezalandırmak veya ödüllendirmek için keyfince kullanabilir bu nesneyi” (Girard, 2005:65). “Ortaçağ toplulukları vebadan öyle korkuyorlardı ki, adı bile ürkütüyordu onları; mümkün olduğunca uzun süre adını anmaktan, hatta salgınların sonuçlarını şiddetlendirmek pahasına bile olsa, gerekli önlemleri almaktan kaçındılar. Öyle güçsüzdüler ki, hakikati kabullenmek, onlar için, durumla yüzleşmek ve karşı koymak değil, yıkıcı etkisine kendini teslim etmek ve normal yaşam sürüyormuş gibi yapmaktan vazgeçmek olacaktı. Tüm halk böyle bir körlüğe seve seve katılıyordu. Gerçekliği reddetme yönündeki bu ümitsiz irade “günah keçisi” avını teşvik ediyordu” (Girard, 2005:4).

Günah keçisi suçlamasında bulunan kişiler, “az sayıda kişinin, hatta tek bir kişinin - nispi zayıflığına rağmen- tüm topluma son derece zararlı olabileceğine sonuçta her zaman inandırırılar kendilerini. Basmakalıp suçlama, bu inanca aracılık ederek onu meşrulaştırıp kolaylaştırır. Bireyin küçüklüğü ile toplumsal gövdenin devasa büyüklüğü arasında köprü kurar. Yığın daima kıyıma yönelir, çünkü onda kargaşa yaratan şeyin, onu turba'ya [güruh] dönüştüren şeyin doğal nedenleriyle ilgilenmez. Yığın, tanımı gereği, eylem arar, ama doğal nedenler üzerinde etkili olamaz. Dolayısıyla, erişebileceği ve şiddet açlığını yatıştırarak bir neden arar. Yığın üyeleri potansiyel olarak daima kıyımcıdır, çünkü topluluğu yozlaştıran, çürüten, lekeli, saf olmayan öğelerden, kargaşaya sürükleyen hainlerden temizlemeyi hayal eder” (Girard, 2005:21-22). “Operasyonun amacı ise aynıdır: Zehirlenme suçlaması, tümüyle gerçek olan felaketlerin sorumluluğunu, suç işledikleri gerçekten saptanmamış insanların üzerine atmayı sağlar. Zehir sayesinde, küçük bir grubun, hatta tek bir kişinin, suç işlediği saptanamadan tüm topluma zarar verebileceğine ikna olmak mümkündür” (Girard, 2005:23) “Bir grup insan, kurbanlarını belli bir toplumsal, etnik, dini kategori içinden seçme alışkanlığı edindiğinde, bu sakatlıkları ya da fiziksel bozuklukları -eğer bunlar gerçekse- bu kategoriye atfetme eğilimi gösterir. Bu eğilim, ırkçı karikatürlerde açıkça ortaya çıkar” (Girard, 2005:25). “Günah keçisi etkisi, günümüz etnologların varlığını anık kabul etmedikleri bir sorunu çözer. Benim önerdiğim çözümün gücünü anlamak için, kıyımcıların kendi kıyımları hakkında verdikleri raporun, tasvir edilen gerçek olayla ilişkisini düşünmek gerekir. Kolektif bir şiddete kendisi katılmadan tanık olan çıkarsız gözlemci, histerik bir yığının zarar verdiği güçsüz bir kurban görür orada yalnızca. Ama ne olup bittiğini bu kalabalığın üyelerine sorduğunda, kendi gözleriyle gördüklerini tanıyamayacak ya da kısmen tanıyacaktır. Kalabalık ona kurbanın olağanüstü gücünü, topluluk üzerinde uygulamış olduğu ve belki de hala uyguladığı karanlık etkiyi anlatacaktır, çünkü topluluk kuşkusuz ölümden kurtulmuştur” (Girard, 2005: 77).

“Modern öncesi dünyanın bir kavramıymış gibi duran günah keçisi kavramının ima ettiklerinin bir benzerinin modernliğin dünya kavrayışında da karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Şöyle ki, kötülüklerin, fenalıkların ve krizlerin sebeplerinin boyunlarına yüklendiği özneler olarak günah keçilerinin yerine modern dünyada kendi zevkimize göre döşediğimiz bahçemizin görüntüsünü bozan, düzenini ihlal eden başka kategoriler almışlardır” (Man, 2016: 56). Bu kategorilerden birisinin yabancı göçmenler olduğunu belirtmek mümkündür. Olumsuzlukların kaynağı olarak kendimizi yok sayarak başkalarını hedef gösterme çabası olarak tanımlanan “günah keçisi” kavramı olumsuz durumların

yaşandığı zamanlarda suçlar marjinal gruplara yüklenebilmektedir (Man, 2015).

“Modern dünyanın en fazla ‘günah keçisi’ kategorisine sokulan gruplarının başına modernliğin müphemliği ortadan kaldırma idealine meydan okuyan yabancılar veya bu yabancı kategorisinin bir türü olan göçmenler olmuştur” (Man, 2016: 1148). “Bir mültecinin, çoğu zaman varlığına bile tahammül edilmeyen bir yer ile istenmediği ve kabul edilmediği bir yer arasında seçim yapmaktan başka çaresi yoktur. Benzer şekilde “ekonomik göçmen”, yapmak zorunda olduğu seçim de kendileri ve aileleri için yokluk içinde ya da ümitsiz bir yaşam ile katlanılabilir koşullarda yaşayabilmek için küçük bir şans arasındadır” (Bauman, 2016).

3. BÖLÜM

3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

3.1. Araştırmaya Dair Bilgiler

Yerli halkın yabancı göçmene olan yaklaşımlarının ve söylemlerinin analizinin yapıldığı bu çalışmada *nitel metodoloji* yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın metodolojisine uygun olarak sahada veri toplama sürecinde *yarı yapılandırılmış soru formu* uygulanarak *derinlemesine görüşme tekniği* kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemi belirlenirken nitel metodolojiye uygun olarak *maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği* ve *teorik örnekleme teknikleri* birlikte kullanılmıştır. Görüşmeciler seçilirken yaşlarının, cinsiyetlerinin, gelir durumlarının, eğitim durumlarının, medeni durumlarının ve etnik aidiyetlerinin çeşitliliğine özen gösterilmiştir. Böylece toplamda 36 görüşmeciyle tamamlanan saha görüşmeleri sürecinde araştırma için daha kapsamlı ve kıyaslamaya dayalı veriler elde edilmiştir.

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların cinsiyete göre daha baskın bakış açılarının ortaya çıkmasının önüne geçmek amacıyla cinsiyet açısından orantılı olmalarına dikkat edilmiştir. Araştırmaya dâhil olan kadın katılımcı oranı %47,22 iken erkek katılımcı oranı %52,77'dir.

Tablo: 3.1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	Yüzde%
Kadın	17	47,22
Erkek	19	52,77

Nitelikli veriler elde etmek amacıyla görüşmecilerin en az 18 yaşında olmalarına dikkat edilmiştir. Yaklaşık sekiz yıldır Mardin'de yaşamaya başlayan Suriyeli halkla olan ilişkiler ele alındığında her yaştan kesimin bu süreci farklı deneyimledikleri öngörülerek çeşitli yaşlardan kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Buna göre katılımcılar arasında 18-24 yaş arası 2 kişi, 25-34 yaş arası 14 kişi, 35-44 yaş arası 7 kişi, 45-54 yaş arası 7 kişi, 55-64 yaş arası kişi, 64 yaş ve üstü 2 kişi bulunmaktadır.

Tablo: 3.2 Katılımcıların Yaş Dağılımları

Yaş Aralığı Dağılımı	Sayı	Yüzde %
18-24	2	5,55
25-34	14	38,88
35-44	7	19,44
45-54	7	19,44
55-64	4	11,11
65 ve üstü	2	5,55

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye gelişlerinden bu yana ekonomik sorunlar, artan kiralara ve işsizlik en çok gündeme gelen konular arasında yer almaktadır. Görüşmecilerin gelir düzeylerine göre farklı konulara temas edebilecekleri öngörülmüştür. Bu nedenle görüşmecilerin sahip oldukları gelire (refaha) göre Suriyeliler hakkında yorum yaparken odaklandıkları konuların ve bağlamların çeşitleneceği öngörülmüştür. Gelir dağılımına göre katılımcı sayısı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo: 3.3. Katılımcıların Gelir Dağılımı

Aylık Gelir	Sayı	Yüzde %
1880 TL ve Altı	6	
1850-2000 TL	8	
2001-3000 TL	3	
3001-4000 TL	8	
4001-5000 TL	5	
5001-6000 TL	1	
6001-7000 TL	1	
7001 ve üstü	4	

Katılımcıların farklı eğitim düzeylerine sahip olmaları, göçmene dair yaklaşımların çeşitli olmasında ve dolayısıyla zengin verilerin elde edilmesinde etkili olabileceği düşünülmüştür. Üniversite mezunu katılımcı sayısı 12 olarak toplam katılımcı sayısının üçte birini temsil etmektedir. Alt eğitim düzeyleri arasında sırasıyla, lise mezunu 7, ortaokul mezunu 4, ilkokul mezunu 11 ve okur yazar olmayan 2 kişi bulunmaktadır.

Tablo: 3.4. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde %
Üniversite	12	
Lise	7	
Orta Okul	4	
İlk Okul	11	
Okur Yazar Değil	2	

Evli ve bekâr insanların sosyal hayatta birbirinden farklı sorumluluklarının olduğu ve toplumsal değişimlerden farklı şekilde etkilendikleri göz önünde bulundurularak farklı medeni durumlara sahip katılımcılarla görüşülmüştür. Buna göre bekar katılımcı sayısı 10, evli katılımcı sayısı 26'dır.

Tablo 3.5. Katılımcıların Medeni Durumu

Medeni Durum	Sayı	Yüzde %
Bekar	10	
Evli	26	

Mardin ilinde çoğunluk olarak Kürt ve Arap halkı yaşamaktadır. Mardin halkının etnik çeşitliliği göz önünde bulundurularak örneklemin evreni temsil ederken doğru orantılı olmasına dikkat edilmiştir. Farklı etnik grupların görüşlerinin alınması sağlanarak verilerin zenginleştirilmesi hedeflenmiştir. Farklı ilçeler ve köyler dolaşarak kendini Arap ve Kürt etnisitelerine yakın gören katılımcıların oranı dengelenmeye çalışılmıştır. Bununla beraber Mardin'de ikamet eden yerli halk arasında kendini Türk etnisitesine yakın gören katılımcılar arasında iki kişiye ulaşılabilmektedir.

Tablo 3.6: Katılımcıların Etnik Aidiyete Göre Dağılımı

Görüşmecilerin Kendini Ait Gördüğü Etnik Grup	Sayı	Yüzde %
Arap	15	
Türk	2	
Kürt	19	

Bütün bu değişkenler katılımcıların odaklandıkları farklı konuları ortaya çıkararak zengin ve nitelikli veriler elde edilmesine katkı sağlamıştır.

3.2. Farklı Eksenlerden Suriyeliye Bakış

3.2.1. Merhamet Ve Acıma Temelli Yaklaşım

Suriye'deki iç savaş, sonuçları itibariyle son yılların en büyük göç dalgalarına yol açacak kadar çok boyutlu olayların yaşandığı ve Suriyeli insanların akın akın başka ülkelere sığınmalarına neden olan çatışma ortamından zorunlu bir kaçıştır. Suriye'de “meydana gelen siyasi kriz ve kaos ortamı, savaşın ülkenin değişik noktalarda ortaya çıkardığı ölümler ve belirsizlik ortamı göç sürecinde en büyük paya sahiptir. Bunun yanı sıra kaynak ülkede ortaya çıkan illegal yapılanmalar ve etnik-mezhepsel ayrılıkların keskinleşmesi ayrıca bu illegal örgütlerin bu hassas yapıyı kullanmak istemesi ülkede çok büyük bir kaostan yaşanmasına neden olmuştur. Bu yaşanan gelişmeler karşısında ülkedeki insanlar adeta sığınacak bir liman arayışının sonucu olarak Türkiye'ye göç etmek durumunda kalmışlardır” (Harunoğulları ve Cengiz, 2015:313). Bu manada, Türkiye'ye iltica eden göçmen kitlesi olarak Suriyeliler, savaşın tahrip edici yıkıcılığından kaçan ve tercih doğrultusunda olmayıp mecburen/çaresizce gelmişlerdir. Bu durumda Giddens ve Sutton'un (2014) göçün zorunlu sebepleri olarak saydıkları savaş ve yıkım süreci Suriyeli göçünü de tanımlamaktadır. Suriyeli göçü zor ve güvensiz koşullardan kaçış olarak zorunlu göç olarak tanımlanabilir.

İnsanların bir konu hakkındaki bilgisi onların davranış ve tutumlarına etki etmektedir. Bu açıdan yerli halkın bu göçün zorunlu olarak gerçekleştiğine dair bilgisi Suriyeli sığınmacılara daha ılımlı ve merhamet temelli yaklaşımlarında etkili olduğu söylenebilir.

“...savaştan kaçan insanlar oldukları için bizim mecburen el açmamız kapı açmamız yardım etmemiz gereken insanlar. Biz insanımızı, Kirmanlarımızı, Müslümanlarımızı bu zor durumda bırakamayız, yurdumuzdan kovamayız. Gün gelir belki bizim başımıza da gelir bilemeyiz. Allah kimseyi vatanından etmesin, fakir düştüler perişan oldular yollara düştüler. Biz de iş verdik elimizden ne geldiyse yardımda bulunduk işte komşularım var neredeyse yıllardır buradalar onlardan bir zarar görmedik...” (G.5-K,48).

“...onlarda fakir mecburlar demek ki daha iyi koşullar için gitmekte buluyorlar çareyi (Almanya'ya), garibanlar onların da ihtiyacı yok desek yalan olur, onlardan da fakirlik çeken var...” (G.7-K,50).

“...genellikle benim gördüğüm insanlar, kendi hallerinde, yardıma muhtaç yani hiçbir geliri olmayan yani bir güvencesi olmayan insanlar...” (G.19-K,23).

“...ne mutlular diye düşünüyorum. Dünya umurlarında değil helal olsun diyorum. Onca zorluk gördüler onca yol çektiler gelene kadar. Ama böyle keyifli olmalarını istiyorum. Onların üzülmelerine dayanamıyorum. Bazıları çok üzgünler, kırılganlar, buruklar. Bazıları benim kursa geliyorlar(resim kursu), savaş, bomba, uçak, ölü insanların resimlerini çiziyorlar. Bunları görünce çok üzüldüyorum, onları gülümsetmek istiyorum kursta yanlarına gidip eğlendirmeye çalışıyor-um, içleri hoşnut olsun istiyorum. Bilsinler ki biz onları mağdur ve yalnız bırakmıyoruz...” (G.5-K,48).

“...garibanlar ne iş bulsa yapıyorlar. Çok nadir ev sahibi var hepsi kiracı. Ama bizim insanlardan çok ama çok çalışkanlar...” (G.1-K,28).

“...görünce acıyorum. Kötülerle de iyilerle de karşılaştım...” (G.13-K,26).

“...acıma duygusu oluşuyor, Allah bize yaşatmasın diye düşündürüyoruz...” (G.14-E,50).

Yukarıdaki verilerden anlaşıldığı üzere insanların savaşın tahrip edici ve yaşanılmaz koşullarından haberdar olması katılımcıların önemli bir kısmının mülteciye karşı empati temelli yaklaşmasına olanak sağlamıştır. Bu empati duygusu göçmene daha merhametli yaklaşmayı sağlamaktadır. Aynı şekilde milli duyguların da devreye girmesiyle merhamet duygusu pekişmektedir. Söylemlerde vurgulanan *Kirmanlar’ımızı ve Müslümanlar’ımızı zor durumda bırakamayız* ifadeleri bizlik duygusuna işaret etmekte ve bu duygunun Suriyelilerin kabullenilmesinde ve anlaşılmasında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Suriyelilerin yaşadıkları dramın anlaşılmasında diğer etkili bir vasıta ise göçmenle yerlinin temas kurmasıyla yerlinin Suriyelilerin yaşadıkları olayları bizzat kendilerinden dinleme olanağının olmasıdır. Savaş koşullarını bizzat bir Suriyeliden dinlemek gerçeğin daha çok anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Konuşmalarda halkın “Allah bize yaşatmasın” diye dua etmesi halkın göçmenin şartlarını çok iyi anladığını göstermektedir.

Göçmene yönelik empati duygusunu ve merhameti artıran bir diğer durum da *sembolik mesajlardır*. Hortaçsu’nun (2014) ifade ettiği üzere *sembolik etkileşimci kuramda* rollerin ve ilişkilerin oluşumunda kişiler arası etkileşim etkili olmaktadır. Bu kurama göre etkileşim sürecinde kişiler birbirilerine kendi gerçeklerini öğretebilmektedir.

Yukarıdaki veriler yerli bir vatandaşın Suriyeli bir gencin savaş fotoğraflarını çizdiğine şahit olmasının ona o insanın duygularını kavramasına yardımcı olduğuna işaret etmektedir. Erkal vd.’lerine göre (1997:182) “insanların, kasıtlı ya da kasıtsız olarak,

sözcükleri kullanmadan iletişime geçme yolu; yüz ifadeleri, ses tonu, jestler, beden duruşu ve hareketleri, dokunma ve bakış sözel olmayan ipuçlarıdır”. Aynı mahallede yaşayan insanların hiç konuşmadan bile zor işlerde çalıştıklarına yakından şahit olmaları ve çok kötü evlerde barındıklarını görmeleri Suriyelilerin durumlarını az çok ifşa etmektedir. Bu durumda göçmen ile yerli halk arasındaki sözlü ve sözsüz iletişimin yarattığı temas birçok gerçekliğin farkına varılmasını sağlamaktadır. Nitekim yabancıyla birlikte yaşamaya başlamak Lingis’in (1997:79) ifadesiyle “bir başkasıyla konuşmaya girmek, kendi silahlarını ve savunma düzeneklerini bir yere bırakmak; kendi mevzilerinin kapılarını sonuna kadar açmak; kendini ötekine, yabancı olana açmak ve kendini sürprizlere, karşı çıkışlara ve ithamlara açık tutmaktır. Kişinin ortak olarak bulduklarını ya da ürettiklerini riske atmasıdır”.

Ancak, dezavantajlı grubun üyelerine yönelik sürekli acıma ve merhamet temelli yaklaşımın da kasıtsız bir tür ayrımcılık olarak kabul edilebileceğine dair yaklaşımlar bulunmaktadır. Örneğin Hortaçsu’ya göre (2014: 229) “ayırıcılık farklı sosyal grup mensuplarını dışlamak, onlara olumsuz davranmak, aşırı olumlu davranmak gibi çeşitli biçimler alabilmektedir”. Bu anlamda sürekli acıma ve merhamet de aşırı olumlu davranış olarak düşünülebilir. Aşırı olumlu davranma aslında üstünün ya da güçlünün dezavantajlı konumda olanın bu konumu üzerinden kendi iktidar alanını genişletmesi veya pekiştirmesi olarak da okunabilir. Zira, üstün olan merhamet edendir ve merhamet edilen aşağı konumdadır. Lakin, üstünün merhameti her an son da bulabilir.

3.2.2. Realist Yaklaşım: Yabancıyı Doğru Algılamak

“Dış dünyamızdaki soyut/somut nesnelere ilişkin olarak aldığımız duyumsal bilgi algılamadır” (İnceoğlu, 2011:20). Algı, başka insanlar hakkındaki izlenimlerimizin ve çıkarımlarımızın nasıl oluştuğunun incelenmesidir. Sosyal algı terimi ise, “bireyin diğerlerini tanıma anlamlandırma süreçlerini ifade etmektedir” (Bilgin, 2003:23).

Kişi, başka insanları bildiği, tanıdığı, temas kurduğu ölçüde onlar hakkında doğru yargılarda bulunur. Yabancı ise uzak ve bilinmez olduğu için merak uyandırır ve onun hakkında işitebileceğimiz yorumlara inanma olasılığımız yükselmektedir. Çünkü hiçbir tahminimiz yoktur ve zihnimiz çevredeki olayları anlama çabasında olduğu için gelen her bilgi zihnimizde kolayca yer edinebilir. Bu yüzden insanların daha az önyargılı olabilmeleri için yabancıyı bizzat deneyimlemeleri önemlidir. Aşağıdaki verilere bakıldığında insanların

bizzat şahit oldukları yani kişisel deneyimleriyle yorumladıkları bir Suriyeli yaklaşımı görmekteyiz. *Sosyal algı* kavramından yola çıkacak olursak insanların yakın etkileşim yoluyla yabancı hakkında gerçekçi algılamalarda bulunduğunu ifade edebiliriz.

“...biz bir ara Vali beyle Suriye’ye gittik 64 araç vardı. Biz dedik ki aramızda bir hudud var, kültürlerimiz, isimlerimiz aynı, akrabalık bağı var. Gittik oradaki hükümet çok despot bir hükümet, hakikaten o kadar çok geri bırakılmışlar ki, biz baya hayretler içinde kaldık şimdi bizim Suriye’den gelen kardeşlerimiz gerçekten dünyanın en büyük facialarını yaşadılar kimisi kimyasallardan kimisi bombalardan kaçtı...” (G.12-E,60).

“...Suriyeliler gerçekten çok fakir insanlar. İçlerinde iyisi de kötüsü de var aynı bizim toplumumuzda olduğu gibi, bazıları çok iyi çok muhtaç insanlar çalışmak için, yeter ki iş verin çalışırlar, hiçbir sıkıntıları şimdiye kadar burada olmamış...” (G.18-E,43).

“...benim bir Suriyeliyle karşılaşmam şöyle oldu, yolda giderken çöp konteynırını karıştıran yaşlı bir adam gördüm yanındaki ya oğlu ya da kardeşiymi hatırlamıyorum. Başta Suriyeli olduğunu anlamamıştım, yanına yaklaştım, beni görür görmez o kadar endişeli o gözleri halen gözümün önünde canlanıyor. O kadar korktu ki, onun o korkmasından ben anladım aslında bizim insanlarımızın ona ne şekilde yaklaştığını. Sanırım daha önce de bunu yaptığı için çok büyük tepkiler almış, ondan sonra tanıştım zaten Arapça konuşuyorlardı, hiçbir şekilde Türkçe bilmiyorlar, çok az yamuk bir Türkçe biliyorlar (Katılımcı Arap, Arapça konuşmuş onlarla). Altı çocuğu varmış, Suriye’de yakınlarının hepsini kaybetmiş, Suriye’de evlerine bomba atılmış hepsi gitmiş. Amcanın yanındaki adam savaşın vermiş olduğu o psikolojiyle galiba zihinsel olarak yani psikolojik olarak zihinsel engelli olmuş. Yardım etmek istedim zaten öğrenciydim, gücüm dâhilinde markete gittik...” (G.19-G).

Yukarıdaki verilere bakıldığında Suriyelilerin *iki ülkede tek insan* yaklaşımını bir arada görmekteyiz: Suriye’de: Despot Hükümetin, kimyasallar ve bomba altındaki halkı. Türkiye’de: Çöpü karıştırdığı için tepki göreceği korkusuyla endişeli bakışlı, psikolojik sıkıntılar yaşayan ve yeter ki iş olsun çalışayım diyen Türkiye’nin yabancı misafirleri.

Bu realist yaklaşımda yakın temasın önemini görmekteyiz. Bir görüşmecinin bizzat Suriye’ye gitmesi diğer bir görüşmecinin Arapça bilmesi sayesinde Suriyelinin sorunlarını onun dilinden anlaması göçmen hakkında doğru bilgi sahibi olma ve doğru algılamayı kolaylaştırmıştır.

Bu araştırmanın yapıldığı Mardin ilinin çok dilli bir yapıda olması (Mardin’de yüksek oranda Arapça ve Kürtçe konuşan insanların varlığı) Arap ülkesinden gelen göçmenler olarak Suriyeliler için avantaj olarak görünmektedir. Sahada halkın pratik bir şekilde Suriyelilerle iletişim kurabildiği hatta sözselsel iletişim noktasında herhangi bir sıkıntının olmadığı gözlemlenmiştir.

Aynı dili konuşabilmek ve iletişim kurabilmek yabancı hakkında daha çok bilgi sahibi olmayı ve onlarla kaynaşmayı kolaylaştırdığı söylenebilir. Bakan ve Kefe'ye (2012:23) göre “insanlar için gerçek kavramının kişilerin sahip olduğu bilgi ve yaşamış olduğu tecrübeler sonucu şekillendiği; tüm bunları duyu organları ve hisleri ile algılayarak bir zihinsel süreçten geçirmek suretiyle yorumladığı söylenebilir. Aynı zamanda zaman içinde insanların yaşadıkları yeni deneyimler bir olaya ya da duruma karşı olan bakış açılarını yani algılarının farklılaşmasına neden olabilir”. Bu bakış açısı karşılıklıdır Ekinci vd.'lerine (2017:369) göre “sığınmacıların “yabancı”lığı da ev sahiplerinin onlara yaklaşımları tarafından belirlenmektedir...Yabancılık da ev sahipliği de ilişkiseldir; ilişki halinde bulunduğu kategoriye hem dönüştürür hem de onun tarafından dönüştürülür”.

3.2.3. İyisi ve Kötüsü Yaklaşımı: Yerlinin Değer Ölçütlerinden Süzülen Suriyeli

“*Her milletin iyisi kötüsü vardır*” söylemi, evrensel kabul gören bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım kimin için ya da kime karşı olduğu önemli olmaksızın (*özellikle yabancı olan*) her millet için kullanılan bir kavramdır. Bir diğer açıdan yabancı gruplar bilinmez olmaları nedeniyle her iki ihtimali barındıran insanlardır. Bu konuda Bauman'ın (2018:15) yabancıнын hem iyi hem kötü yönlerini açıkladığı tespiti şöyledir: “Diyebiliriz ki bunlar “yabancılar aramızda olduğunda” ortaya çıkan evrensel ve irticalen sorunlardır; her zaman görünen ve az ya da çok yoğun ve az ya da çok ölçüde nüfusun her kesimini meşgul eden sorunlar yoğun nüfuslu kentsel bölgeler kaçınılmaz olarak, çelişkili “miksofili”(bilinmeyen ya da keşfedilmemiş deneyimlerin alameti olan, bu nedenle macera ve keşif hazlarını vaat eden renkli ve heteronom muhitlerin cazibesi) ve “miksofobi” (başedilemez ölçüde bilinmez, ehlileştirilemez, itici ve denetlenemez şeylerden duyulan korku) tepkileri yaratır. Bu ilk itki şehir hayatının temel çekiciliğidir. İkincisi ise onun tam tersi onun en müthiş yıkımıdır; özellikle daha az talihli ve varlıklının gözünde”.

İyisi-kötüsü meselesi bir millet ya da bir grup hakkında yorum yapmayı kolaylaştırmaktadır. Çünkü böyle bir ifade konuşulan konunun ispatı açısından daha az riskli olduğu ve genellemeden uzak olduğu için rahat konuşabilmeyi sağladığı söylenebilir. Büyük bir gruba karşı olumsuz söylemde bulunmak adil bir yaklaşım olamayacağından *iyisi de var kötüsü de var* diye cümleye başlamak kişinin yaptığı yorumun incitici olduğunun farkına varıp genellemeden sadece gizli bir şekilde “kötüleri” kastettiğini belirtmek istediği söylenebilir.

Sosyolojik açıdan önem arz eden durum *iyinin* veya *kötünün* kime ve neye göre şekillendiği ve iyisi derken ya da kötüsü derken hangi ölçüye göre ifade ettiğinin tespitidir. Bir topluluğa bir gruba karşı genelini kuşatacak olumsuz ifade kullanmak güçtür kişileri vicdanen rahatsız eder. “Hepsi kötü değil” diye başlamak vicdanı rahatlattıktan sonra gelebilecek diğer olumsuz söylemlere rahat bir giriş yapabilmeyi sağlar. Grubun içinden bir kısmını müstesna kılmak kişilerin olumsuz söylemleri rahatça genelleme imkânı sunar. Genellemeden uzak söylemlerin romantik izler taşıdığını vurgulayan Schmid’e (1997:121-137) göre “göreceli dostluk ilişkisinde, çoğunluğu temsil eden bireyin, ait olduğu çoğunluğun temel anlayışına karşı çıkmadan, bazı değerlerine karşı çıkarak ötekini yüceltmesi nedeniyle, ötekinin yüceltilmesi kısmen romantik izler taşır. Bu romantik izler taşıyan yüceltme eylemi, toplum algısında yüceltilen açısından herhangi olumlu bir değişikliğe yol açmaz, ancak yüceltenin vicdanen rahatlamasını sağlar. Toplumsal yaşam, çoğunluk ile azınlığın arasındaki ilişkilerin, çatışmasız, halklar arası diyalogun gerçekleştiği, kendi hâlinde sakin bir ortam olmadığından, “ötekiler yabancı kalmak zorundadır” (akt. İnce, 2011:179).

“...her ülkenin iyisi olduğu gibi kötüsü de var. Nasıl bizde serseriler varsa onlarda da var ama nedense serserileri buralarda kalmış, daha iyileri batı tarafına gitti (Türkiye’nin batısı) gerçi onlar da şikâyetçiler ama... Avrupa ise seçmece, kendilerine uygun olanları aldılar. Ben buraya gelenlerden şikâyetçi değilim. Devletin kapılarını açmasından şikâyetçi değilim, yazıktır, herkesin başına gelebilirdi. Ne güzel ki, onların Türkiye’si var, biz de bir savaş çıksa gidecek bir yerimiz yok...” (G.14-E,50).

“...insanları bir kalıba sokamam, genel yorum yapamam. Eğlenceye düşkün olanı da gördüm, ciddi olanı da gördüm. Onlar da normal bizim gibi insanlar zaten bize uzak değiller topu topu, atmış yetmiş kilometre ötemizde yaşıyorlar...” (G.14-E,50).

Yukarıdaki verilere bakıldığında iyisi kötüsü ayırımına girilmeksizin bizim gibi ya da bizim insanımız gibi söylemleri görmekteyiz. “Bazen de bu rahat ifade ve iletişim ortamı farklı görüşlerin iletilmesini ve karşıdakinin bunu algılamasını sağlayarak ‘öteki’ ile ‘biz’in ilişki kurmasını, ötekileştirilenin çok da farklı olmadığını görülmesini sağlayan pratikler sunabilmektedir” (Torun, 2015:3). Topu topu, atmış yetmiş kilometre ötemizde yaşıyorlar ifadesi Mardin’in coğrafi konumu itibarıyla yakın mesafeyi kastederken aynı zamanda insani özelliklerinin çok farklı olmadığını ifade ettiği görülmektedir.

Sahada yapılan gözlemlerde Mardin’deki yerli halkın çoğunlukla Suriyelileri aynı milletin aralarına sınır hattı çekilmiş insanları olarak algıladıkları aynı zamanda Suriye halkının zamanla farklılaştıklarını da belirtmektedirler. Bu veriyi destekleyen diğer somut

bir olgu ise Suriyelilerin Mardin halkıyla çok yoğun akrabalık ilişkilerinin olduğudur. Yukarıdaki verilerde iyisiyle kötüsüyle bir milletin geldiklerini ifade ederken aşağıdaki veriler iyisi kötüsü yaklaşımını bazı yerel değer ölçüleri ve toplumsal normlarla açıklamışlardır.

“...her yerde olduğu gibi iyisi de var kötüsü de var. Genel olarak bir puan verilecek olursak on üzerinden iki verilir. Burada kötü izlenim bıraktılar. Açık konuşmak gerekirse burada fuhuşun başını çekiyorlar...” (G.8-E, 29).

“...onların (Suriye’nin) köylerinden gelenler mütevazilik açısından bize benziyorlar. Ama şehirlerinden gelenler ise kendilerini herkesten daha bilgili daha üstün görüyorlar. Sanırsın ki buralarda bilgili tek bir insan bile yok o kadar kibirliler, bu şekilde insanlara küçük gözle bakıyorlar. Ben bu iki türüne de şahit olmuştum, oturup kahvelerini içmişim (suriyelilerin kültüründe kahve yaygındır, çay yerine kahve ikram ederler misafirlere). Ve kahveleri hakikaten çok gel, yemekleri çok güzel, özellikle Halep ve Şam tarafları...” (G.5-K,48).

“...onların iyi yanları da var. Onların evlerine gittin mi evlerinde bir şey yoksa bile seni aç kaldırmazlar. Bazıları var yanlarına gidiyorsunuz çok güzel dini şeyler anlatıyorlar evliya gibiler, bazılarında ise ne namaz var ne niyaz tiksiniyorsunuz...” (G.20-E,36).

“...hangi eve girmişlerse mahvetmişler, sonunda dayanamayıp çıkardılar onları evden. Evlerine Arap aldıklarına pişman oluyorlar. Ama kimisi de var ki berbat bir eve geçip düzene geçiriyorlar güzel hale getiriyorlar. Çok güzel evlat yetiştiren var şahit olmuştum. Mesela gittiğim kursa bir kadın geliyor kızlarını o kadar terbiyeli ahlaklı efendi yetirmiş ki hayran kalırsınız. Bak diyorum hepsi bir değil, öyle Suriyeliler görmüşüm ki benden çok daha iyi. Ama kötüler de gözümüzde o kadar karardı...” (G.5-K,48).

“...buraya geldiklerinde psikolojik olarak onlar da çöküyor onlara da hak veriyorum. Tamam hepsi kötü değil. İyi insanları görüyorum ve gerçekten helaliyle çalışıyorlar...” (G.8-E,29).

“...ben kendim tecrübe ettim kimisi çok iyi kimisi ne dini ne namus için iyi değil. Hatta benim Suriyeli komşularımdan telefonla kendisini pazarlamak için erkeklerle pazarlık yapan kadına şahit olmuştum. Kendini satmak için pazarlık ediyordu kendim şahit oldum üstelik ben o aileye maddi destekte de bulunuyordum yazıktır diyordum sürekli bir şeyler veriyordum. İyi insanlar olduklarını zannetmiyorum...” (G.7-K,50).

“...kişiler çevresindeki Suriyelilere göre yorumluyorlar. Çevresindeki Suriyeli iyiye iyi diyorlar, kötüye kötü diyorlar...” (G.27-E,65).

İyi yanları da var, tamam hepsi kötü değil, puan verilecek olursak on üzerinden iki verilir ifadelerinden anlaşılacağı üzere iyisi de var kötüsü de var adil yaklaşımının baskın bir kötüsü var olarak anlaşılabilir. Bu ifadelere bakıldığında yapılan olumsuz değerlendirmelerin genelleştirici olduğu yani Suriyelilerin geneline karşı olumsuz bir

yaklaşımın geliştiği gözlemlenmektedir. İnce'ye (2011:185) göre “ötekileştirmeye referansla kurgulanan söylemlerde, tüm kadınlar, tüm doğulular, tüm Müslümanlar, tüm siyahlar gibi homojenliği çağrıştıran ve ön plana çıkarılan genellemelere rastlamak mümkün olmaktadır. Bu genellemeleri haksız çıkaracak her deneyim ya göz ardı ya da inkar edilir. Öteki üzerine yapılan gerçekçi analizler, onu tanımaya yönelik çabalar onun çeşitliliğini, indirgenemezliğini meydana çıkartacaktır ve ötekileştirme kısır döngüsünden kurtuluş için tek umut budur. Ancak ‘biz’ (ötekileştiren), bunun için çaba harcamaz ve kendi içindeki yabancı algısı ile örtüşen ‘öteki’ne yönelik olarak siyasal toplum tarafından ideolojik olarak kurgulanmış ve genelleştirilmiş klişe tanımlamalara rağbet eder. Genelleştirmeler, klişeleştirmeler ve damgalamalar şüphesiz önyargı olgusunun birer sonuçları olarak değerlendirilmelidir”. “İrkçılığa karşı olduğunu söyleyen kesimler ise, genellikle nasıl davranacaklarını bilememekte ve “yabancı düşmanı” olarak nitelendirilmemek için, yabancılara karşı hoşgörülü bireyler olma arzusundadırlar. Yabancıyla olan ilişkilerinde, aralarındaki farklılığı gizlemeye ve bunun fark edilmemesine özen göstermektedirler. Burada yaşanan çatışma, “hoşgörü” ve “damgalamaya” kilitlenmiş yaklaşımın yarattığı gerginlik içinde gerçekleşmektedir. Çoğunluk toplumuna ait olanların yaşadığı çelişki, “yabancıyla özdeşleştirdikleri” dışlayıcı düşünce ve duyguları ile onlara karşı hissettikleri hoşgörülü ve önyargısız olma zorunluluğu arasındaki iç dengesizlikten kaynaklanmasına bağlı olarak, bu zorunluluktan kaynaklanan hoşgörü yaklaşımları başarısızlığa mahkûm edilmiştir” (Forst 2000; akt. İnce, 2011:178).

Önyargı ve kalıp yargıların (stereotipler) temelinde kuşkusuz toplumsal değerlerin izine rastlamak mümkündür. Yukarıdaki söylemlerde her bir görüşmecinin bir değere göre tanımlama yaptığı görülmektedir. “*Misafirperverler*”, “*dindarlar*”, “*helaliyle çalışıyorlar*” “*terbiyeliler*” diye ifade edilen kesim *iyisi* grubuna dahil olmaktadır. Bu açıdan bu kavramların örneklem toplum için değerli olduğu ve bu değerler üzerinden yakınlaştıkları söylenebilir.

Öte yandan “*fuhuşun başını çekiyorlar*”, *kendini pazarlıyor*”, “*kibirliler*”, “*iyi olduklarını zannetmiyorum*” gibi söylemler *kötüsü* kısmını tanımlamaktadır. Bu tanımlamada söz konusu halkın ahlaki değerleri referans alarak genelleme yaptıkları görülmektedir. Bu keskin ifadelerin kendi anavatanında savaş süreci belirsiz olan Suriyelilerle ileriye dönük birlikte yaşama konusunda endişe verici olduğu söylenebilir.

Kişiler çevresindeki Suriyelilere göre yorumluyorlar. Çevresindeki Suriyeli iyiye iyi diyorlar, kötüye kötü diyorlar söyleminden anlaşıldığı üzere bazı insanlar Suriyelilerle ilgili kendi öznel sınırlı deneyimlerini diğer hiç tanımadıkları milyonlarca Suriyeliye genelleyerek “önyargı” ile hareket etmektedir.

Ayrıca, söylemlerde *Şam tarafı Halep tarafı* ifadeleri dikkat çekmektedir. Bu gibi ifadeler araştırmada sıkça karşılaşılan bir durumdur. Sahada yapılan gözlemlerden biri de Mardin’deki halkın Suriyelileri memleketlerine göre yorumladıklarıdır. Bunun nedeni halkın Suriyelileri daha yakından tanıma olanağı olmasıyla ve şehirlere aşina olacak kadar temas düzeyinin yüksek olmasıyla açıklanabilir.

“Sosyal algının ilginç yönlerinden biri, her bireyin başkalarına ilişkin algılarını farklı boyutlarda örgütlemesidir. Örneğin, bir kişi başkalarını her zaman mizah duyguları, fiziksel çekicilikleri, cana yakınlıkları, dürüstlükleri ve zekâları açısından betimleyebilir. Bir başkası görece olumsuz olduğunu düşünebilir ve bunların yerine bireyin çalışkanlığını saldırganlığını, dinselliğini ve olağanüstü atletik yeteneğini vurgulayabilir. ...Her bireyin kendisine özgü bir kişilik görüşüne ve başka insanlarda olan özelliklerin neler olduğuna ilişkin bir görüşe sahip olduklarının ek bir göstergesidir” (Freedman vd., 2003:119). Bu açıdan iyisi ve kötüsü meselesi hem değerlendirenin (yerli halkın) değer ölçütleri hem de değerlendirilenin (yabancı göçmenin) davranışlarının söz konusu kültürde ne denli geliştiğiyle orantılıdır. Örneğin, kimisi dindarlık vurgusu yaparken kimisi mütevazilik vurgusu yaparak değerlendirmektedir.

Her ne kadar iyisi kötüsü yaklaşımı genele karşı olumsuz yargılar taşısa da bir grubun tamamen dışlanmadığı veya tamamına yönelik önyargıların olmadığı anlamına da gelmesinden dolayı bir nebze daha ılımlı bir yaklaşım olarak kabul edilebilir.

3.2.4. Uyumlu Suriyeli Yaklaşımı: Yabancıyı Yakından Tanıma

2011 Yılından bu yana başlayan Suriyeli göçü ile beraber ilk yıllardan itibaren yabancı göçmenle karşılaşan ilk illerden biri sınır kapıları Suriye’ye açılan Mardin ilidir. Geçen zaman içerisinde insanlar yeni kapı komşularıyla etkileşim haline geçmişlerdir. Yıllarca aynı mahallede oturduktan sonra insanlar birbirini daha yakından tanıma fırsatı buldıkları ve birbirlerinin evlerine misafir olacak kadar samimi ilişkilerin geliştiği gözlemlenmiştir.

“...ama bir tane Suriyeli komşum vardı fakir olmasına rağmen eli boş gelmezdi bisküvi olsun çekirdek olsun getirirdi, biz gittiğimizde siz çay seviyorsunuz der ve çay demlerlerdi...” (G.7-K,50). Onların kültüründe kahve anlayışlı hoş bir davranış beraber oturma komşuya gitme

“...onların sempatik güler yüzlü olma yönlerini beğeniyorum. Onların kapısını açtığınızda sanki dünyanın en mutlu insanları olmuşlar gibi öylece güzel karşılıyorlar. Çok cömertler. Mesela Suriyelinin ihtiyacı var mı ya da hasta bir Suriyeli duyduğunda beni onlara gönderir bir ziyaret et der, bak der bir ihtiyaçları var mı diye. Ben onların kapısına gittiğim an erkekleri arka taraftan dışarı çıkıyorlar saygıdan ve hürmetten (Kadının rahat etmesi için - kültürel bir tavır, kadın utangaç kabul edilir evde daha rahat etsin diye). Kadınları ise çok güzel bir şekilde ağırlıyorlar sevinçle ayrılıyorum oradan. Tabi ki ben de bir ihtiyaçları varsa çekinmesinler diye teklifler ediyorum. Tabi biz trilyoner değiliz ama keşke daha çok olsaydı da daha çok verebilseydik. Öyle bir şey teklif etmem ama mesela şu an desem ki gelin evimin işini yapın hiç düşünmezler gelirler. Bu yüzden şu komşum olan Suriyelileri çok seviyorum...” (G.5-K,48).

“...dostluklarında çok sağlamlar, bak ülkelerine döndükleri halde, sürekli bana telefon açar beni ve bütün komşuları teker teker sorar, hiçbirini de unutmamış ve hepsine de selam gönderir. Onlara misafirlğe gidersen evlerinde ne varsa önüne sererler...” (G.9-K,43).

Yukarıdaki verilerden yola çıkarak yerli halk ve yabancılar arasındaki temas düzeyi geliştikçe daha yakından tanıma imkanı bulabildiklerini ve daha az olumsuz yargıların geliştiğini söylemek mümkündür. Nitekim, Schnapper’a (2005:136) göre “bu ilişkilerde önemli olan edinilmiş bilgiler değil, bir dış grupla ilişki kurmanın kendisiydi. İyi niyetli düşünürlerin uzun süre yaptıkları gibi bütün bunlardan şu sonucu çıkaramamalıydık: Önyargılar, yalnızca yanlış tanımanın bir sonucudur, eğer insanlar birbirlerini tanırlarsa önyargılarından vazgeçerler. Gerçekten de ilişkiler, kuruldukları koşullara bağlı olarak, yani bireylerin eşit konumda oldukları bir ortamda kurulmaları koşuluyla önyargıları zayıflatabilirlerdi. Buna karşılık önyargı, somut bir deneyimle bağlantı kurmayı reddederek kendi mantığını geliştirdiği ölçüde ilişkiler etkisiz de kalabilirdi. Nihayet, ilişkiler önyargıları doğrulayabilir, hatta pekiştirebilirlerdi”.

Schnapper’in ifade ettiği üzere yakın ilişkiler önyargıları doğurabildiği gibi yok da edebilir. İnsanlar olumlu önyargıları da olumsuz önyargıları da taşıyabilmektedirler. Yakından kurulan ilişkiler kurulan yargıların daha gerçekçi olmasını sağlamakta olduğu ifade edilebilir. Suriyeliyle yakın ilişki kuran yerli halk ortak kültürlerin var olduğunu tespit etmeleri uyumlu bir millet olduklarını görerek olumlu önyargılar doğurduğu söylenebilir.

Suriyelilerin, Mardin'in kültüründe erkeklerin içeriye giren kadınlar rahatsız olmasın diye dışarı çıkmaları yerli halk için uyum sağlayıcı ortak değerdir. Burada yaşayan yerli halk için ortak kültürün tespitinin ne kadar yapıcı olduğu görülmektedir. Bazılarının Suriye'ye dönmelerine rağmen hala arayıp sormaları uzun vadeli ilişkilerin geliştiğinin göstergesidir.

Yakın temas ve ilişki kurmasında evlerin yakınlığı ve Suriyelilerin tek bir bölgede olmayıp şehrin çok farklı yerlerinde ikamet etmesi açısından heterojen bir yerleşimin katkısının olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca Suriyelilerin şehirde dağınık bir şekilde ikamet etmeleri halk ve yabancı arasındaki diyalogu da çeşitlendirmiştir. Başka bir ifadeyle kimi bölgelerde samimi ilişkiler gelişmişken başka bir bölgede mesafeli ilişkiler geliştiği gözlemlenmiştir.

3.2.5. Takdir Edici Yaklaşım: Faydalı, Çalışkan ve İyi İş Gücü Olarak Suriyeliler

“Kitlesele göç hiçbir şekilde yeni bir fenomen değıl; “modern yaşam şekli”miz “gereksiz insanlar”ın (ekonomik ilerlemeye bağılı olarak, yerel anlamda “lüzumsuz”-fazladan istihdam edilemez- ya da toplumsal/politik dönüşümler ve bunu izleyen güç mücadelelerinin sebep olduğı huzursuzluk, çatışma ve ihtilafların bir sonucu olarak reddedilen, yani yerel anlamda hoş görölmez insanların) üretimini de içerdüğinden defalarca yön değıştirmiş ve ara sıra tersine dönmüş olsa da) modern döneme başından bu yana eşlik ediyor” (Bauman, 2018:10-11). Özellikle ekonomik zafiyetin dorukta olduğı günümüz koşullarında pragmatik anlamda insanların katkı sağlayıcı yönleriyle değılendirilebilmektedirler. İkinci vd.’lerinin (2017:25) ifade ettikleri üzere, “Suriyeliler de bu anlamda “ucuz işgücü deposu” olarak görölmekte ve işverenler için “cazip” ve “ucuz işgücü” potansiyeli olmaktadır. Suriyeliler, çalıştıkları yerlerde yerli işçilerden çok daha ucuza ve sigortasız çalıştırılmaktadırlar. Çalışma izinleri olmayan ve geçimlerini sağlayabilmek için çalışmak zorunda olan Suriyeliler, yetkililerin de göz yumduğı bu sömürü ilişkilerinin kurbanı olmaktadır”.

“...çoğı konuda toplumu bozdular ama bazı konularda da yardımcı oldular. Mesela benim bugün işim var örneğın Mahmut’u (yanındaki genç arkadaşı) çalıştırırsam günlük yüz liraya çalışmaz. Hele ki bu krizde benim on günlük bir işim bin lira eder, buradan biri bin liraya çalışmaz ama Suriyeli beş yüze çalışır...” (G.20-E,36).

“...her işi yapıyorlar, bizimkiler iş seçse bile onlar seçmezler. Mesela atıyorum gel fayans döşe dersek ben yapabilirim der. Bilmese bile...” (G.7-K,50).

Söylemlerde açığa çıktığı üzere, Bauman'ın (2018:11) vurguladığı gibi “hem ekonomik göçmenlerin hem de mültecilerin sığınma aradığı kürenin “gelişmiş” kısımlarında, iş dünyası çıkarları ucuz emeğe ve kar vaad eden yeteneklere gözünü dikmiş durumda ve onları hoş karşılıyor”. Suriyeliler Türkiye’ye geldiklerinden beri işverenler açısından fırsat kaynağı yarattığı ve yapısal olarak sınıf katmanlarını değiştirdikleri söylenebilir. Çok ücret vermek zorunda olduğu için yanına çalışan alamayan bir işletmeci için cüzi miktara çalışan bir çalışan bulmak onu patron statüsüne kavuşturabilmektedir. Burada “*Suriyeliler geldi, artık patron olmak çok kolay*” diye ifade edilebilir. Bu kadar çok ucuz iş gücünün olması ve istihdam edilmesi rahat olacak kadar çokça işsiz ya da mecbur insanın olmasının yanında düşük ücret ödeyerek elinin altında eleman çalıştırma kolaylığına kavuşma durumu *orta ya da alt sınıfın bir alt sınıfını* ortaya çıkardığı söylenebilir. Erkal vd.’lerine (1997:244-245) göre “sosyal yapıdaki zamanla ortaya çıkan değişik yöndeki farklılaşmalardır. Değişme, toplumun kültürel değerlerinde, fiziki yapı özelliklerinde (yerleşme barınma konut) ve sosyal tabakalaşmasında zamanla görülen farklılaşmadır. Ayrıca “İŞKUR istatistiklerinden yapılan bir argümanda “göçmenler, gittikleri ülkelerde “yerliler”in yapmak istemediği “kirli” ya da düşük işleri yaparak bir boşluğu doldurmaktadırlar. Türkiye’de bu husus genellikle düşük ücretli işlerde karşımıza çıkmaktadır” (Man, 2016:1154).

Saha araştırmasında Suriyelilerle ilgili yapılan en çelişkisiz yorumlardan biri de olumlu bir değerlendirme olarak “çalışkan” insanlar olduklarına dair söylemlerdir. Nitekim bu söylemler aşağıdaki verilerde somut bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

“...sabahtan akşama kadar çalışabilirler. Çok çalışkanlar...” (G.1-K,28).

“...her bir gencinin bir mesleği var mutlaka, hangisine baksanız, biri demirci, biri tercüman var yani...” (G.9-K,43).

“...faydaları dokunur zararları dokunmaz. Ne zaman evde ufak bir tamir bir arıza çıkarsa koşuştururlar gelip yaparlar. Eşime biz de senin evladın gibiyiz her neye ihtiyacın olursa söyle demiş...” (G.11-K,37).

“...biz Türkiye’de Türkçe ’den başka dil bilmiyoruz ama onlar İngilizce Fransızca gibi birçok dili biliyorlar. Çok kişi yüksek lisans okuyor, üniversite okuyor...” (G.15-K,30).

“...gerçekten becerikli insanlar. Geçen benim motosiklet arıza verdi bana ben yaparım dedi, bizim orada her şeyi yapıyoruz dedi. Çalışkan insanlar, yardımsever insanlar, dillerini iyi biliyorlar (G.18-E,43).

“...garibanlar ne iş bulsa yapıyorlar. Ama bizim insanlardan çok ama çok çalışkanlar...” (G.1-K,28).

“...onları gördüğüm kadarıyla hepsi ustadır. Onların arasında işçi diye bir şey yok. Yüzde yetmiş sekseni ustadır, inan ki Türkiyelilerden daha çalışkanlar...” (G.20-E,36).

“...her şeyde ustadırlar mesela desen ki alçı yapmam gerekiyor sana der ki ben alçı ustasıyım, dersen ki benim boya yapmam lazım der ki ben boya ustasıyım yani göstersen ben ustasıyım diyor. Ya insan her şeyin ustası olur mu? Bu kadar da özgüvenliler...” (G.9-K,43).

Yabancı göçmene dair bütün bir parçasına odaklanıp tek bir özelliğine vurgu yapmak olumlu ırkçılık olarak yansıyabilmektedir. İnce’ye (2011:178) göre, “damgalamaya karşı yaşanan iç çatışma, özellikle olumsuz çağrışımları olumlu olanlarla birlikte anma çabalarında kendini açığa çıkartmaktadır. Bu davranış, yabancılar hakkında değerlendirme yaparken, örneğin siyah tenli insanlara atfedilen “doğallıklardan” ve müziğe daha yatkın olmalarından söz ederek, onlar hakkında olumlu vurgu yaparak kendini göstermekte ve bu da “olumlu ırkçılık” olarak açıklanmaktadır”.

3.2.6. Nankör Suriyeliler Yaklaşımı: Genellenen Suçluluk

Yerli halk Suriyeli ilişkisinde yerli halk “*ev sahibi*” konumu itibariyle “*Suriyeliye kapısını açan*”, “*Suriyeliyi misafir eden*”, *Mahallesini paylaşan taraftır*. Bu konumu itibariyle genel olarak yerli halk *misafir olan Suriyeliye* “uyumlu davranmasını beklemek” gibi birtakım yükümlülükler yüklediği söylenebilir. Bununla beraber özellikle kişiler arası ilişkilerde yerli halktan biri, bir Suriyeliye yardımında bulunduğu takdirde onlardan bir nevi “*vefalı kalma yükümlülüğü*” taşımaları beklenmektedir. Habermas’a (2012:182) göre, “ahlaksal anlaşmazlıklara baktığımızda, duygusal tepkileri de ahlâkî ifadeler kümesine katmak zorundayız. Zaten konumuzun odağındaki yükümlülük kavramı, yalnızca ahlaksal buyrukların içeriğine değil, aslen, yükümlülük taşıma duygusunda da kendini yansıtan gerekli geçerliliğin özgün karakterine de ilişkindir”.

Ahlaki bir *duygu* olarak “Suriyeliye atfedilen “nankörlük” duygusunun halk söylemine nasıl yansıdığı aşağıdadır. Ahlâk “anlaşmazlık durumundaki eleştirel tavırları düzenler. Bir ahlâk, yalnızca toplum içindeki bireylerin nasıl davranacağını belirlemekle kalmaz, aynı zamanda söz konusu anlaşmazlıklarda görüş birliği için nedenleri de hazır tutar Habermas, (2012: 182). Bu açıdan söylemlerin Suriyelilerin “nankör” olduğuna dair kurduğu konsensüs Habermasın ifade ettiği ahlak tanımı üzerinden değerlendirildiğinde, yerli halkın *müteşekkirlilik* beklentisi ahlaki olarak birleştirici olduğu söylenebilir.

“...insanlar onlara zekât (Allah’ın malı) veriyorlar. İnsanlar Allah’ın malını öyle rahat yiyebilir mi? Allah’ın malını alıp kolye yapıp boynuna takıyorlar. Ben kalkıp zekat alıp altın yapıp boynuma taksam günahdır. Eğer açsan alırsın ama durumum normalse alamam haramdır. Buradaki millet onlara çok destek oldu. Artık Allah rızası için mi başka bir şey için mi bilmem. Buradaki insanların içi çok yanar onlara, çok yardımsever, çok merhametli. Ama biz yardım etsek bile onlar arkadan bizimle çok dalga geçerler...” (G.1-K,28).

“...kuzenim evini açtı gıda yardımında bulundu e ne yaptı kadın. Kadını sürekli evine almış çoluğuna çocuğuna yardımda bulunmuş insanların eşini baştan çıkardı...” (G.1-K,31).

“...çok değişik insanlar. Benim kiracım vardı Suriyeli üç yıl benim evimde kaldı gerçekten çok dürüst bir insandı ama sonradan işleri düzeldikten sonra biraz farklı oluyorlar. Para bulduklarında direk uçarlar. Sağları solları çok belli değil, vefakârlık sıkıntıları var. İnsanları zor durumda bırakıyorlar. Diyelim ki bir insan senin yanına gelip dese ki Allah rızası için bana bir şey ver. Şimdi Allah rızası için olduğu zaman insanları tabii ki zor duruma sokuyor...” (G.6-E,32).

“...kıymet bilmiyorlar. Onların evine yemek götürüyoruz bir teşekkür bile etmiyorlar...” (G.34-E,31).

Bir kesimin hatasına şahit olup bütün grubu söz konusu hataları yapabilecek potansiyeli taşıyan insanlar olarak görmek ya da onu potansiyel suçlu olarak değerlendirmek genelleyici bir davranıştır. Bir suçun bir gurubun küçük bir kesiminden ya da o grubun birkaç üyesinden şahit olduğu bir hatayı bunu grubun hepsinin yapacağı/yapma potansiyeline sahip olarak değerlendirilmesi “*genellenen suçluluk*” olarak tanımlanabilir. Birkaç kişiden edinilmiş olumsuz önyargılardan oluşan bilginin bütün grup üyelerine mal edilmesi açısından “*genellenen suçluluk*” *geniş yelpazeli bir önyargı* biçimi olarak kabul edilebilir. Gerçekçi bir argümanı olmadan salt kişisel deneyimlerle bütün grubu yorumlamak geniş bir grup hakkında hızlı bilgi sahibi iddiasında olma çabası olarak değerlendirilebilir. Başka bir ifadeyle bir gruba karşı yorum yapabilmek için bütün grubun araştırılması gerekliliği göz önünde bulundurulursa oldukça zor gözükmemektedir fakat birkaç kişi üzerinden yorum yapmak daha kolaydır. Bu açıdan genellenen suçluluk insanın bilme isteğini doyuma ulaştırmada kestirme ve kolay bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıdaki söylemlere bakıldığında genelleyici “*yaparlar, ederler*” gibi ifadeler tüm Suriye halkına gönderme yapmakta ve bazı şahit olunan problemlerin bütün Suriyelileri kapsayacak şekilde genelleştirilerek aktarıldığı görülmektedir. İnce’ye (2011:186) göre “tamamen bir kurgusalığa dayanan önyargı söylemleri, ‘öteki’nin ‘öteki’liğe mahkum edilişinin anahtarıdır. Bu önyargı oluşana kadar ‘öteki’nin ayrıklığının yıkıcı bir etkisi

görülmez ama önyargının oluşumu ve ‘öteki’nin düşmanlaşmasıyla geri döndürülemez yıkıcı bir dönüşüm başlar”.

Nankörlük damgasıyla suçlanan Suriyeli halkın yerli vatandaşların muhakemesinden geçişini Bauman (2012: 197) şu şekilde ifade etmiştir: “Yerleşikler, durumu tanımlama ve kendi tanımlarını ilgili herkese dayatma güçlerini kullanarak, yeni gelenleri basmakalıp fikirlerin demir kafesine – toplumsal gerçeklerin çok basitleştirilmiş bir temsiline – kapatma eğilimi gösterir. Basmakalıp fikirler siyah beyaz bir motif oluşturur ve çeşitliliğe hiç yer bırakmaz. Dışlanmış insanlar masumiyetleri kanıtlanana dek suçludur; oysa, şikayetçi, yargıç ve hakimlik görevi yerleşiklerde toplandığından, hatta iddianameyi onlar hazırlayıp, yargılayan ve hüküm veren de onlar olduğundan, beraat şansı pek az hatta hiç yoktur”.

Aşağıdaki verilerde ise yukarıdaki verilerden farklı olarak katılımcıların sosyal ilişkilerde Suriyelilerle yaşadıkları olumsuz tecrübelerin halkta olumsuz bir tutuma yol açtığı gözlemlenmektedir.

“...benim zoruma giden nankör insanlar var. Ben doktora gittim, böyle sırada bekliyorum, sırada beklerken iki Suriyeli kendi aralarında Arapça konuşuyorlar, konuştuklarını duydum tabi onlar benim Arap olduğumu bilmiyorlar. Arkadaşına dedi ki “yaw merak etme merak etme burası da inşallah Suriye gibi olur yakında” dedi. Döndüm ona dedim ki şerefsiz, nankör oğlu nankör, kaçmaya başladı. Dedim ulan fotokopiniz yirmi beş kuruş o da beleş o da parasız, doktorunuz, yemeğiniz, maaşınız, nankör oğlu nankörler. Bazıları, sen buraya gelmişsin, ekmeğini yiyorsun, maaşını alıyorsun, bu devletin kötülüğünü istememen lazım. Devletin zararını istememeleri lazım. Biz diyoruz ki ya arkadaş siz buraya gelmişsiniz, biz Müslüman ülkeyiz, başımızın üzerinde yeriniz var. Allah razı olsun Erdoğan’dan kapıları açtı, buraya bir şey olursa biz nereye gideceğiz?, Siz nereye gideceksiniz? Allah korusun burada bir şey olursa bir İrağa gidersek, Allah etmesin biz oradaysak, biz onun ekmeğini yiyoruz deriz, biz nankör insanlar değiliz. Onlar çok nankör insanlar...” (G.18-E,43).

“...sen ona bir kaç elbise ver gelip sabah senin kapının önüne geri atsın bizim milletimiz böyle bir şey hiç yapar mı? Bir arkadaşım dedi bir gün fakir bir Suriyeli geldi fakirdi elbiseleri yırtıktı ben de evden bir ceket bir pantolonumu çıkarıp verdim ben dışarı çıktım o verdiğim elbiseleri kapının önüne atmış madem atıyorsun bari başka bir yere at neden kapının önüne atıyorsun. Yani bizim hiçbir şeyimiz uyuşmuyor...” (G.4-E,49).

“...onlara ne kadar iyilik edersen et, arkanı döndüğünde sanki hiç iyilik yapmamış gibi gözükürsün. (Nankörler mi) evet...” (G.8-E,29).

“...mesela burada birinci derecede bir bacanağım çok iyi tanıdığım bir insan onlara bir üç katlı evini bedava verdi, ne kira ne şu ne bu istedi onlardan, zavallıya o kadar iftira attılar zavallı hapse girdi. Tamam, biz kardeşimiz diyoruz, bağrımıza basıyoruz her türlü şekilde yalnız onlarda da Allah korkusu inanç olmadığı için, maalesef böyle basit bir şey için kötü senaryolara, kötü durumlara neden oluyorlar. Besle kargayı oysun gözünü

mesela. Antep de duyduğum bir olay baktığımda, bir İsrail'in yapmayacağı şeyi yapıyor..." (G.12-E,60).

"...birbirimize bakışımız çok farklı. Biz onlara fakir, zordalar ve onlara ihtiyaç sahibi gözüyle bakıyoruz, bizim aramızda fakir yaşamasınlar diyoruz ama onlar bize düşman gözüyle bakıyorlar, her şeyi bedava vermeniz lazım diyorlar. E bir gün bedava iki gün bedava ne zamana kadar bedava sürer ki? Biz acıma gözüyle onlar ise kötü gözle bakıyorlar. Benim eltimin bir Suriyeli kiracısı vardı demiş ki keşke Türkiye yıkılsaydı da siz Suriye'ye gelseydiniz de biz de oraya gelsek ve naylon eritip sizin gözünüze damlatsaydık. Eltim demiş ki iki yıldır evimdesin ben senin gözüne naylon yakıp damlattım mı?...'' (G.7-K,50).

Buradaki söylemlerden yerli halkın *yabancıya yabancı olduğu için önyargılı olmasından* ziyade bazı Suriyelilerin kışkırtıcı davranış veya söylemlerinin halkta olumsuz önyargıların oluşmasında kaynaklık ettiği anlaşılmaktadır. Bu açıdan "nankörlük" önyargılarının gerçek dayanağının olduğu ve gerçek olmasından kaynaklı olarak bu hikayelerin kulaktan kulağa aktarımı Suriyelilere olan bakışı olumsuz etkileyebileceği söylenebilir. Aşağıdaki verilere bakıldığında bu acı tecrübeler her ne kadar yerli halka haklılık payı verse de birkaç Suriyelinin davranışının gözleminden hareketle yerli halkın Suriyelilerin tamamının öyle olduğu düşüncesine kapılması yine "*genellenen suçluluk*" tanımını hatırlatmaktadır.

Neticede, "birey, önyargıları aracılığıyla ve belki de patolojik bir süreç sonunda toplumsal yaşamın olağan ve genel mekanizmalarını dönüşüme uğratar. İnsanoğlu, kavramlardan ve kategorilerden yola çıkarak, hükmetmek istediği gerçeği düzene sokar. Gerçeğin karmaşıklığını azaltan kategorilerin varlığı insan düşüncesinin ve eyleminin önkoşuludur" (Schnapper, 2005:154). Sonuç olarak bir suçun genelleştirilerek Suriyelileri nankör insanlar olarak kategorilendirmek yerli halk ile Suriyeli arasındaki güven bağına zedeleyebilmekte ve toplumsal entegrasyonun önüne set koyabilmektedir.

3.2.7. İsteklere Yetişemeyen Halk Yaklaşımı: İyilik Yapmak Zorundasınız Beklentisinde Suriyeliler Ya da Dezavantajlı Durumu Kullanma

"Suriyeli göçmenler ile yerli halk "karşılıklı etkileşim ve temaslarla birbirlerini dönüştürmektedir. Bu ilişki biçiminde de yerleşik olanlar, sonradan gelen Suriyelileri "yabancı" olarak kodlamakta ve onları bu kimlikleri üzerinden dışlamaktadır. Bu karşılıklı ilişki biçimi diyalektik bir biçimde hem yerleşiklerin hem de sığınmacıların ilk halinden farklılaştıkları, dönüştükleri bir şekilde devam etmektedir" (Deniz vd., 2017:367). Yabancı göçmen statüsünde Türkiye'ye gelen Suriyelilerin Türkiye'ye geldikleri ilk yılki durumunun

ve şu anki durumunun çok farklı olduğunu söyleyebiliriz. Kuşkusuz yerli halk açısından “savaşta kaçan insan topluluğu” olarak karşılanan Suriyeliler yabancı olsa da “mağdur yabancı” ve “mazlum yabancı” şeklinde algılandığı için halkın ilk yıllarda oldukça yardımsever yaklaştığı aşıkardır.

Simmel’e (2017:5) göre “işin doğası gereği, insanlar arasındaki bütün ilişkiler birbirileri hakkında bir şeyler bildikleri önkoşuluna dayanır”. Aynı şekilde yerli halkın Suriyeliler hakkındaki bilgileri onlara karşı tutumlarını da etkilediği söylenebilir. Dolayısıyla halkın ilerleyen yıllarda Suriyelilerin ilk zor hallerini toparlaması, halka karşı beklenti biçimi ve iletişim sürecinde halktan çok şey beklendiği düşüncesi halkın bu tavrını değiştirmeye neden olduğu söylenebilir. Yerli halkın zamanla tutumlarının değişmesi ve göçmen hakkındaki olumsuz algılamalar “*taniyarak dışlama*” olarak kabul edilebilir. Semerci vd.’lerine (2017) göre ötekileştirme eylemi ötekinin kimliğinin yok sayılması değil “*taniyarak dışlama*” şeklinde de görülebilmektedir. Aşağıdaki verilere bakıldığında yerli halk ile göçmen arasındaki misafir ve ev sahibi ilişkisinin *aşırı beklenti şikayeti* üzerinden zamanla değiştiğine işaret etmektedir:

“...insanları bıktırdılar, Arabaya biniyor sürekli para vermiyor, param yok diyor vermiyor, hatta bir kere şahit oldum şoför bu duruma sinirlendi arabayı durdurdu in dedi ona. İyilik yapmaya mecburmuşuz gibi davranıyorlar, mesela sen bana ilacı bedava vermek zorundasın gibi bir hamlede bulundukları için insanlar artık bıkyorlar, minnet duygusu yani bir mütevazılık yok. Mesela adam evini veriyor, senden kira almayacağım diyor, senin ihtiyacın var evde bedava otur diyor. Ben olsam, teşekkür ederim, eve iyi bakarım ama onlar ne yapıyor evi hor kullanıyorlar, yani suiistimal ediyorlar ve sanki o ev sahibi adam onlara bakmaya muhtaçmış gibi, adamı arıyor benim evimde çamaşır makinası yok, bana çamaşır makinası al diyor. Böyle olunca ne oluyor yani ister istemez yozlaşıyoruz. Bizi yozlaştıran da onlardır. Halk onlar buraya ilk geldiklerinde çok iyi davranıyordu, ama daha sonra bu kadar yüzsüzlük gördükçe artık merhamet duyguları kalmadı...” (G.19-K,23).

“...sürekli Türkiye’de bize yardım etmiyorlar, Türkiye’de bizim için bir şeyler yapmıyorlar deyip duruyorlar. Hâlbuki biz gitseydik onlar bu saydıkları şikayetleri kendileri de yapmazlardı...” (G.11-K,37).

“...mesela ben vatandaş olduğum halde ilaçlar bana katkı payı alınarak veriliyor, onlar bedavadan alıyor. Üstelik Suriyelilere böyle fırsatlar verildiği sürece onlar yine nankörlük ediyorlar. Bize diyorlar ki bize verilen bu parayı Türkiye kendi cebinden vermiyor. Bize Avrupa’dan verilen paranın yüzde yetmiş beşini onlar yiyor yüzde yirmi beşini bize veriyorlar. Böyle olunca ben çok rahatsız oluyorum. Demiyorlar biz sığınmacıyız, onlar bize kapılarını açtı demiyorlar. Yani biri bir şey dedi mi hemen toplumun gözünde kararıyorlar. Geçen televizyonda gördüm Suriyeliler bir adamın başını kesiyorlar, yani ister istemez insanın gözünde kararıyorlar. Mesela bizim başımıza geldi sizin de başınıza gelir inşallah diyorlar. Yüzde sekseni böyle diyor.

Demiyorlar ki ya bunlar bizi barındırdı. Başıma geldi onların başına gelmez inşallah demiyorlar işte...” (G.20-E,36).

“...ya biz Türkiyeliler çok misafirperver insanlarız inan ki var ya kendi yediğimiz yemeği onlarla paylaşabiliriz. Şimdi bizim yufka bir gönlümüz var. İnanım gece yarısı gelseler kendi evimizi açacak yatağımızı verecek kadar dışarıda yatacak kadar misafirperver insanlarız, Mardin insanları böyledir. Kendi ekmeğini verebilir insanlar. İnan ki Batılı olsun Kürt’ü olsun, kim olursa olsun ayrımcılık falan biz de hiç yok. Yeter ki Müslüman olsun kardeşimizdir, kesinlikle böyle bir gözle bakılır ama onlarda böyle bir şey yok...” (G.18-E,43).

“Özünde kendinden farklı olanı dışlama göstergesi olan ‘ötekilik’, bireysel anlamda ‘ben’, toplumsal anlamda ise ‘biz’den olmayandır. Kişinin kendisini algıladığı, konumlandığı ve kendisini ait hissedip tanımlandığı yere göre kendisinden farklı olan “ötekiler” değişmektedir. Bu konumlandırmaya göre kişi kimi zaman çeşitli neden ve önyargılarla (ırk, cinsiyet, etnisite, cinsel tercih, yabancı düşmanlığı vs.) kendisinden farklı olanı “öteki” olarak görüp mesafeli dururken; bazen de kendisi bir özelliğinden dolayı başka bir “öteki” grubuna dahil olabilmektedir” (Torun, 2015:3). Bu açıdan “sürekli yardım bekleyen” “biz onlara bakmak zorundaymışız gibi davranan” “iyilik yaptıkça nankörlük ediyorlar” “müteşekkiri değiller” gibi anlamların çıkarılabileceği verilerde Suriyelilere bu özelliklerin atfedildiği ve bu özelliklerinden dolayı olumsuz değerlendirildikleri görülmektedir. Öte yandan karşılıklı ilişki ve dönüşüm söz konusu ise bazı Suriyelilerin “mağdur konumlarını” vurgulayarak halka sorumluluk yüklemesi zamanla bu algının oluşmasına neden olduğu söylenebilir.

Yukarıdaki söylemlere bakıldığında “bize yardım etmelisiniz” anlamı çıkmasının bir nedeni de Suriyelilerin yerli halkı ekonomik kıyasla kendilerinden daha zengin olduklarını görmedeki beklenti olarak yorumlanabilir. Demirtaş’a (2003) göre bireyler kendilerini tanımlarken içinde bulundukları grubu dikkate alırlar. Kişilerin kendi konumunu belirlemesinde ise diğer gruplara kıyaslayarak oluşturması söz konusudur. Bu açıdan Suriyelilerin kendi konumlarından hareketle halktan talepte bulundukları söylenebilir. Başka bir açıdan bakıldığında Suriyeliler kendi konumunu “mağdur” olarak tanıtmakta ama bu tanıtım söylemlere yansıdığı üzere halk nezdinde “merhamet” düşüncesine değil “neden sürekli yardım bekliyorlar” düşüncesine yol açtığı söylenebilir. Öner (2015) açısından iç grupla özdeşleşme sürecinde, kişi kendini iç grup kategorisine yerleştirirken bu grubun dışında kalanlardan soyutlanır. Psikolojik olarak bir gruba dahil olma aynı zamanda bulunduğu grubun başarılı ve başarısızlık durumlarında kendisini dahil hissetmesini sağlar. Bu psikolojik özdeşim grup temelli tutumlara yol açar.

3.2.8. Keyif Düşkünü Olarak Suriyeliler Yaklaşımı: Gündelik Yaşamda Mikro Saldırganlıklara Maruz Kalma

Uluslararası göçmenler gittikleri ülkeye kendi kültürlerini taşıyarak gitmektedirler. Geldikleri yeni coğrafyada yaşanan bu *kültürel karşılaşmalar* sürecinde her iki tarafın da kendi kültüründeki farkları kıyaslayarak görme imkanı bulabileceği söylenebilir. Fakat bu karşılaşmada neredeyse çoğunlukla hakim kültürün eleştiren taraf olduğu ve azınlık ya da sonradan gelen grubun farklı/aykırı olduğu ifade edilebilir. Başka bir deyişle iki kültürün mensupları da karşılıklı *farklı* olduklarını kabul etse de biri *daha farklıdır*. “Küreselleşme süreciyle birlikte iletişim ve ulaşımın yaygınlaşması, kültürel karşılaşmaların niteliğini de büyük ölçüde etkilemiştir. Zira bu değişim, birbirinden farklı kültürler arasında var olan sınırların muğlaklaşmasına, aşınmasına katkı sunmuştur. Kaldı ki, bu değişim gönüllü ya da kontrollü bir süreç olmakla kalmayıp, kitle iletişim araçları üzerinden kurulan ağlar ya da ulusal sınırları pasaportsuz geçen illegal göçmenler üzerinden de şekillenen bir niteliğe sahiptir” (Gündoğmuş, 2018:289).

“İrksal temelli ayrımcılığın ince, örtük ya da üstü kapalı biçimlerine ilişkin literatür incelendiğinde irksal temelli ayrımcılıkların çağdaş gündelik tezahürlerini en iyi açıklayan kavramlardan biri olarak mikro saldırganlık karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak, mikro-saldırganlık(lar) kavramı ince, görünmeyen, örtük, sinsice ya da üstü kapalı bazen adaletsizlik yaratan ve çoğu zaman kasıtsız ancak bazen de kasıtlı olabilen ırk temelli ama aynı zamanda birçok başka türden ayrımcılığa dair farkındalık yaratmak adına geliştirilmiştir” (Ünal, 2018: 3293). Bu tarz bir ayrımcılığın somut örneklerini yerel halktan katılımcıların söylemlerinde de izlemek mümkündür.

“...keyiflerine düşkünler. Mesela sabahleyin bir kahve içmeseler çalışamazlar yürüyemezler...” (G.6-E,32).

“...ortak yönler yok denilecek kadar az., Onlar Avrupa Dubaideymiş gibi bir yaşam tarzı var. Onların örnek aldıkları ülkeler var. İşte gece geç saatlere kadar uyanık kalamamalar, internetsiz yapamamalar, atıyorum adam açlıktan ölse bile elindeki telefonda muhakkak internet olması lazım, evine alacağı televizyonda internet olması lazım, yani keyfine düşkündür. Sabah kalkıyor bir kahve içiyor, ondan sonra bir kahve daha, ondan sonra bir sigara insan önce kahvaltıyı düşünür...” (G.8-E,29).

“...psikolojik olarak etkilendikleri durumlar oldu ama artık o psikolojiyi yaşayacak bir durum yok buralarda çıktılar artık. Şu an onların yaşadıkları o psikolojiyi ben yaşıyorum, benim burada yaşayacağım keyfi onlar yaşıyorlar...ama şöyle bir şey var sanki bu bela bizim başımıza gelmiş, onlar buranın yerlisiymiş gibi bir izlenim var, hani bir şeylerden ders çıkaramamışlar...” (G.8-E,29).

“...Suriyeliler keyfine bakıyorlar. Biz hayatımıza bakarız diyorlar. Onların çoğu ev inşa etmiyor, ev almıyor, keyiflerine bakıyorlar. Geleceği hesaplamıyorlar, biriktirmiyorlar, güñübirlik yaşıyorlar. Suriyelilerden rahatsız olanlar da var, geldiler bela oldular, halktan rahatsız Suriyeliler de var, işte neden bize yardım etmiyorlar diye ...” (G.11-K,37).

“...Suriyeli çok keyfine eğlencesine düşkün insanlardır. Bunlar eğlenceye keyfe alışmışlar, buralara geldiler kaldıramadılar. Yapamıyorlar burada nefesine yenik düşüyorlar. Ne yapıyorlar direkmen kötü yolu tercih ediyorlar. Birçok doğru yolu tercih edebilirler yapabilirler. Bir çok kişi de yardım eder bu konuda...” (G.15-K,30).

“...ben Suriyelilere Mersin de karşılaştım sahil kenarında da karşılaştım, nefislerine çok düşkün insanlar. Onların düşünceleri çok farklı şimdi. Mesela ben birine sordum, sen akşama kadar çalışıyorsun, atmış yetmiş milyona çalışıyorsun, o kişi akşam gidiyor hepsini harcıyor bir kuruş bile bırakmıyor, zevklerine düşkünler, kadınları da erkekleri de. Alışveriş yaptıklarında pahalı şeyler alıyorlar, yeter ki bulsunlar paranın hepsini harcarlar. Bir şeyi yeter ki istesin var ya bin liraya bile borç alır böyle bir şey, borca girebilirler yani sıkıntı yok. Ama işe çok çalışkanlar, beceriyorlar her işi...” (G.18-E,43).

Nitekim Suriyeliler gündelik hayatta “aşırı keyif düşkün”, “geleceği düşünmeyen” olarak nitelenmekte ve “rahat insanlar” olarak kalıplaştırılmaktadır. Suriyelilere yönelik bu tanımlayıcı olarak ifade edilen stereotipler/kalıpyargılar Ünal’ın da belirttiği gibi çoğu zaman kasıtsız gerçekleşen ve Suriyelilerin pratik yaşam tarzlarının olumsuz değerlendirildiği söylemler olarak karşımıza çıkmaktadır. “Gündelik etkileşimler sırasında bilinçsizce veya istemeyerek de olsa açığa çıkabilen mikro saldırgan söylem ve eylemler çoğu zaman maruz kalanlar üzerinde açık/aleni ayrımcılık biçimlerinin yarattığı etkilerden çok daha fazla olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Ayrıca, mikro saldırganlıklar bireysel düzeydeki etkilerinin yanı sıra toplumsal anlamda daha çatışmacı bir iklim yaratarak potansiyel olarak daha uyumlu bir sosyal yapının gelişimine engel olabilmektedir” (Ünal, 2018:3302). Bu açıdan bu tarz söylemlerin yerli halk ile Suriyeli arasındaki sosyal ilişkileri zayıflatıcı etkisi olabileceği söylenebilir.

Nitekim, “biz” “onlar” ayırımında bizin *daha tutumlu, daha sorumluluk sahibi* gibi söylemlerde onların/ötekinin bu özellikleri taşımadığı mesajı görülmektedir. İnsanların çoğu kez “kendi(grubunun) özelliklerini” “öteki(grubun)nin özelliklerine” kıyaslayarak kendisi için üstünlük sağlayan etken olarak sunduğunu ya da karşıdaki grubun özelliklerini kötü özellikler olduğunu vurgulayan söylemlere Mora’nın (2008:210) örneğinde de rastlamaktayız. “Avrupalı beyaz adam koloni kurduğu ülkede “Onları kültürsüzlükle, ilkellikle, barbarlıkla, tembellikle, şiddet yanlısı ve tehlikeli olmakla suçlayarak, kendinden aşağıda, dışarıda tutmuş ve üzerinde hak iddia etmiştir”. Bu tarz tutumlar ve aşırı eleştiri

ötekileştirilen için yıldırıcı etkiye sahip olduğu söylenebilir. Buna benzer bu durumla karşılaşan Suriyeli göçmenlerin de aynı olumsuz söylemlere maruz kalabileceği söylenebilir. Cemaloğlu'na göre (2007) yıldırma davranışıyla karşılaşan insanlar; azarlanır, yüksek sesle bağırılır, işiyle ilgili olarak eleştirilir. Bununla beraber özel yaşamı eleştirilir ve sürekli yabancı olduğu ima edilir.

Özel yaşamın gündelik tercihlerin ve eleştirinin sürekli eleştirildiği durumlar aşağıdaki verilerde de karşımıza çıkmaktadır. “Biz”in dışında varlığını sürdüren “onlar”, aslında “biz”in zıddından oluşmaktadır. “Onlar”, diğer bir ifadeyle öteki kimliği; deneyimler, geçmiş yaşanmışlıklar ve önyargılar neticesinde şekillenen ve söylem yoluyla pekişen bir dışlama mekanizması olarak işlev görmektedir. Ötekiler bir bakıma toplumun geneline aykırı düşen düşünce ve davranış kalıplarını sergileyenlere veya dış görünüş itibari ile ana akıma uymayanlara -diğer bir ifade ile genel kabul görenin aksine davranışlar sergileyenlere- verilen genel etikettir” (Ünür, 2013:253).

“...ben fabrikada her yerde çalıştım. Bu insanlar gerçekten patronları onlara para verirse var ya dinamit gibi oluyorlar. Bir gün bile paraları gecikirse hainleşiyorlar...” (G.6-E,32).

“...onlar için fark etmiyor her işte çalışırlar yeter ki para gelsin ama para gelmezse çalışmaz yani demek istediğim on lira bile eksik verilirse o gün işe gelmez ve yahut orda oturur kendine. Ya paramı vereceksin ya da çalışmayacağım der o kadar da inatçılar yani...” (G.6-E,32).

“...bir de şöyle bir yönleri var. Mesela atıyorum adam çalışıyor elli lira kazandı mı işe gelmez, o elli lirayı bitirene kadar çalışmıyor bitince gelip çalışıyor. Suriyeliler çok çalışkanlar hem de çok. Çalışkan oldukları kadar da kaytarıyorlar. Dedim ya elli lira bile buldu mu giyimine kuşamına harcıyor o işi bırakıyor parayı tüketince başka bir işe giriyor. Onlar için “bu gün var yarın yok”... “Demek ki biz böyle büyümüşüz. Yarını düşünmek lazım. Bir insanın içinde Allah korkusu varsa hem yarını da düşünür hem bugünü de düşünür. Ama bazı insanlar bugünü düşünür. Türkiye de de var böyleleri ama onların çoğunluğu öyle...” (G.20-E,36).

“...adam gelmiş maaş alıyor, adam var ya hiçbir şey düşünmüyor yarını için, adam eğlencesine bakıyor, yarını düşünmeyen insanlardırlar. Diyor ki bugün buradayım yarın nasıl olursa olsun. Biz saklıyoruz biriktiriyoruz, çocuk için, torun için ama onlar çok farklı. Adam sulama işi yapıyor karısı çalışıyor inan ki dizine kadar çamur içinde ben acıyorum onlara bedava eşya veriyorum, adam bakıyorum geliyor markete alıyor çerezinden meyvesinden bol bol. Ya ben olsam durumuma göre ya bir kilo yerim ya da yemem ama adam böyle bir şey düşünmüyor her şeyden alıyor. Sanki adam var ya sanki benden daha zengin...” (G.18-E,43).

İnsanlar başka bir grubu değerlendirirken kendi kültürlerini ve kendilerinde var olduğunu kabul ettikleri özellikler üzerinden değerlendirmeye alabilmektedir. “İnsanlar toplum içindedir ve “dışlandıklarını” söylediklerinde bile toplum içindedirler ve dışında

olamazlar. İnsanın “ne olduğu” bu toplum içindeki sosyal, kültürel ve siyasal yapılar içinde, bu yapılar tarafından ve bu yapıların içindeki kendi tarafından oluşturulur” (Erdoğan ve Alemdar, 2010:307). İnsanın “ne olduğuna” dair varılan olumlu ya da olumsuz kanılar aynı zamanda sosyal ilişkilerinin sürdürülebilirliği açısından ipucu verebilmektedir. İnsanların farklılıklara vurgu yapması ve göçmenin tüketim biçiminin mağdura ve sorumlu bir bireye yakışmadığı yönündeki eleştiriler hem yıldırma davranışı hem de sosyal ilişkilerin sağlamlığı açısından olumsuz bir durum yarattığı söylenebilir.

Bu anlamda “farklılıkları nasıl algılamamız gerektiği meselesi daha ziyade bireysel ve dolayısıyla sosyal farklar söz konusu olduğunda problematik hale gelmektedir. Bu manada, farklı gruplara bakışın zihniyet temelleri, bireylerin bir arada yaşayabilmelerini kolaylaştırabilir de zorlaştırabilir veya imkânsız hâle de getirebilir. Bu yönde, “göçmenler ve yereller” arasındaki ilişkide farklılıklara ilişkin algıların zihniyet temelleri de önem taşımaktadır” (Ünal, 2014:71).

3.2.9. Bizden Farklı ve Güven Vermeyen Suriyeli Yaklaşımı: Git Demeden Git Demek

Güven kavramı insanların kişilere olan inancını, karşı tarafın yansıttığı olumlu ya da olumsuz durumlar, insanların etik olarak anlamlandırdığı durumların gözlemleyebilmesi, karşı taraftan olumlu davranış beklentisi ve istismara uğramama isteği gibi temel anlamlar taşımaktadır. Güven aynı zamanda oluşabilen ve yok olabilen bir duygudur (Tüzün, 2017). Yabancı insanların bir ülkeye giriş yapması çoğu kez güvensiz bir ortam yaratabileceği ihtimaliyle değerlendirildiği ifade edilebilir. Bauman’a (2018:14) göre, “savaşların ya da despotizmlerin canavarlığından veya açlık ve beklentisiz bir varoluş yüzünden kaçan mülteciler modern zamanların başlarından bu yana diğer halkların kapılarını çalıyor. Bu kapıların ardındaki insanlar için, onlar şimdi olduğu gibi her zaman yabancı”. Bu güvensizliğin ölçüsü *toplumsal kodlardan* kaynaklı olarak oluşabildiğini savunmak mümkündür. Yukarıdaki kaynaklardan anlaşıldığı üzere “insanların etik olarak anlamlandırma isteği” ve “yabancılığın” bir arada olduğu duygular aşağıdaki söylemlere yansımaktadır.

“...bir şeyini paylaşır bizimle ama gerçekten borcuna sadık değiller. Bir gün bir şey söylüyor ertesi gün başka bir şey söylüyor. ...” (G.6-E,32).

“...onlar doydu mu ülkelerini beş kuruşa satabilir biz de kesinlikle böyle bir şey yok. O yüzden bu haldeler, kendi devletlerine hiç düşkün değiller, kendi bayraklarına hiç sadık değiller...” (G.18-E,43)

“...Suriye’den buraya gelenlerin yüzde yetmiş sekse nasıl desem, bir şekilde kendi vatanına faydası dokunmayan bana faydası dokunmaz, ben o fikirdeyim...” (G.20-E,36).

Yukarıdaki söylemlere bakıldığında yerli halkın toplumsal kodlar ve değerler aracılığıyla şöyle bir çıkarımda bulunduğu söylenebilir: Vatanına sadık olmayan bize nasıl sadık olsun? Vatanına ihanet eden bana neden ihanet etmesin? Yerli halkın bu yaklaşımı Suriyelilerin savaş koşullarına bakılmaksızın “vatanına düşkün olmayan ve vatani için savaşmayan” vurgusuyla güvensizlik ölçüsünü çizdikleri görülmektedir. Tüzün’e (2017) göre güven, insanlar arası ilişkiler sürecinde oluşabildiği gibi, ahlaki ve kültürel değerlerle de ilişkilidir.

“...bizim yanımıza gelip giderken çoğu zaman ben bunu rahatsız eder miyim etmez miyim diye düşünmek yok onlarda...” (G.1-K,31).

“...mesela ben bir misafirlikte oturursam ben bir bardak çay içerim ama o on tane içer. Yanlış anlamayın lütfen bunları kendi gözümle gördüğüm için söylüyorum. Valla içmem ben benim canımda istese içmem yani utanırım...” (G.6-E,32).

“...ya onların kadınları çok başıboş ve fuhuşla uğraşıyorlar erkekleri de esrarla lafın kısı bu. Ama hepsi değil hepsi denilirse insan günahkâr olur. Her konuda, mesela bizim kadınlarımızın eşine saygısı var onların eşlerinin kocalarına saygıları yok. Biz de Zamanında yurdumuzdan göç etmek zorunda kaldık Bursa taraflarına gitmiştik. Ama terbiye her yerde terbiyedir. Senin üzerinde emir (Allah’ın emri) olmalı, eğer terbiyeliysen o her şeyden güzeldir. Fakir zengin fark etmez kim terbiyeliyse insan onu sever. Terbiyeli bir fakir terbiyesiz bir Zenginden değerlidir...” (G.4-E,49).

“...erkekleri adam değiller, eşlerine sahip çıkmıyorlar keyiflerine bakıyorlar. Eşlerini muhtaç bırakıyorlar. Onlar için fakirlik dert değil yeter ki karınları doysun (dünya umurlarında değil)...” (G.5-K,48).

Yukarıdaki söylemler incelendiğinde Suriyelilerin bizden farklı olduğu, bizim gibi olmadığı, anlamı olduğu gözükmemektedir. Dolayısıyla “bizim gibi olmayan” ve “vatanına ihanet eden yarın biz de ihanet eder” gibi güvensizlik önyargısı anlamı taşıyan söylemlerin “Suriyelilerle bir arada yaşayamayız” mesajı verdiği ve “direk gitmeliler demeden gitmeleri gerektiği”nin mesajını verdikleri söylenebilir.

Kültürel değerler haricinde göçmenin yabancı olması, yukarıda Bauman’ın belirttiği gibi güven açısından daima dezavantajlı bir durum olduğu ifade edilebilir. Rommelspacher’in (2002:141) Almanya’daki göçmenlere yönelik dışlayıcı tutumların incelendiği bir çalışmada da bu durumu görebilmek mümkündür: “Yabancı düşmanlığını ve ırkçılığı açıklama çabaları, mağduru, ırkçılığın ve yabancı düşmanlığının ortaya

çıkmasından sorumlu tutan bir yaklaşımla ele almakta ve yabancının “hem korkuttuğu, hem de güven duygusunu sarstığı” söylemine dayanmaktadır” (akt. İnce, 2011:178).

3.2.10. Savaş Mağduruna Adil Yaklaşım: Özeleştir ve Farkındalık

Savaş süreci sonuçları itibariyle oluşturduğu tahribat ve çaresizlik ortamı insanların neredeyse yanlarına hiçbir şey alamadan gitmelerine yol açabilmektedir. Özellikle böylesine şiddetli bir sürece hazırlıksız yakalanan Suriyeli halk çok mağdur durumda kalıp gittikleri ülkelerde yaşama tutunmaya çalışmışlardır. Bu yaşama tutunma sürecinde göç ettikleri bölgede yerli halkın empati kurması, onların zor şartlarının farkındalığı ve onların zor şartlarını kabulü Suriyelilerin ekonomik düzende bir rakip ya da kalabalık misafir olarak olumsuz değerlendirilmesini zayıflatmakta ve yerli halkın onlara kucak açma gerekçeleri oluşturmakta olduğu ifade edilebilir. Farkındalık duygusu, yerli halk nezdinde, yabancının “toplumsal kabul” düzeyini arttırmakta olduğu ifade edilebilir.

“...En kötü evde onlar yaşıyor, en güvensiz kapısız dükkânı onlar tutuyor, kapısı yok dükkânın, bir battaniyeyi asıp kapı olarak kullanıyorlar, onlar da bizim halkımız sayılmaz mı bizim gibi insan değil mi? Bizim insanımız bu şartlar altında yaşamamalı. Yaşıydılar, hamileydiler, yeni evlenmiştiler, çoluktular çocuktalar gelip en berbat yıkık evlere yerleştiler...” (G.9-K,43).

“...Kızıltepeliler haksızlık ettiler kiralari artırdılar. Bunlar savaştan kaçtı yazıktır demediler...” (G.15-K,30).

“...Suriyeliler kötü koşullar altında yaşıyorlar, her insan gibi onlar da iyi şartlar altında yaşamalı...” (G.10-E,37).

“...bizim Suriyeliye bakış açımız şöyle, devlet bazı toleranslar sağladı, halk bunu hazmedemedi. Çalışanlar çok mağdur oldu. Mesela bir Suriyeli bir işe girdiğinde çok cüzi miktara çalışıyorlar. Savaştan kaçmışlar diyorlar Ya rabbi yeter ki biraz aşımız çıksın...” (G.12-E,60).

Söylemlerden halkın bazı kesimlerinin Suriyelilere karşı öz eleştiri yaptıkları ve onların halinden anlayan söylemlerde bulundukları tespit edilmiştir:

Yine, aşağıdaki bazı verilere bakılarak bir şehirde yerli halk ile yabancı göçmen arasındaki temas düzeyi geliştikçe halkların birbirine entegre olma ihtimalinin arttığı söylenebilir.

“...çok rahat yaşayanları da var çok zor şartlarda yaşayanları da var. Ama daha çok kötü şartlarda yaşadıklarına inandığım insanlar var. Kötü şartlarda yaşamaları normal aslında savaştan gelmiş burada bir akrabası yok bi de diyorum ya bir Suriyeli bakış açısı

var bizim insanların üzerinde nasıl olsa Suriyeliler hani iş sahibi olma açısından. Ya mesela şöyle mesela ben bir Suriyeli çalıştırmak istersem 300 TL de veririm o Suriyeliye. Niye? Derim ki nasıl olsa savaştan kaçmış fakirdir yoksuldur muhtaçtır ihtiyacı var muhtaç olduğu için çalışır derim mesela...” (G.1-K,31).

“...ben dedim ki neden daha ellindeki bebeğin küçükken diğerini doğurdun dedim, dedi ki çocuk sayısı üç olmazsa yardım etmiyorlar iki çocuksa olmaz yani. Ne yapsınlar kiralar artmış onlarda bu yola başvuruyorlar. İnan biz evimizi iki yüz liraya kiraya vermemize rağmen elli lirasını yine onlara bir şeyler alarak geri çeviriyoruz. Bedavaya verdik nerdeyse, yeter ki korunsunlar...” (G.11-K,37).

“...eski işimde beraber çalıştığımız iki Suriyeli arkadaş vardı, otelde çalışıyorduk, o iki arkadaş çok fazla çalışırdı ve o iş yerindeki patron çok çalıştırıyordu mesela çocuk diyardı ki benim görevim garsonluktur ama odun kesiyordu, Adamın evi iş yerinin üst katındaydı, kişisel işlerini bile yaptırıyordu ben şahit oldum. Ondan sonra iki kişiydiler evleri çok uzaktı, işe gelme durumları zordu. Onlar Mardin merkezde oturuyorlardı, iş yerleri Yenişehir’deydi. Hatta evde sürekli kahvaltılık yiyorlardı ben iki hafta onlara yemek yaptım çok mutlu oluyorlardı. Hatta bir tanesi saat altıda işe başlaması lazımdı ve bir saatlik yolu yürüyerek geliyordu, ben buna şahit oldum çünkü sabah beşte halk otobüsü yok özel araba da yok... İslanıyordu sırlıslam, geliyordu oraya montunu asıyordu ve su akıyordu montundan ve gerçekten ben çok acıdım. Abla bana iş bulursan ben burada durmam derdi. Dışarıda bahçeyi avluyu yıkıyordu, içerde garsonluktan görevi fakat bütün işlerini yapıyordu. Hatta ben çıkacağım diyardı. Ayıptır söylemesi elimden gelen yardımı yaptım. Hatta bir tanesinin eşi hamileydi Maraş’taki akrabalarının yanına bırakmıştı, karısının çocuğu karnında ölmüştü gidemiyordu yanına. İki aylık bebeği ölmüştü, doktora götüremiyordu onu. Patrona söyle dedim, dedi abla para değil mesele izin vermiyor dedi. Birkaç gün izin koparıp gitti her gün aradım Arapça konuşuyorduk “...fi batna” dedi, yani karında öldü dedi. Hala görüşüyoruz, hala o işten çıkamıyor. Ben de biraz yardımcı olmaya çalışıyorum halen bu yardımları çocuklarım eşim bile bilmiyor...” (G.17-K,55).

“...ben şu an belediyede çalışıyorum, burada da çalışan bir Suriyeli kardeşimiz var temizlik işinde çalışıyor, Allah var ona kötü muamele yapılmıyor, görevini yapıyor ama nerde bir boşluk varsa onu oraya gönderiyorlar. Mesela bir yerde lavabo temizliğinde eleman yok derhal onu oraya gönderiyorlar, lavabo lavabo gezdiriyorlar onları. Ben çay ocağında çalışıyordum, geliyordu diyardı ki babam böbrek hastası, hazır su alamıyoruz ben de oradaki arıtmadan su doldurup veriyordum...” (G.17-K,55). temas

“...Suriyeli erkeklerin sermayeleri olmadığı için eleman olarak çalışıyorlar ve çok fazla sömürülüyorlar. Ben bir ülkeye gitsem kendi ülkemden kendi dilimden birilerini görsem ona kucak açarım. Onlar bunu yapıyorlar mı bilmiyorum ama yardım etmemeliler birbirilerine. . Yani bir başkasına muhtaç olacağına bu yardımı kendim yapmalıyım demeli...” (G.19-K,23).

“...zor ve zahmetle çıktılar bizim bu hayatı onlara layık görmememiz lazım. Ama bugün kimisinin durumu düzelmiş kendine ev alıyor. Ama biz Aaa! Suriyeliler buralara gelmiş ev almış diyoruz onlara layık görmüyoruz. Böyle olmamalı...” (G.9-K,43).

Söylemlere göre, yerli halk temas kurduğu “Suriyeliler üzerinden onların şartlarını daha iyi okuyabilmekte ve onların halinden daha iyi anlayabilmektedir. Halkın bu kadar acı

hikayeye şahit olması, onların acılarının dinlenmesi ve bu zorlukları fark etmeleri gibi bakış açılarını gelişmesi savaş mağduru halka maddi manevi olarak desteğe dönüştüğü görülmektedir. Bunun yanı sıra milli bir duygudan hareketle sadece tavsiye niyetiyle “Suriyeli Suriyeliden sorumlu olmalıdır” mesajı görülmektedir. Suriyelilerin uğradığı haksızlık karşısında söylemlerde tepkilerin olduğu gerçeğe şahit olduğunda yerli halkın manevi desteğinin oluştuğu görülmektedir. Hatta yukarıda empati düzeyi yüksek bir görüşmeci “ev sahibi olduklarında neden onlara layık görmüyoruz” söylemi yerli halkın “mağdur bir göçmeni” bazen kendi halkından ayırmayacak tavırların da olabileceği örneğini göstermekte olduğu ifade edilebilir. Bu farkındalığı yaratan en büyük sebeplerden birisi olarak Mardin’de yerli halkın aynı dilde (Arapça/Kürtçe) konuşma şansı olmasından kaynaklı olarak komşuluk ilişkilerinin ilerlemesi ve Suriyelilerin derdini dinleyebilmeleri olarak da değerlendirilebilir.

3.2.11. Günah Keçisi Olarak Suriyeliler ve Soyut Göçmen Yaklaşımı

Günah keçisi, dini ve tarihi geçmişi çok eskiye dayanan bir olgudur. “Günah Keçisi” kitabının yazarı René Girard (2005:65) bu olguyu şöyle açıklamaktadır: “Belli bir inanç yoğunluğu eşliğinin ötesinde, günah keçisi kötü güçlerin gelip biriktiği edilgin bir alıcı olarak değil, bu "her şeye kadir manipülatör" olarak görünmektedir artık; mitoloji de toplumsal oy birliğiyle ona bu yetkinin verildiğini gösterir. Günah keçisi bir kez felaketin biricik nedeni olarak kabul edildikten sonra, bu felaket kelimenin tam anlamıyla onun nesnesi olur ve o da artık cezalandırmak veya ödüllendirmek için keyfince kullanabilir bu nesneyi”.

“...Ortaçağ toplulukları vebadan öyle korkuyorlardı ki, adı bile ürktüyordu onları; mümkün olduğunca uzun süre adını anmaktan, hatta salgınların sonuçlarını şiddetlendirmek pahasına bile olsa, gerekli önlemleri almaktan kaçındılar. Öyle güçsüzdüler ki, hakikati kabullenmek, onlar için, durumla yüzleşmek ve karşı koymak değil, yıkıcı etkisine kendini teslim etmek ve normal yaşam sürüyormuş gibi yapmaktan vazgeçmek olacaktı. Tüm halk böyle bir kötülüğe seve seve katılıyordu. Gerçekliği reddetme yönündeki bu ümitsiz irade "günah keçisi" avını teşvik ediyordu” (Girard, 2005:4). Kolektif bir şiddete kendisi katılmadan tanık olan çıkarsız gözlemci, histerik bir yığının zarar verdiği güçsüz bir kurban görür orada yalnızca. Ama ne olup bittiğini bu kalabalığın üyelerine sorduğunda, kendi gözleriyle gördüklerini tanıyamayacak ya da kısmen tanıyacaktır. Kalabalık ona kurbanın olağanüstü gücünü, topluluk üzerinde uygulamış olduğu ve belki de hala uyguladığı karanlık etkiyi anlatacaktır, çünkü topluluk kuşkusuz ölümden kurtulmuştur vs.” (Girard, 2005:77).

“Modern öncesi dünyanın bir kavramıymış gibi duran günah keçisi kavramının ima ettiklerinin bir benzerinin modernliğin dünya kavrayışında da karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Şöyle ki, kötülüklerin, fenalıkların ve krizlerin sebeplerinin boyunlarına yüklendiği özneler olarak günah keçilerinin yerine modern dünyada kendi zevkimize göre döşediğimiz bahçemizin görüntüsünü bozan, düzenini ihlal eden başka kategoriler almışlardır” (Man, 2016:56). Günah keçisi kuramı, “yoksunluk-saldırganlık-yansıtma sıralamasını kapsayan varsayıma dayanır: Yoksunluk saldırganlık duygulan yaratır, saldırganlık ise savunmasız günah keçilerine yönelir. Bu sırada uygulanan şiddet daha sonra, olumsuz yargılar ve stereotiplerle akılcı hale getirilir ve doğrulanır” (Schnapper, 2005:137).

Kötülüklerin ve huzursuzluğun kaynağı olarak seçilen “Günah keçisi” kavramı modern öncesi kullanılan bir kavram gibi dursa da modern zamanda farklı formlarda karşımıza çıkmaktadır. Modern dünyada bunun yerini oluşturduğumuz düzene aykırı ve düzeni bozan özneler yer almıştır (Man, 2016). Günah keçisi olarak kabul edilen kişiler dışlamanın farklı bir tezahürü olan yıldırma olgusuyla da karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu durum suçlanan kişiler üzerinde yüksek derecede stres yaratabilmektedir (Cemaloğlu, 2007). “Modern dünyanın en fazla ‘günah keçisi’ kategorisine sokulan gruplarının başına modernliğin müphemliği ortadan kaldırma idealine meydan okuyan yabancılar veya bu yabancı kategorisinin bir türü olan göçmenler olmuştur” (Man, 2016:1148).

Bu çerçevede, yabancı göçmen olarak Türkiye’ye giriş yapan Suriyelilerin birçok huzursuzluğun kaynağı olarak gösterildiğine dair çok sayıda örnek bulabilmek mümkündür. Ayrıca aşağıdaki verilere bakıldığında Suriyelilerin toplumda “günah keçisi” olduğuna dair yaygın bir kanı bulunmaktadır. Bir toplumun günah keçisi ilan edilmesi aynı zamanda ötekileştirildiği anlamına gelmektedir. İnce (2011:186) açısından: “Öteki, kurnazdır, medeni olmayandır, geriliğin temsili ve sebebidir, yaşanan olumsuzluklardan ‘biz’ yerine sorumlu olandır, günah keçisidir. ‘Öteki’ kendine yakıştırılanı hiçbir zaman değiştiremez.

“...insanlar muhacir/göçmen olunca ne kötülük olsa onların üstüne atıyorlar...” (G.11-K,37).

“...okulda en ufak suç olsa öğrenciler bu suçu onlara atıyorlar. Okulda bir hırsızlık olsa hemen öğrenciler, kesin Suriyeliler yapmıştır diyorlar. Ben de diyorum ki evde ebeveynleri Suriyeliler hakkında kötü konuşmazlarsa çocuklar böyle davranmazdı...” (G.23-K,27).

“...burada hakaret alacaklarına orada kalıp savaşısalardı daha iyiydi. Hem buralarda onca iftiraya da maruz kalmazlardı. Her işte suçlanmazlardı...” (G.27-E,65).

“...bizim ahlakımız güzelse güzel kalır, kötüyse kötü kalır, kimse kimsenin ahlakını bozmaz. Kimse öyle bir şey iddia etmesin. Bozuk olan önceden bozuktur sonra kalkıp Suriyelinin boynuna atıyorlar. Kızlar bozulduysa önceden bozuk demek, benim kızlarım bozulmadı...” (G.11-K,37).

Olumsuzlukların kaynağı olarak kendimizi yok sayarak başkalarını hedef gösterme çabası olarak tanımlanan “günah keçisi” kavramı olumsuz durumların yaşandığı zamanlarda suçlar marjinal gruplara yüklenebilmektedir (Man, 2015). Okulda henüz çocuk yaşındaki bireylerin okuldaki suçları “Suriyeli Arkadaşlarına” atabilme davranışını öğretmen aileden gelen bir tutum olarak değerlendirmektedir. Bu durumu destekleyen Uluç’a (2009:61) göre “Öteki sorunsalı için temel bir motivasyon olan önyargı, gelişim çağında öncelikle ailede öğrenilen bir davranıştır. Bireysel olarak çocukken öğrenilen önyargılar, sonraları grup önyargıları-sonrakilerin oluşumu için gereken grup stereotipleri- ile devam etmektedir. Bireysel önyargılarla başlayıp etnik, ulusal bölgesel genellemelerle gelişen stereotiplerle devam eden süreç toplumlar ve uluslararası ilişkilerde belirleyici olur”.

“Modernliğin dünya kavrayışı, doğayı tanımak, bilmek ve öngörülmeleyen her şeyi peşinen engellemek dolayısıyla da doğaya hükmetmek üzerinedir. Dolayısıyla bilinmeyen şeyler veya tanıdık olmayan gruplar, bir tehdit olarak görülmüş ve çoğunlukla da dışlama pratiklerine konu edilmişlerdir”(Man, 2016: 1148). Suriyeliler yabancı olmalarından kaynaklı olarak güven vermeyen veya herhangi bir suçun ilk müsebbibi olarak akla gelebilmektedir.

Benzer şekilde, aşağıdaki verilere bakıldığında katılımcılar birebir bir tecrübe yaşamaksızın “kulaktan kulağa yayılan dedikodulardan” etkilenererek Suriyeliler hakkında önyargılı söylemlerde bulunmuşlardır.

“...millet çok şikâyet ediyor. Kimisi hırsızlıktan suçluyor. Eğer onlar geldikten sonra taciz ve hırsızlık artmışsa onların payı vardır...” (G.16-E,38).

“...birebir bir şey yaşamamışsınız ama etraftan ve arkadaşlardan duyduklarımızdan dolayı bir geri duruyoruz. Mesela sizi Suriyeli sandım bir geri durdum yani. Arkadaşımdın o yaşadığı durumdan dolayı sanki bütün bayanları erkekleri elde etmeye çalışan insanlarmış gibi geliyor...” (G.15-K,30).

“...kırımızı ışıklarda durduğumuzda para istiyorlar, onların hepsi Suriyeli diyorlar, orada kaza yapsak onlar yüzünden kaza yaparız...” (G.16-E,38).

Suriyelilerle birebir temas kurmayan katılımcıların zaman zaman dedikodulara kulak asıp onları yanlış değerlendirdikleri söylenebilir. Bu kavrayışın hiçbir tecrübe veya argümana dayanmaksızın oluşarak Suriyelilerin sadece yabancı oldukları için buna maruz kaldıkları söylenebilir. Yukarıdaki verilere bakıldığında Suriyelilerin suçları hakkında konuştuklarında “*millet şikayet ediyor*” “*bunu yapanlar Suriyeliler diyorlar*” ve “*duyduklarımızdan dolayı geri duruyoruz*” gibi söylemlerin deneyimlemeden salt zihinde göçmenin yorumlandığı söylenebilir. Bu duruma maruz kalan göçmenleri *soyut göçmen* olarak tanımlamak mümkündür. Bu söylemlerine bakıldığında hiç tanınmadan, hiç konuşulmadan ve hiçbir temas kurmadan göçmeni değerlendirme onu gerçekliği üzerinden değil “*soyut*” olarak kendi duydukları aracılığıyla değerlendirme olduğu ifade edilebilir. Diğer açıdan *soyut göçmen* vardır ama uzakta(soyutlanmış) olan ve onları tanıyanların bilgisi üzerinden tanınan insanlar olarak ifade edilebilir.

3.3. Toplumsal Yapıda Değişme Ve Düzenin Bozulması

3.3.1. Ekonomik Düzenin Bozulması ve Çaresizlik Paradoksu

Göç olgusunun en önemli sonuçlarından bir tanesi de ekonomik sorunlardır. Göçün ekonomi üzerindeki olumsuz etkisi göçmene karşı olumsuz tutumları oluşturan birincil etkenlerdendir. Ekonomik kaygılar üzerinden oluşan bu olumsuz tutumlara benzer olarak dünyanın birçok yerinde rastlamak mümkündür (Canatan, 2013; Semerci, 2017). Özel olarak son yıllarda göçmene ev sahipliği yapma konusunda dünyada ilk sırayı alan Türkiye de doğal olarak bu sorunla karşı karşıya kalmıştır. “Gerçekleşme nedeni ne olursa olsun göç olgusu, özellikle göç alan yerleşim biriminin hemen her alanında büyük dönüşümlere yol açmaktadır. Gerek göç olgusunun yaşandığı süreçte gerekse göç sonucunda bir yandan bireylerin kendisi değişirken bir yandan da geldikleri yerlerde önemli değişimlere neden olmaktadır. Başka bir ifadeyle göç; özellikle kentsel mekânlarda ve genel olarak kentin sosyo-ekonomik yapısında köklü değişimler yaşanmasına neden olmaktadır” (Tümtaş ve Ergün, 2016: 1349). Gerek Suriyeli göçmenler hakkında yapılan akademik çalışmalar gerek bu çalışmanın da tespit ettiği üzere iktisadi konuda yerli halk gelen bu yeni misafirlere iş piyasasının durgunluğu ve işsizlik sorununun nedeniyle olumlu yaklaşmamaktadır. Halkın bu işsizlik ortamına göçmenlerin de eklenmesiyle düzenin bozulduğuna dair ifadeler gözlemlenmektedir. Sönmez’e (2008: 177) göre “degeneration (bozulma) yüksek bir durumda aşağı bir duruma geçiş olarak tanımlanmaktadır. Bu, aşama aşama kaliteden kalitesizliğe doğru gidiş anlamına gelmektedir”. Toplumsal konum ve

beklentiler açısından göçmenler, rekabeti arttırmakta ve zengin olma ihtimalini düşürmektedir (Bauman, 2018).

“Bir mültecinin, çoğu zaman varlığına bile tahammül edilmeyen bir yer ile istenmediği ve kabul edilmediği bir yer arasında seçim yapmaktan başka çaresi yoktur. Benzer şekilde “ekonomik göçmen”, yapmak zorunda olduğu seçim de kendileri ve aileleri için yokluk içinde ya da ümitsiz bir yaşam ile katlanılabilir koşullarda yaşayabilmek için küçük bir şans arasındadır” (Bauman, 2016).

Bu şans için göçmenler, gittikleri bölgelerde başvurdıkları işlerde yarı fiyatına yevmiye alma pahasına çalışmayı talep etmektedirler. Göçmen gittiği bölgede açık iş yok ise halihazırdaki işletmelere (işletmenin yeteri kadar çalışanı olsa bile) düşük ücret teklif eder. İşletmeci için düşük ücretle çalışmayı ifade eden bu cazip teklifin sahibi aynı zamanda sigortasız ve esnek mesai şartlarında da çalışacağı için reddedilemez duruma gelmektedir. Göçmenler içine düştüğü görülmeyen bir paradoks vardır burada: binlerce göçmen geçimini sağlamak için iş bekleyecek (ki işsizliğin çok olduğu bir ülkede bu durum çok zor) ya da geçimini sağlamak pahasına başkasının çalıştığı bir işi, yarı fiyatına veya çeyrek fiyatına çalışmayı kabul ederek başkasının çalıştığı bir işe “*ucuz emek gücü*” olarak atanacak. Başka bir ifadeyle *ya aç kalacak ya da başkasını ekmeğinden edecek*. Bu durum göçmen için “*çaresizlik paradoksu*” olarak tanımlanabilir. Uzun mesailere ve düşük ücrete razı olmak çaresizliğin somut bir göstergesi olarak ifade edilebilir. Öte yandan açık işsizliğin söz konusu olduğu bir ülkede yerli halkın elindeki işten olması ve onların da zamanla düşük ücretlere çalışmaya razı olmak zorunda kalmaları halkın da çaresiz kaldığını gösterdiği söylenebilir.

“Edna Bonacicche göre “Korunmuş ulusal emekçiler ile sömürülen göçmen ya da azınlık emekçiler arasındaki uyumsuzluğun nedeni, korunmuş emekçilerin ırkçı tutumları değil, onlar ile güvensiz koşullarda yaşadıkları için düşük ücretli işleri kabul eden göçmenler ya da azınlıklar arasındaki nesnel rekabettir. Emek pazarı parçalandığı için emekçiler, çıkarlarının birbiriyle buluştuğunun bilincine varamazlar, kapitalistler de işçi sınıfını bölerek ucuz emek gücüne ulaşırlar” (Schnapper, 2005:304). Ucuz emeğin ortaya çıkmasının, göçmenlerin gittikleri bölgelerin işsizlik sorunu ile doğru orantılıdır.

TÜİK verilerine göre Mardin’de 2011’de %12 civarında olan işsizlik oranı 2013’de %20,6’ya ve 2018’de %26’ya yükselmiştir. 2011 Yılında Suriye’deki iç savaşla beraber

Türkiye'ye giriş yapan Suriyeliler çoğunlukla sınır bölgelerdeki illere göç etmişlerdir. Mardin'in Suriye sınırında Girmeli Sınır Kapısı ve Şenyurt Sınır Kapısı bulunmaktadır. Bununla beraber Mardin'de Mülteciler için kampların yapılması Mardin'de yoğun Suriyeli nüfusunun olmasında etken olduğu ifade edilebilir. İşsizlik probleminin savaş öncesi var olduğu bir şehirde savaştan sonra gelen binlerce göçmenin de eklenmesiyle bu sorunun pekiştiği söylenebilir.

"...şimdi Suriyeliler geldiğinden beri iş ortamı azaldı bu bir gerçektir. İnşaat sektöründe olsun, elektrik sektöründe olsun normal fabrikada çalışan işler olsun yani her alanda azalma gösterdi. Bize hiçbir katkısı olmadı. Ne katkısı olacak. Şimdi sadece işsizlik sorunu var onlar geldiğinde beri. Göç eden birisinden ne bekleyebilirsiniz? Bizim bölgede 1.600 çalışıyoruz neden diyeceksin çünkü iş hiç yok. Çünkü adam diyor ki bu adam bu paraya çalışmazsa yerine rahatlıkla başkasını bulurum..." (G.2-E,44).

"...mesela ben pide lahmacun ustasıyım ama onların yüzünden şu an mesleğimi yapamıyorum. Mesela ben aylık seksen liraya çalışırım o gelir otuz liraya çalışır o şekilde bizim işimizi de bozarlar. Kiralar yükseldi. Evi kiraya verdiğimizde mahvedip gidiyorlar..." (G.6-E).

"...iş kalmamış. Suriyeli kalkıp ben otuz liraya çalışırım diyor ama Türkiye'deki biri ben almam diyor. Çünkü adam elektrik veriyor, su veriyor kira veriyor vergi veriyor bana yetmez diyor. Ama Suriyeli vergi vermiyor onu vermiyor bunu vermiyor otuz lira bana yeter diyor. Bu yüzden millet aç yani milletin işlerini ellerinden almışlar. İşte bizim boyacı bir komşumuz var nereye gitse senin istediğin yetmiş lira yevmiye ama işte biz Suriyeliye kırk liraya verdik deyip geri gönderiyorlar, adamın çocukları sürekli aç. Esnaf çok şikâyetçi, iş kalmadı kiralar yükseldi..." (G.7-K,50).

"...bazılarının işini ellerinden aldılar, boş boş geziyorlar, Kaçak elektrik kullanıyorlar ödemiyorlar, su ödemiyorlar yok diyorlar biz de ful ödemiyorlar faturalar kabarıyor, kabarıyor e bunların hepsi devlete zarar değil mi?..." (G.17-K,55).

"...ekonomik olarak, iş açısından kötü oldu. Mesela burada kadınla yüz liraya temizliğe gidiyorlardı, ama Suriyeliler 50 liraya çalışıyor, herkes onları tercih ediyor. İyi temizlemiyorlar da. Onların arasında temiz olmayanlar her konuda temiz değiller, yani giyiminde kuşamında her konuda kirlidirler. Bazıları da çok çok temizler..." (G.17-K,55).

"...işsizlik çok arttı. Eskiden vatandaşlar asgari ücrete iş bulabiliyorlardı. Şimdi ise adamlar hem sigortasız hem de ucuza çalıştırıyorlar. Adam (Suriyeli) diyor kırk liraya elli liraya çalışayım, akşam gidip keyfime bakacağım, umurumda değil diyor. Yani böyle insanlar var. Bizim insanlarımıza bir kriz vurmuş bir de işsizlik çoğalmış..." (G.18-E,43).

Yukarıdaki söylemlere bakıldığında "gündelik usulü çalışma işi", "amelelik", "inşaat sektörü", "boyacılık", "fırın işi", "temizlik işi", "fabrika işi" gibi işlerin söz konusu olması ve halkın bu işleri kaybettiği için sitem etmesi aynı zamanda halkın sosyo-ekonomik durumunu yansıtmaktadır. Yerli halk "gündelik çalışmayı" ve "ameleliği" küçümsememekte aksine bu konuda ekmek kapısını kaybettiğine dair söylemler görülmektedir. Özellikle son veride "eskiden vatandaşlar asgari ücrete iş bulabiliyorlardı" sitemi aslında yerli halkın

çok da yüksek ücrete gözünü dikmiş bir vaziyette olmadığını göstermektedir. Sahada yapılan gözlemlerde Mardin halkı için Asgari ücretli bir iş bulmanın bir lüks olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla Suriyelinin ekonomik sahadaki rakibi ekonomik olarak zaten küçük işlerde ve düşük ücretlerde çalışan bir kesimdir. “Sığınmacılar, kentlerin uygun bir bütçeyle geçinmeye imkân tanıyan semtlerine yerleşmektedirler ve bu semtler, çoğunlukla kent çeperlerindeki yoksul bölgelerdir. Dolayısıyla bu bölgeler, kötü fiziksel yaşam koşullarıyla göçmenlerin dışlanması mekânsal boyutunu teşkil etmektedir” (Ekinci vd., 2017:26). “Mekânsal dışlanma boyutu, yoksul semtlerde nüfusun yoğunlaşması ve dolayısıyla kentsel paylaşım temelinde bir gerilimin ortaya çıkmasıyla somutlaşmaktadır. Bu sebeple toplumsal dışlanmanın en etkili ve şiddete dönüşme potansiyelinin olduğu mekânlar, yoksulluğun yoğun olarak yaşandığı semtlerdir” (Ekinci 36).

Yukarıdaki söylemlerde kiraların arttığına dair şikayetler yine yoksul kesime ait olduğu ya da yoksul kesimle empati kuran katılımcıların ifadeleri olduğu söylenebilir. Çünkü kiraların yükselmesinin ev sahibi kesim için aynı şekilde olumsuz bir durum olmadığı söylenebilir. Ev sahibi evini dört yüz liraya vermesi gerekirken altı yüz liraya vererek kar edebilmektedir. Diğer bir açıdan Mardin’de yapılan gözlemler eski mahallelerde terkedilmiş, boşalmış veya kimsenin oturmak istemeyeceği evler artık göçmenlerin gelmesiyle *“işlevsizken artık işlevli ve para getiren”* konutlar halini aldığı söylenebilir. Başka bir ifadeyle ev sahibi de yerli halk, kiralık eve talip olan da yerli halk ama kiralar yükselmesi biri için iyi biri için kötüdür. Çünkü ev sahipleri için sığınmacılar bir fırsat boş evleri kullanılmayan evleri dolduran müşteri kitlesidir. Bu durumda kiraların yükselmesinden şikayetçi olup olmamak aslında sermaye sahibi olup olmamakla alakalı olduğu söylenebilir.

Göçmenlerin ekonomik açıdan tehdit olarak görülmesi durumuna dünyanın birçok yerinde rastlanabilmektedir. Gelişmiş ülkelerde göçmen-ekonomi konularının işlendiği çalışmalarda ülke sakinlerinin göçmene yönelik önyargı kaynağının ekonomik kaynakların paylaşımı olduğu söylenmektedir (Semerci vd., 2017). Avrupa toplumları tarafından göçmen değerlendirmesi açısından “uluslararası göç aleyhtarlığının gerisinde yatan en önemli faktörün genellikle ekonomik olduğu ileri sürülür” (Canatan, 2013:324). “Günter Wallraff’un Türk işçisi rolüne girerek deneyimlerini kaleme aldığı *‘En Alttakiler’* adlı kitabında görürüz (Wallraff 1986). Wallraff, Türk işçilerine en çok nefret duyanların Alman işçiler olduğunu belirtir. Bunun en temel nedeni, sistemin onları birbirine rakip hâle

getirmesidir. Ekonominin kırılgan olduğu durumlarda, krizin yükünü hafifletmek için ucuz emeğin seçileceği algısı, yüksek ücret alanlarda, ucuz emeği temsil edenlere karşı bir nefrete dönüşmektedir” (akt. İnce, 2011:187).

Suriyeliler üzerinde yapılan birçok çalışmada Suriyelilerin kentsel uyumu incelendiğinde ekonomik sorunların başat faktörlerden olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bu tezin örneklem alanı olan Mardin gibi, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Gaziantep, Kahramanmaraş ve Kilis gibi illerde de benzer sorunlar ortaya çıkabilmektedir.

Suriyeliler, “Türkiye geneline homojen dağılmayıp genelde Türkiye-Suriye sınırındaki belli iller ile büyükşehirlerde kümelenmiştir. Sığınmacıların yoğun yaşadıkları bu alanlarda iş imkânlarının azalması, kira fiyatlarının artması gibi ekonomik rahatsızlıklar ile sosyal-kültürel farklılıklar ortaya çıkmıştır. Özellikle Gaziantep şehrinde genelde ekonomik temelli rahatsızlık göze çarpmakla beraber sosyo-kültürel anlaşmazlıklar da yaşanmaktadır. Bu zıtlıklar başat kültür ile göçle gelen ve azınlık durumundaki kültür arasındaki uyumluluk ve farklı kültürlere sahip bireylerin kültürlenmenin gerçekleşme düzeyi ile yakından ilişkilidir” (Sönmez ve Adıgüzel, 2017:798). Gaziantep’te Suriyelilerin “sorun olarak görülmesinin altında yatan temel etkenin ise kira fiyatlarındaki artış olduğu belirlenmiştir. Kira fiyatlarındaki artıştan en fazla düşük gelirlilerin etkilendiği görülmektedir” (Sönmez ve Adıgüzel, 2017:803). Kilişte, “gerek güvenlik, gerek işsizlik ve işçi ücretlerinde meydana gelen düşüşler, gerekse de kiralarda meydana gelen artışlar ve konut yetersizliğini göz önünde tutan ve bundan mağdur olduğunu savunan insanların kaygıları da bir başka algıyı ortaya koymaktadır (Cengiz, 2015:116). Kahramanmaraş’ta kira vermeye ilgili Suriyelilerin kalabalık olması gibi sorunlar görülmektedir. “Evlerini kiraya vermek istemeyenlerin genel görüşü, Suriyeli sığınmacıların kalabalık olması ve aynı zamanda yerli halka kiraya vermeyi tercih etmeleridir” (Harunoğulları vd., 2018:141).

Bu çerçevede benzer kaygıların Mardin ili için de tamamen geçerli olduğu gösteren bazı söylemler dikkat çekicidir:

“...geldiklerinden beri bölgemizde nüfus fazlaştı. Emek gücü ucuzladı. Kent sakinlerinin kazançları azaldı. Kiralar arttı. İç göç arttı...” (G.10-E,37).

“...göçler yaşandı. Çok az da olsa yerli halkta göçler başladı. Burada gündelik usulü çalışan insanlar, ameleler inşaat ustası vardı adam Suriyeliler düşük ücretlere çalıştıkları için bunlar ne yaptı bir ay oturdular iki ay oturdular baktılar böyle olmuyor, başka şehirlere göç etmek zorunda kaldılar. Yerliler Suriyeliler yüzünden gitti...” (G.8-E,29).

“...iş potansiyeli düştü, maaşlar düştü, gündelik çalışan işçiler bu durumdan yakındılar, bunun için kalkıp Suriyelileri suçlayamayız, çünkü onlar da mecburen bu yola başvuruyorlar...” (G.8-E,29).

Küçük bir kente binlerce göçmenin akın etmesinin toplumsal yapıda değişimi kaçınılmaz kıldığını söylemek mümkündür. Bu değişimlerden biri de yerel halkta görülen “iç göç” hareketliliğidir. Ücretlerin düşmesi, kiralara artması insanları başka çareler aramaya yönelttiği ifade edilebilir. Ravenstein göç zincirleri kuramında “göçün zamanla zincirleme olarak geliştiğini ve göç alan yerleşim yerlerinin aynı zamanda göç de verdiğini belirtmiştir. Böylece her bir göç dalgası, tetikleyici etki göstererek, bir diğer göç dalgası yaratmaktadır. Çok net bir şekilde görülmektedir ki Ravenstein için göç, bir bölümüyle zincirleme ve bir kez başladığında ardı ardına devam eden bir süreçtir (Çağlayan, 2006: 70). Bir kentte iç göçün yaşanması oradaki halk için çalışacak işin nerdeyse yok denecek kadar az olduğunu ya da maddi olarak geçinecek bir iş bulamadıklarının göstergesi olduğu söylenebilir. Kentte yapılan gözlemlerde asgari ücretle bile çalışabilecek iş bulamayan gençlerin büyük şehirlere çalışmaya gidip “bireysel göç” gerçekleştirdikleri gözlemlenmiştir.

“...Türkiye’deki kızlar yaşlarını almışlar yani Türkiye’yi bozdular. Türkiye’de hiçbir bereket bırakmadılar ve Türkiye’nin namus anlayışını bozdular.(bereket ne demek) İslam yoksa namus(eşiyle yetinme ve dürüstlük anlamında) yoksa dünyada bereket kalmaz. Bak eskiden yirmi lira ile bütün Pazar alışverişimi yapardım. Bak bu pahalığa yani dünyada bereket kalmamış. Bazı komşularım var(Mardinli) evlerine portakal elma girmiyor, çocuklar bunları pazarda görerek öğreniyorlar. Yani hayat çok zorlaşmış bereket kalmamış...” (G.7-K,50).

“...hem namus algısı bozuldu, hem iş bulunamıyor hem millet aç kaldı, hem bekar kızlar yaşlarını başlarını aldı velhasıl Türkiye’nin milletimizin düzenini bozdular...” (G.7-K,50).

“...buranın parası gidiyor. Ya Avrupa’ya gidiyorlar ya da Suriye’ye gidiyorlar onlara bu gidiş için yardım edenlere yediyorlar bu memleketin parasını. Dilense bile buradan para kazanıyor alıyor götürüyor kendisiyle. Mesela bu topraklarda zar zor kazandığı beş bin doları alıyor onu yurt dışına çıkaracak kişilere yediyorlar. Suriyeliler yarı yolda ölmelerine rağmen bu araçların cebi parayla doluyor. Bu memleketimize maddi bir hasar oluyor. Bazen bankadayım bakıyorum Suriyeliler, Suriye’deki akrabalarına buradan para gönderiyorlar, devletin onlara verdiği bin lira para bizim ülkenin bütçesinden gitmiyor mu? Buradaki halkın kısmetinden gitmiyor mu o para?...” (G.9-K,43).

Yukarıdaki söylemlere bakıldığında Suriyelilerin birçok olumsuzlukların kaynağı olarak gösterildiği görülmektedir. “Kendi zorluklarını başkasının üstüne atmak, bireylerin ve grupların iç çatışmalarını çözmelerini sağlayan bir savunma mekanizmasıdır. Dış

düşmanın varlığının, bir grubun kaynaşmasına ne denli katkıda bulunduğu bilinir” (Schnapper, 2005:137).

Her durumda ekonomik kazanç elde etmek zorunda kalan Suriyeli halk gittikleri bölgelerde işçi açığı olsaydı daha olumlu karşılanma ihtimali varken aynı şekilde ekonomik sıkıntıların yaşandığı Türkiye’de olumlu karşılanamamaktadırlar. Yukarıdaki söylemlere de yansıdığı üzere Türkiye’nin son zamanlarda içine girdiği ekonomik krizin bazen halk tarafından “günah keçisi” olarak Suriyeliler seçilmesine neden olduğu ifade edilebilir (Bauman, 2016). “Durup dinlenmeden düzen kurmayı ve ekonomik ilerlemeyi kendine dert edinmiş modern yaşam tarzının değişmez ve daimi bir etkisi bu. Çağımızın özellikle bu iki niteliği, durmadan “*ihtiyaç dışı insanlar*” üreten fabrikalar gibi etki gösteriyor ve bu “*ihtiyaç dışı insanlar*” ya yurtlarında işsiz kalarak ya da siyasi nedenlerle kabul görmeyerek evlerinden uzakta sığınacak bir yer veya daha umut vadeden bir hayat için yola çıkmak zorunda kalıyorlar”.

Göçmenle yerli ilişkisinde en önemli problemlerden olan ekonomik sorunlar adına çözüm adına “*sosyal içerme kavramı*” ortaya atılmaktadır. “*Sosyal içerme kavramı* ile istihdam arasında sıkı bir bağ vardır. Çünkü istihdam; dezavantajlı grupların dışlanmasını önlemeye, yeterli gelir ve sosyal güvence sağlamaya, maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamaya ve kendilerine olan güvenlerini güçlendirmeye katkı sağlamaktadır. Dezavantajlı gruplardan olan engellilerin üretim sahasından uzak tutulması bu kazanımlardan mahrum kalmaları demektir. Bu sorunla karşılaşmamak için toplumsal bilinç oluşturulması ve yapısal süreçlerin iyileştirilmesi gerekir” (Genç ve Çat, 2014: 369).

3.3.2. Sosyal Düzenin Bozulması ve Zenofobik Eğilim

Göçmen ile yerli halk ilişkisinde entegrasyonun gerçekleşmesine yönelik en büyük kaynaklardan bir tanesi de olumsuz önyargılardır. Olumsuz önyargıların zamanla yabancı düşmanlığı (zenofobi) yaratabildiği ifade edilebilir. BMMYK’nın (2019) raporlarına bakıldığında yabancı düşmanlığı bazı ülkelerde şiddete yönelmeyi de tetiklediği görülmektedir. Sahada ortaya çıkan veriler ve literatürdeki çalışmaların gösterdiği üzere yabancı göçmen birçok olumsuz durumun kaynağı olarak görülmekte ve birçok rahatsız edici durumun kaynağı olarak dışlanmaktadır.

Zenofobi” bir topluluğun içinde olan ama o topluluğun bir parçası sayılmayan bir gruba karşı duyulan korkudur. Bu genellikle göçmenler ya da azınlıklar olur, fakat bazen

yüzyıllardır bir arada olunan bir grup da olabilir” (Ural, 2015). Zenofobinin ortaya çıkmasında kaynaklık gösteren nedenler arasında kültürel farklılıkların yanlış yorumlanması söz konusudur “Toplumların bir birikimi olan kültürlerinin farklı olması kaçınılmaz olduğu gibi birbirleriyle etkileşim içerisinde olmaması da kaçınılmazdır. Zaman zaman aynı toplumda yaşayan farklı etnisitelerin kültür farklılıkları sorunlara yol açabilir. Bir etnisitenin farklılığı diğerlerine ‘garip’ ya da ‘anlaşılmaz’ gelmesi o kültürün yanlış olduğu anlamına gelmez. Ritüeller toplumsal gerçeklikten uzak olsa bile bu durum, bir diğerine karşı ‘yabancı düşmanlığı’ beslemesine de neden olmamalıdır” (Ural, 2015). Zenofobi göçmenlere yönelik olarak “korku faktöründe yer alan maddeler, ev sahibi toplumdaki bireylerin göçmenlerden ekonomik, kültürel ve sosyal anlamda zarar göreceklere ilişkin kaygı ve güvensizliklerini yansıtmaktadır. Bu faktördeki örnek maddelerden biri “Göçmenler, toplumda kültürel karmaşaya neden olur.” şeklindedir. Nefret faktöründeki maddeler, göçmenlerle etkileşim halinde olmaktan hoşlanmama, genel anlamda farklılıklara karşı tahammülsüzlük ve buna bağlı olarak oluşan öfkeyi içermektedir. Bu faktördeki örnek maddelerden biri “Ne zaman bir göçmen görsem çileden çıkarım.” şeklindedir. Aşağılama faktöründeki maddeler ise eğitsel, kültürel, ahlaki ve sosyal anlamda göçmenleri küçük görmeyi ifade etmektedir. Bu faktördeki örnek maddelerden biri “Göçmenler, genellikle kaba ve anlayışsız olur.” şeklindedir” (Bozdağ ve Kocatürk, 2017:619). Irkçılık ve yabancı düşmanlığı(zenofobi), mültecilerin ve sığınmacıların korunmasına yönelik eylemleri zorlaştırabilmektedir (BMMYK, 2009).

Türkiye’nin tarihi akışında ciddi bir yabancı göçmen kitlesiyle tanışmamış olması ve sosyal yapıda ciddi bir değişme olmayıp “*homojen bir kültürün*” var olduğu söylenebilir. Türkiye şehirlerine bakıldığında kendi gelenek ve göreneklerine göre zamanla oturmuş bir düzenin olduğu halkın bazı sosyal değer ve normlarla bütünleştiği söylenebilir. Bu durum göç ve küreselleşmenin yoğun olmadığı bir ülkeyi temsilen ifade edilebilir. Özel olarak saha çalışmasının yapıldığı Mardin ilinde oturmuş bir düzen bulunduğunu ve bu düzenden bihaber olup kendi yaşam tarzıyla buraya yerleşen bir yabancı göçmenin var olduğunu söylemek mümkündür. Bu açıdan farklı kültürleri deneyimlememiş olan kendi sosyal düzeninin çok dışına çıkmayan bir şehir için “*acemi şehir*” “*yabancıya alışık olmayan şehir*” ve “*düzeni oturmuş şehir*” şeklinde ifade edilebilir. Bu açıdan farklı kültürlerin bu tarz şehirlerde hemen dikkat çekebilmekte olduğu ve zıtlıkların ortaya çıkabileceği ifade edilebilir. Öte taraftan bu şikâyetlerin bir kısmına göre ise kente sonradan gelen Suriyeliler kentin yerleşiklerine ait olan yerli kültürel dokuyu bozmakta, nispeten homojen olan kent

kültürünü melez bir kimliksizliğe mahkûm etmektedir. Dikkat edilirse buradaki melezlik korkusu, homojen ve istikrarlı kent kültürünün “yabancı” tarafından işgal edilmesi endişesinden beslenmektedir” (Ekinci vd. 2017:30). “Yabancı, sadece çoğunluğun yaşamsal alanlarının değil, aynı zamanda her türlü sınıflandırmanın da dışında kalmaktadır. Hem zıtlıkların ve kararsızlıkların yarattığı çaresizlikten hem de modern toplumun kesinliğe verdiği önemden dolayı, yabancı ve ‘öteki’, düşman kategorisine yerleştirilir” (İnce, 2011:181). “Zira, Türkiye’ye dış göç hareketleri ile gelen göçmen nüfusun artışı, birçok kentte çok daha karmaşıklaşan bir yapı ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada, hem niceliksel hem de niteliksel bir dönüşüm süreci içindeki Türkiye’ye gelen veya sığınan gruplar, kentlerde sosyal dışlanma, ayrımcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ötekileştirme, kayıt dışı çalışma, yoksulluk gibi sorunlarla baş etmek durumunda kalabilmektedirler” (Ünal, 2014:68). Nitekim, katılımcıların bazı söylemleri bu durumu örnekler niteliktedir:

“...yalnız bizim onlardan razı olmadığımız durum birçok İslam’a ters düşen örf ve adetleri buraya taşıdılar halkın içine karıştırdılar. Bunlar olmazsa onlarda Müslüman onlar da bizim gibi onlarda bizim kardeşlerimizdir...” (G.4-E,49).

“...onların kadınları bizim kadar fedakâr değiller. Giyimleri bizimkine zıt ama bizim gençlerin giyimleri onlarınkine benzedi. Bizi bozdular (onlardan önce) bizde kimse dar pantolon dar taytlar giymezdi, artık moda yaptılar...” (G.7-K,50).

“...bizim sorunumuz şikâyetimiz İslam dışı bu kötü örf ve adetlerdir. Esrar olsun, fuhuş olsun kötülükler olsun çok şey var. Hatırlıyorum eskiden(Suriye savaşından önce) bir kişi fark edilse hemen o kişinin adı çıkar esrarcı eroinci denirdi. Onlar buraya geldiklerinden beri esrar ticareti yaptılar ve milleti insanları esrarcı yaptılar. Bakıyorsun her yerde gençler ellerinde esrar var sigara ve çay gibi tüketiyorlar. Bu konuyu önemsemek lazım. Evet onlar da insan onlar da bizim gibi işte böyle ters durumlar var ortada. Yani hepsine genellemiyorum ama yüzde otuzu iyidir ama yüzde yetmiş değil. Malum Türkiye’de de iyisi kötüsü de var ama onlarda birazcık daha fazla...” (G.4-E,49).

Yukarıdaki verilerde Suriyelilerin düzen bozduğuna dair görüşler ortaya çıkmaktadır. Bu durumu günah keçisi bulma noktasında göçmenlerin hedef gösterildiğini ifade eden Man (2016:1165) şu şekilde açıklamaktadır: “Karşılaşılan sorunlara failer bulma noktasında Suriyelilerin oldukça kolay bir seçenek olduğunu ancak ‘olağan şüpheliler’ olan bu kesimin söz konusu “musibetler”le ilişkilendirilmesi hususunda henüz elimizde güvenilir verilerin olmadığını ve sınırlı verilerin ise çoğu durumda ilişkisizliği gösterdiğini belirtmek gerekiyor. Örneğin işsizlik rakamları ve kayıt dışı istihdam verileri tekdüze bir eğilim sunmamaktadır. Öte yandan verilen tepkiler zaten verilere dayalı tepkiler değildir ve yabancılara karşı “damgalayıcı” eğilimlerimizi sergilemektedir”. İnce (2003: 259) açısından Öteki ve yabancı,” muğlaklığın kişileştirilmiş biçimi olarak algılandığından, her türlü

kategorileştirme ve sınıflandırma olanaklarının dışında kalarak, düzenin kendisinden uzaklaşmaktadır. Düzeni tahrip etme potansiyeline sahip olarak tanımlanan öteki ve yabancı, çoğunluk toplumu için bir tehlike olarak algılanırken, korku ve sınırlamayı beraberinde getirir. Böylece dost-düşman-dikotomisinin dışında kalan öteki ve yabancı, bir düşman pozisyonuna indirgenir”.

“Hiç kimsenin eylemlerinin menzili yalnızca onun kendi dünyasının sınırları içinde son bulmaz, aynı zamanda sadece yakındakilerin değil, zaman ve mekân bakımından en uzakta bulunanların dünyasının yönünü değiştirme potansiyeline sahiptir. Bu yüzden kişi, ahlak aracılığıyla sadece karşı karşıya geldiği kişilere değil, aynı zamanda genel olarak insanlık ideasına bağlanır” (Adugit, 2013:2). Bu açıdan ahlak sadece kişiyi ilgilendiren bir durum olmaktan çıkacağı ve kişinin temas kurduğu kişileri de ilgilendirebildiği söylenebilir. Etkileşimde bulunan farklı gruplar için farklı olan “biz”den olmayandır. O zaman “biz”den olmayan bizimkinden daha doğru değildir gibi bir düşünceyle insanların kendi tecrübelerini daha çok önemsedikleri ifade edilebilir. “Ben” kişinin kendisini tanımlaması ve ben olmayandan (senden, onlardan, ötekilerden) ayırmasıdır. “Biz”, ben’in kendini tanımlarken, kendini bir şekilde ait hissettikleri, kattıklarıdır. bu bizler çokludur; bu bizlerden ikisi çatıştığında, ben, büyük çoğunlukla birini seçer ve eğer diğer biz yok edilecekse, bu yok etmeye katılır. onlar yakın dost onlardan başlayarak en büyük düşman onlara (ötekilere) kadar çeşitlenir. biz ve onlar, sadece öteki insanları içermez, aynı zamanda, insan olmayan her şeyi (giyecek, yiyecek, içecek, barınacak, dağ, toprak, ağaç ve soyut olan din, ahlak, inanç, vatan, milleti) de içerir” (Erdoğan ve Alemdar, 2010:307).

3.3.3. Dilencilik, Sahte Suriyeliler ve İzzet-i Nefs

Sığınmacılar ve Mülteciler Raporu’ndaki en kritik noktalardan bir tanesi de sığınmacıların gelişi ile birlikte bazı illerin nüfusunda yaşanan patlamanın o ilin, toplumsal dokusuna zarar vermeye başladığı saptaması oldu (Dilek, 2018:159). Bu dokunun bazen göçmenin etkisinin dışında olabildiği söz konusudur. Bir olgunun netlik kazanması için saha verileri kadar kentte iyi gözlem yapılması gerekmektedir. Göçmenlerin Mardin’e gelmesinden sonra dilenciliğin arttığı açıkça gözlemlenmektedir. Yalnız bu dilencilerin hepsinin Suriyeli olduğuna dair kanıt yoktur aksine Arapça bilen bazı yerli halktan bir kesim insanların özellikle savaşın ilk çıktığı yıllarda (toplumun savaş mağdurları olarak Suriyelilere daha hassas ve merhametli yaklaştığı zamanlarda) sokaklarda kendilerini

Suriyeli olarak tanıttığı ve dilendiği gözlemlenmiştir. Bu duruma kanıt olarak şöyle bir örnek verilebilir.

Savaşın ilk yılında Diyarbakır'da kendini Suriyeli gibi giyinen ve Arapça seslenerek dilenen bir kadına rastladığımızda onunla Arapça konuşulurdu. Dilenen kadına Arapça “Min eyne ente?” (Neredensin?) diye başlayan iletişimde kadının fasih Arapça'yı anlamadığı (anlamaya çalışarak) ve bir müddet düşündükten sonra “Ene Min Halep” (Halepliyim) dediği (yani herhangi bir şehir ismi söyleme çabası olduğu) gözlemlenmiştir. Bu örnek dilenenlerin sadece Suriyeli olmadığını ortaya koymaktadır. Hatta bu dönemde Diyarbakır'da yetkili birimlerin (yerli halktan olan) Suriyeli gibi davranarak dilenen “*sahte Suriyelileri*” toplayıp memleketlerine gönderdiği öğrenilmiştir.

Dilencilikğin artması yerel halkı yorduğu kadar Suriyeli vatandaşları da yorduğu gözlemlenmiştir. “Hedef grup yeteri kadar kişiye tarif ettirilirse, bazı kelimelerde yığılma olduğu, başka bir deyişle bazı kelimelerin birçok kişi tarafından kullanıldığı” görülür” (Hortaçsu, 2014:231). Yine Mardin'de karşılaşılan bir Suriyeli ile yapılan bir diyalogda konu içinde Suriyeli göçmen “*Vallahi Suriye halkı böyle değildir, Vallahi bizim izzet-i nefsimiz (Onur/Şeref) var bunlar çingeneler bizi rezil ediyorlar*” söylemine şahit olunmuştur. Bu durum toplumdaki dilencilik damgasıyla ifade edilen söylemlerin incitciligi karşısında göçmenin itilmiş olduğu tepki olarak yorumlanabilir.

“...özellikle milleti bıktıran şey dilencilik. Buralarda eskiden dilenen yok denecek kadar azdı, tek tük. Ama artık dilencilik o kadar fazlalaşmış ki artık hırsızlık da oluyor...” (G.18-E,43).

“...zannetmiyorum tam tersi, kimse yüz vermiyor kapıya bir dilenci geliyor, biliyorlar ki Suriyelidir, açmıyor...” (G.13-K,26).

“...Dileniyorlar, dinimizde dilenmek diye bir şey yok, peygamber efendimiz yasaklamış, çalışmak var, imkânları sağlıkları yerinde ve çalışmıyorlar. Uyumlular ama Mardin Halkı onlardan bazı konularda rahatsız oluyorlar. Bu dilenmelerinden falan rahatsız oluyor...” (G.17-K,55).

“...Düzeni bozdular ihtiyacı varsa yoksa caddeleri boş bırakmıyorlar dileniyorlar...” (G.1-K,28).

“...çalışmıyorlar, kadınlar da çalışmıyor erkekler de çalışmıyor. Bak anlatayım... Ben işe servisle gidiyorum, benim servisin aldığı durakta her sabah aynı saatte bir adam bir kadınla bebeğini oraya dilenmeleri için bırakıp gidip evde oturuyordu. Her akşam gelip motosikletle alıyordu oradan, her gün aynı saatte bırakıp aynı saatte alıyordu kadını durumu görünce bir gün o dilenci kadına sordum nereden geliyorsunuz dedim Arapça konuştuk, Suriyeli olduğunu anlamıştım zaten, “Abla dedi eşim çalışmıyor”, rahatsız mı

dedim dedi “yok”. “Bir evin bodrum katında oturuyoruz evimiz kira” dedi, peki neden dileniyorsun dedim, orada bir apartman yok mu dedim, “var” dedi, peki o zaman neden çalışmıyorsunuz bir kapıcılık yapmıyorsunuz dedim. Devlet yardım ediyor dedi ama eşim diyor ki gideceksin orada akşama kadar dileneceksin dedi. Seni zorla mı dilendiriyor dedim “evet” dedi, ve kucağında bebeği olduğu halde. Ona Türkiye’de erkekler kadını zorlayamaz dedim ve resmi kurumun adresini söyledim “ben dil bilmiyorum” dedi. Ve eşi eve gidip akşama kadar uzanıyor, bak evde oturuyor, genç ve çalışmıyor bu tipler de var(G.17-K,55).

“...dilencilik noktasında milleti mahvetmişler, özellikle kırmızı ışıklarda (trafik ışıklarında arabaların bir dakika beklediği yerlerde cama vurup dileniyorlar) Özellikle bayanlar, insan utanıyor, dilenen bir kadın olunca benim zoruma gidiyor. Bizim âdetimize göre çok ters bir şey, kadın elini açarsa çok zoruma gidiyor, kültürümüzde böyle bir şey yok...” (G.18-E,43).

Yukarıdaki söylemlere bakıldığında halkın dilencilikten hoşlanmadığı ve tasvip etmedikleri ortada olmakla beraber dilencilik birkaç açıdan eleştirilmiştir. Merhamet ve acıma temelli bakış açısıyla yaklaşılan söylemlerde “kadının zorla çalıştırıldığı” vurgulanarak dilencililiğin arkasında yatan acımasız zorbalık dile getirilmiştir. Burada cinsiyet temelli bir eşitsizliğin söz konusu olduğu söylenebilir. Kadın göçün verdiği zorlukların yanında eşinin zoruyla çalıştırılmaktadır. Burada iki türlü zorluk mevcut olduğu söylenebilir: *Hem kadın hem mülteci olmak*. Söylemlerdeki diğer yaklaşım ise “el açmanın” hoş görülmediği ve insanların çalışması gerektiği vurgusu olduğu söylenebilir. Özellikle kadının el açmasının hoş olmadığı vurgusu Mardin halkının yapısıyla ilişkili olduğu ifade edilebilir. Mardin’de ekonomik geçimin erkek tarafından sağlanması gerektiğine dair bir kültürün var olması nedeniyle, kadının dilenmesi bir erkek için onur kırıcı olarak tarif edildiği gözlemlenmiştir.

3.3.4. Asayişin Bozulması: Suç, Güvenlik, Kaos ve Belirsizlik

“Yabancı ne dost ne de düşmandır; belki de her ikisidir. Çünkü biz, gerçekte ne olduğunu ve bunu bilmenin yolunu dahi bilmiyoruz” (Bauman, 2003a:77). Bauman’ın ifade ettiği üzere olağan şüpheli olarak yabancı birçok ihtimali barındırmaktadır. Özellikle yabancı göçmenler “*potansiyel suçlu*” imgesiyle karşı karşıya kalabildikleri ve işlenen suçlarda “*hedef gösterilen fail*” olabildikleri söylenebilir. Bu duruma dünyanın birçok yerinde rastlanabilmektedir. Avrupa’da “yabancılarla yaşamak zorunda kalan yerli insanlar onları kısaca şöyle tarif ederler: kirli ve gürültücüdürler, yerlere tükürür tıraş olmazlar; çocukları insanlara, kanunlara saygısızdır; bunlar büyüyünce esrar kaçakçısı, gangster ve esrarkeş olurlar” (Taş, 1999:75). “Yüksek oranda göçmen nüfusunu barındıran bazı ülkelerde çok sayıdaki problemin sorumlusu olarak genelde göçmenler görülmektedir. Aynı

şekilde, toplumdaki suç oranlarının artışında da zaman zaman dikkatler göçmenler üzerine yoğunlaşmakta ve göçmenler kriminal bir topluluk olarak tanımlanmaktadır (Kızmaz, 2018:418).

“Göçmen gruplar içinde oluşan bu sosyo-ekonomik dezavantajlılığın, onların meşru olmayan yollara yönelmelerine sebep olduğu varsayılmaktadır. Bu nedenle gerilim kuramında “meşru fırsatların bloke edilmesi” kavramsallaştırması, kente göç ile birlikte ortaya çıkan veya daha da kötüleşen ekonomik dezavantajlılık durumunu daha çok tanımlamaktadır. Suç ve göç arasında pozitif bir ilişkiyi öngören bu yaklaşımların varlığına rağmen, suç ve göç ilişkisine odaklanan araştırmaların sonuçları teorilerin bu varsayımlarını her zaman doğrulamamaktadır. Konuya ilişkin yapılmış araştırmalar birbirlerinden farklılık arz eden son derece karmaşık sonuçlar/bulgular saptamıştır” (Kızmaz, 2018:396). T.C. İçişleri Bakanlığı’nın, 5 Temmuz 2017 tarihinde, Suriyeli mültecilerin karıştıkları suç oranlarına yönelik yaptığı basın açıklaması şöyledir: “Suriyelilerin Türkiye’de işlenen toplam suçlara oranı Türkiye’deki toplam nüfusları göz önünde bulundurulduğunda ülkemiz genel suçlarına göre oldukça azdır. Suriyelilerin karıştıkları olayların Türkiye’deki toplam asayiş olaylarına oranı 2014-2017 arasında yıllık ortalama %1,32’dir. Bu olayların önemli bir kısmı kendi aralarındaki anlaşmazlıklardan kaynaklanan olaylardır. Ayrıca 2017’de Suriyelilerin karıştıkları suç olaylarında, nüfuslarındaki artışa rağmen bir önceki yılın ilk 6 ayına oranla %5’lik bir azalma olmuştur” (İçişleri Bakanlığı, 2017). “Yerel düzeyde Suriyelilerin hırsızlık, fuhuş, gasp, kamu malına zarar verme vb. suçlarla ilişkilendirilmesi oldukça yaygındır. Oysa yapılan bütün çalışmalarda Suriyelilerin suça karışma oranlarının yerel halkın suç oranlarından çok daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Buna rağmen algı abartılı biçimde olumsuzdur” (Erdoğan, 2014:22). “Bir başka konu ise güvenlik ve asayiş üzerinedir. Bu doğrultuda yerel halk arasında Suriyeli mültecilerin asayişini bozduğu yönünde iddialar yaygınlık kazanmaktadır. Yine bunun da asılsız olduğu görülmektedir. Mültecilerin adli olaylara karışma olasılıkları son derece düşüktür” (Öztürk ve Çoltu, 2018:197). “Gerek konuya ilişkin yapılmış çok sayıda araştırma gerekse de Suriyeli göçmenlerin ülkemizde işledikleri suç oranlarının düşüklüğünden hareketle göç olgusunun tek başına suç oranları üzerinde arttırıcı etkide bulunduğunu ileri sürmek mümkün değildir. Göçün suç oranları üzerinde etkili olmasını sağlayan çok sayıda değişken bulunmaktadır” (Kızmaz, 2018:404).

Lakin, Suriyeli mültecilerin bulundukları yerlerde asayişini bozdukları ve suç oranlarını arttırdıklarına dair genel yaygın bir kanı bulunmaktadır. Bu yaygın kanı

araştırmada yer alan katılımcıların söylemlerine de açıkça yansımıştır:

“...şimdi değil de bundan bir iki ay önce çete bile kurmuşlardı, Allahtan dağıtıldı (devlet tarafından). Şu an daha iyi...” (G.6-E).

“...Vallahi Türkiye’ye silahlar getiriyorlar, burada satıyorlar. Yarısi silah satıyor neredeyse, kimisi esrar satıyor. Bunların hepsi zarar değil mi millete?...” (G.7-K,50).

“...geçen bir olay duydum, kiralık katil olarak bir Suriyeli tutmuşlar, ne oldu olay faili meçhul olarak kaldı. Ayı olsalardı böyle sorunlar olmazdı. En azından böyle bir durumun önüne geçebilirdi...” (G.20-E,36).

“...köyde bir evde kiracı olarak kalıyorlardı, kirayı ve elektrik faturalarını biriktirip ödemedi gittiler. Bizim köyde kaldıkları evin su dinamosunu çalıp gittiler...” (G.27-E,65).

Söylemlerden anlaşıldığı üzere yerel halkın önemli bir kısmında güvenlik kaygısının varlığı dikkat çekmektedir. Halkın nezdinde bu duruma bakıldığında “güvenliğine inandığı memleketine bir şekilde silahlar giriş yapıyor”, “her an yurt dışına gidebilecek bir katil ve bu katilin kimliğinin belirlenmesinin zor olması aynı zamanda Suriye’ye istediği zaman kaçabilmesi” “bir şeyleri çalıp ortadan kaybolabilmesi” ve “tehlike hissettirmesi” söz konusu olduğu gözlemlenmektedir. Bu durumun bir kaos ortamı yarattığı söylenebilir. Sahada halkın suçla ilgili Suriyeli’leri genellemedikleri ama aynı zamanda Suriyeliler’in gelmesiyle suçların arttığını ifade ettikleri gözlemlenmiştir. Bu konuda yerli halkın sınır güvenliği açısından kaygılanmasının haklı tarafları bulunduğu söylenebilir. Türkiye Cumhuriyeti Suriye’li göçmenlerin iyiliği için ülkelerine gidip gelmesine olanak sağlamakta ama bununla beraber suç işleyen bazı insanların da bu geçişten faydalanabildiği söylenebilir. Yerel halkı endişelendiren önemli bir noktanın bu olduğu söylenebilir.

Bu durumun ortaya çıkmasının en önemli faktörü “sınır güvenliği” olduğu ifade edilebilir. “Sınır güvenliği, devletin bilgisi ve isteği dışında sınırlarına giriş ve çıkışı engellemeyi öngörmektedir. Bu doğrultuda sınır güvenliğinin amacı yasa dışı insan, hayvan, ürün, teçhizat, silah, uyuşturucu, terör vs. gibi unsurların girişini ve çıkışını engellemeyi gerektirir” (Uzman, 2016:145).

“Türkiye ve Suriye arasındaki sınırın her dönemde çok geçirgen olduğunun altını çizmekte fayda var. 1950’lerin Soğuk Savaş döneminde sınır boyunca bazı bölgelere “kara mayınları” döşendiğinde bile bu durum, sınırdan insan ve mal geçişi üzerinde caydırıcı bir etki yaratmamıştı. Kaçakçılık, sınırı geçmek isteyen Suriyeli sayısındaki kayda değer artışla tırmanışa geçse de yerinden edilmeler öncesinde de bu sıradan bir durumdu. Bugün,

Suriye’den Türkiye’ye geçmek 15 ila 30, Türkiye’den Suriye’ye geçmek ise 30 ila 100 TL arasında değişen bir fiyat skalasında mümkün. Bunun yanında Türkiye, geçerli pasaport ile sınır kapılarına gelen Suriyelilerin ülkeye rahatça girmesine ve oturma izni almasına imkân sağlıyor” (Dinçer vd., 2013:11). Şanlıurfa ve Mersin gibi sınır bölgelerinde yapılan araştırmaya göre “sığınmacıların topluma uyum sorunları, işsizlik ve kültürel çatışma gibi sorunlarının ötesinde, Türkiye için ciddi bir ulusal güvenlik sorunu durumuna geldiğini ortaya koydu” (Dilek, 2018:157).

Ülkemizde ruhsatsız silah taşımanın suç olması göçmenin bilgisi dahilinde olmayan bir durum olabilir. Kızmaz’a (2018) göre Suriyelilerin farklı yaşam tarzları yaşam tarzlarına sahip olarak büyüdükları kültürde silah taşıma normal karşılanıyor olabilir. Yine suça yönelmenin ekonomik kaygı temelli olduğunu kaçakçılık üzerinden vurgulayan Harunoğulları ve Cengiz’e (2015:318) göre “mazot kaçakçılığı da yine sığınmacıların bir kısmının başvurduğu para kazanma yollarından biri olarak sık sık gündeme gelmektedir Zira, yaşanan işsizlik, yoksulluk ve yahut savaş ortamından kaçma bir suça yönelme gerekçesi olarak addedilmektedir”.

Aşağıdaki söylemler suçtan ziyade sosyal ortamın güvensiz olduğu, belirsizliğin hakim olduğunu, göçmenle yerlinin iç içe geçtiğini anlatmaktadır. Bu açıdan yerli halkın yeni komşularını eski komşuları kadar tanımadıkları yani yabancı göçmenin nasıl birileri olduğunu kestiremediklerine dair söylemleri dikkat çekmektedir. Bauman’a (2018:14) göre “yabancılar tam da “yaban”- dolayısıyla, günlük olarak etkileşimde olduğumuz ve ne beklediğimizi bilmediğimize inandığımız insanlardan farklı olarak- yani korkutucu şekilde öngörülemez oldukları için kaygıya neden olmaya eğilimlidir; çünkü hepimiz biliriz ki kitlesel yabancı akımı değer verdiğimiz şeyleri yok edebilir ve bu, avutucu şekilde aşına olduğumuz yaşam şeklimizi sakatlamak ya da yok etek anlamına gelebilir”.

“...bazı insanlar hırsız mı dilenci mi bilmiyoruz? Eskiden köyümüze bir yabancı gelse kimsin necisin diye soruyorduk, artık iş çıkırından çıkmış, Suriyeli bayanlar geliyor kapıyı çalmadan içeri giriyor...eğer içeride biri varsa bir şey söyler yoksa sadece kapı çalar gider... yani halk böyle bir sıkıntı yaşıyor. Milletin en nefret ettiği şey bu, şimdi ben sizin evinize gelirim kapıyı çalmadan içeri giremem, belki müsait değil...Olması gereken budur...” (G.18-E,43).

“...kayınımın kızı caddede de yürürken yine bir araba durdu kadına sordu? “Suriyeli misin arabaya bindirip götürüyüm?” Yahu utanmıyor musun biraz namus biraz haysiyetiniz olsun nasıl böyle yoldaki bir kadını korkutursunuz. Artık arabadakiler

onlardan mı bizden mi bilmiyoruz. Korkudan ödü kopmuş kaçmıştı kadın. Artık kadınlar eskisi gibi rahat değiller o eski serbestlik kalmadı...” (G.K-5,48).

“...bu kadar kalabalık ve karışıklık yoktu. Kimse kimseyi artık tanıyamıyor. O biliyordu ki ben buralıyım, ben biliyordum ki o buralı. Ama şimdi o bana baksa Suriyeli sanır, ben ona baksam ben onu Suriyeli zannederim. O zanneder bu Türkiyeli ben zannederim o Türkiyeli...” (G.5-K,48).

“...İyi Suriyeliler benim komşum oldular onlardan çok razıyım. Ama bazı yerlerde biraz kötü olanlarını gördüm insana korku veriyorlar. E iyi insan kötü insan bizim (Türkiye’de) aramızda da var onların arasında da var. Biraz bizim milletin arasına karışmışlar kimse artık kimseyi tanımıyor kötülükler de artmış ama bu kötülükleri bizimkiler mi yapıyor onlar mı yapıyor kimse bilmiyor. Öyle bir karışmış ki her şey çorba olmuş. Fark edebilseydik keşke (iyileri kötüler). Onlar da yurtlarına dönebilseler geri yerleşebilseler ben bunu istiyorum. İstiyorum ki geri dönsünler. Ama şu anki Suriyeli komşularım çok iyiler gitsinler istemiyorum ama genel olarak bizim insanımızın (iyiyi kötüden) ayırt edebilmek için gitmeleri daha iyi olur. Çünkü kötülükler artmış biz bunun suçunu onlara atıyoruz onlar da bize atıyor. Zarar onlara da dokunuyor bize de. Garibanlar onlar da rahat değiller onların da kadınları bir adım atsa rahatsız oluyorlar onlara Suriyeli deyip zarar veriyorlar, bazen Suriyelilerin kendileri bizimkilere zarar veriyorlar. Kötü insanlar birbirilerine kötülük eder, iyi insanlar birbirilerine iyilik eder kötü insanlar birbirine kötülük eder. Allah kötülerini ıslah etsin salih kılsın doğru yola getirsin...” (G.5-K,48).

Söylemlere yansıdığı üzere *ayırt edememe, korku ve belirsizlik* üzerinden Suriyelilerin istenmediği görülmektedir. “Modernliğin dünya kavrayışı, doğayı tanımak, bilmek ve öngörülme-yen her şeyi peşinen engellemek dolayısıyla da doğaya hükmetmek üzerinedir. Dolayısıyla bilinmeyen şeyler veya tanıdık olmayan gruplar, bir tehdit olarak görülmüş ve çoğunlukla da dışlama pratiklerine konu edilmişlerdir” (Man, 2016: 1148). “Bunun nedeni şüphesiz ‘yabancı’ ya da ‘öteki’ olanın, kararsızlığın ve muğlaklığın kişileşmesi şeklinde algılanmasına bağlıdır (İnce, 2011: 180).

Yukardaki söylemlere bakıldığında belirsizlikler üzerinden güvenlik kaygısının olduğu ifade edilebilir. Bu güvensizlik nedeniyle yerli halk belki farkında olmadan Suriyeli göçmenleri düzenin bozulması ve korkuların artması kaynağı olarak göstererek ötekileştirebilmektedir. Yerli halk açısından güvenlik; küçük toplumlarda görüldüğü gibi, “halkın birbirini tanıması”, “mahallesinde kimin oturduğunu bilmesi”, “kapısına kimlerin geldiğini bilmesi” ve “sokaklarda kimin dolaştığını bilmesi” gibi anlamlar içermektedir. Bauman (2003b: 51) küçük bölgeler açısından güvenliği şu şekilde ifade etmektedir: “Köylüler de kasabalarda oturanlar da kendi güvenliklerini korumak için kendilerinden destek almak zorundaydılar - psikolojik açıdan olduğu kadar fiziksel açıdan da. Güvenlik, bir dizi toplumsal dayanışma aracılığıyla sağlanmaya çalışılıyordu. Ayazdan korunmak için bedenlerine giysiler giydikleri gibi, kendilerini aile, akrabalık, köy ya da kasaba cemaati

adını verdikleri, birbiri ardı sıra gelen insan ilişkileri katmanlarıyla kuşattılar”. İnce’ye (2011:182) göre “Biz açısından, ‘öteki’yi tanımlayan en önemli özellik, düzen bozma potansiyelidir. ‘Biz’ ne kadar istikrarsızlık getirmeyecek olan, düzenin yeniden üretimini sağlayan ve bu nedenle toplumun var oluş amacına uyanı temsil ediyor ise, ‘öteki’ de, bir o kadar düzen bozma, istikrarsızlık getirme, düzenin işleyişini sağlayan gelenek, yasa, normların içini boşaltma potansiyeline sahip ve tehlikeli olanı temsil edendir. Bu bağlamda, öteki, biz açısından kendini güvende ve rahat hissettiği koşulları ortadan kaldıracak güce sahip potansiyel düşman olarak görüldüğü için, korkulan ve kurtulunması gereken olarak değerlendirilir. Bundan dolayı biz algısında öteki, niceliksel değil, niteliksel gücü nedeniyle kurgulanan bozguncu kimliğiyle ön plana çıkar”.

3.3.5. Muhafazakar Şehirde Ahlaki Bir Sorun Olarak Fuhuş

“Suriye’de yaşanan iç savaşın uzaması ve kaos ortamı Türkiye’ye gelen sığınmacı sayısında gün be gün artışa sebep olmaktadır. Sığınmacı sayısının her geçen gün artması yerli halkın iş olanaklarını kaybetmesi, Suriyelilerin düşük ücretli olarak işe yerleşmeleri yerli halkın olumlu tavrını olumsuzla çevirmiştir. Göç ile birlikte yaşanan uyumsuzluk, işsizlik, toplumdan dışlanma, ötekileştirilme, çocukların küçük yaşta düşük ücrete çalışmak zorunda bırakılması, savaştan kaçan insanlardaki fiziki ve ruhsal sağlık problemleri ve suça itilme ve fuhuş gibi büyük sorunlar yaşanmaktadır” (Harunoğulları ve Cengiz, 2015:310). Bu sorunlarla beraber toplumun yapısına, değer, norm ve kültürüne göre bazı sorunlar daha tepki toplayıcı daha dikkat çekici olabilmektedir.

ASPB’nin (2016:114) saha çalışmasında Suriyelilerin savaş sonrası bölgeye gelmesi ile yasal olmayan evliliklerin yanında diğer bazı toplumsal sorunların da ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Suriyeli kadınlara olan ilgi, fuhuş ve evlilik komisyonculuğu gibi suç teşkil eden işlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bölgedeki Türkiyeli erkek Suriyeli kadın evliliklerinin bir kısmının aile ve akrabaların aracılığıyla gerçekleştiği hem bu evlilikleri yapanlar hem de yetkililer tarafından belirtilmektedir. Ancak maddi gelir amaçlı arabuluculuk yapan kişi ve örgütlerin varlığından da söz edilmiştir. Bu kişiler para karşılığında Suriyeliler arasından ikinci eş almak isteyen kişilere eş bulmaktadır. STK üyeleri ve kamu yetkililerinin bir bölümü böyle bir sürecin varlığından haberdardır ancak nasıl işlediği, kimleri dahil ettiği tam bilinmemektedir.

Mazlum-Der raporunda Suriyeli kadınların karşılaştıkları bir başka problem alanı fuhuş ve cinsel kölelik olarak tanımlanmaktadır. Suriyeli sığınmacıların yerleştikleri tüm illerde fuhuş sektöründe Suriyeli kadınların diğer kadınlara nazaran çok daha ucuz ücretlerle çalıştırıldığı; özellikle kaçak geçişlerin yapıldığı ve konteynır kentlerin bulunduğu sınır illerinde kadın sığınmacıların, insan tacirleri tarafından cinsel köle haline getirilmesi de dahil olmak üzere ileri düzeyde istismara maruz kaldıkları yönünde ciddi iddia, haber ve adli bulguların olduğu belirtilmektedir. Özellikle pasaportu olmadığı için kaçak geçiş yapanlar ile yalnız kaçmak zorunda kalan kadınların bu çetelerin ağına düşme riski taşıdığı ifade edilmektedir (ASPB, 2016:81).

Savaş ve çatışma ortamı, hayatta kalma mücadelesi veren insanları istismarın her türüne karşı kırılğanlaştıran travmatik bir süreci doğuruyor. Bu süreçte fuhuşta artış görülürken, kadınları cinsel olarak köleleştiren ve insan ticareti yapan çeteler ortaya çıkabilmektedir. İnsan ticareti, başka ülkelere sığınan insanların bedenlerinin, emeklerinin ve mal varlıklarının sömürülerek gelir elde edildiği çok ciddi bir suçtur. Suriyeli sığınmacıların yerleştikleri tüm illerde fuhuş sektöründe Suriyeli kadınlar diğer kadınlara nazaran çok daha ucuz ücretlerle çalıştırılırken, özellikle kaçak geçişlerin yapıldığı ve konteynır kentlerin bulunduğu sınır illerinde kadın sığınmacıların, insan tacirleri tarafından cinsel köle haline getirilmesi de dahil olmak üzere ileri düzeyde istismara maruz kaldıkları yönünde ciddi iddia, haber ve adli bulgular bulunuyor. Özellikle pasaportu olmadığı için kaçak geçiş yapanlar ile yalnız kaçmak zorunda kalan kadınlar bu çetelerin ağına düşme riski taşıyor (Mazlumder, 2014:37).

İnsan ticaretine kurban giden kadınların yaş ortalamasının 15-18 arasında olduğu dikkati çekiyor. Yaş sınırının 13 yaşa kadar düştüğü, 15-20 yaş arası genç kadınların fuhuş sektöründe daha çok talep gördüğü belirtiliyor. Bu işi yapanların çeteleşmiş durumda olduğu ve bazen çeteler arasında çatışmalar yaşanabildiği ifade ediliyor. Fuhuş sektöründe çok düşük ücretlerle ve mağduriyetlerinden istifade ederek oldukça genç sığınmacı kadınların çalıştırılıyor oluşu ise daha çok tercih edilmelerine neden oluyor. (Mazlumder, 2014:38).

Nitekim, bazı kadın Suriyelilerin maruz kalabildikleri bu türden vakalara dair bilgiler ve hikayeler çoğu zaman bütün bir dezavantajlı grubun üyelerine yönelik bir damgalamanın unsuru haline gelebilmektedir. Aşağıdaki verilerde bakıldığında kadın sığınmacılar ve fuhuş konusuna dair kalıp yargılar söylemlerde görülmektedir. Gündelik

yaşam içinde edinilen bu olumsuz ve zıt deneyimlerin yayılması sığınmacıya yönelik olumsuz bakış açısının yayılması anlamına geleceği söylenebilir.

“...onların kadınlarında gerçekten ahlak bozulmuş. Onların kadınları çok başıboş. Şimdi onlar da bizimki gibi terbiye diye bir şey yok. Örneğin biri taciz ederse normal olan tepki vermektir ama onlara göre normal bir şeydir diyor...” (G.18-E,43).

“...geçen benim eşim bir Emlakçıda oturuyordu, malum Suriyeli kadın erkeklerin olduğu yerleri seçiyor, baktık iki kadın geldiler oturdular oraya sonra dediler ki bize para verin dediler, biz de elimizdeki bozukları toplayıp verdik. Sonra kadın bizimkilere demiş ki biz bu kadar eder miyiz? Siz ne isterseniz biz hazırız demişler? Biz üç lira etmeyiz. Biz de onları kovduk, hiç utanma yok mu sizde dedik. E bu gün ben onları kovdum ama onlar gibi pislik olan erkekler de var geri çevirmeyecek insanlar da var? Bu durumlar yaşandıkça erkekler eşlerini terk etmeye başlıyor sonra. Millet öyle bir ağlıyor, öyle bir ailelerinin bozulmasından yakınıyor ki. Suriyeli kadınlar eşlerimizle uğraşıyorlar (akıllarını almak için) eşlerimizi bizi terk etmeye itiyorlar. Buradaki millet bezmiş artık. Ama onlar arasında iyi insanlar da var...” (G.7-K,50).

“...erkeğin nefsi var, nefsine uyuyor. Türkiye’de bir kötü kadın varsa bini iyidir. Burada kadınlar namuslarını paraya satmazlar. Bunlar ise (Suriyeliler) namuslarını paraya veriyorlar, namuslarını satıyorlar. Geliyorlar erkekleri de bozuyorlar. Bakıyoruz erkekler kadınlarını terk etmiş. O kadar bedavalar ki, erkekler de parasız masrafsız alabiliyorlar...” (G.7-K,50).

“...kimisi (Suriyeli kadınların) caddelerde dileniyorlar ama insan zannediyor ki sanki fakirlikten değil farklı şeyler için caddeler. Nereye gitsek ordalar. Çok alakasız yerlerde geziyorlar. Mesela biz eşimle arabadayız arabanın arızasını sormak için tamirhaneye (oto sanayi) gidiyoruz bakıyorum ordalar. Yani tamamen erkeklerin çalıştığı bir bölgede Suriyeli kadınların ne işi var insana bunlar başka bir şey için gidiyorlar algısı yaratıyor. Mesela oradaki dükkanlara gidip biz fakiriz bize para verin diyorlar ama niyetleri para değil. Geçenlerde biz oto sanayiye gittik bütün yerlerde erkekler çalışıyordu. Biz arabadaydık eşim bir malzeme almaya kadar gitti. Biz baktık Suriyeli kadınlar biri o dükkândan diğeri o dükkandan başkası başka dükkandan çıkıyor. Eşim dedi ki bu gördüğünüz kadınlar gezici(dilenci) değiller. Bunlar geliyorlar para için buradaki erkeklerle uğraşıyorlar, onları etkilemeye çalışıyorlar ve hepsini bozdular on lira verseler dükkanın arkasına geçiyorlar...” (G.7-K,50).

“...Ya onların kadınları çok başıboş ve fuhuşla uğraşıyorlar erkekleri de esrarla lafın kısası bu. Ama hepsi değil hepsi denilirse insan günahkar olur...” (G.4-E,49).

“...açık konuşmak gerekirse burada fuhuşun başını çekiyorlar. Onlar arasında bizden daha iyi insanlar da var genellemiyorum. İkisi de suçlu yüzde 65 kadın yüzde 35 erkek suçlu. Bir erkek bir kadına göre meyillidir. Örnek vereyim, ben bir alışveriş merkezinde kulak misafiri oldum Suriyeli kadın dükkân sahibi ya da personeldi yanına gitti ve şunları söyledi: işte her gün aynı yemek yenmez diyor tabi adam da kötü biriye dinliyor. O Suriyeli kadının her gün aynı yemek yenmez ifadesi de bir Arap kültüründen gelen bir şey...” (G.8-E,29).

“...mesela Suriyeli bir genç kız uzaktan komşumdu tanıyordum, kız gençti güzeldi Allah var ama sürekli erkeklerle mahallede görüşüyordu gözümle gördüm. Annesine komşulara gidicem deyip erkeklerle takılıyordu...” (G.13-K,26).

Yukarıdaki verilere bakıldığında kişiler bizzat kendi şahit oldukları ya da başkasından duydukları tecrübeleri aktarmaktadır. Lakin, çoğu zaman istenmeyen ötekiler olarak cinsel istismara maruz kalan yabancılar fuhuşu ve dolayısıyla kötülüğü yaygınlaştıran kimseler olarak meşru bir temelde ahlaki dışlamaya maruz kalabilmektedirler. Böylelikle, gerek kategorizasyon gerekse sonuçları olan ötekileştirme, önyargı, kalıpyargı ve ötekileştirme süreçleri sosyal bağlam içerisinde ya da gündelik sıradanlık içinde doğal olarak görülmektedir” (Semerci vd., 2017:29).

Bu hikayelerin ve muhafazakar bir toplum açısından hoşnutsuzluk yaratabilecek bu tecrübelerin yaygınlaşması Suriyeliye olan bakış açısını olumsuz bir şekilde etkileyebileceği söylenebilir. Bu tecrübelerin gündelik yaşamda “dedikodu” olarak tabir edilen söylemlerde yer alması aynı zamanda göçmene yönelik fuhuş önyargısının yaygınlaşmasıyla damgalamaya varabileceği söylenebilir. Parlak’a (2014:210) göre de özellikle kırsal ve nispeten muhafazakar çevrelerde zorunlu sebeplerden kaynaklansa bile erkeklerle diyalog kurmak dahi yabancı kadın için ve damgalanmaya varacak kadar ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.

3.3.6. Suriyeli Kadın Sığınmacılarla Evlilik ve Buna Dair Sorunlar

Binlerce Suriyeli sığınmacının Mardin’e gelmesi ile beraber geçen sekiz yıllık süre içerisinde Suriyeli sığınmacılar ve yerli halk arasında evliliklerin meydana geldiği görülmektedir. Bu evlilikler çoğunlukla Suriyeli bir kadının yerli bir erkekle evlenmesiyle kurulduğu gözlemlenmektedir. Araştırma verileri, Suriyeli kadının evlilik için ulaşılabilir bir konumda olması aynı zamanda onu kıymetsizleştirmekte olduğunu göstermiştir. Öte yandan Suriyeli kadınların savaş mağduru olmaları ve yalnız olmaları nedeniyle korunmak için mecburen evlenmeleri de söz konusudur. Bununla beraber korunma niyetinde olmayıp dolandırıcılık niyetiyle evlenen kadınların var da olduğu gözlemlenmiştir. Bu ve bunlar gibi çeşitli faktörlerin etkisiyle Mardin ilinde Suriyeli gelin sayısının yükselmekte olduğu ve bu yükselişin Mardin’deki bekar genç kadınların evlenme olasılığını düşürmesi açısından yerli halka sorun olarak yansdığı gözlemlenmiştir. Buna paralel olarak Suriyeli kadınların çeşitli nedenlerle evlilik konusunda yerli erkeklere yönelmeleri ve dezavantajlı konumu nedeniyle yerli halktan kadınların Suriyeli erkeklerle evlenmemeleri, Suriyeli erkeklerin geleceği konusunda düşündürmektedir.

3.3.6.1. Evlenmenin Ucuz Yolu: Meta Olarak Görülen Kadın Suriyeliler ve Komisyonculuk

Genel olarak, Suriyeli sığınmacılar her anlamda zor yaşam koşullarına sahip olsalar da toplumsal cinsiyet açısından bu konuda birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Bu anlamda, kadın Suriyeli sığınmacılar ve özellikle bekâr ve dul kadın sığınmacıların erkeklere göre daha bir zor yaşantıya sahip oldukları belirtilebilir. Suriyeli bekâr ve dul kadınların yabancı ve yalnız olmaları onların geldikleri ülkede birçok sorunla daha fazla uğraşmasına neden olabilmektedir. Zira, Parlak'a (2014:209) göre "kadının yabancı ve yalnız olması ile erkeğin yabancı ve yalnız olması arasında çarpıcı farklar vardır. En belirgin fark ise bir başkasının kutsalı olsa da yalnız ve yabancı bir kadının genellikle kolay bir av olarak algılanmasıdır".

Mazlum-Der raporunda Suriyeli kadınların yaşadığı erken yaşta evlilikler ve çok eşli evlilikler olguları hakkında da bulgulara ve saptamalara yer verilmektedir. Suriye krizi öncesinde de, özellikle sınır illerinde, devam eden ticari ilişkiler, akrabalık ilişkileri ve Suriye'de erken yaşta ve çok eşli evliliklerin bir norm olması gibi nedenlerle Suriyeli kadınlarla evlenme kültürünün mevcut olduğu ifade edilmektedir. Kriz sonrası yaşanan göçle birlikte bu olgunun, farklı boyutlar kazanarak arttığı ve bir istismar alanına dönüştüğü düşünülmektedir. Suriyeli sığınmacı kadınlarla gayri resmi evlilikler yapmak isteyen erkekler ve sığınmacılar arasında komisyonculuk yapanların türediği ve bu evliliklerin adeta bir ticarete dönüştüğü belirtilmektedir. Gaziantep, Kilis, Hatay, Şanlıurfa ve Batman gibi sığınmacıların yoğun olduğu illerde bu evliliklere daha sık rastlandığı, on beş-yirmi yaş arası kadınların tercih edildiği, ücretlendirmede kadınların yaşlarının, fiziksel özelliklerinin, sağlık durumlarının belirleyici olduğu raporda belirtilen bulgular arasındadır (Mazlum-Der, 2014, ASPB, 2016: 81).

Nitekim, araştırma sahası Mardin'de de kitlesel Suriyeli göçünden sonra yerli erkek ve Suriyeli kadın sığınmacılar arasında bazen resmi çoğu resmi olmayan evliliklerin ya da münasebetlerin arttığına yönelik gözlemler bulunmaktadır. Özellikle eşi olmayan kadın sığınmacıların çoğu zaman çaresiz kalmaları ve başka alternatiflerinin bulunmaması yerli ve sığınmacı arasındaki münasebetleri arttırmaktadır. Bu yönde, araştırmada yerli halktan katılımcıların Suriyeli kadın sığınmacılarla gerçekleşen evlilikleri ya da münasebetleri nasıl değerlendirdikleri konusu incelenmiştir.

“...evlilik müessesesi oturaklı oluşturulmadı mı, işte affedersin sehvi arzular, ev bakımı, yemek yapımı gibi şeyler için yapıldığı zaman sonuç fiyaskoyla bitiyor. Bizim halk da biraz hazır bir şeye kondular sanki. Diyelim ki burada bir evlilik vasat atmış yetmiş bin liraya patlıyorsa Suriye’den ise mesela ben bir gün Viranşehir’den geliyorum arabam boştu arabama üç kişi aldım. Baktım aralarında konuşuyorlar, çok çok affedersin sanki hayvan pazarlıyorlarmış gibi bilmem bin dolar bilmem iki bin dolar, işte bana bin yedi yüz dolar getir sana şu yaşta şu özellikte birini vereyim diyor. O an ben hayretler içinde kaldım sanki bir meta bir gıda alışverişi gibi, insan bu duruma düşmemeli...” (G.12-E,60).

“...memlekete değil de özellikle erkeklerde, şahit oldum, erkek diyor ki, böyle kendi aralarında konuşuyorlar, biri hanımım sıkıntılı diyor diğeri değiştir işte al bir Suriyeli iki lira zaten. Erkekler arasında muhabbet bu olmuştur (değişmiştir). Burada bizim erkeklerden kaynaklanıyor, sadece hatayı Suriyelilerde aramamak lazım, zaten bir erkek inançsızsa doyumsuz olur, iki kadın üç kadın dört kadın doymazlar...” (G.17-K,55).

“...onlar kız olsun erkek olsun çabuk evleniyorlar biz yapamayız böyle biz daha geri duruyoruz erken evlilikten...” (G.1-K,28).

“...burada bir erkeğin evlenebilmesi için çok para ödemesi gerekirken, bir Suriyeli ile masrafsız evlenebiliyorlar. Kadın, zaten dilencilik yapıyor, savaştan kalkmış gelmiş, rahat etmek için evleniyor, o rahatı bulamayınca ne yapsın kaçıyor...” (G.19-K,23).

“...kültürler uyuşmadığı için, Suriyelilerle yapılan evlilikler fiyaskoyla bitiyor. (Suriyelilerin) kimi kaçıyor, kimi bırakıyor kimi aldatıyor. Ya şimdi karşı taraf ta suçlu burada, karşı taraf böyle sevgi, şefkat, merhamet gözüyle bakmadığı için sırf işte bir meta, işte affedersin bir şehvi arzu aracı görüldüğü için, onlar da ne yapıyorlar, gerekli aile bağlarını yakalayamadıkları için kaçıyorlar, aldatma yoluna gidiyorlar, başka senaryolara müracaat ediyorlar, bu bizim bizzat şahit olduğumuz olaylar. Bizim çevremizde de böyle çok evlilik oldu, hepsi fiyaskoyla sonuçlandı...” (G.12-E,60).

“...bak mesela Fas’tan kadınlar gelip buradaki erkeklerle evlenen var. Gittim sordum kadına mesele nedir, neden bu yaşlı adamla evleniyorsun diye sordum kadına, dedi ki bizim ülkede erkek yok o yüzden demiş. Ben de yoksa yok dedim, yaşlı adamla mı evlenilir dedim. Kız adamın kızı yaşında...” (G.11-K,60).

“...burada adam bir eş aldığı anda otuz kırk bin lira çeyiz yapıyor, ama Suriyeli bana üç dört bin lira ver al kızı ister çeyiz yap ister yapma diyor, al götür onu diyor, adam böyle bir şey ya, yani değer vermiyor bunlar, özellikle kadına değer vermeyen insanlar. Şimdiki gençlik çok farklı, eski gençler değil, adam evleniyor hesabına gelmedi mi boşanıyor. Adam bir Suriyeliye beş bin lira veriyor sonra hesabına gelmedi mi boşanırım diyor. Bizim eski gençler var ya bıçak kemiğe dayanmayana kadar boşanma olmazdı. Şimdi boşanmalar çok kolaylaştı...” (G.18-E,43).

Yukarıdaki söylemler, yerel halktan birçok erkeğin Suriyeli kadınlarla evlenmeyi maliyeti düşük ve kolay gerçekleştirilebilir bir eylem olarak algıladığına dair bilgi vermektedir. Bu anlamda, Suriyeli kadınlarla yapılan evlilikler masrafsız ve değeri az olan çoğu zaman kısa süreli bir etkinliğe dönüşebilmektedir. Bir diğer açıdan, toplumsal cinsiyet bağlamında kadının ikinci plana itildiği görülmektedir. Kadının değersiz, satılan ve hatta ucuz maliyet biçilebilen bir meta olarak görüldüğü gözlemlenmektedir. Başka konularda olduğu gibi

kadın yine toplumda dezavantajlı konumda ve “*hem kadın hem sığınmacı ya da mülteci*” olarak iki kere dezavantajlı duruma düşebildiği görülmektedir. Bu açıdan “kadının parayla ölçülerek “*kıymetsizleştirilmesi*” ve istenildiğinde ondan kolaylıkla kurtulunacağına dair fikrin yaygınlaştığı söylenebilir.

Mazlumder’in (2014: 34) araştırmasında da yerleşiklerle yapılan görüşmelerden ve çok eşli evlilik yapan kadınlardan elde edilen bilgilere göre; Suriyeli sığınmacı kadınlarla gayri resmi evlilikler yapmak isteyen erkekler ve sığınmacılar arasında komisyonculuk yapanlar türemiştir. Bu evlilikler belirli fiyatların konuşulduğu bir sektöre dönüşmüş. Antep, Kilis, Hatay, Urfa ve Batman gibi sığınmacıların yoğun olduğu illerde bu evliliklere daha sık rastlanılmıştır. 2 bin-10 bin TL arasında değişen ücretlerle komisyoncular aracılığıyla Suriyeli kadınlarla evliliklerin yapıldığı, daha yüksek fiyatların konuşulduğu istisnai örneklerin de mevcut olduğu söyleniyor. Özellikle 15-20 yaş arası kadınların tercih edildiği, ücretlendirmede kadınların yaşlarının, fiziksel özelliklerinin, sağlık durumlarının belirleyici olduğu belirtilmiştir.

Bu durum başka araştırmalarda da tespit edilmiştir. Örneğin, Yaman’ın (2017: 99) araştırmasında “sığınmacı bir kadınla evlenmek isteyen erkekler söz konusu süreci şekillendirecek kimi araçlara başvurmakta ve değişen miktarlarda ücretler ödemektedir. Diğer taraftan Suriyeli gelinin ailesine de belli miktarda başlık parası verilmektedir. Dolayısıyla evlilik, sığınmacı aile açısından bakıldığında, bir yönüyle evlenecek kızın daha iyi yaşam standartlarına kavuşması, diğer taraftan ailenin maddi gelir sağlama aracı olarak görülebilmektedir”. Harunoğulları ve Cengiz’in (2015: 318) tespitine göre, “sığınmacıların bir kısmı dilencilik ya da hırsızlık yapmakta ve yahut bazı Suriyeli kadınlar fuhuş çetesinin eline düşmekte ve bu yolla kazanç elde edilmektedir. Ayrıca Suriyeli kadın sığınmacılar imam nikâhı kıyılarak para karşılığında buradaki erkeklerle evlendirilmekte ve kadına bir gelir elde etme aracı olarak değer biçilmektedir”. Burada “*evliliğin basitleşmesi*” ve “*kadının kıymetsizleştirilmesi*” konusunun en büyük nedeni olarak evliliklerin çoğunlukla resmi işlemlerden geçmemesi yani imam nikahı yoluyla gerçekleşmesi olarak yorumlanabilir.

Nitekim, yerli halkın bu kadar kolay ulaşılabilen bir evliliğe kıymet vermediği gözlemlenmektedir. Dolayısıyla “kolayca evlenebilmek ve evliliğin basit olarak görülmesi aynı zamanda boşanmayı da kolaylaştırmaktadır. Mardin gibi boşanmanın neredeyse yasak

ya da ayıp denecek düzeyde hoş karşılanmadığı bir toplumda boşanmanın artması ile toplumun yapısal olarak değiştiği ifade edilebilir Yukarıdaki verilere bakıldığında “*özellikle kadına değer vermeyen insanlar*” söyleminde halkın bu kıymetsizleştirmeye tepki verdiği gözlemlenmektedir. Genel olarak Mardin gibi bir şehirde kültürel olarak boşanmanın çok az görüldüğü bir toplumda “boşanmanın arttığı” ve bu durumun toplumsal yapıda olumsuz bir değişim olarak değerlendirilebileceği ifade edilebilir.

3.3.6.2. Zorunlu Evlilikler: Hem Eş Hem Bakıcı Olarak Görülen Suriyeli Kadınlar

Savaş ve yıkım gibi nedenlerle ülkede kaos ortamı olması, insanların hazırlıksız yakalanmalarına ve ani göç etmelerine yol açabilmektedir. Savaş ve yıkımın özellikle sonuçları açısından göçün kadın için ve erkek için aynı zorlukları getirmediği ifade edilebilir. “*Hem sığınmacı hem kadın*” olmak toplumsal cinsiyet bağlamında “*iki zorlukla baş etmek*” anlamına gelmektedir. Eğer bir kadın hem yalnız (bekar) hem işsiz hem de göçmen (yabancı) ise çaresizliğe düşebilmekte ve yalnızca yaşamını bir nebze rahat geçirme adına göç ettikleri bölgelerde yerli halktan erkeklerle evlenmeyi kabul edebilmektedirler.

Nitekim, genel olarak bölgede özel olarak da Mardin’de bazı Suriyeli sığınmacı kadınların çoğu zaman zorunlu olarak yerli erkeklerle yaptıkları evliliklerin yerel halktan katılımcıların söylemlerine nasıl yansıdığı konusunda veriler elde edilmiştir:

“...bazı Suriyeli kadınlar var yalnız kalmışım diyor yuva kurayım diyor ama bazıları ise gelip düğünden sonra beş gün kalıyorlar sonra Altınları alıp kaçıyorlar. Bir açıdan iyi bir açıdan kötü. Mesela benim annem vefat etmişti. Babamı evlendirmek elli yaşlarında olan kendi yaşına uygun Suriyeli bir kadınla evlendi. Buradan evlenecek kimse bulamazdık...” (G.20-E,36).

“...bizim bir tanıdığımız var durumları falan çok iyi, kadının babası yaşlanmış bakacak kimseyi bulamadı, Türklere gitse kimse para karşılığı bile bu hizmeti yapmaz. Kadın gitti genç bir Suriyeli kadın buldu, ona aylık para verdi ve dedi ki sen babamın her türlü ihtiyacını karşıla. Kadın ne yaptı, kocası yok, buraya gelmiş tek başına bir iş yapamıyor, anne babası yok, orayı sığınılacak bir liman gibi gördü. Girdi evin içine şimdi yaşlı adamın hem eşi hem de bakıcısı durumunda. O kadar üzümüşüm ki, bu benim başıma da gelebilir. Kadın Suriye’de olsaydı(savaş olmasaydı) belki böyle bir şeye hiç yeltenmeyecekti. Belki kendi yaşıtı, kendi kültürüyle evelenecekti ama burada ihtiyacı olduğu için böyle bir konuma girdi, beni çok üzmüştü bu durum...” (G.19-K,23).

“...buradaki insanların Suriyelilerle evlenmelerinin asıl nedeni şudur çaresizlik. İmkani olmayan için bedavaya evlenme şansı oldu, Suriyeli kadın içinde sığınacağı bir yer oldu, budur...” (G.8-E,29).

“...muhacir olmuşlar mecburiyetten evleniyorlar, mecbur olmazsa insan kuma gitmez ki...” (G.11-K,60).

Yukarıdaki verilerde geçen hikayeler kadının *maduniyet* durumunu göstermekte ve hatta bu durumu özetlemekte olduğu ifade edilebilir. Söylemlerden anlaşıldığı üzere Suriyeli kadınların yerellerle olan evliliklerinde kadına biçilen rol çoğunlukla bakıcı rolü de olmaktadır. Mazlumder'in (2014:34) raporunda, sığınmacı kadınlarla yapılan bu evliliklerin birçoğunun kısa sürdüğü, birden fazla sığınmacı kadınla evlenip boşananların olduğu belirtilmektedir. Bu evlilikleri yapmaya zorlanan ya da zorunlu kalan sığınmacı kadınlar çoğu zaman *evde yardımcı eleman muamelesi* gördüğü dile getirilmektedirler.

Yine, anlaşıldığı üzere “belki savaş mağduru olmasaydı evlenmeyecekti” ifadesi durumu özetlemekte ve aynı zamanda yerli halkın bu tarz evliliklere karşı empati geliştirdikleri ve kadınların düştükleri durumu mecburiyet olarak değerlendirmekte oldukları gözlemlenmektedir. Bu anlamda, Suriyeli kadınların yerli erkeklerle çoğunlukla imam nikahıyla yaptıkları evliliklerin giderek yaygınlaştığı söylenebilir. Bu açıdan Suriyeli göçmen kadınların “hukuki bir temelde” bile evlilik yapamamaları onların maduniyet durumlarını pekiştirmektedir.

Görüşülen Suriye kadınların Türkiyeli erkeklerle yaptıkları evlilikleri ilk başta bir kurtuluş olarak gördükleri ve pek seçim şansları olmadan bu evliliklere girdikleri gözlenmiştir. Suriyeli eşlerin birçoğu savaş şartları olmasa bu evlilikleri yapmayacaklarını belirtmektedir. Yaşadıkları durumu anlatırken “nasip” kelimesini sıklıkla kullanmaları dikkat çekmektedir. Kadınların evliliklerde hayal kırıklığına uğradığı görüşmelerden anlaşılmaktadır. Bazı kadınlar ikinci eş olarak yasal hakları olmayacağını bilmeden, bazıları da Türkiye’deki hayatın çalışma ve eğitim açısından çok daha özgür olacağını umut ederek gelmiştir. Çoğu evlilik öncesi eşlerini hiç tanıma fırsatı bulamamıştır. Çoğu yaşadığı gerçekliğin beklentilerinden farklı olmasından dolayı duygusal sorunlar yaşamaktadır (ASPB, 2016:108-109).

3.3.6.3. Kumalık Tehdidi ve Önyargının Yeniden Üretimi

Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de ikamet etmesinden itibaren ortaya çıkan en önemli sorunlardan bir tanesi de “kumalık” meselesidir. Sahada yapılan araştırmada yerli halkın “Suriyelilerle bu tarz evlilik yapmalarına gerekçe olarak “Arap Kültüründen gelen bir millet” oldukları yönünde değerlendirme yaptıkları gözlemlenmiştir. Şüphesiz, bu durum sadece kültür olarak açıklanamaz. Göçmen veya mülteci statüsüne düşen kadınlar olarak Suriyeli kadının bazen “çaresizlik” nedeniyle başvurduğu, “bazen “dolandırıcılık” nedeniyle

bazen de “yoksulluktan kurtulmak adına “rahat etmek” için başvurduğu bir yol olduğu ifade edilebilir.

Kültürel çatışmaların ötesinde Suriyeliler hakkında yapılan çalışmalar incelendiğinde kumalık sorunu nedeniyle Türkiye’de toplum için boşanmaların artması gibi geri dönüşü ve düzeltilmesi çok zor olan yapısal değişimlere yol açtığı görülmektedir. Bu çalışmadaki verilerde ortaya çıkan hikayeler bu durumu açıklamakta olduğu ve halkın çokça rahatsız olduğu gözlemlenmektedir. Öztürk ve Çoltu’ya (2018:197) göre “gittikçe içinden çıkılamayan bir hal haline gelen Suriyeli mülteci sorunları artarak devam etmektedir. Özellikle dil, kültür, yaşam tarzı farklılıkları toplumsal uyumu güçleştirmektedir. Yerel halk arasında çok eşlilik artmakla birlikte boşanma oranları artmaktadır”.

Kumalık meselesi Türkiye-Suriyeli ilişkisinde en çok ortaya çıkan sorunlar arasından olup ekonomik sorunlar gibi Türkiye’nin birçok yerinde rastlanan bir sorun olduğu ifade edilebilir. Cengiz’in (2015:116) Kilis’te yaptığı çalışmada “özelikle kentte yaşayan Kilisli yerli kadınların sığınmacılara yönelik olumsuz algısı da oldukça dikkat çekicidir. Nitekim Suriyeli sığınmacıların kente gelişiyle birlikte, bazı erkeklerin, birden fazla evlilik yapması kadınların huzursuz olmasına ya da sığınmacı kadınlarla “gayri meşru ilişkilerin” yaşanmasından duyulan endişeler, özellikle Kilisli kadınların sığınmacılara karşı olumsuz bir tutum takınmasına sebep olmaktadır”. Yine, Kahramanmaraş ilinde “yerli halk arasında boşanmalarda ve Suriyeli kadınlarla evliliklerde artış yaşanması, ahlaki anlayışta yaşanan değişim toplumsal olarak bir sorun olarak algılanmaktadır” (Harunoğulları vd., 2018:141). Yine, Kilis’te yerel toplumdan kadınlarla yapılan görüşmelerde, bu kadınlar illerinde erkeklerin Suriyeli kadınlarla yaptıkları evliliklerde artış olduğunu anlatırken, bu evlilikleri Suriyeli kadınların genelde bakımlı ve genç olmalarına, kadınların ve ailelerinin Türkiyeli erkeklerle evlilik için “hevesli olmaları”na ve evlilik için hiçbir şey talep etmemelerine, tüm bunların erkekler açısından Suriyeli kadınların tercih sebebi olmasına bağlıyor. Yapılan bu evliliklerle ilgili olarak erkeklere istismar temelinde sorumluluk yükleyen çok az(Mazlumder, 2014:31).

Keskin’in (2018:61) Gaziantep ilinde yaptığı çalışmasında Mardin’deki kumalık meselesinin niteliğini destekleyecek veriler sunulmaktadır. “Haber metinlerine baktığımızda Suriyeli kadınların genç, kurnaz, baştan çıkarıcı gibi stereotipik temsilleriyle karşılaşılıyor. Suriyeli kadınlar bu haberlerde çoğunlukla aktif temsillerle verilirken Türk erkekleri de pasif temsillerle, kandırılan, etkilenen bireyler olarak gösterilmektedir”. Keskin’in de ifade

ettiği üzere “baştan çıkaran ve aile dağıtıcı olarak” olarak sadece “Suriyeli kadınları”ın gösterilmesinin doğru bir dayanağının olmadığı ve halkı göçmene karşı kışkırtıcı bir söylem şeklinde olduğu ifade edilebilir. Yalnız Mardin ilinde medya temelli bir bakış açısı olmadığı ama yaşanan kumalık hikayelerinin toplumsal bir sorun olarak (çoğunlukla üzerine kuma gelen kadının derdini anlatma ihtiyacı olarak yaydığı) halkın kendi arasında (fısıltı gazetesiyse) dilden dile yaydığı “tehlikeli Suriyeli kadın” imajı olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum Mardin’de aşğıdaki bazı verilerde her zaman erkeğın pasif olmadığı kumalık sorunun yalnızca Suriyeli kadının suçu olmadığı “*Sanki erkeklerde fırsat kolluyormuş gibi gözüküyorlar*” ve “*kişi nefesine hakim olmuyorsa her konuda yanlıştır, sadece ikinci eş alma meselesi değil*” söyleminden anlaşılmaktadır.

Halkın bu hikayeleri yaymasının medyatik rolü olarak “fısıltı gazetesi” kavramını açıklayan Yılmaz ve Köse’ye (2010:191) göre “toplumun genelini derinden etkileyen ya da etkileme ihtimali olan kriz anlarında kesinleşmiş, net bilgiye ulaşamayan insanlar, içinde bulundukları kaygı ve endişeden sıyrılmak, yaşadıklarına bir anlam verebilmek, en temel ihtiyaçlarından biri olan haberdar olmak gereksinimini karşılayabilmek için resmi kanalların yetersiz kaldığı yerde söylentilere sınımsıkı sarılmaktadır”. Bu durumda küçük illerde “fısıltı gazetesinin çabuk yayılabildiği öngörüsünden hareketle bu tarz söylemlerin ve acı dolu kumalık hikayelerinin yayılmasının Suriyeli kadının “*potansiyel kuma tehdidi*” olarak algılanmasında ve “*ötekileştirmeye*” maruz kalmasına yol açabileceği söylenebilir.

“...onlar olsaydı mesela bizim kadar iyi niyetli davranmazdı. Biz yine acıyoruz merhamet ediyoruz. İlk dönemde öyleydik ama sonra yaşanan acı olaylardan sonra ne bileyim şu ikinci evlilik üçüncü evliliklerden sonra bakış açımız değişti onlara karşı biraz daha merhamet azaldı onlara karşı. Biz gitseydik Allah korusun Rabbim izin vermesin. Allah onlara da hayırlı bir kapı açsın. Biz kalkıp orda ikinci evliliktir yani yapmazdık bunu...” (G.3-K).

“...onlardan en çok rahatsız olduğumuz nokta aileleri dağıtmaları (ikinci eş)...” (G.1-K,28).

“...bana göre Türkiye’yi bozdular. Erkekler artık eşleriyle ilgilenmiyorlar. Gittiğim bir Kur’an Kursun da bir kadın temizlik işi yapıyordu. Kadın gece gündüz ağlıyor ya bu Suriyeliler bizim evimizi yıktı. Benim eşim kocalı ve çocukla bir kadınla evlendi dedi. Benim de beş çocuğım var beş bin lira para almasına rağmen beni terk etmiş, bana ve çocuklarıma sahip çıkmıyor. O kocalı çocuklu Suriyeli kadın üç yıl boyunca eşimden para aldı ve eşine (Suriyeli eşine) çocuklarına para gönderiyordu. O gitti eşim başka bir Suriyeli kadına gitti ve o kadında yine kocalı ve çocuklu bir kadın. Yani bizim kadınlarımız çokça sıkıntıya terkediliyorlar bu Suriyeli kadınların yüzünden...” (G.7-K,50).

“...burada bir kadın Suriyeli bir kıza acımişti ona evinin kapısını açmıştı. Eğer bir insan zor durumdayken biri ona kapısını açıyorsa ve o da kalkıp o kadının kocasına göz koyuyorsa çok yanlış bir durum, bu yönlerini sevmiyorum...” (G.9-K,43).

“...buradaki erkekleri bozdular, sanki erkekler de fırsat kolluyormuş gibi gözüküyorlar. Erkekler gelip kadınlarına siz bakımsızsınız, milletin eşlerine bakın nasıl da güzel duruyorlar, makyaj yapıyorlar, güzel giyiniyorlar diye eleştiriyorlar. Kadın diyor ki ben yıllardır böyleyim diyor. Bozuldu buradaki erkekler...” (G.7-K,50).

“...Bu nefisle alakalıdır. Diyorlar ki kişi nefisine hakim olursa cennetin kapıları o kişiye açıktır. Ama eğer kişi nefisine hakim olmuyorsa her konuda yanlıştır, sadece ikinci eş ala meselesi değil...” (G.4-E,49).

“...üç çocuk annesi (Suriyeli) kadın çocuklarını kullanarak adama ulaşmaya çalışıyor. Üstelik kocasının haberi de var. (Neden kocası kıskanmıyor?) Adam çalışmıyor nasıl olsa eşime çocuğuma para getirecek biri var ben neden sesimi çıkarayım ki diyor. Bu tür olaylar da var yani. Birebir kuzenimin başına geldi. Kuzenimin eşiyle beraber oldu. Kadında da adamda da yetineme me durumu var... Kuzenimin olayından yola çıkarak cevap vereyim. Kuzenim evini açtı gıda yardımında bulundu e ne yaptı kadın. Kadını sürekli evine almış çoluğuna çocuğuna yardımda bulunmuş insanların eşini baştan çıkardı. Kuzenim şüphelenmeye başlayınca eşinin numarasını kendi telefonuna yönlendirdi. Suriyeli kadının ses kaydını alıp onun kocasına götürdü. Kocasını aramızda kalsın kimseye söyleme ben ne yapayım dedi...” (G.3-K).

“...ilk başta erkeklerimizden yola çıkalım aldatma ve ikinci eş olayı yok denecek kadar azdı (memleketimizde) ama ne oldu e bakıyorlar ki mesela şey, atıyorum beş bin altı bin lira para (başlık) vererek erkekler ikinci eşi rahat alabilirim diyor ve bu durum baya kolaylaştı. İkinci evlilik sadece burada değil savaştan sonra bütün Türkiye genelinde yaygınlaştı. Yetmiş yaşındaki yaşlı bir insana bakıyorsun aldığı kişi çocuk yaşında. Bu bizim sorunumuz...” (G-3-K).

“...burada yeni bir kadın buralı kadınla tanıştım. Kadın hamileymiş doğuma yakın hastanende kalıyordu. Bu esnada böyle bir halde kocası üzerine bir Suriyeli kadınla evlenmiş. Komşuları biz senin evine gelinlikle bir kadının girdiğini gördük, oda görmeden inanmam dedi. Gitmiş bakmış evinde Suriyeli kadın elinde çamaşır sepeti merdivenlerden iniyor, çamaşır asmış. Görsen Suriyeli kadının yaşı da büyük güzel de değil. Sordum sen nasıl bir evde kalırsın başka bir kadınla. Kızın ailesi eşine dönmesini istemedi, boşan dediler. Kadının da resmi nikâhı yok şansa...” (G.13-K,26).

“Kişi kimliğini hem kendinden hem diğer insanlardan hem de soyut aitliklerden ve somut sahipliklerden, kullanımlardan ve tüketimlerden geçerek elde eder. Bu elde ediş asla masum olarak nitelenmemelidir. Hem aktif olarak bunu yapan “ben” hem de bu “ben”i biçimlendirenlerin amaçları ve aradıkları sonuçlar herkes için işlevsel olan amaçlar ve sonuçlar değildir (elbette bazıları olabilir de) (Erdoğan ve Alemdar, 2010:308). Bu açıdan Kumalık meselesi Suriyeli bir kadın için işlevsel bir durum olarak görülse de yerli halk açısından daha farklı anlama gelebilmektedir. Bu açıdan Suriyelinin kumalık meselesini nasıl yorumladığı ve yerli halkın bu durumu nasıl anlamlandırdığının tespitinin gerekli olduğu ifade edilebilir.

Kumalık meselesinin kabul edilemez olmasının kaynağı olarak kültürel farklılıktan kaynaklanan “empati kurulamayan” bir olgu olması olarak ifade edilebilir. *“Biz kalkıp orda ikinci evliliktir yani yapmazdık bunu”* ifadesi de bunu göstermektedir. Şöyle ki, özellikle yerli Mardinli kadınların şikayet ettiği kumalık meselesinde “kumalığı kendilerine nasıl yakıştırıyorlar” gibi söylemler üzerinden empati kurulamadığı gözlemlenmiştir. Burada vurgulanmak istenen nokta yerli kadınların kumalığı anlaması gerekliliği değil *“Suriyeli kadınların yerli kadınlar gibi kuma olarak gitmeyi “kendini düşürme” olarak algılamaması”* olarak ifade edilebilir. Bunun nedeni yerli halk ile göçmen arasındaki yorum farkı olarak açıklanabilir. Örneğin belki de (savaş öncesi) Suriye’de Suriyeli bir kadın Suriyeli bir kadının üzerine kuma gittiğinde aile dağılmıyor olabilir ama Türkiye’de kadınlar kumayı kabul etmedikleri için bu durum (yukarıda birçok ilde yapılan çalışmalarda görüldüğü üzere) boşanmalara kaynaklık etmektedir. Bu açıdan Suriyeli bir kadının Türkiye’deki evlilikleri kendi ülkesinde olduğu gibi zannedip kuma olarak gittiğinde “aile dağıtıcı rolü” olduğunun farkında olmayabileceği ifade edilebilir. Mardin’de yapılan gözlemlerde *“evli bir kadının” üzerine bir kuma gelmesi “bir kadını en kıymetsizleştirici”* şey olduğunu ifade ettikleri gözlemlenmiştir. Diğer yandan Mardin’de yerli bir kadının kuma olarak evlenmesi “evlenecek kimseyi bulamayan, evde kalan, kusurlu olan, kendini düşüren, aile dağıtan” olarak damgalanacağı için kimsenin tavsip etmediği bir durum olarak içselleştiği gözlemlenmiştir. Başka bir ifadeyle Mardin toplumunda *“gerek üzerine kuma gelinmesi gerek kuma olmaya razı olunması”* kadını değersizleştiren en büyük durumlardan biri olarak yorumlanmaktadır. Habermas’a (2012:182) göre, ortaya konulan” ahlaki normların ya da alışlagelmiş davranışların öznel arası kabul edilmiş bir topluluğun üyelerinin olması koşulunu gerektirmektedir...ahlâkî bir topluluğun üyelerinin, daha ilk aşamada, eylemlerin koordinasyonunda bir sorun çıktığında, bu normlara başvurarak onları iddiaları ve eleştirel yaklaşımları için olası inandırıcı "nedenler" olarak gösterebilmeleridir. Ahlaksal ifadeler, ahlaksal çatışmalarda güncelleştirilebilecek nedenler potansiyelini birlikte getirirler”.

Bu keskin bakış açıları ve yorum farklarından yola çıkarak kuma sayısının artması Suriyeli kadınların daha fazla damgalanmasına ve sosyal uyumun gerçekleşmesine engel olabileceği söylenebilir. Agamben (2013:158) “mülteciler, insan ile vatandaş, doğum ile milliyet arasındaki sürekliliği koparmak suretiyle, modern egemenliğin orijinal kurgusunu krize sokuyor” açıklamasında bulunmaktadır. Yerli halk ile göçmen arasında gerilim artabilmekte ve mülteci kadınlara “aile dağıtıcısı” damgası vurulabilmektedir. Nitekim, yerel halktan birçok kadının söyleminde bu türden izlerle karşılaşmaktadır:

“...bayanları (Suriyeli) ben bakımlıyım buradaki kadınlar kendine bakmıyor deyip başkasının eşini ayartmaya çalışıyor...” (G.3-K,31).

“...geçen bir komşum Suriyeli bir kadına sormuş, neden genç yaşta olduğun halde gelip kuma olmuşsun? demiş ki bizde dört eş normaldir. Benim babam dört eş almış diyor. Yani bu durum onların kültüründe çok basit bir şey...” (G.11-K,60).

Yukarıdaki söylemlere bakıldığında Suriyeli göçmen kadınların yerli halka yansıyan kumalık konusundaki söylemleri “ben bakımlıyım” ve “bizde dört eş normaldir” ifadeleri aynı zamanda “yerli halkın ötekileştirici imgelerinin tekrarı” niteliğinde olduğu ve göçmen kadınların bu önyargı sürecine katılarak bu süreci derinleştikleri ifade edilebilir. Bu durumu Ünal şu şekilde açıklamaktadır:

“Genellikle önyargı ve kalıp yargıların varlığı nedeniyle açığa çıkan mikro saldırganlıklara maruz kalan bireyler ya da gruplar hem baskın grubun ürettiği örtük ötekileştirici söylemlerle kuşatılmakta hem de bir süre sonra kendi ait olduğu grubun üyelerinin içselleştirip, meşrulaştırdığı, yaygınlaştırdığı önyargı ve kalıp yargılara dayalı mikro saldırganlıklar aracılığıyla daha da değersizleştirilebilmektedir. Bu durumda, mikro saldırganlıklar temelindeki ayrımcılıklar, örtük, ince veya üstü kapalı ve dolaylı yapısı nedeniyle, öncelikle baskın gruplar tarafından ve daha sonra da ayrımcılığa maruz kalan grubun bizzat buna katılımıyla ortak bir biçimde meşrulaştırılıp üretilen ve yeniden üretilir hale gelmektedir (Ünal, 2018:3302).

Suriyeli kadınların kumalık olgusunu normal görmeleri, dışlama sürecini derinleştirmektedir. Bu yaklaşımla ötekileştirilen olarak Suriyeli kadınlar, kendilerine yöneltilen ayrımcı ve dışlayıcı söylemlerin yeniden üretimine katkıda bulundukları gözlemlenmektedir. Kumalık meselesinde Suriyeli bir kadının “bizde dört kadın çok normal” gibi bir söylemde bulunması, yerli halkın önyargı ve kalıpyargılarına uygun hareket etmesi ve ayrımcı söylemlerin üretimine ortak olmayı ifade etmektedir. Bu durum Ünal’a göre (2018:3302) şöyledir: “temel problemlerden birisi mikro saldırgan ifade ve eylemlere maruz kalan hedef bireylerin baskın grupların ürettikleri önyargı ve kalıp yargıları genellikle farkına varmadan içselleştirmeleri, ona uygun davranış kalıpları benimsemeleri ve ayrımcı ifade ya da eylemlerin yeniden üretimi süreçlerine kendilerinin de katılmalarıdır”.

ASPB’nin (2016) araştırma bulgularına göre de hem kurum yetkilileri hem de yereldeki kadınlar, eşlerini bastırmak için bölgedeki erkeklerin “Suriyeli kadına gitme”yi bir tehdit unsuru olarak kullandığından söz etmiştir. Bazı durumlarda ise bu durum sadece bir tehdit olmaktan çıkıp gerçek olmuştur. ”Yerel halktan kadınlar da eşlerinin ellerinden

alınacağına dair korku oluşmuş. Ama kimse erkeklere sorumluluk yüklemiyor. Suriyeli kadınlar için büyük bir tehlike söz konusu buralarda. Buradaki yerel kadınlar Suriyelilere hiçte sıcak bakmıyor. Huzurlarını bozduklarını söylüyorlar” (ASPB, 2016:111).

Bölgedeki Türkiyeli kadınların önemli bir bölümü aynı Suriyeli kadınlar gibi hayatta kendi ayakları üzerinde durma imkânı elde edememiş oldukları için kocalarına bağımlıdır.. Eşinden boşanırsa ekonomik ve sosyal olarak hayatta kalmasının zor olacağını düşünen kadınla eşlerinin Suriyeli bir kadınlar ikinci bir evlilik yapmasına göz yummak durumunda kalmıştır (ASPB, 2016:111). Türkiyeli kadınların bu yaşananlardan dolayı eşlerinden çok Suriyeli kadınlara öfkelenildiği gözlenmektedir. Bölge kadınlarının nezdinde Suriyeli kadınlar gelip eşlerini baştan çıkarmış, diğer şartlarda düzenli gidecek evliliklerini bozup yuva yıkmıştır. Göç yoluyla gelen Suriyeli kadınların hayat pratiklerinin Türkiyeli kadınlardan farkı olması da bu düşmanca algıyı pekiştirmektedir. Suriyeli kadınların kişisel bakıma ve makyaja daha çok önem vermesi, şehir yaşamında sosyal hayatın içinde daha çok yer alması onların bölgedeki Türkiyeli kadınların gözünde “dışarıdan gelip yuva yıkan” kadınlar olarak algılanmasına sebep olmaktadır (ASPB, 2016:113).

İnce’ye (2011:185) göre “ötekileştirmeye referansla kurgulanan söylemlerde, tüm kadınlar, tüm doğulular, tüm Müslümanlar, tüm siyahlar gibi homojenliği çağrıştıran ve ön plana çıkarılan genellemelere rastlamak mümkün olmaktadır. Bu genellemeleri haksız çıkaracak her deneyim ya göz ardı ya da inkar edilir. Öteki üzerine yapılan gerçekçi analizler, onu tanımaya yönelik çabalar onun çeşitliliğini, indirgenemezliğini meydana çıkartacaktır ve ötekileştirme kısır döngüsünden kurtuluş için tek umut budur. Ancak ‘biz’ (ötekileştiren), bunun için çaba harcamaz ve kendi içindeki yabancı algısı’ ile örtüşen ‘öteki’ne yönelik olarak siyasal toplum tarafından ideolojik olarak kurgulanmış ve genelleştirilmiş klişe tanımlamalara rağbet eder. Genelleştirmeler, klişeleştirmeler ve damgalamalar şüphesiz önyargı olgusunun birer sonuçları olarak değerlendirilmelidir”

3.3.6.4. Bir Dolandırıcılık Aracı Olarak Evlilikler: Düğünden Altın Kaçırma

Evlilik müessesesi, sosyal kültürel ve ekonomik boyutları olan bir süreçtir. Evliliğin gerçekleşmesinin temelinde ekonomik bir kaygıyla “hayat arkadaşı” edinmenin olarak görülmesi birçok açıdan sorun yaratabileceği öngörülmektedir. Nitekim, bazı evliliklerin tamamen dolandırıcılık amaçlı olabileceğine dair örnekler bulunmaktadır. Geline altın takma adeti Türkiye’nin neredeyse her yerinde yaygın olan bir ritüeldir. Yalnız Mardin gibi

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin bazı illerinde yeni geline takı törenlerinde (bölgeden bölgeye değişmekle beraber) bolca ziynet eşyası ve paranın takıldığı bilinmektedir. Bir kültürel gelenek olarak altın takma adetinin yanı sıra İslam dininin nikah ahdi gereği bir güvence olarak kadına “Mehir” verilmesi uygulaması da bulunmaktadır. Mehir olarak istenen şey genellikle Türkiye’de “altın” olarak kabul görmüştür. Kültürel bir ritüel olarak altın takma adetinin var oluşu yeni bir dolandırıcılık biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

ASPB’nin (2016:113) araştırma bulgularına göre de Türkiyeli erkeklerin de mağduriyet yaşadıkları durumlar görülmektedir. Bazı durumlarda Suriyeli kadınlar erkeklerden başlık parası ve altınları alıp kaçmaktadır. Kadınları tekrar bulmak zor olduğundan erkekler maddi kayba uğramaktadır.

Bu çerçevede, yerel halktan katılımcıların söylemlerinde Mardin için kültürel bir ritüelin yakın dönemlerde (Suriyeli sığınmacıların gelişinden sonra) daha fazla istismar edilmeye başlandığı ve dolandırıcılık konusuna dönüştüğüne dair kaygıların varlığı dikkat çekmiştir. Gerek saha verilerine yansıdığı üzere gerekse medyada çıkan haberler altın kaçırma vakalarının çokça meydana geldiğine işaret etmektedir. Yayınlanan birçok haberde tespit edilebileceği üzere, bu durum Türkiye’nin birçok ilinde yaşanabilmektedir. Örneğin bu yönde bazı haber başlıkları incelenecek olursa;

Nevşehir’de “Derinkuyu ilçesinde çiftçilik yapan Özgür Şen perşembe günü Hatay’a gidip, ailesine 8 bin lira başlık parası ödediği Cevher isimli Suriyeli kız ile cumartesi günü dini nikah kıydı. Genç kız, aynı gün, düğün için alınan 15 bin liralık takıyla kaçıp, ortadan kaybolurken, polise şikayette bulunan Özgür Şen, “Bu dolandırıcıların yakalanıp, cezalandırılmasını istiyorum” dedi” (Memurlar.net, 2018).

Aksaray’da evlenme vaadinde bulunduğu B.’den 10 bin TL başlık parası ve 9 bin TL’lik altın alan Suriyeli kız evlilikten birkaç gün sonra evi terketti. Dolandırıldığını anlayan F.B. Suriyeli genç kızdan şikayetçi oldu (Haberfark.net, 2017).

Denizli’de “Suriyeli gelin 20 bin tl’lik takıları ile birlikte kaçtı” (Foçagazete.com, 2017).

Altın kaçırma olayının, Türkiye’nin birçok yerinde yaşanmasına rağmen, Güneydoğudaki bazı illerin kendi kültürlerinden (çok altın takma), tarihi yapısından ve sınıra yakın konumlarından kaynaklanan özel koşulları bulunmaktadır.

“...ben derim ki o kadın ya kötülük için gitmiş ya çaresizlikten gitmiş ya da korunmak için gitmiştir derim. Kötülük için giden mesela, onların malını, düğün altınlarını alıp kaçmak için evlenen kadınlar var. Allah’ım sen günah yazma günahlarını almak istemiyorum belki mecbur olanları vardır. Ama öyle kadınları var ki erkeğe bir sağdan

bir soldan yaklaşip aklını alıp onunla evleniyor sonra paralarını ve altınları alıp kaçıyor. E tabii ki (kadınların uğraşmalarından sonra) erkek kör oluyor...” (G.5-K,48).

“...hırsızlık yaptılar. Yapanlar var duyduk çok hem de. Bizim akrabamız Suriyeli bir kadınla evlenmiş ona altın almış, sabah uyanmış bakmış kadın yok altınlar yok, altınları alıp kaçmış. Sonra yakaladılar onu. Zaten onlara(erkeklere) ders oldu, artık erkekler korkar oldular, Suriyeliyle evlenmeye. Bizim de hoşumuza gitti bu durum. İyi oldu böyle Erkeklere ağızları böyle yansın ki akılları başlarına gelsin...” (G.13-K,26).

“...mesela yaşı büyük veya çocukları olmayan bir sürü erkek var ve bunlar hemen Suriyeli getiriyorlar. Kimi yardım için evleniyor, güveniyor kimisi öyle kendi için evleniyor. Ama çok büyük bir nankörlük var biliyor musun, direk o adamın güvenini yıkıyorlar. Benim eltimin dayısı Suriyeli ile evlendi onlar direk olarak paraları alıp kaçtılar. Artık o güveni suiistimal ettiler, kimse Suriyeli getirmiyor artık...” (G.15-K,30).

“...bizim komşular iki kişi Suriyeli aldılar, iki si de altınları alıp kaçtılar artık eskisi gibi değil millet de artık Suriyeli almıyor...” (G.16-E,38).

“...valla evini yıktı derim. Burada Suriyeliler ile evleniyorlar ama üçüncü yıl olsun ikinci yıl olsun ne zaman hesaplarına bir şey gelmezse eşini evini çoluğunu çocuğunu orada bırakıp paralarını alıp memleketlerine (Suriye) gidebiliyorlar. Eşi çocuğum demeden çekip gidiyor bu durum binlerce yaşanmıştır halk arasında. Binlerce Suriyeli evlendikten sonra mallarını paralarını cebe atıp gittiler...” (G.7-E).

“...benim hoşuma gitmeyen, kadınları evlerine bağlı insanlar değildir, Allah göstermesin, bizim başımıza böyle bir şey gelseydi (savaştan kaçma durumu) bizim yapacağımız en son şey dilenmektir. Ve şöyle bir şeye şahit oldum, evli oldukları halde dolandırmak için başka erkeklerle evlenen kadınları var. Kocasının haberi yok, mesela kocası Suriye’de kendisi burada. Bu durum Kızıltepe’de yaşandı, kadının kocası Suriye’de burada biriyle evlenip altınları alıp kaçtı...” (G.19-K,23).

“...para için evlenenler çingene olanlar onlar asıl gerçek Suriyeliler değildir. Bizim bir tanıdığımızla biri evlendi paralarını alıp kaçtılar...” (G.11-K,60).

Bu verilerden anlaşıldığı üzere, yerel halktan katılımcıların Suriyeli kadınların maddi çıkar elde etmek amacıyla çoğunlukla evlendikleri ve bunu bir istismar konusu haline getirdiklerine dair genel bir kalıpyargıya sahip oldukları görülmektedir. Bu kalıpyargı nedeniyle Suriyelilere yönelik evlilik konusunda artık güvenin zedelendiği ve onların potansiyel suçlu veya dolandırıcı olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Mardin için kültürel bir ritüelin yakın dönemlerde daha fazla istismar edilmeye başlanması ve dolandırıcılık konusuna dönüşmesinin altında iki temel gerekçenin yattığı düşünülmektedir.

Birincisi, sahada yapılan görüşmelerde işin aslını kurcalama yönündeki çabalarımız Mardin’deki yerli halkın “*gelin nereli olursa olsun evimize gelen gelinler arasında ayırım yapamayız*” söylemlerine şahit olunmuştur. Yani ilk gelinin Mardinli ikincisinin Suriyeli olduğu varsayılırsa ikinci gelin ile ilk gelin arasında ayırım yapmadıklarını bunun yapılması durumunda haksızlık yapacaklarını belirttikleri gözlemlenmiştir. Bu açıdan hem kültürel

olarak hem de manevi olarak altın takma zorunluluğu görülmektedir. Buradan düğün sahibinin altın takmak zorunda olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum dolandırıcılık açısından değerlendirilecek olursa *Mardin koşullarında 'evliliğin paraya giden yol olarak tasarlanması'* açısından “*sağlam bir yatırım*” olarak ifade edilebilir. Dolandırıcılık niyetiyle yapılan evlilikler “*evliliğin araçsallaşması*” olarak tanımlanabilir. Ancak, bu işlerle hiç alakası olmayan diğer Suriyeli kadınların bu olaylar yüzünden etiketlendikleri ve ötekileştirildikleri söylenebilir.

İkincisi, sahada yapılan gözlemlerden Suriye'deki iç savaş öncesi Mardin'deki yerli halk ile Suriyeli halk arasında ciddi bir bağ olduğu ve Suriye-Mardin arasında evliliklerin çok yaygın olduğu öğrenilmiştir. Bu durumun şimdiki evliliklerin arka planını sunması açısından önemli olduğu ifade edilebilir. Çünkü geçmişteki kalıcı evliliklere bakan ve Suriyeli gelin görmeye alışık olan bir halk için “*güvenin var olduğu*” ifade edilebilir. Buradan hareketle “eğer yerli halk Suriyelilere güvenmeseydi bu kadar evlilik olmazdı” ve “güvenmeseler bu kadar çok altın takılmazdı” diye ifade edilebilir. Mardin'in altın kaçırma olayında diğer spesifik özelliği ise “sınıra yakın olması ve dolayısıyla dolandırabilecek kişinin rahatça *ortadan kaybolma imkanının* olması olarak yorumlanabilir.

Hiç şüphesiz, bu olayların en olumsuz yanının yine “*suçun genellenmesi*” ve söylemlere yansıdığı üzere bütün bir Suriyeli grubun bu suçla damgalanabilmesi yönü olması olarak ifade edilebilir. “Kültürel dışlanmanın burada öne çıkan boyutları, her ne kadar “peynir” ve “tebeşir” gibi aynı renkte olsalar ve aynı dili konuşsalar da söylemsel düzeyde “onlar” ve “biz” algısı üzerinden şekillenmekte; göçmenler suça yatkın oldukları söylenerek kriminalleştirilmekte ve kültürel olarak toplumsal vasatın altında bir imajla damgalanmaktadırlar” (Ekinci vd., 2017:28).

Bir kesimin hatasına şahit olup bütün grubu söz konusu hataları yapabilecek potansiyeli taşıyan insanlar olarak görmek ya da onu potansiyel suçlu olarak değerlendirmek genelleyle bir davranıştır. Bir suçun bir grubun küçük bir kesiminden ya da o grubun birkaç üyesinden şahit olduğu bir hatayı bunu grubun hepsinin yapacağı/yapma potansiyeline sahip olarak değerlendirilmesi “*genellenen suçluluk*” olarak tanımlanabilir. Birkaç kişiden edinilmiş olumsuz önyargılardan oluşan bilginin bütün grup üyelerine mal edilmesi açısından “genellenen suçluluk” *geniş yelpazeli bir önyargı* biçimi olarak kabul edilebilir. Gerçekçi bir argümanı olmadan salt kişisel deneyimlerle bütün grubu yorumlamak geniş bir grup hakkında hızlı bilgi sahibi iddiasında olma çabası olarak

değerlendirilebilir. Başka bir ifadeyle bir gruba karşı yorum yapabilmek için bütün grubun araştırılması gerekliliği göz önünde bulundurulursa oldukça zor gözükmemektedir fakat birkaç kişi üzerinden yorum yapmak daha kolaydır. Bu açıdan genellenen suçluluk insanın bilme isteğini doyuma ulaştırmada kestirme ve kolay bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıdaki söylemlere bakıldığında genelleyici “*yaparlar, ederler*” gibi ifadeler tüm Suriye halkına gönderme yapmakta ve bazı şahit olunan problemlerin bütün Suriyelileri kapsayacak şekilde genelleştirilerek aktarıldığı görülmektedir. İnce’ye (2011:186) göre “tamamen bir kurgusalığa dayanan önyargı söylemleri, ‘öteki’nin ‘öteki’liğe mahkum edilmesinin anahtarıdır. Bu önyargı oluşana kadar ‘öteki’nin ayrıklığının yıkıcı bir etkisi görülmez ama önyargının oluşumu ve ‘öteki’nin düşmanlaşmasıyla geri döndürülemez yıkıcı bir dönüşüm başlar”.

Bununla beraber katılımcıların bazılarının istisnaya tabi tutma şeklinde olsa da yerli Suriyeliyle olan geçmiş tecrübeleri olan “*asıl Suriyelileri*” ayırarak yorum yaptıkları görülmüştür. Yukarıdaki söylemlerde yaşı büyük olan katılımcıların tecrübenin etkisiyle bu olaya daha ılımlı yaklaştıkları söylenebilir.

3.3.6.5. Toplumsal Yapıda Oluşan Değişim: Genç Kızların Evlenememesi

Özellikle milyonlarca Suriyeli göçmene ev sahipliği yapan Türkiye’nin birçok bölgesinde özellikle sınır illerinde gözle görülür değişimler yaşanmıştır. Suriyeli göçmenlerin Türkiye’ye gelişinden bu yana (yukarıdaki başlıklarda açıklandığı üzere) Mardin’deki gerek erkeklerin taşıdığı ekonomik kaygılar gerekse Suriyeli kadınlarla evliliğin kolay olması Mardin’deki erkeklerin Suriyeli kadınlara yönelmesinde etkili olduğu ifade edilebilir. Diğer yandan sığınmacı olarak Suriyeli kadınlarda da.

Sosyal yapıda meydana gelen değişim olarak aşırı yabancı gelin evliliği yerli genç kızların evlenememelerine yol açabilmektedir. Yapısal değişimin ötesinde aileye bakış açısının doğru olmadığı evliliklerin yapılması nedeniyle “*nitelikli aileler*”in kurulamayacağı ifade edilebilir.

TÜİK’in (2018) verilerine göre Türkiye’deki “yabancı gelinlerin sayısı 2018 yılında 22 bin 743 olup toplam gelinlerin %4,1’ini oluşturdu. Yabancı gelinler uyruklarına göre incelendiğinde, %15,7 ile Suriyeli gelinler birinci sırada yer aldı. Suriyeli gelinleri %13,9 ile Azerbaycanlı gelinler ve %10,9 ile Alman gelinler izledi”. Bu veriler doğrultusunda sayıları

Milyonlara aşkın ve Türkiye'nin en yoğun yabancı nüfusu olan Suriyeli'ler için nüfus sayısına göre ilk sırada olmasının olağan olduğu ve Türkiye geneli için (yine demografik açıdan) %15,7 oranında evliliğin olmasının çok yüksek bir oran olmadığı ifade edilebilir. Suriyeli kadınların daha rahat koşullarda yaşayabilmek adına Türkiye'den erkeklerle evlenmeyi tercih ettikleri söylenebilir. Yalnız Mardin'in gerek Suriye'ye sınır bir olması gerekse Mardin'de yoğun bir Suriyeli nüfus olması Türkiye'deki Suriyeli gelin konusunda Türkiye ortalamasının üstünde bir rakam çıkabileceği ifade edilebilir.

"...ilk olarak tek neden Türkiye'deki hayat şartları fazla pahalıdır. Özellikle bizim doğudaki insanların Suriyeli kadınlarla evlenmelerinin tek nedeni ekonomik yetersizliktir. Normal Kızıltepe'den bir kız istesen senin 100-150 bin lira paran gidiyor. Fakir bir aile o yüz elli bin lirayı nerden getirecek? Getiremez. Ne oldu oğlu öyle kaldı. Artık kızlar eskisi gibi değil ayrı ev istiyorlar, o evi baştan sona döşüyorsun dünya kadar altın istiyorlar fakir olan biri bunca şeyi nerden getirecek. Mesela ben altı ay önce kızımı evlendirdim ve birçok şeye gözümü yumdum kızımın mutluluğu için. Mesela buradaki kızlar sekiz bilezik isteyeceklerine iki bilezik istemeli, üç metre zincir isteyeceklerine bir metre istesinler. Çünkü senin 60 bin 100 bin lira paran yok ki. Olmayınca gençler evlenemiyorlar (G.2-E,44).

"...o kadar bedavalar ki, erkekler de parasız masrafsız alabiliyorlar. Türkiye'de kızların hepsi yaşları gelmiş (hala evlenemiyorlar). Türkiye'de kızlar şimdi otuz yaşında, kırk yaşında, yirmi beş yaşında ama kimse onları almıyor. Malum bizim kızların çeyizi olur, düğün hazırlığı olur ama bunlar bedavalar erkek gidip iki üç bin lira verip eve getiriyor direk. Türkiye'deki kızlar yaşlarını almışlar yani Türkiye'yi bozdular..." (G.7-K,50).

Yukarıdaki söylemlere bakıldığında yine ekonomik kaygıların olduğu yerli halkın aşırı masraflı düğün geleneklerinin iticiliği karşısında Mardin'deki erkeklerin Suriyeli kızlara yönelmelerinin söz konusu olduğu ifade edilebilir. Bu gerçeklik karşısında maddi durumu (düğün masraflarının çok olduğu bir kültür açısından değerlendirilecek olursa) yetersiz olan bazı gençlerin Suriyeli kadınlara yönelmesinin olağan veya kaçınılmaz bir durum olduğu düşünülebilir. Öte yandan yukarıdaki katılımcıların olaya bakış açısının farklı olduğu gözlemlenmektedir. Bir kadın görüşmeci "Suriyeli kadınları çok az şeylere razı olmasını, düğünsüz masrafsız gelin olması" açısından eleştirirken erkek görüşmeci "yerli halkın kızlarının masrafları abarttığı ve azaltması gerektiği" açısından eleştirmektedir. Bu konu sahada yapılan gözlemlerin de birikimiyle şöyle özetlenebilir: Bu konu cinsiyet değişkenine göre farklı yorumlanabildiği ve yerli erkekler bu duruma "ekonomik" açıdan bakıp hemcinsleriyle empati kurarken yerli kadınlar ise "bizim kızlar onlar yüzünden evlenemiyor" gibi düşüncelerle Suriyeli göçmenlere suçlayıcı bakabildikleri ifade

edilebilir. Bununla beraber sayısal verilerine ulaşılmasa da Mardin’de yerli genç kızların evlenmekte zorluk çektikleri de yaygın olarak dile getirilmektedir.

3.3.6.6. Suriyeli Göçmenler İçin Öngörülen Demografik Orantısızlık: Suriyeli Erkeklerin Evlenememeleri

Türkiye’deki en yüksek yabancı gelin sıralamasında Suriyeli gelinler ilk sırayı almaktadır. Kadın göçmen olarak, Suriyeli kadınlar savaş ortamından kaçan ve yabancı bir ülkede yaşamının verdiği zorluklar karşısında gerek kuma olarak gerekse tek eş olarak Türkiyeli erkeklerle evlenmeye yöneldikleri gözlemlenmektedir. Suriyeli erkeklerin Türkiye’de mülteci olmaları nedeniyle ekonomik olarak düşük işlerde çalışıyor olması hem yerli halktan kadınların hem de hemşerileri olan Suriyeli kadınların yerli halkla binlerce evlilik yapmaları (ki resmi olmayan ve dini nikahlı evlilikleri katmıyoruz) bekar Suriyeli erkek sayısının artmasına neden olabileceğini gündeme getirmektedir. Bu durum akla “Suriyeli halkın bekar kadın ve bekar erkek oranı arasında bir orantısızlık olabileceği” düşüncesini akla getirmektedir. TÜİK’in (2018) verilerine yansıdığı üzere ülkemizde milyonlarca Suriyeli yaşamasına rağmen Türkiye’deki yabancı damat sıralamasında ikinci sıradadır. Türkiye’deki “yabancı damatların sayısı 2018 yılında 4 bin 119 olup Türkiye’deki toplam damatların %0,7’sini oluşturdu. Yabancı damatlar uyruklarına göre incelendiğinde, %34,1 ile Alman damatlar birinci sırada yer aldı. Alman damatları %13,1 ile Suriyeli damatlar ve %7,8 ile Avusturyalı damatlar izledi (TÜİK, 2018)

İstatistiklere bakıldığında (aynı şekilde aşağıdaki söylemde de görüldüğü üzere) genç Suriyeli erkeklerin göçmen olmanın verdiği birçok dezavantajlılık nedeniyle yerli kadınlar tarafından da tercih edilmemeleri söz konusu olduğu söylenebilir. Kısaca bu çalışmada öngörülen durum “Suriyeli kadınların ve yerli kadınların Türkiyeli bir erkeğe yönelmeleri Suriyeli erkeklerin bekar kalabilme ihtimalidir”. Bu oranlardan hareketle ve Mardin ilinde artan Suriyeli gelin eğilimi göz önünde bulundurularak bekar sayısı artma olasılığı olan Suriyeli erkeklerin durumu katılımcılara sorulmuştur:

“...bunlar da bizim gibi insanlar. Eninde sonunda bunların da bir yuva kurması lazım. Bir insanın bir hevesi içinde kaldığı zaman yarın öbür gün öyle yaralar, toplumda telafisi zor şeylerle karşılaşılır. Nasıl ki Mardin’de yıllar önce yollarda üst geçit, köprü falan yapılmadığı için bugün trafik sıkışıyor, sorun yaşıyorsak, bu duruma da bir çözüm bulunmazsa yarın öbür gün önü alınamaz problemler olur, yaraya müdahale edilmezse kangren olur. (Suç olur mu) Kız kaçırmalar olur, nahoş hareketler olur, Affedersin tecavüzler olur. Allah’ın men ettiği, hukuku Allah’ın dışına çıkmış olur...” (G.12-E,60).

“...inşallah bir önlem alınır ama ne kadar alınır ben de bilmiyorum. Ama yüksek oranlarda böyle bir durum yaşanır, Türkiye’de tecavüz olaylarından tutun daha

büyük terbiyesizlik olaylarına varıncaya dek. Böyle bir şey varsa önlem alınmalı, inşallah onların yurtları bir an evvel boşalır, normale döner, hepsi gider ülkelerine, istediklerini de yaparlar, o ayrı...” (G.14-E,50).

“...evlenmiyorlar, çünkü Türkiye’den hiçbir kız onlarla evlenemiyorlar ki. Evlilik fitri bir mesele hem erkekte hem kadında, zaten kendi ülkelerindeki kızlar Türklerle evlendiler, bu sefer onlar evlenemediği için başka yollara başvuruyorlar. (Ne gibi mesela?) Yani tecavüzcüsü oluyor, ne bileyim tacizde bulunanı oluyor, laf atanı oluyor...” (G.19-K,23).

Yerel halktan katılımcıların bazı söylemlerine göre Suriyeli erkek gençler evlenemez ise toplum için zararlı olacakları düşünülmekte ve suça karışma oranlarının artacağı endişesi doğmaktadır. Bu anlamda, söylemlerde en çok vurgu yapılan nokta “taciz” olaylarının artması veya sıklaşması ihtimalidir. Söylemlerden hareketle “olası bekar Suriyeli erkek oranının yükselmesi durumunda” tehlikeli ve tedirginlik uyandırıcı bir durumun yaşanacağı öngörülmektedir. Bunun da özellikle birçok medya haberi vasıtasıyla yaygınlaştırılan bir söylem olarak “tacizci Suriyeli erkek” damgalamasına yol açtığı söylenebilir.

3.4. Devlet Yardımlarına Yaklaşım

3.4.1. Devlet Yardımlarında Yanlış Bilinen Doğrular, Medyanın Rolü ve Homojenleşen Algılar

Savaşa hazırlıksız yakalanan ve çoğunun yanında taşıyabileceği sermayesi olmayan Suriyeli göçmenlerin Türkiye’ye geldikten sonraki dönemde öncelikli ihtiyaçları barınma ve iş idi. Bununla beraber yaşamlarını ikame etmeleri için “savaş mağduru ve yoksul olarak kabul edilen Suriyeli göçmenler” için devletin Türkiye’deki yaşamlarının daha kaliteli sürmesine yardımcı olmak adına sağlık, gıda ve eğitim alanında bazı olanaklar tanıdığı ifade edilebilir. Bu yardımlar gerek medyanın (özellikle sosyal medyanın) abartılı ve belki de çoğu zaman kaynağı belli olmayan haber üretimi gerekse halk arasında yayılan doğru olmayan birtakım bilgilerin yerli halkın Suriyelilere yönelik olumsuz birtakım duygular beslemesine neden olduğu söylenebilir. Özdemir’e (2017:128) göre “Suriyeli mülteci krizinin başladığı tarihlerde mültecilerin misafir olduğu dolayısıyla Türk misafirperverliğinin gerektiği şekilde davranılması algısı oluşturuldu. Ancak Suriye’deki iç savaş beklenmedik biçimde uzun sürmüş, mültecilerin misafir mi yoksa kalıcı mı oldukları bilinmezliği Türk toplumunda rahatsızlık oluşturduğu gibi Suriyeli mülteci algısını da şekillendirmişti. Suriyeli mültecilerle ilgili duyumların abartılarak aktarılması, sokaklarda dilencilik yapmaları, ekonomiye yük oluşturmaları, sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanmaları, sınavsız üniversiteye alınmaları Suriyeli algısını toplum nezdinde olumsuz

etkilemektedir”.

Önyargı “oldukça az kanıt dayanarak ya da hiçbir kanıt olmaksızın bir şeyin ya da bir kişinin iyi ya da kötü olduğuna ilişkin önceden geliştirilen düşünce; özgür ve mantıklı herhangi bir tartışmaya açık olmayan oldukça sabit ve değişmeye dirençli bir tutumdur” (Arda, 2003:473). Özipek’e (2018:125) göre “sığınmacılara yönelik ayrımcı önyargının en güçlü görünen yönü de ekonomiyle ilgili algı ve yorumlarda somutlaşıyor. Öteden beri sığınmacıların ülkeye yük olduğu, vatandaşların paralarının alınıp onlara verildiği, sığınmacıların çocuklarının istedikleri okulda bedava okuduğu, emeklilere ayrılması gereken kaynakların onlara gittiği imajını yerleştirmeyi hedefleyen pek çok yanlış bilgi ve dezenformasyon, ağırlıklı olarak iktisadi argümanlar üzerinden yapıldı ve yapılıyor”. Kahraman ve Nizam’ın (2016: 817) araştırmasına göre “Suriyeli kent mültecileri istihdam, konut piyasası ve sosyal yardım alanlarında kendileri ile rekabete girmekte, Suriyeli kent mültecilerinin varlığı kendilerinin bu alanlardaki haklarını sınırlamaktadır”. Bu çalışmaların da ortaya koyduğu üzere devletin Suriyeli göçmenlere yaptıkları yardımlar çoğu zaman abartılarak aktarılmakta ve göçmenlerin yoksul kesimler için birer rakip olarak algılanmasına neden olabilmektedir. Mardin’de yapılan bu çalışmada benzer ekonomik kaygılar ortaya konulmakla beraber veriler daha farklı boyutların da ortaya konulmasını sağlamıştır. Bu yönde, aşağıda sunulan veriler devletin Suriyeli mültecilere yönelik bazı yardımlarının yerel halktan bazı bireylerin nezdinde nasıl algılandığını temsil etmektedir:

“...ülke maddi açıdan ekonomik açıdan zarar görür, ülkenin nüfusu zaten kalabalık. Çok iyi durumda olanları da var çok kötü yaşayanları da var...” (G.3-K,31).

“...(devlet) zarar görür. Sayıları sürekli artıyor, e yardımlar onlara gidiyor, yardımlar onlara gitmeseydi ülkeye kalırdı diye düşünüyorum...” (G.15-K,30).

“...bunların sürekli doğurması sayılarını artırıyor, devlet ne zamana kadar yetişecek bunlara ve kalıcı olarak kalsalar otur yat havadan gelecek tabii ki zararı dokunacak...” (G.17-K,55).

“...şimdi vergiyi biz ödüyoruz. Bizden baya yüklü vergiler alınıyor. (Suriyeliler) Ya bir şekilde tamam savaş mağdurları, tamamını karşılayamazlarsa bile (aldıkları yardımın) en azından bir kısmını karşılamalıdır. Mesela ücretsiz tedavi görüyorlar işte ilaçtır ne bileyim bu gibi şeylerin vergisini biz Türk halkı ödüyoruz yine mağdur biz oluyoruz. Suriyeli bir şekilde maaşını alıyor, her türlü yardımı alıyor. Tamam kötü şartlarda yaşayanı var hepsi için söylemiyorum ama en azından diyorum bir Suriyeli vatandaşlık almışsa yani bir hastaneye gidiyorsa muayene ücretini ödesin...” (G.3-K,31).

“...ülkenin vatandaşı işsiz onların öğrencileri bile 1200 lira burs alıyor...” (G.36-E, 50).

“...bir de bizim hükümetimiz onlara o kadar imkân vermiş ki bizim halkımıza o imkân verilmemiş...” (G.18-E, 43).

“...gayet iyi şartlarda yaşıyorlar. Bazen markete gidiyoruz vallahi bizim senede bir yemediğimiz yemekleri onlar her gün yiyorlar. İşin gerçeği budur onların yediklerini biz yiyemiyoruz onların içtiklerini biz içemiyoruz...” (G.2-E,44).

“...bence Türkiye’dekilerden daha rahat yaşıyorlar, her açıdan. Çalışkanlar, Mardin halkı çok yardım sever bir halk, ilaç falan bedava. Çok rahatlar...” (G.20-E,36).

“...Tamam, Suriye’deyken durumu çok çok iyiydi zengindi ama yanına hiçbir şey alamadan geldi birden bire kendini savaşın içinde gördü sadece ne yaptı çoluğunu çocuğunu aldı yanına kıyafet dahi alamadı. Geldi buraya yerleştiler iki tane oğlu ekmek fırını işinde çalıştılar. E ne yaptı iki sene iki buçuk sene gibi kısa sürede Türkiye’ye geldikten sonra kendilerine çok güzel ev aldılar (nasıl aldılar). E alabildiler eşi de her iki oğlu da çalışıyorlardı çok iyi bir maaşa da çalıştılar. E mutfak masrafı olmayınca (gıda yardımı yapılıyor) e bunun okul masrafı olmayınca e bunların hepsi masraf zaten bunun doktoru ilacı masrafsız. Kendileri de çalışıyor devletin de desteği var çocuk sayısına göre devletin yardımı ve gıda desteği de artıyor. E bunlar bütün gıda ve ihtiyaçlarını karşılıyorlar...” (G.1-K,31).

“...mesela ben ülkemde ikinci yılda üniversiteyi kazanana kadar neler çektiğimi biliyorum, çok çalışmışım. Onlar mesela direk gelip okuyorlar. Mesela ben onlara imreniyorum ne kadar güzel diyorum ya, hem yeni bir şehir, hem yeni bir hayat, hem yeni bir okul, yeni bir meslek kazanıyorlar...” (G.19-K,23).

“...hükümet onlara iyi davrandığı kadar bize de iyi davransaydı bambaşka bir Türkiye olacaktı. Şu anda sen Türk’sün sen Kürt’sün ayrımcılığı olmayacaktı. Şimdi bir Suriyeliyi kesinlikle kıskanmıyorum. Versin istediği kadar versin Suriyeliye ama kendi halkını mağdur etmesin. Ama sen beni mağdur ediyorsan yanımdakini memnun ediyorsan o zoruma gider...” (G.2-E,44).

Yukarıda yer alan yerel halktan bazı katılımcıların söylemlerine bakıldığında yerel halkta Suriyelilerin neredeyse lüks hayat yaşayabilecek kadar devlet yardımı aldıkları, üniversitelere rahat girebildikleri, Türkiye’de neredeyse masrafsız yaşadıkları ve ilaç gibi cüz’i şeylerin dahi devlet tarafından karşılanmasının onların çok rahat bir hayat sürmelerini sağladığına dair bir algının varlığı dikkat çekmektedir. Yerli halkın şahit olduğu görece rahat koşullara sahip bazı Suriyeliler halkın kafasını karıştırmakta ve genelleyici bir yaklaşımla “(maddi) durumları iyi benim halkımdan bir farkları yok neden ilaç parası alıyorlar ki” gibi bir olumsuz algının geliştiği ifade edilebilir. Bu durumun yoksulu tanımlama ve algılama ile ilişkili bir durum olduğu ifade edilebilir. Kahraman ve Nizam’ın (2016: 818) araştırmasında yöneltilen ‘yoksulun kim olduğuna dair soruda yoksul çoğunlukla “yiyecek ekmeği dahi olmayan muhtaç insan” olarak tanımlamıştır”. Bu açıdan devletin yardımlarının göze batmaması ve Suriyeli halkın yardım alabilmesi için göçmenin

maddi olarak çok kötü durumda olması gerektiğine dair bir yaklaşımın var olduğu ifade edilebilir.

Devlet yardımlarına yönelik çoğunlukla olumsuz yaklaşılmasının bir diğer kaynağı olarak “*doğru bilinen yanlışlar*” gösterilebilir. Halk arasında devlet yardımlarının abartılarak yayılması ve asılsız haberlerin çok yaygın olması bunda etkili olmaktadır. Örneğin yukarıdaki verilerden “*onların öğrencileri bile 1200 lira burs alıyor*” ifadesi aslı olmayan bir bilgi olmasına rağmen bu tarz bilgilerin yayılması halkın göçmene karşı kışkırtıcı bir tavır takınmasına neden olabilmektedir. Diğer açıdan yardım kaynaklarının tamamen Türkiye’nin sırtında olduğuna dair kabul gören bilgi, “*ülke maddi açıdan, ekonomik açıdan zarar görür*”, “*yardımlar onlara gitmeseydi ülkeye kalırdı*” ve “*devlet ne zamana kadar yetiyecek*” şeklindeki söylemlere yansımakta ve göçmenlerin ülkenin sırtında gereksiz bir yük olduğu düşünülmektedir.

Bu yük görme düşüncesinin yaygınlaşmasının yine doğru bilinen yanlışlardan kaynaklandığı söylenebilir. Zira, Suriyelilere yönelik yapılan yardımlar sadece tek bir kaynaktan ve elden değil çeşitli türden küresel düzeydeki destekler çerçevesinde de yürütülmektedir. Mülteci Derneği’nin (2019c) raporuna göre yardım sadece geçici koruma altındakiler içindir. Çünkü Avrupa Birliği bu parayı sadece geçici koruma statüsünde olanlara dağıtılması için göndermektedir. Mülteciler olmasaydı zaten böyle bir destek programı olmayacaktı” diye ifade ederek durumu özetlemekte olduğu söylenebilir. Devletin resmi olarak yüksek miktarda yardımda bulunduğu bilgisi de aynı şekilde doğru olmadığı ve sınırlı olduğu ifade edilebilir. Türkiye’nin ortak olduğu destek programında “Avrupa Birliği üye ülkeleri mali destek sağladığı bilgisi şu şekildedir:

“Kısa adı SUY olan bu destek programı, biri finansör olmak üzere toplam dört ortaktan oluşmaktadır. SUY desteğinin finansörü Avrupa Birliği üye ülkeleridir. Uygulayıcı ortaklar ise Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP), Türk Kızılayı ve Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığıdır. Program kapsamında kamp dışında yaşayan ve belli şartları sağlayan uluslararası koruma veya geçici koruma altındaki yabancılara gıda, giyim, barınma gibi temel ihtiyaçlarını onurlu bir şekilde karşılamaları için aylık 120 lira verilmektedir. Kart, nakit çekmek için herhangi bir ATM’de ya da POS (satış noktası) cihazı aracılığıyla ürün satın almak için kullanılabilir. Sosyal Uyum Yardımından faydalanan kişi sayısı 30 Kasım 2018 tarihi itibarıyla 1 milyon 447 bindir. Bu kişilerin %60’ını 18 yaş altı çocuklar oluşturmaktadır. (868 bin 200 kişi) Buna göre her ay yaklaşık 32 milyon 762 bin dolar

para, Türkiye'ye gönderilen paradan Kızılay Kart aracılığı ile uluslararası koruma veya geçici koruma altındaki yabancıların hesaplarına aktarılmaktadır” (MD, 2019c).

Türkiye’de Suriyeli göçmenlere yapılan devlet yardımları konusuna ilişkin dolaşımda olan çoğu zaman asılsız haberlerin halkın zihninde “doğru bilinen yanlışlar” sayısını artırmakta olduğu ve yerel halk ile göçmenin arasını açmakta olduğu ifade edilebilir. Aşağıda, bazı medya kuruluşları aracılığıyla Suriyelilere yapıldığı iddia edilen ancak sonradan doğru olmadığı kanıtlanan devlet yardımlarına ilişkin bazı haber başlıkları yer almaktadır (Teyit Medya, 2019).

- Suriyelilere alışverişlerde yüzde 50 indirim sağlayan Ak Kart verildi iddiası
- Konya Büyükşehir Belediyesi Suriyelilere maaş bağladı iddiası
- 131 bin 746 Suriyeli’nin üniversiteye yerleştirildiği iddiası
- Suriyelilerin tüp bebek tedavisinden ücretsiz yararlandığı iddiası
- Suriyeliler istedikleri üniversiteye hiçbir koşul olmadan girebiliyor iddiası
- Suriyeliler maaşlarını almak için PTT önünde kuyruğa giriyor iddiası
- Suriyeli mültecilere içinde 930 TL bulunan yardım kartı verildiği iddiası
- Faturanın Konya’da yaşayan Suriyelinin sudan bedava yararlandığını gösterdiği iddiası
- Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin telefon görüşmelerinde para ödemeyeceği iddiası
- Suriyeli mültecilerin hastanelerde ‘yasal öncelikli hasta’ sayıldığı iddiası
- Suriyelilere bayram parası verildiği iddiası

Bunun yanı sıra, “ülkemizde görsel ve yazılı medyada Suriyeli göçmenlerin suç olaylarına karıştıklarına dair zaman zaman abartılı haberler yer almaktadır. Medyada göçmenlerin suçluluk durumlarına ilişkin gerçeği yansıtmaktan uzak haberlerin yer alması, toplum genelinde göçmenlerin suç eğilimine sahip olduğu şeklinde algılanmalarına yol açmaktadır. Bu tür haber ve söylentiler, ülkemizde bazen kitlesel/etnik çatışma yaratma potansiyelini içinde taşıması nedeniyle son derece önem arz etmektedir. Diğer bir ifade ile göçmenler tarafından işlenen suçlara medyanın yoğun ilgisi ve olayı sansasyonel bir biçimde sunma tarzı, toplumda gerginliklerin ve göçmenlere yönelik düşmanca eğilimlerin

ortaya çıkmasına neden olabilmektedir” (Kızmaz, 2018: 394). Ayrıca, “Suriyeli mültecilere yönelik ideolojilerle şekillenmiş siyasi söylemlerin sıklıkla kullanılması toplumdaki Suriyeli algısını şekillendirmektedir. Sosyal ve ekonomik yaşamın bir parçası haline gelen Suriyeli mülteciler haberlere konu olmakta böylece medya aracılığıyla yapılan haberler ve geliştirilen söylemlerin ele alınış biçimine göre toplumda algıları şekillenmektedir (Özdemir, 2017: 119). Bu anlamda, “mültecilere ilişkin ötekiliği kurgulayan en önemli mekanizmalardan biri medyadır. Egemen anlayış ve çıkarlara yönelik durum tanımları, söylem ve temsillere yönelen anaakım medya, mültecileri toplumsal sorun mekanizmaları şeklinde sunmaktadır” (Şen, 2017:39). Medyanın göçmen ve yerli ilişkisindeki olumsuz etkisinin yanı sıra Bauman mültecilerin zor şartlarının daha az haber niteliği taşıdığını ve çoğunlukla görmezden geldiğini dile getirmiştir. Bauman’a (2018:10) göre “boğulmuş çocuklar, aceleyle dikilen duvarlar, dikenli teller, aşırı kalabalık toplanma kampları ve göçmenlere baş belası muamelesi etme konusunda birbiriyle rekabet eden hükümetler, kıl payı kurtulma ve güvenlik için seyahatin sınır bozucu tehlikeleri; tüm bu ahlaki rezaletler hiç olmadığı kadar az haber niteliği taşıyor ve gittikçe seyrek olarak “haberler”de yer alıyor. Ne yazık ki, şokların kaderi normalliğin rutinine dönüşüyor; kendini tüketen, gözden kaybolan ve unutulma örtüsüne sarılarak vicdanlardan kaybolan ahlaki paniğin rutinine”.

Katılımcıların söylemleri incelendiğinde, Suriyelilere yönelik yapılan devlet yardımlarına ilişkin yerli halkın yaklaşımı, göçmene karşı “*homojenleşen algılar*” olarak kavramsallaştırılabilir. İnsanlar arasında bazı söylentilerin yayılması ve medyanın etkisiyle bir bölgedeki insanların algılarının homojenleşebileceği söylenebilir. Aynı toplumun bireylerinin, aynı grubun üyelerinin ve aynı mahallenin insanların bir olaya yaklaşımlarının benzerliği üzerinden medya ya da gündelik iletişim yoluyla düşüncelerin paylaşıldığı ve zamanla düşüncelerin benzeştiği ifade edilebilir. Bu aşından “homojenleşen algılar” kavramı bir topluluğun bir olaya yaklaşımında konsensüs sağladığı ve kendi toplumsal kimlikleri bağlamında aynı olayı benzer anlama ve benzer algılama söz konusu olduğu söylenebilir. Aynı kültürdeki insanları aynı olaydan aynı anlamı çıkarabilirler. Hortaçsu’ya (2012: 23) göre “newcomb simetri eğilimi olarak bahsettiği kuramında insanlar arasındaki tutum benzerliği ile hoşlanma arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Tartışmalı bir konuda uzlaşılarak ulaşılan genel görüş birliği, uzlaş, uzlaşım (TDK, 2019) anlamlarına gelen konsensüs kavramından yola çıkarak “homojenleşen algılar” bir mahalledeki ya da bir gruptaki insanların birbirinden habersiz konsensüse varabileceklerini

ifade eder. İnsanlar aynı kültürde yaşayarak aynı değerlerle yetişerek ya da aynı normlara bağlı kalarak sürdürdükleri yaşamlarında bir etkinliği veya bir durumu aynı şekilde algılamaktadırlar. Algıların homojenleşmesinde medyanın büyük bir rolü bulunmaktadır. Küresel ve dijital çağda medya vurgu yaptığı noktaları abartarak bir konu hakkındaki algıları şekillendirebilmekte hatta kalabalık kitleleri yönlendirebilecek etki yaratabilmektedir. Bu anlamda, Suriyelilerin genel olarak hak etmedikleri halde birçok devlet yardımı aldıklarına dair yerel halkın birçok kesiminde homojenleşen algıların varlığından bahsedilebilir.

3.4.2. Bizim de Fakirimiz Var Yaklaşımı: Koşullu Yardım ve Üvey Evlat Muamelesi

Türkiye tarihinde yoksul vatandaşlar için birçok politika, destek programı ve sosyal yardım etkinliği uygulandığı ifade edilebilir. Yalnız bunların ücretsiz ve ulaşılabilir olması programdan programa göre değişebildiği ve farklı kısıtlamalarla uygulandığı söylenebilir. Lakin yerel halk “*göçmenin dezavantajlı konumuna bakmadan*” bir gruba karşı “*sadece göçmen olduğu için başka şart aramadan ücretsiz bazı yardımların yapıldığı*” düşüncesinden yola çıkarak devlet yardımlarını eleştirmektedir.

Aşağıdaki söylemlerde göçmenin “*fakir olup olmadığına bakılmaksızın*” Suriyelilere yardım edilmesi ve “*yerli halktan fakirlerin var olduğu*” eleştirileri yapıldığı görülmektedir. Gerek aşağıdaki verilere çokça yansıdığı üzere gerek saha görüşmelerinde gözlemlendiği üzere “*Suriyeliler*”den daha kötü koşullarda yaşayan yerli halktan kesimlerin” var olması gerçeğinin halkta belli bir düzeyde kızgınlık yarattığı anlaşılmaktadır. Bu tepkilerin çokça olmasının haklı dayanağı olarak “*yoksul yurttaşların kendi devletlerinden destek görerek yaşama isteği*” olduğu ifade edilebilir. Burada da göze çarpan ve olumsuz tepkileri pekiştiren durumlardan bir tanesi “devlet yardımlarının halk tarafından “*çok yüksek miktarda olması algısı*” ve “*yalan haberler/yanlış bilgiler*” olduğu ifade edilebilir.

“...aslında iyi bir şey yardım yapılmalı sonuçta gelmişler buralara ama onlar da çalışmalı, onlar da çaba göstermeleri lazım, onlarda bir şeyler yapmalı güçlerini aşmayacak şekilde, güçlerini aşıyorsa zaten devlet yardım ediyor. Mesela adam yaşlıdır, eşi var bir sürü torunları var ev kira o zaman yardım yapılmalıdır, çünkü o yaşlıdır çalışamaz, yardım gerekiyor. Ama bir sürü genç var karısını çalıştırıyor henüz otuz yaşında gidip evde oturuyor tabii ki zararlı bir durum. Her şeyin başı sağlık, ilaç sağlık yardımı sonuna kadar yapılmalı, bizim de başımıza savaş gelebilirdi...” (G.17-K,55).

Onlara sağlanan destek Türk vatandaşlarına da sağlanmalı bilmiyorum kendi yoksuluna sağlanmalı. Yani bu çok önemli bence. Kendi insanından o kadar çok üniversite öğrencisi var ki. Yani Türkiye’de Suriyeliye verilen yardım az bir yardım değil az bir para değil. Bunlara her ay gıda yardımı yapılıyor...” (G.3-K,31).

“...haksızlık olarak değerlendiriyorum. Çünkü ben bile bir acile gittiğim zaman 15 lira muayene ücreti ödüyorum. Suriyeliler gittiğinde izdiham yaşanıyor...” (G.6-E,32).

“...kendi ülkesinin vatandaşını bir kenara bırakıp da onlara destek vermek elbette yanlış. Kur’an da geçiyor. Kurban kestiğiniz vakit ilk başta çevrenizdekilere dağıtın diyor. Onlar da sürekli ihtiyaç, sürekli doğurganlık kendi insanımıza yetiştiremiyor...” (G.19-K,23).

“...Devletin bunlara yardım etmesi iyi bir şey ama bugüne kadar bizim halkımıza böyle bir şey yapmadı. Hala çocuklarımız zor ve zahmet içinde eğitim almasına rağmen eğitim için bir destek alamıyor devletten. Biz bu topraklarda doğduk dedelerimiz ninelerimiz bu topraklarda doğdu hala bir çocuğumuz üniversite okurken adam akıllı devletten destek alamıyor. Eğer biri Suriye’den kalkıp burada askerlik yapmamışsa ve benim dedemin dedesi bu topraklarda askerlik yapmışsa ve burada üniversiteyi bedava ve masrafsız okuyorsa, hastaneye bedava gidiyorsa, bedava ilaç alıyorsa... Tamam yapilsın bu yardımlar yapılmasın demiyoruz, ama bizim halkımızın tamamı iyi durumda mı? Bizim de çok fakirimiz var...” (G.9-K,43).

“...bu memlekete geldikleri için Allah rızası için, fakirlik için devlet yardım etsin diyorum. Nefislerine çok düşkünler bunlar üstelik aç kalırlarsa namuslarını satarlar. Ben tok olmalarını istiyorum bunlar aç kalırlarsa namuslarını satarlar. Bu yaptıkları yanlışları görünce aklıktan yaptıklarını düşünüyorum onların tok olmalarını istiyorum. Yemek gıda yardımı falan yapılmasını istiyorum, ama burada kalsınlar İstemiyorum. İstiyorum ki, hepsini toplayıp göndersinler...” (G.7-K,50).

“...bizim halkımızdan çok mağdur çok fakir insanlar var. Halkımızdan elinde bir şey olmayanlar da var. Mesela benim hamdolsun Allah vermiş olmayınca da idare ediyoruz bir şekilde. Ama benim kastettiğim çok mağdur insanlar var halkımız arasında, maddi durumu kötü aileler var (kayın pederinin evinde yaşamak zorunda kalan kendi evine çıkamayan çekirdek aileler var), kocası sakat olup çalışamayanlar var. Yardım bunlara da farz. Suriyelilere verilen yardıma karşı değilim tabii ki yardım edilsin ama bununla beraber bizim insanımız çok ihmal ediliyor...” (G.5-K,48).

Yukarıdaki bazı söylemlerden anlaşıldığı üzere yerli halk, devletin destek verirken ya da yardım yaparken “koşullu yardım” yapması gerektiğini savunmaktadır. Bu düşüncelerin, “devlet önce kendi vatandaşına yardım etmeli”, “bütün Suriyelilere değil sadece aşırı yoksul olanlara yardım yapılmalı”, “yaşlı ve çalışamayan göçmenlere yardım yapılmalı” şeklinde söylemlere yansıdığı görülmektedir. Nizam ve Kahraman’ın (2016: 819) araştırmasına göre de yerli halkın algısında, “Suriyelilerin hem zengini hem yoksulu vardır, ağırlıklı görüşe göre ise Suriyeliler yoksul insanlar değildirler, öyle ki çoğunun durumu Türk vatandaşlarından bile daha iyidir”.

Dolayısıyla, bu araştırmada da açığa çıkan “devlet önce kendi yurttaşlarına sahip çıkmalı” vurgusu dikkat ekicidir. Yerli halkın (her ne kadar yanlış bilmekten kaynaklansa da) bu yardımların bir kısmının Avrupa Birliği üye devletleri tarafından Suriyelilere yardım için gönderildiği bilgisine çoğunlukla sahip olmaması ve bu yardımların sadece devlet eliyle yapıldığına dair kanının var olması onları “Suriyeliler için yardımlar ve ücretsiz olanaklar sağlanabiliyorsa bizim yoksulumuz için de yapılabilir” düşüncesine sevk etmektedir. Bu açıdan yerli halkın nezdinde “demek ki devlet isterse ilaçları bize de bedava verebilir” başka bir ifadeyle “devlet isterse yoksul kesime el uzatabilir” düşüncesi doğmakta ve kendilerinin devlet tarafından ihmal edildikleri duygusu oluşmaktadır.

Bu anlamda, saha çalışmalarında ve elde edilen veriler ışığında yerli halkın devlet yardımlarını eleştirmesinin altında “bizim de yoksulumuz var” düşüncesinin haricinde devletin Suriyeliye çokça olanak sağlamasının asıl yurttaşları ihmal etmesi şeklinde algılanması yatmaktadır. Dolayısıyla, yerli halk Suriyeli’ye yapılan ancak kendisine yapılmayan yardımları kendisinin ‘üvey evlat muamelesi’ görmesi olarak çoğunlukla yorumlamaktadır.

Burada Suriyeli mülteciler “kendi devletine sahip çıkmayan” bir millet olarak tasavvur edilmekte “kendi devletine sahip çıkmayan bizim devletimize sahip çıkmaz” algısı gün yüzüne çıkmaktadır. Burada “yabancı” olarak Suriyelilerin savaş şartlarının gözden kaçırılarak “savaştan kaçan” olarak ötekileştirdikleri ifade edilebilir. Aynı şekilde, “biz devletimiz için ölürüz ama onlar bizim için savaşmaz”, “onlar nankördür” gibi söylemlerle mülteciler damgalanmaktadır. Bu yolla, devlet yardımlarında öncelikli olarak yerel halkın gözetilmesi gerektiği fikri meşrulaştırılmaktadır.

“...ilk önce bana bakacak ona değil. Onu kurtaran benim o değil Niye? Açıklayayım. Yarın Allah etmesin Türkiye’de bir savaş çıkarsa ilk önce ben mi gideceğim yoksa o mu? Çünkü o kendi milletini daha savunmamış beni nasıl savunacak? O yüzden benim bu ülkenin bir vatandaşı olarak daha öncelikli olmam lazım. Benim daha değerli olmam lazım bu verilen hakları benim daha çok hakketmem lazım. Çünkü ben bu ülkenin evladiyım ben başka bir yerden gelmedim ki. Milyonlar yıldır ben bu ülkede yaşıyorum. Ben bu topraklarda yaşadım burada büyüdüm burada öleceğim. Ama zannediyorsan bir yabancı gelecek bu ülkeyi savunacak bu mümkün değildir...” (G.2-E,44).

“...devlet yardımları şöyle bir şey, Allah hiç kimsenin başına vermesin, ben bu yardımları normal görüyorum, sonuçta insanlar savaştan kaçmış, onca insan oralardan buralara gelmiş, yani o kadar insan ne parası var ne bir şeyi, yani o konuda mecburuz (devlet yardım etmeli). Kendi cebimizden de para veririz sıkıntı yok, ama nankör insanlar olmasaydılar daha iyi olurdu ama nankör insanlar. İnan ki yüzyıllık vatandaşlık da versen bu ülkeye yaramaz. Yani adamı yüzyıl burada kral gibi yaşatsan yine Türkiye’yi

beş kuruşa satabilir adam. Sanmayın ki biz bu adamları besledik, yarın öbür gün sırtımızdadır, öyle bir şey yok, imkanı yok. Kaçacak hatta sırtımdan bile vuracak insandırlar...” (G.18-E,43).

Genel olarak yerli halktan birçok kişi gerek kendi fakirine vurgu yaparak gerekse vatandaşın yabancıya göre devletine daha çok faydası olması nedeniyle “koşullu olarak” kendi toplumuna öncelik verilmesi gerektiğine dair söylemlerde bulunmaktadır. Devletin ‘hak etmeyen’ Suriyeli’lere yönelik yardımları karşısında kendini ihmal edilmiş hissedenden veya üvey evlat muamelesi gördüğünü düşünen yerel halktan bireylerin gözünde mülteciler haksız yardım alan, kendilerinin hakkını gasp eden ülkelerine geri dönmesi gereken fazlalıklar olarak görülmeye başlanmaktadır.

3.4.3. Devlet Yardımlarına Diğer Eleştiriler: Tembelleştirme ve İstismar

Suriyeli göçmenlerin aldıkları yardımlar halk tarafından birçok yönüyle eleştiriye tabi olmuştur. Saha verileri arasında, devlet yardımlarının “Suriyelileri tembelleştirdiğine” dair yaygın bir eleştirinin varlığı dikkat çemiştir:

“...Suriyeliler çok fazla tembelleşmişler, çalışmıyorlar, acaba bu aldıkları yardımlara güvenerek mi böyle rahatlar...” (G.32-E,33).

“...özellikle eğitim konusunda çok gıpta ediyorum. Bugün Türkiye’de bir vatandaşın standart şartlarda Tıp okunma olasılığı kaçtır, yani çocukluktan güzel bir eğitim alır çok çalışır çok çabalar, kolejlere gider vs. Ama bakıyorsun onlar direkmen tıp okuyorlar. Nerelisin Suriyeli ne okuyorsun Bilgisayar Mühendisliği, ne okuyorsun öğretmenlik. Çoğu insanın eline geçemeyen bölümleri okuyorlar. Ya bakıyorum buralı çoğu aileler ilaç alamıyorlar hastaneye gidemiyorlar, kimisinin sigortası bitiyor ama onlarda öyle bir şey yok istediği kadar doktora gider, istediği kadar ilaç alır. Ben artık bunun önüne geçilmesi gerektiğini düşünüyorum, büyük bir suiistimal var, hem sağlıkta, hem eğitimde, hem insanlar açısından olsun...” (G.19-K,23).

Verilere yansıyan söylemlerde, devlet yardımlarının “Suriyelileri tembelleştirdiğine” ve bu yardımların giderek suiistimal edildiğine dair yoğun bir şikayetin olduğu görülmektedir. Aslında, bu eleştirilerin aksine, sahada yapılan araştırmalar Suriyelilerin ellerine ne iş geçse yapmaya çalıştıklarına dair gözlemlerde bulunulmuştur. Hatta Suriyelilerin birçoğu düşük ücretlerle, uzun mesaili işlerde ve yüksek riskli işlerde çalışmaktadır. Bu nedenle eğer zannedildiği gibi Suriyeliler, yüksek miktarda bir yardım alsalardı bu tarz zor koşulları olan işlerde çalışmayacakları söylenebilir. Öte yandan Suriyelilerin bu zor koşullardaki işlere alternatif olarak başka rahat işlerinin olmayışı bazılarını çalışmamaya ittiği ifade edilebilir. Lakin, dilencilik yapan, eşini ve çocuklarını çalıştıran çok az bir kesim dışında çalışmadan sadece devlet yardımları ile yaşamlarını

ikame etmelerinin çok zor olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Dolayısıyla, yerel halkta hakim olan ve ötekiletmeye yola açan devlet yardımlarının Suriyeli'leri tembelleştirdiği ve çalışmamaya sevk ettiğine dair yargıların mevcut gerçeklikle örtüşmediği söylenebilir.

Suriyelilere yapılan yardımlar arasında her insan için gerekli olan en dikkat çekici destek kuşkusuz sağlık desteğidir. Yerel halkın bazı söylemlerinde özellikle sağlık alanında Suriyeli'lere sağlanan desteklerin çok fazla olduğu ve yoğun bir şekilde istismar konusu olduğuna dair eleştiriler ön plana çıkmıştır:

"...biz onlara sığınmacı gözüyle bakıyoruz, ilaçtır hastanedir, buradaki yardımlar olsun ama gel gör ki bazıları bu yardımlara layık değildir. Mesela benim bir yerim ağrıyor, diyorum ki geçer, bir gün iki gün dayanıyorum bakıyorum ki geçmiyor o zaman gidiyorum doktora ama onlar bedavaya doktora gidiyorlar böyle hiç yere, böyle hiçbir şey ağrıyıyor ufacak bir ağrıları oluyor iğne veriyorlar ilaç veriyorlar. E bu hepimizin cebinden çıkıyor. Geliyorlar bir hap alıyor iyileşiyorlar diğerleri çöpe gidiyor. O yüzden de günahtır..." (G.20-E,36).

"...burada bize ısrarla ilaç yazdırmaya çalışıyorlar. Burada bedava aldıkları ilaçları Suriye'deki yakınlarına gönderiyorlar..." (G.25-E,29).

"...Arap bir kadın (Türkiye vatandaşı ve Arapça konuşabiliyor) bedava ilaç almak için bir Suriyeli komşusunun kimliğini alıp sağlık ocağına geldi. Bu sefer de Suriyeli gelininin kimliğini alıp sağlık ocağına geldi ben ve diğer doktor arkadaşlarım ısrarlarına rağmen geri çevirdik..." (G.25-E,29).

Söylemlerde, Suriyeli'lere sağlanan sağlık hizmetlerinin ücretsiz olmasının belli bazı suiistimallere yol açtığına dair vurgular açığa çıkmaktadır. Katılımcıların söylemlerine göre, mülteciler için yapılan bu yardımlar çoğunlukla israf edilmektedir. Suriyeli'lerin gerekmediği halde "çok ilaç aldıkları" ve "yerli yersiz" tedavi görme isteğinde oldukları iddia edilmektedir. Şüphesiz, bu konuda da yerli halkın söylemlerinin son derece genelleyici olduğunu belirtmek gerekmektedir. Zira, her ne kadar Suriyeliler arasında bu konuda istismar eden kişiler olsa da bunun tüm Suriyeli'ler için geçerli olduğunu düşünmek nesnel bir yaklaşım olmayacaktır. Burada her şeyden önce Suriyeli olup olmamakla alakalı bir durumun var olduğu söylenebilir. Eğer bir yerde ücretsiz bir hizmet var ise orada kıymet bilmeme veya durumu kötüye kullanabilecek bir kitlenin potansiyel olarak her daim var olabileceğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu ihtimal göz önünde buldurulmadığı takdirde, yerlinin yabancıya yönelik yaklaşımda ötekileştirici ve dışlayıcı davranışların artış göstermesi şaşırtıcı olmayacaktır.

3.4.4. Yardım Etmeye Mecbursunuz Söylemi: Minnet Duymama ve Karşılıklı Ötekileştirme

Saha görüşmelerinde, beklenmeyen ve tahmin edilmeyen bir tema olarak “Suriye’li yabancının yerli halkı ötekileştirdiğine” dair bazı bulgular edinilmiştir. Devlet yardımlarının yapılması konusunda halk tarafından (Suriyelilere aşırı yardım yapıldığına dair) doğru zannedilen yanlış bilgilerin yanı sıra Suriyelilerin yerli halka yönelik yardım etmeye “zaten mecbursunuz” şeklindeki söylemlerinin yerli halkı daha da rahatsız ettiği ifade edilebilir. Bu rahatsız olma durumu aşağıdaki söylemlere yansıdığı üzere “nankörlük” olarak ifade edilmektedir.

“...onlar bize iyi gözle bakmıyorlar. İşte Türkiye ehli şöyledir böyledir diyorlar. Tırki Tırki (Türkiyeliler) diyorlar anlamıyorum dillerini ama sanki bizimle dalga geçer bir hal seziyorum...” (G.5-K,48).

“...peki diyelim Türkiye orda savaş olmasına sebep oldu oraları karıştırdı sen nasıl oldu da güvenip de geldin buraya? Bir insan seni toprağından edecek seni mağdur edecek seni perişan edecek sen de geleceksin o ülkeye sığınacaksın var mı öyle bir mantık?...” (G.2-E,44).

“...sürekli Türkiye’ye laf atıyorlar. Suriye’deki savaş Türkiye’den biliyorlar siz yaptınız diyorlar. Sohbetlerinin içeriği hep bu. Bazen bazı yerlerde onlarla oturunca biz onlara dua ediyoruz, Allah sizinle olsun başınıza böyle şeyler geldi diyoruz, onlar da diyor ki, bunu başımızı siz getirdiniz. Sizin hükümetiniz bizim ülkemizi bozdu, bizim başımıza bunları siz getirdiniz. Siz böldünüz, oradakileri birbirine düşürdünüz. Biz hakkımızı helal etmiyoruz diyorlar...” (G.7-K,50).

“...eltim doğru dürüst kira ödemiyorlardı. Zavallı eltim bu ay geçsin bu ay da geçsin fakirler ama zamanla baktım vermiyorlar, eltim demiş ki bakın dört ay oldu beş ay oldu artık kiralarnızı vermeniz gerekmiyor mu? Suriyeliler demiş ki, olmadığını bilmiyor musunuz? Hem başımıza bunca belayı getirdiniz hem bizi göçmen edip buraya getirdiniz. Eltim demiş biz ne yaptık? Diyor ki sizin başkanınız, Recep tayip Erdoğan bizim başımıza bunları getirdi. Hangisinin ağzını açsan bunu söylüyor. Bazen birisinin kapısında otursak (kapı önü sohbetleri) hemen bunları söylüyorlar. Yani onlar bize düşman gözüyle bakıyorlar...” (G.7-K,50).

“...hep Türkiye bizi perişan etti, Türkiye bizi bu hale getirdi. Sizin bize yardım etmeniz gerekiyordu, bizim ihtiyaçlarımızı gidermeniz gerekiyordu. Bize bütün evleri bedava vermeniz gerekiyordu. Biz diyoruz ki bizim insanımız bile kirada yaşıyor ne yapabiliriz. Diyorlar bize bunu yaptınız karşılığında yardım etmek zorundasınız diyorlar. Başkanınız bize yardım etmiyor devletinize bize sahip çıkmıyor diyor. Dedim yahu bu yardımları size kim yapıyor? (devlet değil mi?). Diyorlar yok bize bu yardımları Avrupa gönderiyor...” (G.7-K,50).

“...ben de bu konuşmalarına tanık oldum. Diyorlar ki “siz bizim için mecbursunuz” neden mecburuz diyorum. Onlar diyorlar siz bizim başımıza böyle bir şey açtınız. Bu

sizin politikanızdır. Siz olmasaydınız bizim başımıza böyle bir şey gelmezdi. Böyle düşünceleri var. Yani adam nankör, adam maaş her şey alıyor adam nankör, televizyonda Cumhurbaşkanı çıkıyor adam bizim yanımızda ona laf atıyor. Dedim siz oy kullanmıyorsunuz sizin alakanız yok (siyasetle) şükretmeniz lazım devlet size ekmek verdi namusunuza sahip çıktı, ama nankör insanlar, böyle insanlar...” (G.18-E,43).

Verilere göre, yerli halktan katılımcılar Suriyelilerin kendilerine yönelik zaman zaman (Türkiye devletinin izlediği yanlış Suriye politikası nedeniyle) “siz bizim ülkemizi dağıttınız”, “siz bize bakmaya mecbursunuz” ve “yardım etmeye mecbursunuz” gibi ifadeler kullandıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla, bu yolla devletin ve yerli halkın yardımları bazı Suriyeli’lerin gözünde değersizleştirilmekte ve yardımların zaten zorunlu olarak yapılması gerektiği inancı yaygınlaşmaktadır. Bu durum da hiç şüphesiz yerli halkta Suriyeli’lerin nankör olduklarına ve kıymet bilmediklerine dair bir kanaat uyandırmaktadır. Bu anlamda, yerel halk Suriyeli’lerin kendilerini ötekileştirdiklerini, minnet duygusuna sahip olmadıklarını ve dolayısıyla aslında yapılan yardım ve fedakarlıkları da hak etmediklerini düşünmektedirler. Dolayısıyla, bazı Suriyeli göçmenlerin zaman zaman ötekileştirmeye varan ‘ülkemizi dağıttınız’, ‘yardım etmeye mecbursunuz’ şeklindeki söylemleri yerel halkta antipati oluşturmakta ve karşılıklı bir ötekileştirmeye dönüşmektedir. Belki de yerel halkın iddia ettiği bazı Suriyeli’lerin bu söylemleri ve *minnet duymama davranışı* Suriyeli göçmenlerin aşırı yardım aldıklarına dair tepkilere karşı bir “savunma mekanizması” olarak sığındıkları bir durum olarak da yorumlanabilir.

Mardin’de bu tarz düşüncelerin ortaya çıkmasının kaynağı yerli halk ve göçmen arasında temas ve iletişim düzeyinin yüksek olmasıdır. Yukarıdaki söylemlere yansıdığı üzere Mardin’de yerli halk ve yabancı arasında ortak dil ve temas olmasından dolayı gruplar arasında hem kaynaşmanın hem de didişmenin varlığından bahsedilebilir. Bu didişme sonucu bazı Suriyelilerin söylemlerinin yerli halk açısından “onlar bizi düşman görüyor” şeklinde ifade edilmesi yerli halkın yabancıya yaklaşımını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, bu söylemlerin adeta bütün Suriyelilerin düşüncesi olduğu varsayımı toplumsal entegrasyon açısından olumsuz bir durum yaratabilmektedir.

3.5. Göçmene Uygun Davranış Beklentisi

3.5.1. Mağdura Uygun Tüketim Beklentisi ve Eğlenme

Suriyeli göçmeler Türkiye’ye giriş yaptıklarından bu yana halk arasında “savaş mağduru” olarak Türkiye’ye giriş yapma hakkı kazanan sığınmacılar olarak tanımlanan bir

algının var olduğu söylenebilir. “Mağdur ve yoksul” gibi dezavantajlı gruplara yönelik yapılan atıflar gündelik hayatta onlardan zorunlu olarak beklenen bazı davranış kalıplarını ortaya çıkarmıştır. Bu durum “*mağdura uygun davranış beklentisi olarak*” yorumlanabilir.

Sığınmacı kavramı hukuki haklar açısından bir ülkeye sığınma talep eden olarak tanımlansa da bazen yerli halk tarafından sığınmacıya, “bazı davranış örüntülerini gerçekleştirmesi beklenen” olarak farklı anlamların yüklendiği görülmektedir. Bu tarz kalıp yargılardan dolayı zaman zaman yabancıların, sınıflandırıldıkları ve ayırımcılığa maruz kaldıkları söylenebilir. Kalıp yargı kavramının insan düşüncesindeki boyutunu açıklayan Uluç’a (2009: 65) göre “betimsel kategoriler olarak tanımlanan stereotipler günlük yaşantımızda sıkça karşılaşılan bir olgudur”. Stereotip (basmakalıp örnek bireylerin ya da grupların genelleştirilmiş ve basitleştirilmiş bir şekilde toplumsal olarak sınıflandırmalarıdır. Bu sınıflandırma insanlar hakkında sıranmış varsayım ve yargıları içerir. Yani basma kalıp örnekler temsil edilen insan ya da gruplar hakkındaki önyargılar ya da olumsuz yaklaşımlarla ilgilidir. Karşılaştığımız olguların ve deneyimlerin akışını sınıflandırma çabasını içeren bir süreç olarak stereotipler iç dünyamızdaki ve ilişkilerimizdeki parçalanmaya uyum sağlamanın ve kaosu önlemenin vazgeçilmez yoludur. Stereotipilerin önyargı kategorileştirme ve genelleme ile bir bağlantısı bulunmakta olup önyargıdan farklı olmakla beraber, kimi zaman onun bir parçasıdır, kimi zaman da bunlara benzer görülür. Konu insan ve insanları değer yargılarına göre gruplandırmak olunca stereotip önyargıdan geniş kategorilendirme ve basitleştirme ile benzer bir olgudur. Basitleştirici doğası, sosyal dayanakları, değerler ve duygular ile bağlantıları ve kültürel karşılaşmalarda kural oluşturan karakterleri ile stereotip, gerçekliği işlemede ve yorumlamada aklın gerekli bir aracıdır”. Hogg ve Abrams’a (1988:8) göre “değerler, tutumlar, görüşler, inançlar ve bunların değişimi, kalıp yargılar ve sosyal göstergeler sosyal psikolojiktir. Çünkü insanları diğer insanlara, olaylara ve nesnelere yöneltir; diğerleri olmaksızın, bunların varlığından söz etmek mümkün değildir. Tüm bunlar, kişilerarası iletişim sonucunda bireyin zihninde yaşam bulur ve diğerlerinin ‘düşlenen’ varlığıyla gelişir” (akt. Demirtaş, 2003:125).

Medya üzerinden edinilen bazı örnekler mağdura uygun davranış biçimine dair beklentileri ifşa etmektedir: Antalya’nın Gazipaşa ilçesinde Suriyeli sığınmacıların plajlara girmesi, ilçe meclisinde yapılan oylamayla yasaklandı (Euronews.com, 2019). Mudanya (Bursa) belediye başkanı; "Hiç kimsenin başkalarını rahatsız etme, özgürlüğünü engelleme hakkı yoktur. Bizim çocuklarımız şehit olurken, analarımız ağlarken, ekonomimiz kötüye

giderken onların zevki sefa içinde yaşamaları ve bizim insanımızı rahatsız etmelerine tahammül edemeyiz... Vatandaşların artan şikayetleri üzerine harekete geçen Mudanya Belediyesi Suriyelilerin sahil şeridinde dolaşmasına ve denize girmesine izin vermiyor”(Aydınlık.com, 2019) Sinop’un “Kale yazısı’nda bulunan özel bir plajın girişinde Suriyelilere yönelik “Vatanı için savaşmayanlar plajımıza giremez” ve “Türk ırkı var olsun” ifadelerinin yer aldığı ırkçı bir pankartın asıldığı görüldü. Pankartta, ifadenin Arapçasına da yer verildi” (Ensonhaber.com, 2019).

Nitekim, yoksul ve mağdur yabancıların kendisinden beklenen davranış kalıplarının dışına çıktığında çoğunlukla “yoksul ise neden pahalı telefon kullanıyor” ya da “savaştan kaçtı, yoksul ama sürekli parasını eğlenceye harcıyor” gibi eleştirilere maruz kaldığı gözlemlenmektedir. Bu yönde, yerel halktan katılımcıların mağdura uygun davranış beklentisini yansıtan birçok söylem yer almaktadır:

“...hiçbir faydaları dokunmamış. İşte ailelere zarar vermeleri kötü. Mesela biz mısır ekiyoruz pamuk ekiyoruz bin lira Allah’ın malını(zekât) verelim diyoruz. Gidip evlerinin ihtiyaçlarını gidersinler sersinler gıda alsınlar geçinsinler peki neden altın yapıyorlar o parayı. Yardım alıyorlar zekâtları alıyorlar. İhtiyaçları olmadan insanlardan yardım alıp altın yapıp boynuna takıyorlar. Allah’ın malını altın yapıp takmak doğru mudur? İhtiyacın varsa ye yoksa yeme...” (G.1-K,28).

“...yani ben gerçekten giyime kuşama çok bakarım. Giyim kuşam fevkalade ama seninle konuşunca ne diyor benim durumum çok kötü diyor, mesela ben o insana taviz vermem...” (G.19-K,23).

“...o gün AVM’de gördüm çarpışan arabalara biniyorlar çok mu lazım? Madem ihtiyacınız var neden...” (G.1-K)

“...genelde o gözle bakıyorlar yardım edilsin iş imkânı sağlansın biz işte savaş mağduruyuz evimiz yok barkımız yok ama gelip lunapark gibi bir yerde lüks bir yemek yiyorsa atıyorum bir pizza yiyorsa yani bu ben yadırgarım...” (G.3-K,31).

“...biz olsaydık durumumuz elvermez deyip pahalı telefon kullanmayız. Onlar ise azıcık para geçiversin ellerine hemen pahalı telefon alırlar. Kimse onlar kadar giyimini sevmes. Kimse onlar kadar giyimine elbisesine düşkün değil. Onlar gezmeyi çok seviyorlar. Yirmi dört saat gezebilirler. Evlerine dönmeyebiliyorlar gezmekten. Ne düşün ne nişan ne kına ne bir yeri bırakıp bırakırlar gezerler. Türkiye’ye göç etmelerine rağmen sabahdan akşama kadar motosikletlerine binip gezilmeyecek köşe bırakmıyorlar. Nereye baksan bir motosikletçinin arkasından bir kadın geziyorlar...” (G.1-K).

“...ben derim ki kazandıkları paraları lüks mekânlarda çarçur etmesinler. Geçimleri, gelecekleri için biriktirsinler, tutumlu olsunlar...” (G.11-K,60).

“...ya daha biz bile güzel telefon alamıyoruz. Bu durumla çok karşılaştım. Hatta geçen parka gitmişim eltim diyor bak bizim bunca çocuğumuz oldu bizim bile halan bebek arabamız yok. Bir de giyimlerine bak hakaten o kadar güzel giyiniyorlar ki, çok şık giyiniyorlar, çocukların giyimi mesela, bakımları hepsi dört dörtlük...” (G.13-K,26).

“...bazen onları görüyorum yav ben bu ülkede yaşıyorum. Benim ayda beş on defa gittiğim yere onlar yüz defa gidiyor. Mesela konuşuyoruz filan yere gittin mi diye soruyorlar(Suriyeliler) diyorum ya bir ya da iki kez gittim, bana diyor ya ben oraya çok gidiyorum. Ya diyorum ben buranın yerlisiyim onlar sığınmacıdır benden çok geziyor...” (G.20-E,36).

Söylemlere bakıldığında bazı katılımcıların Suriyeli yabancıya “sığınmacı, mağdurum diyorsa lükse kaçmayacak” yargısıyla yaklaştıkları gözlemlenmektedir. Örneğin, bir katılımcının “bebek arabası bende yok onda var” söylemiyle mağdur tanımını kendi ihtiyaçları üzerinden ölçtüğü ifade edilebilir. Yine, “benim gidemediğim mekana gidiyor” söylemi “sığınmacıların yerli vatandaştan daha kötü durumda olan kişiler” olmak zorunda olduğuna dair algıyı temsil etmektedir. Aynı şekilde ülkenin çokça gündeminde olan “sığınmacılara yardım yapılması ve sığınmacıların iş araması” konusundan yola çıkarak bazı katılımcıların mağdurum diyen bir insanın “pizza yemek” gibi bir etkinliği gerçekleştiremeyecek kadar kötü durumda olması beklenmektedir. Dolayısıyla bir sığınmacı iş arıyorsa ve devletten yardım alıyorsa çok kötü şartlarda olması umulmakta ve “mağdura uygun davranış sergilemesi’ çoğunlukla beklenmektedir.

“Bir toplum yapısı, toplumca tanımı yapılmış mevkilerden ve bu mevkileri işgal edenlerin mevkileriyle uygun olarak yapmalarını beklediğimiz hareketlerden meydana gelir.

Her mevkii karşılayan, bu mevkie uygun hareketlere “rol” adı verilir...Öğretmen mevkisine giren bir kimsenin öğretmenliği nihayet onun “öğretmence” hareketlerinden ibarettir. Her öğretmenden, bu açıdan beklenenler, derslerini hazırlaması, öğrencilere bilgi vermesi, başarılarını ölçmesi ve diğer mesleki faaliyetlere girişmesidir. Buna öğretmenin rolü diyoruz (Mardin, 1986: 52). “Mağdur” kişisine yönelik algılardan oluşan kalıp yargılar da aynı şekilde göçmene daha tutumlu, daha sakin, daha yoksul gibi anlamlarla farklı bir rol biçildiği ifade edilebilir. Aynı şekilde “savaştan kaçan göçmenler olarak Suriyelilere karşı bu tarz ağır bir zorluğun içinden çıkan insanlar olarak “*matem havası beklentisi*” olduğu ifade edilebilir.

Halbuki, “çarptıran arabaya binmek”, pizza yemek” ve “bebek arabası kullanmak” gibi bazı etkinliklerin lüks olarak tanımlanması göreceli olsa da bu tarz etkinliklerin ulaşılabilir şeyler olması açısından aslında çok lüks olduğu söylenemez. Hortaçsu’ya (2014: 229) göre “kalıpyargılar bir toplumsal gruba ilişkin inançlardır. Her kalıp yargının birkaç ögesi vardır. Kalıp yargılar her ne kadar bir tür bilişsel kalıp ise de çoğu zaman insanların kafasında kalmayıp davranışsal sorunlara da yol açabilmektedir”. Bu anlamda, yabancıya yönelik kalıpyargılar birçok sıradan ihtiyacın dahi fazla görülmesine neden olabilmektedir. Lakin, yerel halktaki kültürel ve ekonomik anlamdaki lüks tüketime dair algı birçok sıradan etkinliğin dahi lüks olarak değerlendirilmesine yabancıların konumuna uygun hareket etmediği gerekçesiyle dışlanmaya ya da ayrımcılığa maruz kalmasına yol açabilmektedir.

Birçok sıradan etkinliğin dahi sığınmacı ya da mülteci statüsünde olan kişilerin gündelik pratikleri arasında yer almamasına dair yaygın kanı çoğu zaman ayrımcı davranışlar sergileyen bireylerin farkında dahi olmadıkları eylem ve söylemler olarak karşımıza çıkabilmektedir. Ünal’a (2018: 3302) göre “ayrımcı tutum ve eylemlerin çoğu bilinçli farkındalık düzeyinin dışındadır, bu nedenle bazen istemeyerek de başkalarına karşı baskı ve ayrımcılık içeren ifade ve eylemlerde bulunuruz. Ancak, gündelik etkileşimler sırasında bilinçsizce veya istemeyerek de olsa açığa çıkabilen mikro saldırgan söylem ve eylemler çoğu zaman maruz kalanlar üzerinde açık/aleni ayrımcılık biçimlerinin yarattığı etkilerden çok daha fazla olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Ayrıca, mikro saldırganlıklar bireysel düzeydeki etkilerinin yanı sıra toplumsal anlamda daha çatışmacı bir iklim yaratarak potansiyel olarak daha uyumlu bir sosyal yapının gelişimine engel olabilmektedir”.

Bir sonraki bölümde ayrıntılı bir şekilde inceleneceği üzere özellikle Türkiye'nin Suriye'ye asker gönderme süreciyle Suriyeli göçmenlere karşı en çok kışkırtıcı ve ayrımcılığa yol açan kalıp yargılardan birisi olarak *"bizim Mehmetçiğimiz ölürken onlar burada rahatça geziyor"* söylemidir. Bu tarz söylemlere gerek Suriyeliler üzerinde yapılan akademik çalışmalarda gerekse sosyal medyada "göçmeni dışlayıcı olarak" birçok platformda sıkça rastlanabilmektedir. Üretilen bu tür söylemler yabancıya yönelik olumsuz bir algının oluşmasına yol açmakta, sıradan bir etkinliğin dahi lüks tüketim olarak algılanıp mağdura yakıştırılmayan bir davranış olarak kabul edilmesine neden olmaktadır. Başka bir ifadeyle yabancıların eğlenmesi bu söylemlerden sonra daha çok daha göze batır olduğu ifade edilebilir. Verilerde açığa çıkan bu tarz söylemler dolayısıyla Suriyeli göçmenler sıradan eğlence etkinlikleri veya ihtiyaçları konusunda dahi kınanabilmekte ve ayrımcılığa maruz kalabilmektedirler.

3.5.1.1. Yerlinin Gözünden Lüks Olarak Tanımlananın Somutlaşmış Hali: Pahalı Telefonlar

İnsanların tüketim pratikleri aynı zamanda onların mali durumunu yansıttığı kuşkusuzdur. Yalnız herhangi bir tüketim ürünü bir toplumun bireyleri için ulaşılmaz ve değerli olabileceği gibi, bir başka toplum için çok düşük fiyata ulaşılabılır ve çok değerli olabilir. Bu açıdan özellikle yurt dışından ithal edilen teknolojik aletlerden olan cep telefonları farklı kalite ve fiyatlarda piyasaya sürülmekte ve herkes için değişen düzeylerde ulaşılabılır konumdadır. Gerek aşağıdaki verilere yansıdığı üzere gerekse sahada yapılan gözlemlerde Suriyeli göçmenlerin çoğunlukla telefon modelleri içerisinde pahalı ve lüks olanları kullandıkları gözlemlenmiştir. Bu anlamda, telefon satışında "pahalı olanını zengin, ucuz olanını fakir" alır algısıyla Suriyelilerin ellerindeki cep telefonları (özellikle ekonomik olarak düşük gelire sahip örneklemimiz olan Mardin ilindeki katılımcılar tarafından) çok fazla eleştirildiği tespit edilmiştir:

"...ben yine yadırgarım. Sonuçta ona her türlü yardım yapıyor gıdadır giyimdir çocuk ihtiyaçlarıdır ben sıkıntısını yaşıyorsam ve ben bu tür şeylerin vergisini ödüyorsam lüks bulurum yadırgarım yani savaş mağduruyum diyorsan elinde üç bin liralık telefonu taşıma. Mesela atıyorum kemal tanca (marka)dan giyinme..." (G.3-K,31).

"...içimden diyorum, madem fakiriz diyorlar, madem açız diyorlar, madem yurdumuzdan edilmiş mazlumlarız diyorlar, neden bedava ev vermiyorsunuz, neden bedava beslemiyorsunuz diyorlar şu pahalı elbiseler, ellerindeki lüks telefonlar ve boyunlarındaki altınlarda neyin nesi? Bu düşünceler içimden geçmiyor değil..." (G.7-K,50).

“...geçen 8-9 yaşında Suriyeli bir çocuğun elinde kocaman pahalı bir telefon gördüm ben merak ettim sordum bu telefon senin mi annen mi diye? Benim dedi. Dedim ki sen küçüksün bu telefonu ne yapacaksın. Dedi ki, oyun oynuyorum, internete takılıyorum. Bunlar şımarık değilse nedir dedim içimden. Biz çocuklarımıza 18 yaşına kadar bile telefon almıyoruz...” (G.7-K,50).

“...kendi imkânları değil de taklitçi bir yaşam tarzı sürdürüyorlar. Çocukları aç ama ellerinde beş bin liralık telefon var. Yanlış görüyorum o parayı çoluğuna çocuğuna harcasın derim ama saygı duyarım yine kendi tercihi tabi...” (G.8-E,29).

“...evet telefonları pahalı olanlardan. Suriyeliler dağılmışlar, kimi akrabaları Avrupa’da kimi akrabaları Suriye’de bu yüzden internet üzerinden iletişime geçebiliyorlar. Ama dediğim gibi kendilerini çok seviyorlar, ellerine bir lira geçse makyaj aleti alırlar bin lira geçse en pahalı telefonu alırlar. Evet normal akıllı telefonların daha üst düzeyindeki modeller alıyorlar...” (G.9-K,43).

“...eğer maddi durumu kötüyse mesela, portakal satıyor sokakta elinde Iphone bu nedir derim kendi kendime. Bu hak etmiyor anlamında değil, neden bu kadar pahalı diye düşünürüm, çünkü senin ihtiyacın var derim...” (G.15-K,30).

“...telefon ihtiyaç içindir, lüks telefona ne gerek var, burada Mardinli insanların elinde bantlamış eski telefon var imkanı olmasına rağmen, onlara şahsi fikrim idareci olmaları lazım, çok lüks telefon olmaması lazım...” (G.17-K,55).

“...şimdi Suriyeliler diyelim ki adam bir milyar maaş aldı, çocuğu aç hiç düşünmüyor, gidip hemen telefon alabilir, umurunda bile değil çocuk aç mı kaldı, elbisesi mi yok umurunda bile değil, kendi zevkine çok düşkün insanlar...” (G.18-E,43).

“...adam şu kadarcık maaşa çalışıyorum eziyet görüyorum diyor, ha diyorsun acıyorsun, ya bu insanı gerçekten sömürüyorlar, sonra telefonu çıkarıyor benim kullanamadığım bir telefon, ha diyorum bu adamın paraya ihtiyacı olsa bu parayı oraya yatırmazdı...” (G.19-K,23).

Söylemlere yansıdığı üzere, yerel halkın bazı Suriyelilerin ellerinde gördükleri “üç bin liralık”, beş bin liralık ve “pahalı” olarak nitelendirdikleri telefonların kullanımı “mağdura uygun davranış beklentisi” yaklaşımıyla çelişki olarak görülmektedir. Dolayısıyla, bu telefonlara sahip Suriyeli’lerin konumlarına uygun hareket etmedikleri ya da uygun tüketim davranışında bulunmadıkları ve paralarını çar çur ettikleri gerekçesiyle yer halk tarafından kınandıkları görülmektedir.

Bu noktada katılımcıların gördüklerini yorumlamada şöyle bir yanılgıya düştükleri ifade edilebilir: Suriye’de bir telefona sahip olmak ile Türkiye’de bir telefona sahip olmanın aynı anlama gelmediği ifade edilebilir. Yapılan gözlem ve araştırmalarda “Türkiye’de maliyeti çok yüksek olan bir telefona Suriye’de bazen yarı fiyatına bazen de daha düşük fiyata sahip olunabildiği tespit edilmiştir. Diğer açıdan katılımcılar açısından “israf” ve

“tutumlu olmama” anlamına gelen pahalı cep telefonları aynı zamanda yerli halk ile göçmenin kültür farkından kaynaklanabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

3.5.2. Hem Muhtaç Hem Çocuk Yapıyor

“Zenofobik tutumlar içinde olan bir kişi ya da grup, kendi bireyleri için normal olarak değerlendirdikleri bazı anormal durumları, yabancılar için düşmanlığı meşrulaştırıcı sebepler olarak görebilirler. Örneğin sokağa çöp atma davranışını kendi çevresi için daha soft bir anlayışla değerlendiren zenofobik bir birey, bu davranışı yabancı biri için büyük bir nefret aracı kullanabilir” (Ural, 2015). Bu açıdan Suriyelilerin çokça çocuk sahibi olmaları durumu Suriyelilerin “göçmen olmalarıyla ilişkilendirilerek” anormal görülmekte olduğu ve onlara karşı zenofobik bir tavır sergilendiği söylenebilir.

İnsan doğasının bir gereği olarak kabul gören “çocuk edinme hakkı” eğer “göçmen ise”, “yoksul ise” ve “mağdur ise” dünyaya çocuk getirmemeli gibi bir yaklaşımla Suriyeli göçmenler eleştirilmektedir. Bu eleştiriler, yerel halktan katılımcıların bazı söylemlerinde şöyle açığa çıkmıştır:

“...aşırı doğurganlık, onu ben de çözemiyorum ya tamam sen fakirsin, hiç düşünmüyor musun o çocuğa nasıl bakarım diye ben bazen şaşırıyorum. İşte diyorum ya sonuç bu da onların hiçbir şey umurlarında değil. Yani yeter ki para gelsin devlet onlara nafaka da bağlıyor para da veriyor, herhalde onların da kaybedecek bir şeyleri olmadığı için...” (G.6-E,32).

“...benim çok iyi bir durumum olsa bile maddi olarak ben dünyaya bu kadar çocuk getirmem. Ya sen hangi akılla hangi mantıkla bu kadar çocuk getiriyorsun dünyaya. Zaten sen perişan olmuşsun göçebesin bu çocukları neden bu kadar perişan ediyorsun...” (G.15-K,30).

“...ellerinden geldiğince çalışıyorlar, halk da destek olmalı. Sağ olsun devlet de yardımcı oluyor kişi başı yüz lira veriyor. Ama herkese vermiyor üç çocuğu olan kişilere maaş veriyor. Zavallı komşu kızımız çocuk sayısını üç yaptı. Ben dedim ki neden daha ellindeki bebeğin küçükken diğerini doğurdun dedim, dedi ki çocuk sayısı üç olmazsa yardım etmiyorlar iki çocuksa olmaz yani. Ne yapsınlar kiralar artmış onlarda bu yola başvuruyorlar...” (G.11-K,60).

“...ya diyorum, bakmıyorsanız neden çocuk yapıyorsunuz, acaba para için mi çocuk yapıyorlar...” (G.21-K,25).

Yerel halktan bazı katılımcıların Suriyeli göçmenlerin fazla çocuk yaptıklarına dair söylemleri ve eleştirileri bulunmaktadır. Fazla çocuk sahibi olmak mağdura uygun davranış beklentisiyle şüphesiz uyusmamaktadır. Suriyeli göçmenler fazla çocuk sahibi olmaları

nedeniyle mevcut ekonomik ve sosyal koşullarına uygun hareket etmedikleri gerekçesiyle yerli halk tarafından hor görülmemekte ve çoğu zaman ayrımcı davranışlara maruz kalmaktadırlar. Yerli halkın bu düşüncesi bazen her ne kadar iyi niyetli ve tavsiye nitelikli olarak görülebilse de yabancının doğal haklarına müdahale ve ayrımcılık olarak ifade edilebilir. Zira, bu tavsiye iyi niyetli ve farkında olunmadan yapılsa dahi örtük ayrımcılık şeklinde yorumlanabilir (Ünal, 2018). “Biz olmayanın kişileştirilmesi olan ‘öteki’, birçok nitelendirmeyi de bünyesinde barındırır” (İnce, 2011:180). Bu açıdan Suriyelilerin “çocuk bakma imkanı olmayanlar olarak” değerlendirilip bu realitenin dışında tutulması onların “dezavantajlılar olarak “kendilerini sınırlamaları ve çocuk edinmemeye” mecbur kişiler olarak görülmelerine neden olmaktadır.

Diğer açıdan bu ayrımcılık biçimi göçmen tarafından değerlendirildiğinde “göçmen ve yoksul” olmak adeta “sakat” olmak gibi bir duruma eşdeğer değerlendirilerek çocuk yapmamalarına engel bir durum olarak nitelenmesi göçmenin “aciz” olarak görülmesinin göstergesi olarak ifade edilebilir. Gırard’a (2005,25) göre, “sakatlık, bir kurbanı tanımlayan o sıradan işaretler öbeğinin bir ögesidir; ve bazı gruplarda örneğin yatılı okul öğrencileri arasında uyum güçlüğü çeken herkes, yabancı, taşralı, öksüz, "hanım evladı," züğürt, hatta yalnızca sınıfa en yeni katılan öğrenci, az çok sakatın yerini tutar, onunla aynı muameleyi görür”.

Ayrıca, Suriyeli bir kadının “*çocuk sayısı üç olmazsa yardım etmiyorlar*” şeklinde bir söylemde bulunması ve üçüncü çocuğu doğurması çocuk edinme hakkının suiistimali olduğu söylenebilir. Burada bir paradoks göze çarpmaktadır. “Yoksulluk nedeniyle çocuk dünyaya gelmemeli (yerli halka göre), yoksulluk nedeniyle çocuk sayısı artmalı (Suriyeli göçmenlere göre). Bu iki yaklaşım farkı ele alındığında yerel halkın yorumu yukarıda eleştirilmekle beraber Suriyeli halkın yaklaşımının da “sağlıklı ve nitelikli bir nesil” kaygısıyla olmayıp “maddi destek almak” gözüyle çocuğa bakılması açısından sağlıklı bir karar olmadığı söylenebilir.

3.5.3. Suriyeli Kadınların Kişisel Bakım Pratikleri Üzerinden Olumsuz Nitelemelerle Karşılaşması ve Dışlanma

Tunç’a (2015:35) göre “farklı kültürlerle sahip insanların bir arada yaşamlarını sürdürme zorunluluğu uyum sağlama süreciyle birlikte zaman zaman uyumsuzluk ve çatışma boyutuna varan önemli sorunlara da gebe olabilmektedir. Bu sorunlar kültürlerarası

iletişimin önündeki engeller olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel farklılıklardan kaynaklanan uyum sorunları, iletişim engelleri ve bu engelleri aşma yolları bugün göç alan pek çok toplumun öncelikli konularından birini oluşturmaktadır. Uluslararası göç olgusunun evrensel olarak ortaya çıkardığı en önemli sorunların başında farklı kültürlerden gelen insanların bir arada yaşamaları, farklılıklarla baş etmeleri ve iletişim engellerini aşma konusu gelmektedir”.

Bu çerçevede, yerel halktan bireyler arasında yabancıların [farklı kültürel] tutum ve davranışlarından *kişisel bakım pratiklerine* kadar olumsuz nitelemeler içeren değerlendirmelerle çok sık karşılaşabilmektedir. Ayrıca, kültürel farklılıklara [ya da gündelik pratiklere] yüklenen olumsuz anlamlar, zaman zaman tacizi bile meşrulaştıran toplumsal cinsiyete bağlı sosyokültürel kabulleri daha da (Mazlumder, 2014: 31) genişletebilmektedir.

Nitekim, araştırma sahası olan Mardin ilinde yapılan incelemelerde Suriyeli bazı kadınların kişisel bakım pratiklerinin (özellikle giyim ve makyaj tarzlarının) yerleşik halk tarafından eleştirildiği ve çoğu zaman kınandığı gözlemlenmiştir. Bu anlamda, yerli kültürde Suriyeli bazı kadınların kişisel bakım pratiklerine (özellikle gündelik alışkanlıklarından biri olan ‘makyaj’a) yüklenen olumsuz anlamlar onları eleştirinin ve zaman zaman bunun üzerinden dışlanmanın mağduru konumuna sokabilmektedir. Bu yöndeki, yerel halktan özellikle bazı kadın katılımcıların Suriyeli kadınların kişisel bakım pratiklerine ilişkin değerlendirmelerinde açığa çıkan ayrımcı söylemlerin dayandırıldığı çeşitli noktalar ön plana çıkmıştır:

“...ellerine bir lira geçse ya bir oje alırlar ya da bir ruj alırlar, ben böyle yapamam ben bir anneyim benim elime bir lira geçse kendime harcamam, gidip onunla çocuğuma yiyecek bir şeyler alırım ona veririm. (Bir de) kuaförlükte gelişmişler...elbiseleri parlak, üç eşarp üst üste takıyorlardı altına tayt giyiyorlardı, gerektiğinde saçını da çıkarıyorlardı. Böyle yapmayın Müslümanlık bu değil ki. Bir de biz kloş geniş elbiseler giyeriz bize diyorlar ki siz kendinizi lahana gibi sarıyorsunuz, çok elbise giyiyorsunuz diyorlar ama onlar ise sadece daracık yapışan bir elbise giyiyorlar sadece adım atabilecekleri kadar genişliği oluyor elbiselerinin oradan onları tanıyabilirsiniz...” (G.9-K,43).

“...bazıları aldıkları makyaja çok para harcıyorlar üstelik çalışmıyorlar. Ama aralarında bir makyaj parası derdine düşmüşler, bazıları sadece geziyor bazıları ise namazında çok hanım hanımcıklar bey efendiler değişiyorlar...millet yardım ediyor devlet yardım ediyor ve gidip şık giyiniyorsa ona karşıyım, ha imkanın varsa çalışıyorsan al, ama başkasından yardım alıyorsan o parayla şık giyinmenin bir anlamı yok...” (G.17-K,55).

“...inanabileceğin kadar bakımlılar, makyajlarına bakıyorlar hem pantolon hem fistan giyiyorlar sosyetedirler. Avrupa’ya gidenler ise tamamen açılıyorlar tanıyamazsın. Değişiyorlar (giyimleri) her şeyle giyiyorlar ortama göre...taciz de oluyor tabi bu yüzden” (G.1-K).

“...bakım (kişisel bakım) açısından sevinç ve keyif var içlerinde sanırsın ki dünyada hiçbir sıkıntı onlara dokunmuyor bu var. Bakımlılar keyiflerine bakıyorlar, belki de içlerinden öyle bir enerji geliyordur. İnşallah öyledir de belki de bizleri seviyorlar o yüzden böyle enerjilerdir bilmiyorum. Biz olsak öyle hayatta yapamayız, o özgürlüğün gitmesi o savaş o başlarına gelen şeylerden sonra biz yapamayız...kıyafet sorunu açısından farklılar var. Onların kadınları tayt giyiyorlar, sade fistan giyiyorlar mesela biz fistanın üzerine bir yelek ya da bir ceket giymezsek çıkamayız dışarıya (utanırız). Onun dışında pardösü ve mont giyiyoruz...onların kadınları bizim kadar fedakâr değiller. Giyimleri bizimkine zıt ama bizim gençlerin giyimleri onlarınkine benzedi. Bizi bozdular (onlardan önce) bizde kimse dar pantolon dar taytlar giymezdi, artık moda yaptılar...” (G.5-K,48).

“...kaşlarını inceltiyorlar, yoldan gidişlerinden belliler. Aşırı dar tayt giyiyorlar her tarafları görünüyor, bizim kızlar da göre göre benzeyecekler diye korkuyorum bu dikkatimi çok çekiyor...” (G.7-K,50).

Söylemler de ön plan çıkan önemli eleştiri noktalarından birisi bazı Suriyeli kadın sığınmacıların giyim ve makyaj tarzlarının veya pratiklerinin yerleşik halk tarafından pahalı ve lüks bir faaliyet olarak görülmesidir. Katılımcılar tarafından “ihtiyaç sahibi olarak görülen Suriyelilerin” kişisel bakıma ilişkin harcamalarının gereksiz bir masraf olarak algılandığı söylenebilir. Bu anlamda, muhtaç olarak tanımlanan sığınmacı kadınların kişisel bakımlarına yönelik faaliyetleri yerel halk tarafından müsriflik olarak kabul edilmekte ve bu konuda hem eleştirilmekte hem de küçümsenmektedir.

Söylemlerde açığa çıkan bir diğer nokta ise Suriyeli kadınların (yerli halkın uyguladığı biçimden çok farklı olarak) görece “daha ağır makyaj” yapmaları, başka bir ifadeyle yerli halkın uyguladığı biçime kıyasla “abartılı makyaj” yapması durumudur. Savaş mağduru olarak Suriyeli kadınların yerli halktan bazı katılımcıların gözünde “*hem ağır makyaj yapanlar hem şık giyinenler olarak keyifleri yerinde olanlar*” olarak algılandıkları anlaşılmaktadır. Verilere yansıdığı üzere makyaj pratiğini çok şık giyimle tamamlayan Suriyeli bir kadına yönelik “*savaştan kaçan bir kadın olarak neden matem havası sezilmiyor*” eleştirisi bu anlamda mağdurdan beklenen davranış biçimine de vurgu yapmaktadır.

Aslında, bu durumun kültür farkından kaynaklandığı söz konusu olmakla beraber “Arapların kullandıkları kozmetik ürünlerinin” daha ağır tonlar olmasıyla alakalı olabileceği de tahmin edilmektedir. Çünkü sahada yapılan gözlemlerde Mardin’e Suriye’den ihraç edilen kozmetik ürünlerinin çok ağır tonlar olduğu görülmüştür. Genel olarak Suriyelilerin

bu makyaj kültürünün yerli halka *ağır makyaj* olarak yansması nedeniyle dikkat çekmekte olduğu ifade edilebilir. Çok ağır tonların kullanımı ve çok dikkat çekici bir şekilde uygulanan makyaj *ağır makyaj* olarak algılandığı ve bazı sığınmacıların bu pratiklerinin “aşırılık” olarak değerlendirilip yine küçümsendiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, bazı saha izlenimlere göre Arap ülkelerinde “kozmetik ürünlerin çok uygun fiyata piyasaya sürüldüğü” ve bu ürünlere daha uygun fiyata erişimin mümkün olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumda Suriyeli kadınların zannedildiği gibi çok para harcanmadıkları söylenebilir. Bununla beraber kültürel alışkanlıkların küçümsemesi durumunun “*zenofobik tutum*” olduğu söylenebilir. Ural’a (2015) göre “çeşitli kültürel özelliklere yöneltilen zenofobi, örneğin dile giren yabancı kelimelere karşı alınan tavırda, kişilerinin aksanlarına yöneltilen alayda veya o kültürün özelliklerine yöneltilen küçümsemede gözlenebilir”.

Yine, verilerde “biz”i ve “onlar”ı ayırtıran giyim ve kişisel bakım pratikleri özelliklerinin yanında bunlara yüklenen farklı anlamlar göze çarpmaktadır. Bu özelliklerden bahsedilirken “dini” ve “kültürel” kodlara da gönderme yapıldığı görülmektedir. Bu açıdan söylemlerde çok sık vurgulanan “*bizi bozdular*” söylemleri günah keçisi olarak Suriyelilerin ötekileştirilmesine ve dışlanmasına neden olmaktadır. İnsanlar yabancıyı tanımlarken değer yargıları ve toplumsal kalıp yargılar üzerinden yorumlama eğilimindedirler. Suriyelinin tesettüre yüklediği anlam ve yerli halkın yüklediği anlam birbirinden çok farklı olabilmektedir. Tesettür bir taraf için “dar tayt giyilmez, saç görülmemeli” olarak eleştirilirken göçmen açısından yerli halkın tesettürü “lahana gibi sarmak” olarak eleştirilmektedir. Aynı dinin mensupları arasında tesettür yorumunun çatışma yarattığı söylenebilir. Öyle ki “*bizi bozacaklar*” gibi ifadeler kullanılmaktadır. İki taraf da kendi tarihsel akışında dini ve kültürel tesettür biçimini şekillendirirken birbirinden habersiz görünmektedir. Nitekim, “toplumdaki sorunların asıl nedenlerini tartışmak yerine, toplum algısında potansiyel suçlu olarak yerleşik bulunan, ‘öteki’nin üzerine atmak, toplumun diğer unsurları için birleştirici bir unsur hâline gelir” (İnce, 2011:183).

Görüşülen yetkililer Türkiyeliler ile Suriyelileri ayırtıran bir noktanın kadınların yaşam pratikleri olduğunu belirtmişlerdir. Genel olarak Suriyeli kadınlar içinde bulundukları zor şartlara rağmen “daha bakımlı” bulunmaktadır. Kadının giyimine özen göstermesi, makyaj yapması cinsiyet kimliğinin bir parçası olarak algılanmaktadır. Bir başka algılanan farklılık ise Suriyeli kadınların daha sosyal ve rahat bulunmasıdır. Toplum içindeki giyimleri, hareketleri sosyalleşme pratikleri bölge halkına farklı gelmektedir. Bu

farklılığın kadınlara olumsuz gözle bakılmasına sebep olduğu, hatta bazı durumlarda tacizlere zemin hazırladığı gözlenmektedir. (ASPB, 2016:102)

Bir başka tema temelinde incelendiğinde, kültürel farklılıklardan kaynaklı olarak Suriyeli bazı kadın sığınmacıların “kişisel bakım pratiklerinin” bazı yerli kadın katılımcılar tarafından kendilerine yönelik *tehdit olarak algılanması* özellikle dikkat çekmektedir. Kişisel bakım pratikleri konusunun yerli halktan bazı katılımcılar tarafından kültürel alışkanlıkların uyuşmaması açısından zıtlık olarak değerlendirildiği söylenebilir. Alışık olmadık bir şekilde hızla yabancı (Suriyeli) kadınlarla olan evliliklerin artması ve Suriyeli kuma gelinlerin artması üzerine Suriyeli kadınların bir nevi *rakip olarak* algılanması ve kişisel bakım pratikleri (özellikle makyaj) üzerinden bu algının pekiştiğine dair yerli kadın katılımcıların söylemleriyle oldukça fazla karşılaşmıştır:

“...giyimleriyle aşırı makyajlarıyla bizim erkeklerin dikkatini çekiyorlar. Birkaç kişiyle tanıştım kafama yatmadı, güven vermiyor. Çok süslü oldukları için. Makyajları, giyimleri hoşuma gitmez. Mesela dışarıdan bakıyorsun çok temizler, ama evlerine baktığınızda çok pis ama çok bakımlılar...ayrıca bu kadınları meselesi özellikle çok sıkıntı. Onlar o kadar makyaj yapmazsa bizim erkekler zaten bakmaz. Biz o kadar süslenmiyoruz, inan sırf erkek onun süsü için alıyor başka ne için olacak, parası mı var başka bir özelliği mi var? İnsan Süslenir evde eşine süslenir, öyle dışarıya süslenilmez ki. Ama ikisin de de suç var. Giyimlerini makyajlarını düzeltseleldi iyi geçinirdik...” (G.13-K,26).

“...karşılaştırdığımda onların kadınları çok makyaj yapıyorlar. Olumsuz değerlendiriyorum, kadın kocasına tek makyaj yapması lazım...” (G.20-E,36).

“...makyaj yapmasalardı, muhafazakar (dindar) olsalardı daha iyi olurdu...” (G.19-K,23).

“...diyorum ya çok farklıyız. Onlar Avrupa’ya göre hareket ediyorlar (batılı yaşam tarzı). Onlarda hamile bir kadın bile tayt ile geziyor. Bu tarz durumlar görünce yanlış anlamayın öğreniyorum. Yani sonuçta Müslüman insanlar ne gerek var...” (G.6-E,32).

Bazı yerel kadın katılımcıların söylemlerine yansıdığı üzere Suriyeli kadınlar “tehdit olarak” algılanmaktadır. Bazı katılımcıların Suriyeli bazı kadınların özellikle makyajlı olmalarını veya kendilerine özen göstermelerini tehdit olarak algıladıkları “*onlar o kadar makyaj yapmazsa bizim erkekler zaten bakmaz*” ve “*aşırı makyajlarıyla bizim erkeklerin dikkatini çekiyorlar*” söylemlerinden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, Suriyeli kadınlar yerel halktan bazı kadın katılımcılar tarafından olumsuz anlamda *akıl çelen* olarak etiketlenmekte ve *ahlak dışılıkla* suçlanmaktadır.

Yine Suriyeli kadınların “*Sizin erkekler size neden baksın biz daha bakımlıyız*” ve “*Türkiye’deki insanların erkekleri şirindir, kadınları keçidir*” (keçi ifadesi bakımsızlık

anlamında kullanılmaktadır) söylemleri yerel halktan kadınların tehdit algısını pekiştirmekte ve kışkırtıcı olmaktadır. Harunoğulları ve Cengiz'in (2015:318) yaptığı çalışmada göçmenler "kentsel mekânı, kendi ülkelerinde olduğu gibi düşünmekte, algılamakta ve öyle kullanmak istemektedirler. Ancak bu durum karşısında çatışma yaşamakta ve çeşitli uyum sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar".

"...kötü yol dediğim buradaki bütün kadınlar söylemiştir bence. Hatta Suriyeli kadınlar kendi dilleriyle söylüyorlar. "Sizin erkekler size neden baksın biz daha bakımlıyız" diyorlar zaten..." (G.15-K,30).

"...bizim hakkımızda şöyle diyorlar "Türkiye'deki insanların erkekleri şirindir, kadınları keçidir". Diyorlar siz bakımsızsınız. Biz de diyoruz ki biz Türkiye'deki kadınlar fedakarız, biz evimizin gereklilikleri için gereksiz masraftan gereksiz giyimden fazla makyajdan gezip tozmaktan uzak duruyoruz. Biz orantılıyız. Biz çocuklarımızın terbiyesine eşlerimizin hürmetine çok düşkünüz. Biz her şeyi zamanında yaparız. İş yaparken şalvar giyeriz. Mesela onlar şalvar giyen birini gördü mü herkesi şalvarlı sanır. Ama biz ekmeğimizi tandıra vurduk mu bahçemizin temizliğini bitirdik mi sonra abdestimizi alıp temiz ve güzel elbiselerimizi giyeriz. Otururuz ya da gezeriz. Bizim gezmelerimiz işlerimizi bitirdikten sonra başlar. Onlar (Suriyeli kadınlar) ise bizi yirmi dört saat şalvar giyiyor zannediyor ve diyorlar ki: "Bunların kocaları bize meyil ediyor" diyorlar. Ben de dedim ki bizde işe yaramaz kimseyi bulamayan çaresiz kalan yaşlı bunak erkekler size bakar dedim. Kimseyi bulamayan yaşlı adamlar var çalışmıyorlar, onlar size meyil eder. Biz de Türk Kürt kimse kimseye zarar vermek istemez başkasının eşlerine bakmazlar. Bizde kimse kendinden çokça büyük bir erkekle evlenmez herkes kendi seviyesine göre biriyle evlenir. Siz hiçbir iş yapmıyorsunuz tabiki bakımlı olacaksınız, evleri kirlense pislik olsa bile..." (G.5-K,48).

"(O kadar bakımsızsınız ki) "sizin erkekleriniz bize meyl ediyor" ve "Sizin erkekleriniz neden size baksın biz daha bakımlıyız" gibi Suriyeli bazı kadınların söylemleri "yabancı" kişisel bakım pratikleri üzerinden ayrımcılığa uğramasını ve dışlanmasını derinleştirmektedir. Burada bazı yerli kadın katılımcıların "göçmeni tehdit unsuru" olarak algılayarak dışlaması etkinliğine, buna maruz kalan olarak Suriyeli kadınların da ortak oldukları söylenebilir. Bu noktada, Ünal'a (2018: 3302) göre, ifade edilmesi gereken nokta şu ki, bireyler ait oldukları ırksal ya da kültürel gruba yönelik atfedilen olumsuz türden etiketlemeler veya damgalamalar nedeniyle örtük ya da üstü kapalı ayrımcı eylemlere ve tavırlara maruz kalabilmektedirler. Lakin, temel problemlerden birisi mikro saldırgan ifade ve eylemlere maruz kalan hedef bireylerin baskın grupların ürettikleri önyargı ve kalıpyargıları genellikle farkına varmadan içselleştirmeleri, ona uygun davranış kalıpları benimsemeleri ve ayrımcı ifade ya da eylemlerin yeniden üretimi süreçlerine kendilerinin de katılmalarıdır. Bu şekilde, genellikle önyargı ve kalıpyargıların varlığı nedeniyle açığa çıkan mikro saldırganlıklara maruz kalan bireyler ya da gruplar hem baskın grubun ürettiği örtük ötekileştirici söylemlerle kuşatılmakta hem de bir süre sonra kendi ait olduğu grubun

üyelerinin içselleştirip, meşrulaştırdığı, yaygınlaştırdığı önyargı ve kalıpyargılara dayalı mikro saldırganlıklar aracılığıyla daha da değersizleştirilebilmektedir. Bu durumda, mikro saldırganlıklar temelindeki ayrımcılıklar, örtük, ince veya üstü kapalı ve dolaylı yapısı nedeniyle, öncelikle baskın gruplar tarafından ve daha sonra da ayrımcılığa maruz kalan grubun bizzat buna katılımıyla ortak bir biçimde meşrulaştırılıp üretilen ve yeniden üretilir hale gelmektedir”.

Genel olarak, kişisel bakım pratikleri üzerinden kültürel farklılıkların görünür olduğu ve bazı Suriyeli kadınların bu farklı pratikler üzerinden ötekileştirildikleri, ayrımcılığa uğradıkları, dışlanmaya maruz kaldıkları ve aynı zamanda çoğu zaman farkında olmaksızın bu ayrımcı pratikleri meşrulaştırıp yeniden ürettikleri söylenebilir. Harunoğulları ve Cengiz’e (2015:316) göre “her ne kadar sığınmacılar kendilerini yerleştikleri mekâna ait olarak görmeye çalışsalar da bunu başaramadıklarını söylemek mümkündür. Nitekim terk ettikleri mekân ile yerleştikleri mekan arasında yaşam tarzı farklılığı, kültürel ve sosyal farklılıklar bulunmakta ve bunlara uyum sağlamak sığınmacılar için büyük zorluklar oluşturmaktadır. Zira bunu başarmak için ilk önce kendi kültürlerini ve yaşam tarzlarını unutmaları veya değiştirmeleri gerekmektedir, ancak bu kolayca uygulanabilecek bir seçenek olmamaktadır”.

Suriyeli kadın sığınmacıların kişisel bakım pratiklerine yönelik olumsuz türden bir algının bölgede cinsel taciz vakalarının yaşanmasına neden olduğu söylenebilir. ASPB’nin (2016:115) araştırma bulgularına göre de Suriyeli kadınların güvencesiz ve muhtaç durumu böyle vakalara zemin hazırlamaktadır. Bazı Türkiyeli erkekler; Suriyeli kadınların giyinme, makyaj yapma, sosyalleşme pratiklerinin Türkiyeli kadınlardan farklı olmasını “bu konulara daha açık olmak” olarak yorumlamakta ve daha rahat bir şekilde kadınları taciz edebilmektedir. Kadınların barınma, karınlarını doyurma gibi daha temel ihtiyaçları olduğundan ve işini kaybetmek, Türkiye’den gönderilmek gibi tehditler altında olduklarından bu tip vakaların çoğu zaman rapor edilmediği düşünülmektedir.

Mazlumder’in (2014:31) araştırması kapsamında da yerel toplumla yapılan görüşmelerde, Suriyeli kadınların kişisel bakım pratiklerinden, tutum ve davranışlarına kadar olumsuz nitelemeler içeren değerlendirmeler tespit edilmiştir. Sığınmacı kadınlara yönelik bu tür olumsuz kabullerle, istismar olgusunun öznesinin çarpıtılarak, kısmen meşrulaştırmaya çalışma eğilimi yaygın olarak gözlemlenmiştir. Yerel toplumdan özellikle kadınların da bu konuda olumsuz kabulleri benimseme eğilimi gösterdikleri ve duyulan

vakalara yönelik tepkilerini sığınmacı kadınlara daha fazla yönelttikleri görülmüştür. Görüşme yapılan hemen her ilde benzer endişeler dillendirilirken sığınmacıların yoğunluklu yaşadığı sınır illerinde bu durumla daha fazla karşılaşmıştır.

3.5.4. Düzeltmesi Beklenen Davranışlar: Yabancıyla Bir Arada Yaşamının Koşulları

“Toplumsallaşma da toplumsallık da mekânı bilişsel olarak yönetme de, estetik olarak yönetme de yabancılara karşı alınması gerektiğine inanılan önlemleri merkeze alır. Bu nedenle bilişsel ve estetik mekânları, en iyi anthropophagic ve anthropoemic stratejileri tanımlar. İlki asimilasyon, ikincisi ise dışlama stratejisidir. Asimilasyon, yabancıları kendi içinde eritme ve tamamen kendine benzetme yoluyla yok etme stratejisidir, buna karşılık dışlama, yabancıları yaratılan düzenli dünyanın sınırları dışına atma ve onlarla her türlü iletişimlerini kesme stratejisidir. Buna göre, söz konusu iki toplumsal mekân oluşturma da yabancılara ya tamamen kendi istedikleri insan tipine sokmaya çalışır ya da onları tamamen dışlayıp uzaklaştırmaya...” (Adugit, 2013:20).

Freedman vd.’lerine (2003:120) göre, “her birimiz dünyayı ve özellikle diğer insanları kendi kurallarımıza göre bir düzene sokmak ve bu kuralları bütün algılarımız için kullanmak eğilimindeyiz. Ne zaman biriyle karşılaşsak önemli olduğunu düşündüğümüz özellikler açısından onun bir izlenimini, algısını oluştururuz. Diğer kişinin gerçekte ne olduğuna bakmaksızın izlenimimiz aynı kişilik boyutları çerçevesinde örgütlemek eğilimindeyiz”. Bu çerçevede, kültürel asimilasyon, alt kültürün üst kültüre uyumunun sağlanmasına dair beklentiyi ifade eder (Hıdır, 2017; İnce 2011). Bu açıdan sonradan gelen sığınmacı ya da mülteciler olarak Suriyelilerin “yerli halka” ayak uydurması gerektiğine dair yerli halktaki bir beklentinin varlığından bahsedilebilir.

“...küçük yaşta evlilik ve para karşılığı evlilik olmasaydı mesela bence yapmasalardı daha çok takdir toplarlardı...” (G.3-K,31).

“...bize el birliği verselerdi, mesela yalan söylemeselerdi. Elbirliği dediğim bizim yanımıza geldiklerinde bizim gibi davransalardı gerçekten biz de hoşgörülle karşılardık...” (G.6-E,32).

“...bize düşman gözüyle bakmasalardı, her şeyi bizden bilmeselerdi, namuslu olsalardı daha iyi olurdu. Ama şöyle bir şey var çok sevdiğimiz arkadaşlık kurduğumuz iyi Suriyeliler de var...” (G.7-K,50).

“...bir insan bir yerde yaşıyorsa oranın bir görevi vardır. Bir caminin duvarı mı bozuldu kalk onu yap, bir yerde çamur mu var al çocuğu geçir oradan, yani güzel izlenimler bıraksalardı, belki kendi kendilerine gruplaşma değil de bizimle de kaynaşsalardı daha

farklı olurdu. Bu arada benim çok yakın Suriyeli arkadaşlarım da var hepsi için söylemiyorum...” (G.8-E,29).

“...bu zamanla olabilecek bir şey ama hızlandırılması için, Türk okullarına Türkçeyi iyi bir şekilde öğrenmelerini isterim...” (G.14-E,50).

“...bizim gibi işte, çalışmaları açısından, temiz ve düzgün giyimlerinden, çok rahat olmalarından, dilenmekten bu açılardan olmazsa bize daha çok uyarlardı...” (G.17-K,55).

“...kadına değer verselerdi, bir de nankör olmasalardı, inan ki nankör olmasalar kendi evimde bile yatırabilirdim...” (G.18-E,43).

“...gerçekten namuslu olsalardı, çok makyaj yapmasalardı, muhafazakar (dindar) olsalardı daha iyi olurdu...” (G.19-K,23).

Söylemlerden açığa çıktığı üzere, yerli halktan katılımcılar Suriyeli mültecilerin içinde bulundukları topluluğun düzenine, değer yargılarına, yaşam pratiklerine mutlak uyum göstermelerini beklemektedir. Burada, yabancından beklenen yerleşik ya da hakim kültürün kurallarına göre hareket etme ve kurulu düzenin işleyiş tarzını benimseme zorunluluğu aynı zamanda lütfedilen birlikte yaşamanın da zorunlu koşulu olarak ortaya konulmaktadır. Bu koşulları yerine getirmeye istekli olmayana ya da bunu beceremeyenler başka bir deyişle yeterince asimile olamayanlar ise misafir statülerini kaybederek toplumsal anlamda dışlanmaya maruz kalabilmektedir.

Bu duruma benzer çıkarsamalar Ekinci'nin (2017) çalışmasında da görülmektedir. Ekinci'ye (2017:382) göre “yakın coğrafyalarda ve aynı dine üye olmalarına rağmen Türkiye ve Suriyeli gibi farklı ulus-devlet süreçlerinden geçen iki ülke halkının zorunlu birlikteliği baskın ve güçlü olan grubun (yerleşiklerin) üstünlüğü lehine bir manzara sunmaktadır. Yerleşikler, Suriyeli sığınmacıların kendi kültürlerine daha fazla uyum göstermelerini, “misafirliklerini bilmelerini” ve hatta daha hızlı asimile olmasını beklemektedirler. Sığınmacılar ise tâbiyetin tüm somut hallerini yaşamaktadırlar; dışlanmakta, asimilasyon politikalarına maruz kalmakta ve marjinal insan olma halinin eşiğinde yaşamlarını sürdürmektedirler”. Bu durum İnce'ye (2011:193) göre, “çoğunluğun kendi doğal hakkı olarak gördüğü gerçekliği tamamen kendi doğrularını onaylayacak şekilde belirleme talebi, bu korkular ve tehdit fantezileri içinde gerçekleşmektedir. Gerçekten de bu talep her zaman tehdit altındadır, çünkü gerçeklik çoğu durumda bu taleple örtüşmemektedir. Gerçeklik, her zaman farklılıkların yaşamı tarafından belirlenir. Bu gerçekliği görmeye ne kadar hazır olunursa ve ne kadar demokratik bir toplumu ve bu

toplumun kurallarının herkes için geçerli olduğu düşüncesi içselleştirilirse, kim olduğuna bakılmaksızın, nereden olursa olsun, insana karşı aynı saygıyla davranmak istenirse, aidiyet çıkarları ve ona bağlı olan ayrıcalıklara ters düşülecektir. Çoğunluğa ait olanların güven duygusunun sarsıntıya uğraması, çoğunluğa ait olmanın getirdiği ayrıcalıklardan yoksun olmamak uğruna çoğunluk gibi davranmak ve o ayrıcalıkları kazanmak için yabancılara karşı olma.

Yine İnce'ye (2011:195) göre, “öteki olana yabancı olarak algılananın gerçekten ait olup olmadığı, nasıl ve hangi şekilde yabancıya dönüştükleri sorulmamaktadır. Bu bağlamda sorulan tek şey, “yabancı” “kendi olanda” neden olumsuz hisler yarattığıdır. Bu tutum “yabancı” varlığına “kendi” üzerinden giderek bir anlam yüklemekte ve kendi istek ve korkularının yansıması olarak “yabancı” ayrıştırılarak ele alınmaktadır. Bu anlayış sonucunda azınlıklar dışarıda tutulması gereken ögelere indirgenmektedir”.

3.6. Biz Onlar Karşılaştırmasında Suriyeliler

3.6.1. Kıyaslayarak Kendini Yeterli Görme Sanatı

Demirtaş'a (2003) göre bireyler, kendilerini tanımlarken içinde bulundukları grubu dikkate alırlar. Kişilerin kendi konumunu belirlemesinde ise diğer gruplarla kıyaslayarak oluşturması söz konusudur. Kişiler olumlu bir sosyal kimlik ve öz saygı kazanma aracı olarak da bu karşılaştırmayı yapabilmektedir. Parker'e (2012:8) göre “insan canlısının, dünyayı, çevresini ve kendini anlayabilmek ve konumlandırabilmek için bilişsel olarak sınıflandırma yapmaya (kategorileştirmeye) ihtiyacı vardır. Sosyal ilişkileri de çeşitli özellikler üzerinden sınıflandırırız ve kendimize benzediğini düşündüklerimizle bir sosyal grup oluştururuz ya da verili kimi sosyal grupların içine doğar ve onlarla değişik derecelerde özdeşim kurarız. Sorun şu ki, insan canlısı kategoriler-arası farklılıkları abartmaya ve kategori-içi farklılıkları küçümsemeye eğilimlidir”.

Ünür'e (2013:253) göre, “birey, sosyal hayatta ilişkilerini kurarken zihninde var olan birtakım değerlendirmeleri kullanmaktadır. Stereotip veya basmakalıp yargı olarak adlandırılan bu zihinsel değerlendirmeler, bireyin yetiştiği çevrede edindiği bilgilerle doğrudan ilintilidir. Diğer bir ifadeyle, bireyin tarihi, kültürel ve sosyal yaşamışlıkları ona, hangi kimliklerin kendisine yakın hangilerinin ise uzak olduğuna dair bilgiler ve veriler sunmaktadır. Bu durum “biz” ve “onlar” ayırma yol açmakta ve bu ayırım ötekileştirmeyi doğurmaktadır. Yaşamışlıklar ve öğrenilen bilgiler neticesinde bireyin zihninde bir “ben”

ve “ben”e uygun düşen bir “biz” kavramı oluşmaktadır. Bu gruplandırmanın içinde yer alan tüm bireyler, olumlu olarak tanımlanırken; “biz” kategorisinin dışında kalanlara genellikle olumsuz özellikler atfedilmektedir. Selçuk’a (2012:81) göre, “batı’nın hiyerarşik dilinde, yabancı ötekini temsil etmektedir; öteki ise farklılıklar alanını, korkuların ve kaygıların mahzenini simgeler. Irk, cinsiyet ve sınıf temelinde ötekileştirme, varlığı ve politikaları ile toplumu bölen farklılıklardır. Beyaz / siyah, eril / dişil, hetero / homoseksüel gibi kutuplaşmalar içinde, değerlerden bir tanesi hâkim, diğeri tabi (bağlı) olarak kimlikleri oluşturmaktadır. Güçlü bir kimlik, bir dizi farklılığı doğası itibarıyla kötü, akıldışı, anormal, deli, hasta, ilkel, canavar, tehlikeli –yani öteki– olarak kurmaya çalışacaktır. Bu bağlamda, farklılık ötekinin etkisi olarak algılanmaktadır”. İnce’ye (2011:183) göre, ““biz’in birlik ve beraberlik içinde olmasını mümkün kılan, toplumsal sorunların sorumlusu olarak işaretlenen bir gruptur, böylece ‘biz’ algısının oluşması, ancak ‘öteki’nin kurgulanışıyla mümkün hale gelir”.

Bu çerçevede, aşağıda yer alan “onlar bizim kadar iyi niyetli olmazlardı”, “biz merhamet ediyoruz”, “bizim onlara yardım ettiğimiz kadar onar bize yardım etmez”, “eminim ki biz orada dilenmek yerine çalışırdık” ve “biz sığınmayız” söylemlere bakıldığında yerli halk ve Suriyeli mülteciler arasında açıkça “biz” ve “onlar” ayırımının ortaya çıktığı görülmektedir:

“...tamam Türkiye’deki insanların tamamı iyi davranıyor diyemeyiz hepsi kapısını açıyor mu hayır hepsi yardım ediyor mu hayır. İyi kötü belki küçük bir yardımda bulunuyorlardır. Onlar olsaydı belki onlar bizim kadar iyi niyet göstermezlerdi...” (G.3-K,31).

“...onlar olsaydı mesela bizim kadar iyi niyetli davranmazdı. Biz yine acıyoruz merhamet ediyoruz. İlk dönemde öyleydik ama sonra yaşanan acı olaylardan sonra ne bileyim şu ikinci evlilik üçüncü evliliklerden sonra bakış açımız değişti onlara karşı biraz daha merhamet azaldı onlara karşı...” (G.3-K,31).

“...inanmıyorum yardımcı olacaklarına. Eğer Türkiye’den tek birinin yanışını ya da bir sözünü duysalardı bir olup bize cephe alırlardı/döverlerdi...” (G.5-K,48).

“...ben şu anda gördüklerim Suriyelileri değerlendirsem, galiba iyi bakmazlar herhalde...” (G.7-K,50).

“...ben inanıyorum ki bizim onlara yardım ettiğimiz kadar onar bize yardım etmez. Çünkü biri onlara dünya kadar yardım etse bile dönüp bakmıyorlar ama biz Allah için yapıyoruz, onların bakmamaları önemli değil...” (G.11-K,60).

“...çok kötü davranırlardı bu bir gerçek, çünkü bazen diyorlar ki biz buraya gelmişiz siz bize iyi bakmıyorsunuz, siz oraya gelseniz biz sizden bu öcü alırız ve daha kötü yapardık size... Bunu birkaç kişi şahit olmuşum...” (G.17-K,55).

“...biz oraya gitseydik, oradaki kadınlar Türk kadınlarından rahatsız olurdu. İşte şöyle derlerdi, Türk kadınları geldi, Suriyeli erkekler Türk kadınlarla evlendi, işte Türk kadınlarını seviyorlar, yani biliyorsunuz Türk kadınları onların kadınlarına göre daha güzeller daha cazip geliyor değil mi? Oradaki kadınlar bundan yakınırıldı. (Ama onlar daha bakımlı) Ohoo bakım kurtarmıyor. Kültür farkı var. Türkiyeli kadın hem güzel hem eğitilmiş hem kültürlü... Bizim kadınlarımız onları tercih eder miydi acaba oda var... Rabbim öyle bir şey göstermesin, eminim ki biz orada dilenmek yerine çalışırdık, tutunurduk bir şekilde. Bizim tutunmamız da onların iş ticaret üzenini belki bozardı...” (G.19-K,23).

“...ben bunu kendi kendime de düşündüm biz orada olsaydık, ben derdim bizi keserlerdi bizi asarlardı, bakıyoruz konuşmalarına, sığınmacı oldukları halde her tartışmada üste çıkmaya çalışıyorlar. Biz Suriye’de olsak düşünemiyorum...” (G.20-E,36).

“...biz sığınmayız gerçek söylüyorum sığınmayız. Bu kadar diyeceğim...” (G.2-E,44).

“...eğer biz onlara sığınsaydık onlar bir miskal kadar bile yardım etmezlerdi...” (G.1-K,28).

Yukarıdaki söylemlerden yola çıkarak, yabancıya dair olumsuz önyargı ve kalıp yargıların var olduğu ve yabancıya karşı güvensizliğin söz konusu olduğu ifade edilebilir. Söylemlerde “onlar”ın ne olduğu ve “biz”in ne olduğuna dair farklılaştırıcı söylemler ve özellikle “onlar”ın olumsuz niteliklemlerle ötekileştirildikleri görülmektedir. Olumlu niteliklerin ise ‘biz’ olarak yerlinin payına düştüğü gözlemlenmektedir. “Kişilerin kendi gruplarına ve karşıt gruplara ilişkin kalıp yargılarında bazı farklılıklar gözlemlenmektedir. Bu farklılıklardan bir tanesi kişilerin kendi gruplarına ilişkin kalıp yargılarının genelde daha olumlu olmasıdır. Bu durum gruplar arası yanlılık olarak adlandırılmıştır. Diğer bir farklılık ise kişilerin bazı durumlar dışında daha değişken (heterojen) karşıt gurubu ise daha türdeş (homojen) olarak algılamalarıdır” (Ekinci, 2017:267). Bu açıdan yerlinin yabancıya karşı geliştirdiği kalıp yargıların ayrıştırıcı özelliklerinden yola çıkarak “olumlu kalıp yargılar ‘biz’e atfedilirken ‘olumsuz kalıp yargılar’ ‘öteki’ne atfedilmektedir.

Bu anlamda, verilere bakıldığında yerli halkın Suriyelilere kıyasla bir ağızdan olumlu öz değerlendirme yaptıkları ifade edilebilir. Katılımcılar birbirinden habersiz farklı mahallelerde yaşayan ve farklı etnik yapıda insanlar iken söz konusu yabancı göçmen olunca ‘biz’ söylemlerinin açığa çıktığı gözlemlenmektedir. Bu açıdan “ortak rahatsız olunan kişiler” olarak yabancılar biz’in dışına itilmektedir. Yabancılar, yerlinin sahip olduğu üstün ve olumlu nitelikleri taşıyamayanlar olarak ötekileştirilmekte ve daha aşağı

grup olarak tasvir edilmektedir. Bu anlamda, Suriyeli mültecilerin sahip olmadıkları üzerinden ait olunan yerli grubun üstünlüğüne atıfta bulunularak kişisel özsaygının artırılması hedeflenmektedir. Demirtaş’a (2003) göre insanların olumlu öz-değerlendirme yapma eğilimi kendisini diğer gruplardan üstün görmesinde etkindir. İnsanlar ait olduğu grubu üstün görerek ve özdeşleşerek sosyal kimlik edinir. Hortaçsu’ya (2014: 188) göre de “kendini kanıtlama kişilerin kendini olumlu değerlendirme isteğinden kaynaklanmaktadır”.

3.6.2. Toprağını Savunmayan Suriyeliler: Mülteci Olmak Vatanına İhanet Midir?

Göçün itici nedenleri arasında kabul gören etkenler arasında savaş ve doğal afetler gibi insanların elinde olmayan nedenlerden kaynaklanan durumlar bulunmaktadır. Savaş, göçün en önemli nedenlerinden biri sayılmaktadır (Gidens ve Sutton, 2014). Türkiye’de özellikle sosyal medya paylaşımları, televizyon ekranlarına haber konusu olarak yansıyan başlıklar incelendiğinde “savaştan kaçan Suriyeliler” eleştirileri çok yaygın görülmektedir. Bu noktada medyanın etkisini vurgulayan Şen’e (2017:39) göre “mültecilik, gerek bu statüye giren kişiler, gerekse iltica edilen ülkedeki sosyal formasyon açısından gerilimli bir ifadedir. Nitekim her toplum, öteki ya da yabancı kavramlarıyla tanımladığı mültecilere karşı bir ilişki pratiği düzenlemektedir. Mülteciler toplumsal yaşamın her kademesinde bir sorun olarak görülmekte ve ötekileştirilmektedir. Mültecilere ilişkin ötekiliği kurgulayan en önemli mekanizmalardan biri medyadır. Egemen anlayış ve çıkarlara yönelik durum tanımları, söylem ve temsillere yönelen anaakım medya, mültecileri toplumsal sorun mekanizmaları şeklinde sunmaktadır. Alternatif medya ise, anaakım medyanın maskeleyiği ve egemen çıkarlar doğrultusunda kuşattığı gerçekliği asıl sorunlar bağlamında değerlendirmesi açısından önemlidir”.

Gerek bazı geleneksel medya gerekse sosyal medya araçları aracılığıyla yayılan söylemlerde Suriyelilere yönelik zaman zaman “*zorunluluk anlamında savaştan gelenler*” yaklaşımı değil “*tercih anlamında savaştan kaçanlar*” ifadeleri de benimsenmektedir. Savaş olgusunun çoğunlukla göç nedeni olarak algılanmaması Suriyelilerin ötekileştirilmesine kaynaklık ettiği söylenebilir. Bu noktada savaşmak *vatana sadakat* iken savaşmamak *vatana ihanet* olarak kabul edilebilmektedir. Nitekim, Suriyeli sığınmacıların belki çok sık karşılaştıkları kendi vatanına ihanet edenler yakıştırmaları araştırmada yer alan yerli halktan bazı katılımcıların söylemlerine açık bir şekilde görülmektedir:

"...insan bu durumdaki bir insanın yerine konuşamaz. Korku var, zorluk var, açlık var, yapabilir misin, yapamaz mısın, cesur musun korkar mısın? ... Gerçekten insan savaştan göç eden insanların yerine rahat konuşamaz. Orada İşid milyonlarca insanın ölümüne neden oldu. Ama ben orada olsaydım, o topraktan olsaydım, orda bir evim olsaydı ben şahsım adına konuşuyorum inanıyorum ki gelmezdim oralardan. Öldürsünler beni, olsun doğduğum toprakta ölürüm ..." (G.9-K,43).

"...bunlar yurtlarına sahip çıkmadı, elli Silah tutan gençler mücadele etmediler ülkelerine yaramadılar buralara kaçtılar. E burada da çalışmıyorlar sonra dilencilik yapmak zorunda kalıyorlar. E sonuçta mücadeleden yine kurtulamadılar burada da fakirlik le mücadele ediyorlar, dileniyorlar. Ama benim komşum olan kadın fakirlik yaşasa da o kadar asil duruyordu ki sanırsın ki kralın eşi, değil dilenmek bunun gibi ufak bir şeyi de yaklaştırmıyordu adına..." (G.9-K,43).

"...benim gidecek bir yerim olsaydı Annemi babamı alıp giderdim, ama gittiğim yerde onlar gibi davranmazdım, hem o topluma faydalı olacak hem de o toplumun faydasını alacak şekilde giderdim ama ilk önceliğim savaşmak olurdu. Yani savaşacak durumda olmasaydım giderdim..." (G.19-K,23).

"...sadece iki milyonu bile kalıp savaşsaydı şu an burada olmazlardı..." (G.19-K,23).

"...vatan sevgisi imandan gelen bir şeydir, vatanına ihanet eden insanlar..." (G.33-E,40).

"...ben haberlerde gördüm bir bakan diyor ki, bizim oralarda Mehmetçiklerimiz ölüyor da onlar neden burada eğlenip geziyorlar, o da doğru gerçekten bizim zorumuza gidiyor. Onları da öne sürsünler onlar da kendi devletleri için ölsün, yani bizim insanlarımız hem işsizlik..." (G.18-E,43).

"...kendi toprağını korumaya yaramayan bozuk kişiler oradan çıktılar (göç ettiler). Kendi toprağında kötü işler yapan gittiği yerde de bunu yapar..." (G.9-K,43).

"...Çoğu kişi diyor, akıllı olan, bilgili olan, devletine yardımcı olmak isteyen orada kalmıştır, çıkmamıştır, diyor ki bu çıkanlar da korkusundan çıkmıştır..." (G.20-E,36).

"...Daha önce Suriyeliler bizim için çok değerliydi. Bizim akrabalarımız var Suriye'de. Eskiden Suriyeli denildi mi ayrı bir telaş ayrı bir hazırlık yapıldı. Savaş öncesinde tabi. (Savaştan sonra bakış açınız değişti mi Suriyeli akrabalarınıza karşı). Kesinlikle değiştiler gözümüzde. Yani ne bileyim bizde çok gurursuz bir izlenim bıraktılar, yani sahip çıkmadılar ülkelerine bize bu şekilde geldi yani direnmediler çok farklı yani hiç bekleliyordum..." (G.15-K,30).

"...eskiden kendimi belki onlarla belki kıyaslardım ama şu an asla kıyaslayamam derim. Yani kıyaslamam. Her halde bu savaştan sonra böyle bir izlenim bıraktı. Savaştan kaçmaları, bir yerlere savurulmaları, o yüzden sanki çok basit sıradan işe yaramazlar kişilerin gibi geliyor bize. Dedim ki o savaştan dolayı kaçmaları, rahat olmaları birçok kişinin huzurunu bozmalarından dolayı öyle bir şey(izlenim) bıraktı bizde..." (G.15-K,30).

Verilere göre, kendi toprağını korumanın kutsal bir değer olarak algılandığı yerli halkta “savaştan dolayı iltica” ya da göç etme durumunun yadırgandığı gözlemlenmektedir. “Hedef alan ile kaynak alan arasındaki sosyo-kültürel farklılıklar ve hedef alanındaki insanların gelecek sığınmacılara karşı yaklaşımı ve önyargıları da bu uyum sürecinde önemli olmaktadır” (Harunoğulları ve Cengiz, 2015:314). Göçmenin savaştan kaçışının “vatanını savunmama” olarak değerlendirilmesi sık rastlanan bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Değer ölçüsü ve ahlaki bir durum olarak tanımlanabilecek “*toprağa sadık kalıp savaşmak ama kaçmamak*” gibi sığınmacıyı olumsuz değerlendiren bir yaklaşımın varlığı ön plana çıkmaktadır. Savaşmamanın onur kırıcılığı üzerinden Suriyeli sığınmacı ya da mültecilerin ötekileştirici söylemlere maruz kaldıkları gözlenmektedir.

Ayrıca, “*daha önce Suriyeliler bizim için çok değerliydi*” söylemine bakıldığında savaşın insan onuru açısından inciticiiliğinin var olduğu söylenebilir. Araştırma sahası olan Mardin’de Suriyelilerin ve Mardin halkının savaş öncesi güçlü bir diyaloglarının olduğu ve çocuklarını birbiriyle evlendirdikleri bir samimiyetin var olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle “savaş öncesi Suriyeli ile savaş sonrası Suriyeli arasında belirgin bir fark olduğu” söylenebilir. Savaşın insan onuru ve insana atfedilen değer üzerinde olumsuz etki yarattığı ifade dileyebilir. “Devredilebilir ötekilik” ya da “nöbetleşe yabancılık” olarak ifade edilebilecek bu olgu, her toplumda ötekiliğin/yabancılığın var olabileceğini ve bunun devredilebilir bir tarafının olduğunu göstermektedir (Ekinci vd., 2017:378-379)

Diğer bir açıdan “savaştan kaçma” olarak algılanan Suriyeli göçünde *toplumsal cinsiyet ayrımcılığı* bağlamında “*erkekler savaşmalı yargısı*” gözlemlenmiştir. Savaştan kaçma daha çok kadın, çocuk ve yaşlılar için bir hak olarak görülmektedir. Brubaker ve Laitin’e (2008:224) göre “grup-içi rütbelendirme, sağlanması gereken koşullar ve öngörülen tavır, şehit olmanın sembolik ödülü, erkeklik ritüelleri, şiddetten uzak durmak isteyebilecek olanları aşağılama ve ateşli gençlerin temkinli yetişkinleri etkilemesi gibi kuşaklar arası gerilimlerin grup içinde nasıl belirlendiği gibi noktalar, üzerinde düşünülmeyi beklemektedir.

Sahada yapılan gözlemlerde “neden savaşmıyorlar” yargısının özellikle “toplumsal cinsiyet bağlamında suçlananı olan genç erkekler”in kendilerine göre haklı gerekçelerinin olduğu gözlemlenmiştir. Bilenen bir bilgi olduğu gibi savaş sürecinde “Esat rejiminin ordusu” çoğu ülkede olduğu gibi askere çağırılan genç erkeklerden oluşmaktadır. Bu

durumda “Esat ordusuna katılmak istemeyen” veya “Müslüman Müslümanı öldüremez hassasiyetiyle savaşa dahil olmak istemeyen” Suriyeli gençlerin göç etmek zorunda olduğuna dair durumlar gözlemlenmiştir. Suriyeli bir kadın yapılan görüşmede şu açıklamalarda bulunmuştur:

“...Suriye’de biz Kürtlere yüzyıl vatandaşlık verilmedi ta ki savaş çıkana kadar. Savaş çıkınca Esad’ın askeri gücü yetersiz kaldı ve kendi askeri gücünü arttırmak için biz Kürtlere vatandaşlık verdi. Bu şekilde bizim genç erkeklerimizi askere almış olacaktı. Askerlik zorunlu olduğu için bizim gençler Esad’ın askerleri olmamak için Türkiye’ye kaçtılar...” (Suriyeli Kadın-50).

Mardin de olduğu gibi Gümüş’ün (2018: 74) Gaziantep çalışmasında da yerli halkın “Suriye’den gelen insanları savaştan ve vatanını savunmaktan kaçan korkak insanlar olarak gördükleri tespit edilmiştir. Çalışmada, ayrıca kadın ve çocukların gelmesine daha müsamaha gösterilirken, özellikle genç erkeklerin gelmesinden rahatsız olunduğu verisine ulaşılmıştır”. Göç etme hakkının kısıtlanması olarak değerlendirilebilecek bu durum Bauman’a (2010a:88) göre “aç olanın yiyeceğin bol olduğu yere gitme arzusu rasyonel insandan beklenen doğal bir şeydir; bu insanların arzuları yönünde hareket etmelerine izin vermek de, vicdanın haklı göreceği bir şey, alınacak ahlaki bir tutumdur. İnkâr edilemez rasyonelliği ve etik doğruluğu yüzündendir ki rasyonel ve etik değerlere sahip çıkan dünya, aç ve yoksulların kitleler halinde göç ihmalleri karşısında parmağını oynatmadan çaresiz bekliyor: Aç ve yoksulun yiyeceğin bol olduğu yere gitme hakkını suçluluk duymadan elinden almak çok zor; göç etmeye karar vermelerinin, kendileri açısından mantıksız olduğunu kanıtlayan inandırıcı rasyonel argümanlar ortaya atmak ise hemen hemen imkânsız. Bu gerçekten tüyler ürpertici bir meydan okuyuştur: Hareket özgürlüğü hakkından, küreselleşen dünyanın en büyük başarısı ve artan refahının teminatı olarak övgüyle söz edenler, aynı hareket özgürlüğü hakkını başkalarından esirgemek ihtiyacı duymaktadır”.

Aslına bakılırsa, yerel halkın söylemlerinde savaşın yıkıcı tahribatını yaşamadan ve empati kurmadan bir değerlendirmenin varlığı dikkat çekmektedir. Ayrıca, konunun ahlaki bir değer ölçütü çerçevesinde değerlendirilmesi ise ayrı bir sorun gibi durmaktadır. Zira Adugit’in (2013:6) belirttiği üzere “ahlak, kaygan bir zeminde hareket etmektir. Adımlarını sağlam atıp atmamak tamamen failin iradesine bağlıdır. Bu, ahlakın tamamen muğlâk olduğunu gösterir. İnsan ahlaki sorumluluk durumuyla karşı karşıyadır. Yaşam durumunda

bu sorumluluğu alabilir, reddedebilir. Yapmak ister yapamaz, kaçınmak ister yapmak zorunda kalır. Kafası karışır, canı sıkılır, bunalır, çatışmalar yaşar. Ama bu durumdan kurtulmanın hiçbir mutlak çaresi yoktur. İnsan olmak, ahlaki durum içinde sürekli debelenmek demektir”.

3.6.3. Sosyal Kimlik Ölçeğinde Savaş: Biz Olsak Ölürdük Ama Toprağımızı Terk Etmezdik

Genel olarak “belirsizlik ile yüklü kaygı verici ortamlar, bireylerde etnik, dinsel veya ulusal köklerine, yani belirliliklere dönme eğilimi yaratmaktadır. Toplumsal aidiyetin çözülüşü, sınıf ya da ulus gibi kolektif bağlılıkların gerilemesi ile bireyler etnisite, ırk, cinsel kimlik gibi farklı kimliklerde öznel anlam arayışlarına girmektedirler” (Selçuk, 2012:87). “Belirli bir kültüre sahip bir insanın, çok önem verdiği ulusal/yöresel değerleri ve sarsılmaz olduğunu düşündüğü temel inançları, farklı bir ülkeye gittiğinde, yabancıların yanında farklı bir anlam ve daha bir değer kazanır. İnsanlar azınlıkta ya da yalnız ve farklı olduklarında ulusal ve kültürel kimlikleri daha fazla güçlenir ve ayırıcı özellikleri keskinleşir” (Barutçugil, 2011:34).

Özdeşlik alanı olarak tanımlanan sosyal kimlik kavramı, “öyle olmayana yani karşdakine, ‘öteki’ne göre konumlanmakta olduğundan, ne olunmadığı üzerine inşa edilen negatif bir alandır. Benzerliklerle oluşan kimlik bu yönüyle aynı anda farklılığı da ortaya koymaktadır” (Torun, 2015:5). Geleneksel toplumlarda kolektif, etnik, kabile ve aileye ilişkin kimlik duyguları gelişmekte ve bireyler, kendilerini ait oldukları gruba ve bu gruptaki rollerine göre tanımlamaktadırlar (Bilgin, 1995). “Bu tür toplumlarda, insanlar etnik grup, din, cinsiyet, aile gibi temel kimlik gruplarını betimlerken hem olumlu nitelermelerde bulunmakta ve hem de grup niteliklerini “kendine uygun” saymaktadır” (Bilgin, 1995:84). “Genel anlamda varlığın mahiyeti ve özelde bir var olan olarak insanın bu varlık içerisinde kendini konumlandırma biçimi “özne” ve “diğerleri” arasındaki ilişkinin biçiminin de temelini oluşturmaktadır” (İspir ve Küçükalkan, 2013:1).

Nitekim, Suriyeli mültecilerin savaştan kaçtıklarına dair yapılan eleştiriler ve yerli halkın ortak paylaştıkları değerlerden yola çıkarak inşa ettikleri bir sosyal kimliğe dönüşmektedir. Dolayısıyla, sahip olunan kimliklere atfedilen değerler insanların olumlu ve olumsuz kategoriler halinde sınıflandırılmalarını da beraberinde getirmektedir. Öner’e (2015:9) göre “insanları anlamlı kategoriler halinde sınıflandırmak, sosyal dünyanın

algılanışında ve anlamlandırılışında kolaylık sağlar. Sınıflandırma işlemi sayesinde, insanlar kendilerini belirli kategorilere yerleştirirken diğerlerini de söz konusu kategorilerin dışında bırakırlar. Bu yolla toplum içerisinde belirli özellikler açısından birbirinden farklı hatta birbirine karşıt kategoriler oluşur. Sosyal bağlam, söz konusu kategoriler ile ve sosyal algılayıcının bunlara yüklediği anlam ve değer doğrultusunda şekillenir.

Bu yönde, araştırmada yerel halktan katılımcıların savaştan kaçma gerekçesiyle Suriyelileri olumsuzlayan bir kimlik kategorisine yerleştirirken kendi grubunu olumlu bir kimlik kategorisi olarak yücelttiğine dair söylemlerle karşılaşılmıştır:

“...ben olsaydım kendi memleketimi terk etmezdim. Orda kalırdım savaşırdım. Kendimi o kadar küçük görmezdim. İnsan kendi toprağı için yaşar. Bir insan gelip senin evini senden zorla alırsa sen ne yapacaksın? Mecburen karşıdakiyle savaşman lazım. Kendini kurtarman lazım. Eğer kendi evini bırakıp da gitsen adam der ki sen kendi evini bırakıp da neye geldin. Şu kadarını söyleyeyim kendi adıma benim etimi paramparça etseler beni lime lime etseler toprağımy bırakıp gitmem...” (G.2-E,44).

“...zengini olsun fakiri olsun kendi ülkesini beş kuruşa satabilecek insanlar, Allah etmesin ben olsam kendi Türkiye’nde toprağımda kendi canımı teslim eder ama başka yere gidemem. İnancınız olsun buradaki bütün insanlar, Türk olsun, Kürt olsun, Arap olsun, Çerkez olsun, hepsi de imkânı yok kendi devletimizi terk edemezdik. Türk insanı böyle bir insandır, tarihi okumuşsunuzdur, yani açlık da çekmişiz, susuzlukta çekmişiz, her şeyi göze almış bu insanlar, onlar gibi değil, onlar orada kendi akrabalarını savaşın içinde bırakarak kendi zevkine bakan insanlar, biz böyle insanlar değiliz. Kendi kardeşimiz, kendi bacımız, kendi hanımımız canımız feda ederiz, dürüst insanlarız...” (G.18-E,43).

“...bizzat Rabbim göstermesin, savaş yıkımdır, tahribattır, gözyaşıdır. İnsan her şekilde insanıyla insandır, değerleriyle insandır, namusuyla yaşadığı toprağıyla, karakteriyle, ahlakıyla insandır. Bunları indirdiğiniz zaman insan sadece et ve kemiktir. Biz şahsen onların konumunda olsaydık iki bin tane başımız da olsa verecektik. Öyle kaçmak oraya buraya, zillettir, köleliktir yani, kaçış çare değil yani. Kaçış aciz insanların işidir. Nasıl ki, sakat bedenine, yaşlı olmasına rağmen vatani için Ahmet Yasirler mücadele ettiler, onlarda bu şekilde mücadele edebilirler. Biz onların yerinde olsaydık mücadelemizi verirdik. Ya bir yerlere çıkacaktık ya da yok olacaktık. O yok oluş da yok oluş değil, bizden sonraki nesillere bir ruhtur, bir diriliştir aslında...” (G.12-E,60).

“...ben derim ben devletimde kalayım, ölsem de kendi devletimde öleyim. Bu benim fikrim, onlar farklı düşünüyor olabilir...” (G.20-E,36).

“...biz kaçmazdık, savaşırdık, bizim memlekette olsa biz bırakamayız buraları. Herhalde gururumuzdan kaynaklanıyor ya da insanın mazisi yok oluyor...” (G.16-E,38).

“...bu bizim de başımıza gelebilirdi. Ve ne yazık ki bizim başımıza böyle bir şey gelse bize kapı açacak hiç kimse yok...” (G.19-K,23).

“...biz kendimizi frenlerdik. Oturup düşünürdük bu başımıza neden geldi ve kendimize çekidüzen verirdik. Bence savaşırdık, kaçmazdık kendi fikrim bu...” (G.17-K,55).

“...şimdi şöyle bir şey Türkiye toplumunu hiçbir toplum ile kıyaslayamazsınız gerçekten. Şimdi Allah etmesin Türkiye’de böyle bir savaş olsaydı, Türkiye insanı hiçbir yere kaçamaz ve gidemezdi, kendi toprağını bırakamazdı, onlar zevkine düşkün, zevki için ne devletini ne bir şey düşünür, böyle bir insandır. Kendi ailesini orada savaşın içinde bırakıp gelebilir. Türkiye insanı çok gururludur, dinine sadık ve gururlu insanlardır. İnanın ki şimdi Tarihte de böyle bir şey Türkiye insanı Kürt’ü, Çerkez’i Arap’ı Laz’ı kim olursa olsun hepsi aynı düşüncede. İnanın hocam ben bir Kürt’le görüştüm Irak’ta kendisi bana bu meseleyi anlattı. Dedi ki ben Almanya’ya gittim(kamyon/tır ile) yol kenarında ihtiyacımı karşılamak için durmuştum orada bir Türk gördüm çağırdım beraber yemek yedim. Oradaki Alman polisi geldi dedi ki ya siz nasıl böylesiniz, bana sordu bu adamı tanıyor musun? Dedim hayır tanımıyorum ama Türkiyelidir. Bize dedi ki işte o yüzden kimse sizi parçalayamaz...” (G.18-E,43).

“...gerçekten insan Savaştan göç eden insanların yerine rahat konuşamaz orda İşid milyonlarca insanın ölümüne neden oldu. Ama ben orada olsaydım, o topraktan olsaydım, orda bir evim olsaydı ben şahsım adına konuşuyorum inanıyorum ki gelmezdim oralardan (Öldürseler bile mi) Öldürsünler beni, doğduğum toprakta ölürüm de...” (G.9-K,43).

“...kaçanımız olurdu ama biz kaçmazdık. Ama kaçanımız olsaydı da hiçbir ülke Türkiye gibi kucak açmazdı. Direnirdik, bu halk direnir...” (G.14-E,50).

“...namusum içinse kaçmazdım yani kalırdım. Yani gerekirse çocuklarımla orda kalırdım çünkü benim toprağımdır o. Allah korusun burada bir savaş çıksa ben gitmem, burada kalırım yani, ama (oradaki) şöyle bir savaş. Eğer Müslüman Müslümanı vuruyorsa orda zaten şehit de olmuyor (İşidi mi kastediyorsunuz?) Ben İşid kastetmiyorum İşid Müslüman sayılmaz ki. Ben Esad güçlerini kastediyorum, onlar Müslüman. Esad’ın adamlarını yaptığı da hainlikti o yüzden ben orda kalırım, burada kalırım neden başka yere gideceğim? Baksana millet (kaçtılar diye) nasıl dalga geçiyor onlarla. Ya tamam ben dalga geçmiyorum, ben sadece onlar isterlerse her şeyi yapabilirler, bizim yanımıza gelmişler her şey onların elinde, isteseler her şeyi yapabilirler ama onların yaşantısı farklı (bizim gibi düşünmüyorlar)...” (G.6-E,32).

“...bizim mücadele etmemiz gerekirdi. Yerimizden olmamak için elimizden geliyorsa sonuna kadar yapardık. Ben savaşırdım yerimden olmamak için. Yurdumu bırakıp gitmezdim...” (G.5-K,48).

“...zıt olduğumuzdan emin olduğum konu savaşma konusudur. Ben bakıyorum ülkemde böyle bir şey gelse başıma direk gidip başka bir ülkeye sığınmak yerine, şehit olmayı göze alırım ama ailemi başka yere sürüklemem muhtaç etmem, kalanlar yok mu orada tabii ki var ama bu kaçanlar bize göre çok zıt. Yani bu bir kültür meselesi, bu kültür bize aşılanmış (savaşma kültürü). Mesela burası Güneydoğu sürekli burada olaylar oluyor, Türkiye’nin en çok olay yaşanan bölgesi ama biz kalkıp başka bir şehre ya da başka bir ülkeye göç etmiyoruz. Hepimiz burada mücadele veriyoruz, savaşıyorsak da burada mücadele veriyoruz...” (G.19-K,23).

Verilerde görüldüğü üzere “*inancınız olsun buradaki bütün insanlar, Türk olsun, Kürt olsun, Arap olsun, Çerkez olsun, hepsi de imkânı yok kendi devletimizi terk edemedik*”, “*biz onların yerinde olsaydık mücadelemizi verirdik*”, “*biz kaçmazdık, savaşırdık*” ve “*Türkiye toplumunu hiçbir toplum ile kıyaslayamazsınız*” gibi söylemlerin yereller için üstün değerlere sahip “milli bir sosyal kimlik” inşa etme aracına dönüştüğü söylenebilir. Bu anlamda, öteki olarak kurgulanan savaştan kaçan Suriyeliler üzerinden yüceltilen bir iç grup kimliğinin pekiştirilmesi söz konusudur.

Türkiye’de özellikle sosyal medyada “savaşmalılardı” olarak özetlenebilecek söylemlere sıklıkla rastlamak mümkündür. Ayrıca, araştırma sahasında bu tarz söylemlere çok sık rastlanmaktadır. Grup kimliğinin görece daha üst konumda tutularak olumlu özellikler atfedilmesi kişilerin kendini kanıtlama arzusundan kaynaklandığı söylenebilir. “Kendini kanıtlama da kişilerin kendini olumlu değerlendirme isteğinden kaynaklanmaktadır” (Hortaçsu, 2014: 188). Simmel’e (2017: 37) göre, “kendi özelliklerimizi (hakiki ya da farazi) başka insanların insaniyetlerini ölçme ve değerlendirme konusunda kıstas olarak kullanmaya alışık olan biz –“normaller”- “damgası olan bir insanın pek insan olmadığına inanırız”. Tüm bunların doğrudan sonucu olarak etkilenen insanların toplumsal kabulünün kör bir reddi ve onlardan zoraki yabancılaşmadır”.

Bauman’a (2018: 18) göre, “Fransız olmak onları tepedeki iyi, asil ve gururlu insanlarla, Fransız benzeriyle aynı kategoriye yerleştirirken, benzer şekilde sefil yabancı, devletsiz yeni gelenlerin de üstünde konumlandırılan tek özellik (belki de mümkün olan yegane özellik). Göçmenler daha da aşağıda, yerli sefillerin sevk edildiği ve görevlendirildiği dibin daha da altında konumlanan, aranan o dibi temsil eder; kişinin yazgısını biraz daha alçaltan, dolayısıyla biraz daha az şiddetli, dayanılabilir ve hoş görülebilir bir dibin daha altını”. Bu açıdan yukarıdaki söylemler incelendiğinde yazgı olarak değerlendirilebilen “savaş süreci” nedeniyle göçmenin bu yazgıyla başa çıkamayanlar (savaşmayanlar) olarak alçaltıldığı söylenebilir. Ayrıca, “onlar bizim gibi değil” “biz olsaydık kaçmazdık” gibi “*basmakalıp*” ifadeler Mora’ya (2008) göre kendi ve öteki arasında yapay bir farklılık ortaya koymaktadır.

3.7. Sosyal Mesafe

3.7.1. Suriyeli ile Komşu Olmak: İletişimin Etkisi ve Koşullu Misafirperverlik

Bu araştırmanın temel amaçlarından birisi Türkiye'nin yeni misafirleri olan Suriyeli mülteciler ile ev sahibi yerel halk arasındaki ilişkiyi anlamaya çalışmaktır. “Sığınmacıların mekânla olan ilişkilerini belirleyen faktörler arasında, bir savaş ortamından kaçmış olmalarının verdiği ruh hali ve komşularının onlara yönelik tutum ve davranışları yer almaktadır. Nitekim bıraktıkları ülkede ortaya çıkan kaos ve bunun götürüleri sığınmacıların hayatlarında derin yaralar açmıştır. Bu bakımdan sığınmacılarda beliren mekânsal algı süreç içerisinde komşuluk ilişkilerinde meydana gelen olumsuz değişimlere bağlı olarak da farklılaşmış ve yeniden şekillenmiştir” (Harunoğulları ve Cengiz, 2015:317).

Yerli halkın Suriyeli mültecilere yönelik tutumlarını saptamak ve yerli halkın yabancı ile ilişkisinin ne düzeyde olduğu anlamak ve “sosyal mesafe” düzeyini kavramak amacıyla katılımcılara “Suriyeliler komşunuz olsun ister misiniz? sorusu yöneltilmiştir. Bu açıdan bu soru ile toplumsal kabul düzeyinin ip uçlarına ulaşılması da hedeflenmiştir. Sosyal mesafe, “fert ve sosyal grupların toplumun kültürü ve menfaatleri karşısındaki durumunu gösterir. Fiziki mesafeden farklıdır. Fiziki mesafe çok olsa bilse, eğer fert milli kültürü ve ülkesinin milli menfaatleriyle bütünleşip ters düşmüyorsa, sosyal mesafe ya yoktur ya da çok azdır” (Erkal, 2004:18).

“*Komşum olmasın*” yönündeki söylemler yabancı göçmenleri “sosyal dışlanma”ya maruz bırakmakta olduğunu gösterirken “komşum olsun” söylemleri ise “sosyal mesafe”nin düşük olduğu ve toplumsal kabulün varlığına işaretir. Bu açıdan araştırma sahası olan Mardin ilinde bu iki duruma da rastlamanın mümkün olduğu söylenebilir.

Yapılan görüşmelerde mültecilere yönelik birçok konuda rahatsızlık dile getirilmesine rağmen “komşu olma” noktasında görece daha az tepkinin olduğu gözlemlenmektedir. Bunun nedeni olarak Mardin ilinde ortak dillerin (Kürtçe-Arapça olması nedeniyle kaynaşmanın daha çabuk olması, insanların komşularına alışması, onları yakından tanımakla (zamanla zararsız olduklarına dair güvenin de oluşması) ve dolayısıyla önyargıların kırılması olarak ifade edilebilir. Göçmen ve yerlinin yakın etnisitelere sahip olmaları ve dolayısıyla aynı dili konuşmaları yabancı ile yerli arasındaki farkları kapatmakta olduğu ve kaynaşmayı güçlendirdiği söylenebilir. Ayrıca aynı mahallelerde oturma aynı zamanda “ekonomik ve sosyal sınıf” düzeylerinin de yakın olduğu anlamına gelmektedir.

Semerci vd.'lerine (2017) göre, gruplar arası temas kurulma sürecinde tarafların aynı statüde olmaları ötekileştirmenin etkisini azaltabilmektedir. Bununla beraber 2011 yılından itibaren mültecilerin Türkiye'ye yerleşmesi ve şu zamana kadar halk ile bir arada yaşamaları geçen yıllar içinde kaynaşp alışmayı sağladığı ifade edilebilir. Harunoğulları ve Cengiz'e (2015: 310) göre, "farklı kültürlere sahip kesimlerin bir araya gelerek birbirleriyle uyumlu bir şekilde yaşamaları için belirli bir zamanın geçmesi gerekmektedir. Farklı kültür ve dile sahip olan insanların göçleri sonucu toplumsal değişimler ve kültürel kaynaşmaların yaşanması kaçınılmaz bir durumdur. Ancak bu kaynaşma beraberinde sancılı bir süreci doğurmaktadır".

"....şahsi olarak kiralık ev bakıyorduk öğrendik ki Apartmanda yaşayanların hepsi Suriyeli bunu öğrendiğim gibi eve bakmadan direk çıktık. Birebir bir şey yaşamamışız ama etraftan ve arkadaşlardan duyduklarımızdan dolayı bir geri duruyoruz. Mesela sizi Suriyeli sandım bir geri durdum yani..." (G.15-K,30).

"...komşum olsun istemem. Ya şöyle bir şey var, onlarda ilim sahibi olanları var onlardan olsa isterim, faydalanırım..." (G.20-E,36).

"...erkekleri mahallede caddelerde nargile içip atletle şortla geziyorlardı. Biz utancımızdan başımızı eğiyorduk. Başımızı eğmekten yere düşecektik. Biz onları uyardık değiştiler artık yapmıyorlar..." (G.28-K,53).

"...bugüne kadar bir Suriyeliden zarar görmedim. Bugüne kadar tanıdığım Suriyelilerden hala kötü birisine rastlamadım gerçekten. Ama sosyal medyada takip ettiğim kadarıyla İstanbul Antep, ve Adana gibi yerlerde çok farklı olaylar ve çok farklı söylentiler gerçekleşebiliyor. Burada beraber Cumaya gidiyoruz namaz kılıyoruz onlarda bir sıkıntı görmedim..." (G.2-E,44). Medya sıkıntı yaşamayanın bile kafasını karıştırabilmektedir

"...iyi Suriyeliler benim komşum oldular onlardan çok razıyım. Ama bazı yerlerde biraz kötü olanlarını gördüm insana korku veriyorlar. E iyi insan kötü insan bizim (Türkiye'de) aramızda da var onların arasında da var. Bizim mahallemizde kötü Suriyeli görmedim, hem sıkıntı çıkaranları biz mahallemizde barındırmayız izin vermeyiz kötülöklere. Ama bizim mahallemizde faydalı Suriyeliler var, iyiler bize hürmet gösteriyorlar ama kötöleri de var..." (G.5-K,48).

"...bir Suriyeli aile var gidip geldiğim biz onları denedik namuslu insanlarla mı diye çünkü evimizi kiraya vermiştik. Sonra biz samimi olduk o geldi ben gittim evlerine, mesela bir mevlit versem onu da çağırırdım o beni ağırlardı. Güvenmeseydik evi kiraya vermezdik, oğlum bir yıl gözlemledi onları, kira parası önemli değil para ne ki, biz baktık eve kadın alıyorlar mı diye gözlemledik ama öyle bir durum yok. Adamın eşi yanında kalmıyor Almanya'ya gitti, kendisi de Almanya'ya gitmeye çalışıyor. Bizim üç komşumuz vardı üçünün de evi çok temizdi ama öylesini de gördüm su iç dese su içmem evinde..." (G.7-K,50).

"...komşum olsun fark etmez, o da insan sonuçta..." (G.8-E,29).

“...insanlar Suriyeliler için kötü diyorlar, işte kötü olanları buraya geldi diyorlar, evet doğru biz de bu tarz şeylere şahit olduk ama bana komşu olan o aile o kadar hoş bir aileydi ki anlatamam. Komşum kadın erkek çocuk çok efendi insanlardı, bize büyük bir kıymetle hoş bir göle bakıyorlardı. Biz de aynı şekilde o gözle baktık, bir gün bile hor gözle bakmadık. Bana Şükranım derdi...” (G.9-K,43).

“...benim payıma iyileri düştü, çok iyi Suriyeli komşularım var...” (G.9-E).

“...burada bir sürü Suriyeli komşumuz var. Biz yardım ediyoruz devlet de yardım ediyor sağı olsun. Aralarında kötü birine rastlamadık...” (G.11-K,60).

“...evlerine yemek göndermediğim hiçbir gün yok. Zaten eşim de hep bana fazladan yemek yap Suriyeli komşulara götür diye hatırlatıyor. Eşim ayrıca onlara et alıyor, yiyecekler alıyor götürüyor. Evde ne varsa vermeye çalışıyorum...” (G.11-K,60).

“...muhacir olup yurtlarından çıkmışlar biz de Allah rızası için sevap kazanıyoruz onların sayesinde...” (G.11-K,60).

“...ama bizim bahçemizdeki evi bir Suriyeli aileye verdik, kadın o kadar iyi dinine namusuna düşkün bir insan ki. Çok iyi olanları da var çok kötü olanları da var. Yani hepsi bir değil...” (G.15-K,30).

“...gerçekten yardıma muhtaçlarsa o insanların kapı komşu olmalarını ve onlara yardımcı olmayı çok çok isterim. Onlara yardım etmek adına bu tarz komşularımın olmasını çok isterim. Onun dışında çok fazla bakımlı olan bayanlar var onlarla komşu olmaya endişe ederim, korkarım onlardan, arkadaşlık kurmak istemem... Mesela benim ablamın Suriyeli komşuları var İstanbul’da dolandırıcılık yapıyorlar, gel seni şeyh’e götüreceğiz deyip götürdükleri kişi şeyh çıkmıyor para alıyorlar onlardan gereksiz yere...” (G.19-K,23).

Yapılan görüşmelerde mültecilere yönelik birçok konuda rahatsızlık dile getirilmesine rağmen “komşu olma” noktasında görece daha az tepkinin olduğu gözlemlenmektedir. Bunun nedeni olarak Mardin ilinde ortak dillerin (Kürtçe-Arapça olması nedeniyle kaynaşmanın daha çabuk olması, insanların komşularına alışması, onları yakından tanımakla (zamanla zararsız olduklarına dair güvenin de oluşması) ve dolayısıyla önyargıların kırılması olarak ifade edilebilir. Göçmen ve yerlinin yakın etnisitelere sahip olmaları ve dolayısıyla aynı dili konuşmaları yabancı ile yerli arasındaki farkları kapatmakta olduğu ve kaynaşmayı güçlendirdiği söylenebilir. Ayrıca aynı mahallelerde oturma aynı zamanda “ekonomik ve sosyal sınıf” düzeylerinin de yakın olduğu anlamına gelmektedir. Semerci vd.’lerine (2017) göre, gruplar arası temas kurulma sürecinde tarafların aynı statüde olmaları ötekileştirmenin etkisini azaltabilmektedir. Bununla beraber 2011 yılından itibaren mültecilerin Türkiye’ye yerleşmesi ve şu zamana kadar halk ile bir arada yaşamaları geçen yıllar içinde kaynaşıp alışmayı sağladığı ifade edilebilir. Harunoğulları ve Cengiz’e

(2015:310) göre, “farklı kùltùrlere sahip kesimlerin bir araya gelerek birbirleriyle uyumlu bir şekilde yaşamaları için belirli bir zamanın geçmesi gerekmektedir. Farklı kùltür ve dile sahip olan insanların göçleri sonucu toplumsal değışimler ve kùltürel kaynaşmaların yaşanması kaçınılmaz bir durumdur. Ancak bu kaynaşma beraberinde sancılı bir süreci doğurmaktadır”.

Ayrıca, bir gruba yönelik yapılan tanımlamalar aynı zamanda onlara yönelik bakış açısını da ortaya koyduğu söylenebilir. Sahada yapılan gözlemlerde dini muhafazakâr kesimin Suriyeli göçmenleri “muhacir” olarak tanımladıkları gör÷lmektedir. Bu tanım ve kavramsallaştırma yabancıya yönelik bakış açısını da şekillendirdiğı ve dini bir hassasiyet olan “muhacir ve ensar” ilişkisini çağrıştırmakla toplumsal kabul, kucak açma ve yardım severliğı çağrıştırmacı bir mana yüklediğı ifade edilebilir. Yukarıdaki verilerden “*muhacir olup yurtlarından çıkmışlar biz de Allah rızası için sevap kazanıyoruz onların sayesinde*” söylemi bu durumu desteklemektedir.

Lakin, Suriyeli m÷lteciler ile komşu olma noktasında ev sahibi olarak yerel halktan katılımcıların tutumları her ne kadar ılımlı olarak görünse de bunun bir koşullu misafirlik ya da konukseverlik veya komşuluk biçiminde tezahür ettiğı anlaşılmaktadır. Zira, “*erkekleri mahallede caddelerde nargile içip atlele şortla geziyorlardı. Biz utancımızdan başımızı eğiyorduk. Başımızı eğmekten yere düşecektik. Biz onları uyardık değıştiler artık yapmıyorlar*” ve “*sıkıntı çıkaranları biz mahallemizde barındırmayız izin vermeyiz köt÷l÷klere*” vb. söylemler komşuluğun ya da konukseverliğın belirli koşullara bağı olduğunu göstermektedir. Bu noktada ev sahibinin kural koyan ve yetki sahibi olan bir konumda olduğı ve yabancıнын da bu kurala uymak zorunda olan kişı olarak kabul edildiğı söylenebilir. “*Biz onları uyardık*” ve “*değıştiler*” söylemleri ev sahibinin misafir komşusu üzerindeki otoritesi olarak düşün÷lebilir. Bu durum J. Derrida’nın “koşullu konukseverlik” olarak tanımladığı sürece karşılık gelmektedir.

Derrida’ya (1999:48) göre “konukluk elbette bir hak, bir ödev, bir zorundalık, bir yasadır, yabancı ötekinin bir dost olarak ağırlanmasıdır, öyle olması gerekir; ancak bunun koşulu ev sahibinin, *host’un*, *Wirt’in*, kabul eden veya barındıran ya da iltica hakkı verenin patron, evin efendisi olarak kalması, kendi evinde kendi otoritesini koruması, dolayısıyla konukluk yasasını evin, oikonomia’nın yasası, kendi evinin yasası, yerin (ev, otel, hastane, yurt, aile, kent, ulus, dil) yasası olarak, sunulan konukseverliğın kendisinin yerinin sınırlarını çizen ve onun üzerinde otoritesini koruyan, otoritenin doğruluğunu koruyan,

korumanın yani doğruluğun yeri olarak kalan ve dolayısıyla sunulan armağanı sınırlayan ve bu sınırlamayı, yani kendi evinde kendi-olmayı, ödülün ve konukseverliğin koşulu yapan özdeşlik yasası olarak olumlamasıdır”(akt. Gültekin, 2014:17). Deridaya göre “konuk etmenin koşulu, ev sahibinin, yani konuk edenin evin efendisi olarak kalması ve kendi evinde evin yasası olarak otoritesini sürdürmesi olmaktadır. Kendi evinde kendi olarak kalmak, konukseverliğin sınırır. Konukseverliğin koşulu olarak ortaya konulan özdeşlik yasası; ev sahibinin konuk ederken, karşılarken, ağırlarken efendi (ev sahibi) olarak kalması anlamına gelmekte ve evin yasası olarak konukseverliğin yasası olmaktadır. Dolayısıyla yasanın söz konusu olduğu yerde, koşulluluğun devreye girmemesi olanaksızdır. Konukseverlik bir verme, uzatma, sunma olsa da; verdiği, uzattığı, sunduğu başka yabancıyı ev sahibinin yasasına boyun eğdirerek kendi evinde içeren ya da oraya gelmesine bu koşulla izin veren bir ağırlamadır” (Gültekin, 2017:17). Derrida, “Misafirperverlik Üstüne” adlı kitabında “misafirperverliğin iki ayrı ‘yasa’sından söz ediyor: mutlak misafirperverliğin yasası; yabancıyı kayıtsız şartsız kabul etmeyi, buyur etmeyi, içeri almayı emreden yasa ile bu gelişin ve karşılaşmanın şartlarını belirleyen, karşılıklı hak ve hukukları düzenleyen misafirperverlik yasaları (örf ve adetler, töreler, yasal düzenlemeler). Diğer bir deyişle her tür karşılıklılık ve alışveriş düzeninin dışında kalan mutlak gelişin/karşılaşmanın yasası ile, bir karşılıklılık/denklik yapısı içinde karşılaşmayı örgütleyen, bir ‘ekonomi’yi yerleştiren kanunlar/kurallar. Birbiriyle kökten farklı ama birini diğerinden ayrı düşünemeyeceğimiz iki yasa. Misafirperverlik ne yalnızca yabancınn kayıtsız şartsız kabul edilmesi ne de karşılıklı olarak belli kuralların uygulandığı bir karşılaşma durumudur diyor” (Ertuğrul, 2005).

Neticede, araştırma sahası Mardin’de komşuluk bağlamında yerli halk ile Suriyeli mülteci ilişkisine bakıldığında temas düzeyinin yüksek olması grupların kaynaşmasını sağlamakta ve sosyal mesafeyi azaltmakta olduğu ifade edilebilir. Ancak, bu ılımlı tavrın koşullu bir konukseverlik ya da komşuluk olduğunu ve dolayısıyla her an çok kırılgan bir yapıda olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bununla beraber yapılan başka araştırmalarda “yerli halkın Suriyelilere yönelik bazı endişeler taşıdıkları ve komşu olma istemediklerine” dair veriler de mevcuttur. Erdoğan’a (2014: 31) göre “Türk halkı %52,3 gibi yüksek bir oranla Suriyelilerin “şahıslarına ya da ailelerine zarar vereceklerinden endişe ettikleri için” komşuluk yapmak istemediklerini ifade etmektedirler. İlginç biçimde bu algı bölge dışında daha da yüksektir ve bir algı sorununu ortaya koymaktadır”.

3.7.2. Suriyeli ile Evlilik

Sosyal mesafe söz konusu olduğunda yabancınn özel alan olarak ifade edilebilecek “aile” dairesine alınması yerli halkın yabancıya daha yakın bir mesafede durduğu anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle “evlilik gibi bir müessese vasıtasıyla” yabancınn “*en yakına alınması*” aynı zamanda yerlinin yabancıya yakın durduğunun göstergesi olduğu söylenebilir. Bu yönde, araştırmada yerel halktan katılımcıların Suriyelilerle evlilik konusunda görüşleri incelenmiştir:

“...çatışma yaşarlar çiftler. Hepimiz biliyoruz ki şimdi Suriyeli halkı daha çok maddiyata önem veriyorlar. Eğer o açıdan bir doyumluluk yoksa kadın sorun çıkarır. (damat Suriyeli için) Yani ben bilmiyorum yine aynı şekilde yine benim ablamın görümcəsi var dayısıgil Suriye’de hiçbir sorun yaşamadılar...” (G.3-K,31).

“...benim oğlum sevdaya düşmediği, inat etmediği sürece ben Suriyeli gelin istemem. Biz evimizle ilgileniriz bulaşıktır çamaşırdır temizliktir ama onlar bizim hassasiyetimizde evlerine düşün değiller. Gezmeye düşünler, on dakika evde duramazlar. Ayrıca bizim yemeklerimiz de uyuşmuyor. Biz onlara yemek ikram ettiğimizde, yemiyorlar. İşte bizim yemeklerimiz falanca şekildedir diye karşılık veriyorlar. Ama biz onların evlerine gitsek hiç hoşumuza gitmese bile o yemeği yeriz. İşte bir Suriyeli kadın vardı gelip bizim evimizde yemek yemiyordu sadece bir meyve ya da kek gibi bir tatlı yiyordu. Ama biz olsak canımız istemese bile, istemeye istemeye de olsa bir parça yeriz, Allah artırsın deriz. Ama onlar istemiyoruz direk sevmiyoruz diyorlar...” (G.7-K,50).

“...çatışma yaşarlar. Suriyeli kadın farklıdır. Buradaki bir gelin çok fazla süslenip püslendi mi tepki görür, neden bu kadar süslenilir ki derler, ama Suriyeli bu durumu takmaz ben buralı değilim der bildiğini yapar, ama buralı biri umursamazlık etmez...” (G.15-K,30).

“...mesela çok hoş kızları var onları gelin almak isterdik ama çok Asabi çok dik kafalı yönleri var. Dik kafalı olmasalar biraz daha sakın olsalar biraz daha ayak uydurabilirler...” (G.15-K,30).

“...ben şahsen bir Suriyeliyle evlenmem çünkü kültürümüz bir değil...” (G.17-K,55).

“...şu şekilde bir çatışma olur. Dil konusunda zaten bir çatışma olur. Kadınlar sürekli dırdır ettiği için, sen bana şunu vermedin sen zaten savaş mağdurusun, sen zaten Suriyeli der. Türkiyeli bir kadın Suriyeli bir erkeğe üstünlük taslar bu erkek için de geçerli...” (G.19-K,23).

Verilere bakıldığında yerli halk ile yabancı göçmen olan Suriyeli evliliğine bakış kültürel kalıp yargılar dolayısıyla çoğunlukla istenmediği görülmektedir. Yerli halktan bazı katılımcıların “Suriyeliler daha çok maddiyata önem veriyorlar”, “kültürümüz bir değil”, “Suriyeli kadın farklıdır” ve “Asabi çok dik kafalı yönleri var” gibi kalıp yargılarla yaklaşımları dışlayıcı bir tutuma yol açtığı söylenebilir. Bu tarz kalıp yargıların mental

oluşumu ve tutumlara yansıma biçimini Ünal (2018:3302) şu şekilde açıklamaktadır: “Sosyalleşme yoluyla bireylerin bilinçaltlarına enjekte edilmiş olan olumsuz tarihsel deneyimlerin şekillendirdiği ırkçı, cinsiyetçi veya heteroseksist vb. tutumlar, inançlar ve davranışlar onların her durum ve şartta topyekün duygularından tamamen arınık bir şekilde düşünme olasılığını zayıflatmaktadır. Dolayısıyla, ayrımcı tutum ve eylemlerin çoğu bilinçli farkındalık düzeyinin dışındadır, bu nedenle bazen istemeyerek de başkalarına karşı baskı ve ayrımcılık içeren ifade ve eylemlerde bulunuruz”.

Daha az yaygın olmakla birlikte Suriyeliler ile evlilik konusunda daha ılımlı ve olumlu olan katılımcıların görüşleri ise şöyledir:

“...iki genç birbirini gönülden sevdikten sonra isterse Avrupalı olsun ne fark eder. Dedim ya onlarla bir farkımız yok, hat üstü hat altı aynı memleketin insanı gibiyiz. Genelde anne babalar sorun yaratıyorlar işte Kürt gelin istemem der mesela bu yanlıştır biz Kürt Türk birbirimize binlerce kız verdik. Bizim köyümüzde bir sürü Türk gelin var, Avrupalı gelin bile var...” (G.9-K,43).

“...eğer bir kız iyi bir eş iyi bir gelinse hele ki ondan torunlarım varsa onlara iyi bakıyorsa ben onun üzerine kusur göremem...” (G.9-K,43).

“...evlilik konusunda herkes evlenebilir sorun görmüyorum yeter ki amaç yuva kurmak olsun...” (G.10-E,37).

“...Çiftler arasında yaş farkı olursa çatışma yaşar. Terbiyelilerse efendilerse çatışma yaşamazlar eğer gözleri dışarıdaysa çatışma yaşarlar...” (G.20-E,36).

Yukarıdaki verilere bakıldığında yabancı ya da yerli fark etmeksizin “iyi ise” ve “terbiyeli ise” ve “yeter ki amaç yuva olsun” ve “iki genç birbirini sevdikten sonra” gibi koşullarla evliliğin kurulması yönündeki tavsiyelerin dile getirildiği görülmüştür. Bu noktada bu söylemlerde bulunan katılımcıların “kültürel değerler ya da şahsi fikirler” ışığında evliliği yorumlayarak “yabancı ya da yerli ayırt etmeksizin evliliğin olağan görüldüğü” söylenebilir. Bu açıdan kültürel ve şahsi değerlerin taşınması suretiyle evlenilecek adayın yabancı ya da yerli olmasının önemini zayıflatmakta olduğu ifade edilebilir. “İki genç birbirini gönülden sevdikten sonra isterse Avrupalı olsun ne fark eder” söylemi bunu desteklemektedir.

Yukarıdaki söylemlerde dikkat çeken diğer bir nokta “hat altı- hat üstü” meselesidir. Buradan kasıt sınır hattı üstü Türkiye iken sınır hattı altı Suriye olarak tanımlanmaktadır. Araştırma sahası olan Mardin ili Suriye sınırında bulunmaktadır. Suriye ile Mardin

halklarının gerek savaş öncesi gerek savaş sonrasında birbirilerine “*aralarına hat çekilmiş aynı bölgenin insanı*” gözüyle baktıkları gözlemlenmiştir. Bu açıdan İslami hassasiyeti çağrıştıran “muhacir” kavramı gibi “hat altı” kavramı da kültürel yakınlığı çağrıştıracı bir anlam taşıdığı ifade edilebilir. Böylece kültürel yakınlığı çağrıştıracı ifadelerin kullanımının sosyal mesafe düzeyini azaltıcı fonksiyonda olduğu ifade edilebilir.

Bir katılımcının “*yaş farkı olursa çatışma yaşanır*” söyleminde bulunması tesadüf olmadığı söylenebilir. Ünal’ın (2018) da ifade ettiği gibi düşünceler deneyimlerden arınık olmamaktadır. Sahada yapılan gözlemlerde bir kısım Suriyeli kadının (maddi geçim, özel kaygılar, yalnızlık vb. nedenlerle) kendilerinden çok büyük erkeklerle evlendikleri gözlemlenmiştir. Bu durum çok tepki toplamakla beraber zamanla Suriyeli kadınlara “kendinden büyük yaştaki insanlarla evlenenler” gibi kaıpyargıyla yaklaşılmasına yol açtığı gözlemlenmiştir.

3.7.3. Sosyal Dışlamanın Somut Hali: Kızının Bir Suriyeliyle Evlenmesine Karşı Çıkmak

Uluslararası çevreler açısından, “göçün zorlaştırılmasına yönelik eğilimin temel nedeni olarak göçmenlerin entegrasyon sağlayamamaları gösterilmektedir” (Yıldırım alp vd., 2017:108). Entegrasyon düzeyinin yüksek veya düşük olmasının yabancıya yönelik tutumlara yansıyan sosyal mesafe ile doğru orantılı olduğu söylenebilir. Saha görüşmeleri sürecinde yerli halkın Suriyeli mültecilere yönelik yaklaşımını ve sosyal mesafesini kavrayabilmek amacıyla katılımcılara “Bir Suriyeli erkeğin kızıma talip olmasını nasıl karşılırsınız” sorusu yöneltilmiştir:

“...ben kesinlikle kızımı vermem öyle vermem işte...” (G.1-K,28).

“...biz namuslu düşünüyoruz, değerlerimize iki elimizle sarılıyoruz, bizde kimse kimseyi rahatsız etmez, kimse komşusunu rahatsız etmez bu yüzden benim on kızım olsa birini vermem onlara. Erkekleri adam değiller, eşlerine sahip çıkmıyorlar keyiflerine bakıyorlar. Eşlerini muhtaç bırakıyorlar. Belki de Suriye kadınları bu yüzden böyle yapıyorlar (Türkiye’deki erkeklere yöneliyorlar). O gün evde varsa oturup yerler işe gitmezler baktılar bir şey yok o zaman işe gitmek akıllarına geliyor. Oyalanıyorlar işten kaçmak için yok eşim hasta yok çocuğum hasta bahaneleri sunuyorlar sırf gezmek ve keyiflerine bakmak için...” (G.5-K,48).

“...güven açısından vermem. Yani korkarım kızımın da ahlakını bozarlar orda. Diyelim ki insan aylarca yıllarca Suriyelilerin içinde kalırsa inanıyorum ki değişirler (onlara benzerler)...” (G.6-E,32).

“...(eğer insanlar Suriyeliyle evleniyorsa) oda tercih meselesi iyi bir aileden gelmişse maddi açıdan bir problem yoksa her iki taraf uygun görmüşse olumlu karşılıyorum niye olmasın ki. Kızımı asla vermem o kadar kötü örnekleri var ki...” (G.3-K,31).

“...ne onlar verir ne biz kız veririz. Benim bir Suriyeli komşum vardı ben kızımı buradakilere vermem diyordu. Onlar, yaşı geçmiş, kimsesiz olan, dul olan, kusurlu olan kızlarını veriyorlar. Genç ve güzel kızlarını vermiyorlar...” (G.11-K,60).

“...kızımı vermem çünkü işleri yok bir de kültürleri yok, bize uymazlar yani, uyusmuyoruz. (Çocuk zengin olsa) Zengin olsa da olmaz kültür ve inanç olmazsa olmuyor (kültürden kastınız). Haremlik selamlık bilmiyorlar, rahattırlar bayanların arasında rahat oturuyorlar oturma şekli kesinlikle o konuda dikkat etmiyorlar...” (G.17-K,55).

“...inanın ki vermem, bu köyün fakirine veririm ona vermem, özellikle kadını çalıştırdıkları için vermem...” (G.18-E,43).

Görüşmecilerin çoğunluğunun bu türden bir evliliğe “rıza göstermedikleri” tespit edilmiştir. Yerli halktan bazı katılımcıların bu tutumu yabancıya yönelik sosyal dışlama olarak karşımıza çıktığı ifade edilebilir. Söylemlerden hareketle bazı görüşmecilerin zihninde yabancıya yönelik olumsuz önyargıların var olduğu ve yabancının bu önyargılar üzerinden güvenilmez olduğu yargısının var olduğu söylenebilir. Bu önyargıların gündelik olumsuz tecrübeler vasıtasıyla oluştuğu ve bütün Suriyelilere genellendiği ifade edilebilir. Bu olumsuz önyargıların da sosyal dışlamaya yol açtığı söylenebilir. Ekinci vd.’lerine (2017:30) göre, “sosyal dışlanma daha çok kültürel bir temelden beslenmektedir. Dolayısıyla sosyal dışlanmayı tetikleyen şeyler daha çok, kültürel alışkanlıklar ve yaşam tarzları olmaktadır. Gündelik hayattaki karşılaşmalar, dil, komşuluk ilişkileri ve kamusal alandaki ilişkiler, sosyal dışlanmayı besleyen kültürel boyutun potansiyel halden pratik hale geçmesini sağlayan en temel ilişkilerdir. Sonuç olarak, gündelik hayatta kültürlerin karşılaşması, yüz yüze ilişkiler ve tecrübeler, sosyal dışlanmayı önemli derecede etkileyen faktörlerdir”. Benzer şekilde yabancının aile içinden biriyle evlenmesine rıza göstermemek aynı zamanda en yakına alınmayacak kadar güven duyulmayan olarak değerlendirildiği söylenebilir. Yabancının güvenilmez olduğunu ve biz gibi olmadığını vurgulayarak ötekileştirmeye yol açtığı söylenebilir.

Öteki, “varlığı icabı, konumlandırılış biçimiyle kötüdür, tehlikelidir, huzur kaçıracıdır, tehditkârdır. Bu kuşku ve saldırganlık da daha sonra kendisiyle de ilerletilecek bir önyargıya sebep olur. Bu önyargı, dışarıdakilere karşı çifte standartlar geliştirmemize yol açar. Öyle ki iç gruptakilerin kendileri için doğal bir hak olarak gördüğü şeyler, dış gruptakiler için bir lütufa ve iyiliğe dönüşür. Yine iç grup üyelerinin dış grup üyelerine karşı yaptığı kötülükler ahlaki olarak sorunlu görülmezken, dış grup üyelerinin gerçekleştirdiği

çok daha az zararlı eylemlerin şiddetle mahkûm edilmesi beklenir” (Man, 2016: 1153). Sahada yapılan gözlemlerde ve bu araştırmanın verilerine yansıdığı üzere katılımcılar evlilik konusunda Suriyeli mültecilerden kız almaya daha olumlu bakarken onlara kız vermeyi olumlu görmemektedir. Bu durumun iç grup ve dış grup ilişkisinde çifte standart olduğu ifade edilebilir. Bu durumun toplumsal cinsiyet ayırımı noktasında kadının uysal görüldüğü ve evliliğin, kültürün, rahatın vb. şeylerin belirleyicisinin erkek olduğu bakış açısından kaynaklandığı söylenebilir.

3.7.4. Mülteci Gettoları ve Hiç Kimseler Olarak Suriyeliler

Yerel halkın Suriyeli mültecilere yönelik sosyal mesafelerini ve bir arada yaşamaya dair isteklerini saptamak amacıyla katılımcılara “mülteciler başka bir bölgede kentsel alandan soyutlanmış (getto benzeri) alanlarda bir arada yaşasalar daha iyi mi olurdu yoksa halka karışmaları mı daha iyi” sorusu yöneltilmiştir. Bu soru vasıtasıyla yerli halktan katılımcıların yabancıyla bir arada yaşama ya da yaşamama arzularını ve bunun gerekçelerini saptamak mümkün olmuştur.

“...iyileri de kötüler de var. Biri hata yapsa yüz kişinin boynuna giriyor. Mesela ben bir Suriyeliysem başka bir Suriyeli hata yaptığından ben kendimden utanırım. Bu yüzden bir arada olsunlar ki birbirlerine tutunsunlar. İnsanlar onlardan bilmez kötü olayları. Ama Türkiye’ye hali hazırda bir yere toplanmaları mümkün değil dağıldılar garibanlar. Suriye’de kalıp perişan olanlar da var...” (G.1-K,28).

“...mesela kastettiğim belirli bir arsada belirli bir bölgede toplanılsaydı kendi aralarında yaşarlardı daha iyi olurdu. Yani aramıza karışmasalardı bizim insanımız kimin kim olduğunu daha iyi bilsin (eskiden bir mahallede herkes herkesi tanırdı, kim suçlu kim haksız belli olurdu)...” (G.5-K,48).

“...geniş uzak bir arsada onlar için evler, konutlar inşa etselerdi ve yerleştireselerdi daha iyi olurdu. Ayrı olalım isterdim...” (G.7-K,50).

“...Erdoğan onlara kalacakları bir yer yapsaydı, onlar için de bizim için de olurdu. Onlara bir arsa bir şehri yapılsaydı daha iyi olurdu. Böyle olsa kimseye bir şikâyetleri olmaz. Onların söylenmelerinden kurtulurduk. Sürekli Türkiye’de bize yardım etmiyorlar, Türkiye’de bizim için bir şeyler yapmıyorlar deyip duruyorlar...” (G.11-K,60).

“...iyi olurdu. İlk başta böyle bir önlem alınsaydı bir tampon bölge olsaydı bir arada yaşarlardı o zaman dönmeleri de kolaylaşırdı, Suriyelilerin bu mutabakatları da hep boşa çıkardı. O zaman şikâyetler ve Suriye bahanesi olmazdı. Buraya geldikten sonra, buraya ayak uydurmalı, uydurtulmalı diye düşünüyorum...” (G.14-E,50).

“...hepsi bir yerde yaşasalardı daha iyiydi. Aynen Suriye’de olduğu gibi onlar birbirini geçinebilirler, kafa yapıları aynı, denkler. En azından bu kadar sıkıntı olmazdır.

Eminim birbirilerine bunları birbirine yapmazlardı, birbirilerini tanıyorlar sonuçta. Onlarında bizim gibi kendilerinin de örf adetleri var zıt düşmezlerdi birbirilerine...” (G.15-K,30).

“...sadece bir yerde toplansalardı daha iyi olurdu, hem milletin ahlakı için hem de milletin zoruna gitmezdi. Şimdi millet var ya onu görüyor, adam çalışıyor sabahtan akşama kadar, lokantalarda görüyor, adam bakıyor onlar lüks yerde ve devletten maaş alıyor, adam kendi devletinde maaş alamıyor, ben açım onun hayatına bak. Uzak yaşasalardı kimsenin zoruna gitmezdi böyle...” (G.18-E,43).

“...Kendi aralarında yaşarlardı ve birbirilerine sahip çıkabilirlerdi. Birbirlerine kenetlenebilirlerdi. İnsanlar bu kadar rahatsız olmazlardı...” (G.19-K,23).

“...bence bir kamp kurulsa, Türkiye onlara öyle baksaydı halk için daha daha iyi olurdu. Geçen bir olay duydum, kiralık katil olarak bir Suriyeli tutmuşlar, ne oldu olay faili meçhul olarak kaldı. Ayı olsalardı böyle sorunlar olmazdı. En azından böyle bir durumun önüne geçebilirdi...” (G.20-E,36).

Söylemlerden açığa çıktığı üzere katılımcıların çoğu Suriyeli mültecilerin “kamplar veya uzak bölgelerde toplu yaşaması” gerektiği görüşündedir. Bu görüş, mültecilerin sosyal hayatın dışına itilmesi arzusunu veya mekânsal bir dışlamayı ifade ederken aynı zamanda yerel halkın onlara yönelik sosyal mesafelerine dair bilgi vermektedir. *Verilerde açığa çıkan “buraya geldikten sonra, buraya ayak uydurmalı, uydurtulmalı diye düşünüyorum”* söylemleri ise azınlık olarak Suriyelilerin çoğunluğa tabi olması gerektiği ve bu uyumun dayatılması gerektiği, olmadığı takdirde ise mekânsal olarak ayrılmaları gerektiği anlamına gelmektedir. Yine, özellikle *“kiralık katil olarak bir Suriyeli tutmuşlar, ne oldu olay faili meçhul olarak kaldı”* ve *“aramıza karışmasalardı bizim insanımız kimin kim olduğunu daha iyi bilirdi”* gibi söylemler yerli halktan bazı katılımcıların anonimlikten kaynaklanan kaygı nedeniyle Suriyeli mültecilerin neden uzak bölgelerde toplu halde yaşamaları gerektiğini meşrulaştırmaktadır. Bu kaygıların kaynağını Bauman şu şekilde açıklamaktadır:

“Mahallelerimizde, şehrin caddelerinde ya da işyerlerimizde birlikte yaşamaya alıştığımız insanları sıradan bir şekilde dost ya da düşman olarak ayırır, hoş karşılar ya da hoş görürüz; hangi kategoriye koyarsak koyalım, onlara nasıl davranacağımızı ve ilişkimizi nasıl idare edeceğimizi biliriz. Oysa yabancılara dair bilgimiz onların [hesaplı] hareketlerini okuyamayacak ve uygun tepkiyi ortaya koyamayacak kadar azdır; niyetlerinin ne olabileceğini ve bir sonraki adımda ne yapacaklarını tahmin edemeyecek kadar az. Ne bizim eserimiz ne de bizim kontrolümüzde olan bir durumun nasıl devam edeceğini ve bununla nasıl baş edeceğimizi bilememek kaygı ve korkunun en büyük nedenidir” (Bauman, 2018: 14).

Çeşitli nedenlerle uzak bölgelerde yaşaması istenen Suriyeli mültecilerin düzen bozucu olarak algılandıkları söylenebilir. Girard’a (2005:24) göre, “etnik ve dinsel azınlıklar, çoğunluğun kendilerine karşı kutuplaşmasına yol açarlar genellikle. Elbette her topluma göre değişen bir kurbanlık seçim ölçütü vardır, ama bu ölçüt ilke olarak kültür-aşırıdır. Neredeyse hiçbir toplum yoktur ki kendi azınlıklarını, düzgün entegre olamamış ya da yalnızca ayrı duran gruplarını -kısıma olmasa da- bazı ayrımcılık biçimlerine tabi kılmamış olsun”. Bir ayrımcılık biçimi olarak yabancıların uzakta yaşaması tercihi dünyanın birçok ülkesinde yapılan akademik araştırmalarla desteklenmektedir.

Suriyelilerin uzak bölgelerde ya da kamplarda yaşamalarına yönelik istek başka çalışmalarda da ortaya konulmuştur. “Suriyeliler ile ilgili hazırlanan raporlardan, “yerliler”in Suriyeliler için uygun gördükleri yerlerin barınma merkezleri olduğu ortaya çıkıyor. Yani ille de bir yerlerde bulunacaklarsa, barınma merkezlerinde bulunmalıdırlar” (Man, 2016:1152). Hacettepe Üniversitesinin hazırladığı raporda “Türk halkının Suriyelilerin Türkiye’ye dağılmış vaziyette değil de sadece kamplarda barındırılması konusunda genel bir isteğin var olduğu tespit edilmiştir. “Sığınmacılar sadece kamplarda barındırılmalıdır” önermesine verilen destek %72,6 olarak çıkmıştır. Bölge içinde bu konudaki talep daha da yükselmekte ve %80,2’ye çıkmaktadır. Benzer bir başka yaklaşım da “Sığınmacılar sınır boyunda Suriye topraklarında tampon bölge oluşturularak orada kurulacak kamplarda bakılmalıdır” önermesinde ortaya çıkmaktadır. Bu önermeye destek verenlerin oranı %68,8 iken karşı olanların oranı sadece %18,1 olarak ifade edilmiştir” (Erdoğan, 2014: 31).

Bu araştırmanın ve diğer başka çalışmaların ortaya koyduğu mülteciye yönelik mekansal dışlamayı Bauman “*hiçkimseleştirme süreci*” olarak tanımlamaktadır. Bauman’a göre kampta yaşam pratiği ile mülteciler, hiç kimselerdir. “Fiziksel yakınlığa set çekilmesi onların yabancılık niteliğini engeller. Onlar belirli bir mekânda var olan, o mekânın dışında var olamayan, şehirde yaşayanlarca umursanmayan hiç kimselerdir. Şehirlerdeki mekânsal ayırım pratiğinin istem dışı türünü oluştururlar. Bununla birlikte mekânsal ayırım istenerek de yapılabilir (Hülür ve Başer, 2015:403). Bauman, benzer durum olarak güvenli siteleri örnek vermekte ve muamele noktasında mekanın dışına itilmek istenen göçmenlerin sorumluluk alanının dışına çıkarılmakta olduğunu vurgulamaktadır. Bu açıdan Suriyelilerin de aynı şekilde sorumluluk alanının dışına itildiği söylenebilir. Hülür ve Başer’e (2015: 408) göre “hiç kimseleşme sürecinin sosyal yaşamdaki yansımaları ahlaki bir değerlendirmeyi

gerekli kılınmaktadır. Nitekim Bauman'ın sosyolojisinde ahlak birinci bir problemidir. Güvenlikli sitelerde yaşama pratiği yabancıları uzak tutarak hiç kimse haline getirmekte, duvarların arkasındaki kişiler umursanmamakta fakat onlardan hala korkulmaktadır. Sorumluluk Bauman'ın ahlaki anlayışında ön plana çıkan bir kavramdır. Bu çerçevede güvenlikli sitelerde kalanlar eğer duvarların dışındaki yabancılara karşı bir sorumluluk hissetselerdi belki de bu kişilerden korkmalarına gerek kalmayacaktır". Başer'e (2011:116) göre, yabancıların günümüzdeki durumu teknolojinin ve ekonominin mekâna yaptığı etkiye bağlı olarak değişmektedir. Yabancı, tam olarak ortadan kalkmamakta, bir yandan bir silişleşme süreci gündeme gelmekte, diğer yandan ise "hiç kimse" kategorisine kaymaktadır".

Bu yaygın mekânsal dışlama pratiğine karşın yerel halktan bazı katılımcılar ise Suriyeli mültecilerin halktan izole belirli yerlerde toplu halde yaşamalarının uygun olmayacağını bazı gerekçelere dayandırarak ifade etmişlerdir:

"...daha kötü olur çünkü dört milyon insanı üç şehre dağıtsan bu sefer şehirlerin kontrolü onların ellerinde olacaktı..." (G.2-E,44).

"...yani dağılmaları daha iyi oldu. Yani tek bir yerde yaşasalardı sadece o bölgedekiler bilirdi, şu an her tarafa yayıldıkları için artık bütün insanlar Suriyelilerin nasıl insanlar olduklarını biliyorlar..." (G.6-E,32). (Çok komik 😊 ama mantıklı bir yorum değil çıkarılmalı, sanki bir çocuk yorumu)

"...toplu yerlerde yaşamaları doğru değil, bazı şehirlere dağıtılması oradaki insanları zor durumda bırakır. Şöyle bir iyileştirme yapılabilir zamanla onları ülkelerine gönderip, oraların evini barkını temin edip, kendi adreslerinde konaklamalarını sağlamak daha doğru olur..." (G.8-E,29).

"...hayır, uzak bölgede olmasın. Ne yardım edebilirsin onlara, ne dilini öğrenirler, ne bir kız alınır verilir, o sıcaklık oluşamaz, insanlık öldü mü?... (G.9-K,43).

"...eğer kalıcı olurlarsa bizimle birlikte yaşasınlar..." (G.10-E,37).

Yukarıdaki söylemlere bakıldığında "ne yardım edebilirsin onlara ne dilini öğrenirler ne bir kız alınır verilir...o sıcaklık oluşamaz, insanlık öldü mü" söylemi dikkat çekicidir. Saha görüşmelerinde daha az miktarda olsa da önyargının ve ötekileştirmenin neredeyse sıfıra indiği yaklaşımlar gözlemlenmiştir, bu söylemin buna örnek olduğu söylenebilir. Bu durumun dışında mültecilerin halkla birlikte yaşaması gerektiğini düşünen katılımcılar "işin demografik boyutunu" göze alarak milyonlarca Suriyeli göçmenin birkaç şehre yoğunlaşmasının kontrol açısından daha zor olacağı ve halka daha fazla yük

olabileceğini savunmaktadır. Söylemlerde ayrıca Suriyelilerin halkın arasında yaşamamasının veya fiziksel yakınlığın olmamasının genel olarak etkileşimi, dayanışmayı ve kaynaşmayı ortadan kaldıracağına dair düşüncelerin varlığı dikkat çekmiştir. Hülür ve Başer’e (2015:408) göre de “fiziksel yakınlığın yokluğunda öteki ile etkileşim kısıtlı olacak bu da farklılıkların yalnızca duvarların diğer tarafında kalmasını ve kültürel temasın azalmasını gündeme getirecektir”.

3.7.5. Kaderin Tecellisi Olarak Mülteci: Mecburiyetin Metafizik Görünümü

Halkın mülteciye yönelik bakış açısının derinleşerek incelendiği bu araştırmada insanların kader algısının göçmene/mülteciye yönelik bakış açısını ve onların düştüğü durumu değerlendirmede etkili olabileceği öngörülerek katılımcılara “Suriyelilerin başına gelen bu savaş sizce onların kaderi mi?” sorusu yöneltilmiştir.

Halkın kader algısının göçmene yaklaşımını etkilemekte olduğu tespit edilmiştir. Kader kavramının dini, felsefi birçok uzantısı olmasına rağmen bu çalışmada kader kavramının genelde sosyolojik olarak toplumsal ilişkilere nasıl yansıdığı özelde ise Suriyelilerin savaşa maruz kalmalarının ve Türkiye’ye gelişlerinin algılanmasındaki olumlu ve olumsuz etkisi irdelenmeye çalışılmıştır. Özetle savaşın kader olduğunu düşünen katılımcılar Suriyelileri daha “mecbur ve mağdur” olarak değerlendirirken, kader değildir diyenler göçmene “sorumluluk yüklemekte” olduğu gözlemlenmiştir. Savaşın kader olduğunun kabulü aynı zamanda göçmenin “pasif” konumda değerlendirilmesini beraberinde getirdiği söylenebilir. Bu değerlendirme dışlamayı zayıflatmakla beraber, savaşın kader olmadığını ve Suriyelilerin mesul olduğunu destekleyen Suriyelilerin “sorumluluklarını yerine getirmeyenler olarak değerlendirildiği ifade edilebilir.

Bilindiği gibi sosyal psikolojide bilgi, duygu ve davranış üçlemesinde tutumlar ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bilgi olarak kader kavramına yüklenen mana aynı zamanda halkın tutumlarına etki ettiği söylenebilir. Suriye’deki savaşa yönelik kader algısı göçmelere yönelik sosyal ilişkilerin etkileyicisi olduğu söylenebilir. Yüksel’e (2006:131) göre, algı, beş duyu ile elde edilen her türlü bilginin beynimizde şekillenmesi ve görünüm kazanmasıdır. Algılama durumun yorumlanması; yani durumun gerçek olarak kaydedilmesi değil, yorumlanarak kaydedilmesidir”. Bu açıdan kader yorumu göçmenin “pasif” olarak savaştan kaçan ve sığınmak zorunda olan ya da “aktif” olarak savaşın sorumluluğunu alıp başına gelen bu savaşın kaynaklarını düzeltmesi beklenen kişi olarak algılanmasında etkili

olduğu söylenebilir. Kader yaklaşımı toplumsal olgularda insan iradesinin dahil edilip dahil edilmeme durumu olarak açıklanabilir. Kaderle ilgili akademik çalışmalarda kader kavramının irade ile yan yana getirildiği görülmektedir. Kaderle ilgili yapılan çalışmalarda fatalizm (yazgıcılık) kavramına atıf yapıldığı görülmektedir. Aydın'a (2018: 433) göre, "Tanrı'nın sonsuz bilgisinin insan iradesini önceden belirleyip belirlemediği dolayısıyla insan eylemlerinin özgürlüğü meselesi, tarih boyunca hem filozoflar hem de teologlar tarafından tartışılan bir sorun olmuştur. Bu sorun, her şeyi önceden bilmek anlamına gelen Tanrı'nın ön bilgisi ve insanın özgür iradesi olmak üzere iki öncülden meydana gelmektedir. Buna göre Tanrı'nın ön bilgisi, evrendeki her şeyi içine alan ve önceden belirleyen bir yapıya sahiptir. Bu sebeple Tanrı'nın, insanın gelecekte ne yapacağını da önceden belirlemiş olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bunun neticesinde Tanrı'nın ön bilgisi karşısında özgür iradeye sahip olmadığımız anlamına gelen fatalizm kavramı doğmaktadır. Toplumsal bir realite olan kader/yazgı kavramını İslami boyutunu şu şekilde açıklamaktadır:

"Fakat bazı insanlar, kendi irade ve sorumluluklarını bir yana bırakarak, her şeyi Allah'ın iradesine bağlamayı tercih etmişlerdir. Tarihin her döneminde ve her toplumda bu tür bir inancı benimseyenler var olagelmıştır. Hatta Müslüman toplumlar bile dinlerinin temel kaynaklarını doğru anlayamamaktan ya da hiç öğrenememekten dolayı "cebriyeci" diye nitelen bir anlayış geliştirmişlerdir. Düşünce tarihinde, insanın iradesini hesaba katmadan her şeyi Tanrının iradesine bağlayan fatalizm anlayışına sık sık rastlanmıştır" (Kasapoğlu, 2008: 88). "Gerçek anlamda kadere inanan bir Müslüman, iyi ve kötü ne varsa bunların hepsinin Allah'ın takdiri ve yaratması ile gerçekleştiğini kabullenir. Fakat kadere inanmanın, insanın sorumluluğunu yok saymak anlamına gelmediğinin bilincindedir. O, kaderi bahane ederek sorumluluktan kaçmak tarzında bir anlayış geliştirmenin Kur'an'a uymayacağının farkındadır. Kendi iradesinin varlığını ve sorumlu olduğunu kabul ederek, bu iradenin üzerinde de ilâhî iradenin bulunduğuna iman ederek tutarlı ve dengeli bir dünya görüşü oluşturur" (Kasapoğlu, 2008:87).

Bu yönde, "Suriyelilerin başına gelen bu savaş sizce onların kaderi mi?" sorusuna kader değildir cevabını veren katılımcılar kader ve irade ikileminde işin sorumluluk alanını ve savaşın kaynağını açıklamışlardır.

"...Aslında ben kaderle çok bağlantılı görmüyorum. Yani biz hep böyle gördük halamlar Suriye'de yaşadığı için e kızım diyor bir kere birbirlerine karşı dürüst değiller biri işte ben Esatçıyım der öbürü işte ben Apocuyum der orda daha çok çıkar ve

menfaat söz konusu. Aslında Türkiye’de de söz konusu kim güçlüyse halk onun tarafını tutuyor...” (G.3-K,31).

“...Her halde kader değildir. İşid bir kader olmamalı. İslam dini adı altında bunca şeyi yapan İşid kader olmamalı. Kader olduğunu kabullenmek istemiyorum. Güneşin ışığında hareket eden bir toz tanesi Allah’ın izninden habersiz olarak hareket etmez. Kader buyusa İşid Allah gönderdi demek doğru mudur? Allah mı İŞİD’e git orda insanları öldür zülüm et dedi? Böyle bir şey olabilir mi?...” (G.9-K,43).

“...Kader değil. Yüce Rabbim her şeyi tahsis etmiş, Rabbim diyor birbirinize kenetlenin birbirinize sahip çıkın, birbirinize kuvvet olun ama maalesef Irakta olsun Suriye’de olsun insanlar çok şımardılar, ondan sonra insanlar inançtan uzaklaştı....2000 yılında Vali beyle Barış heyetinde Suriye’ye gittiğim zaman benim edindiğim izlenimi anlatayım. Suriye’de biz bunu gördük, keyif eğlence, makyaj, parfüm, takım elbise... Ya evlerine gidiyorsun oturacak bir minderleri yok, bir pikniğe gitmek isterse sırf o keyif için evdeki eşyaların yarısını satabilir. Suriye’de çok yozlaşma, çok kronikleşmiş bir tahribat gördük. Ve bunlara davetiye çıkardılar. Bugün o zalimlere daveti biz çıkarıyoruz kendiliğinden gelmiyor. Bugün bir evde altı kardeş birbirimize kenetlensek, dünya alem gelse bu aileyi yıkamaz. Ama bunlar maalesef kimisi ajan oldu, kimisi sistemle iş birliği yaptı, kimisi şımartı kimisi kontrolden çıktı dolayısıyla bu belalarda br nevi. Bak mesela diyorlardı ki ağızlarını yufka ekmekle silip o ekmeği çöpe atıyorlardı. Çok affedersin fuhuş aleni olmuştu. Buraya gelerek buraya da fazlasıyla taşıdılar. Bunlarda ciddi bir inanç olmadığı için kültürümüzü de maalesef tahrip ettiler...” (G.12-E,60).

“...Kader değildir. Kader Allah’tandır ama kişi kaderini bir parça kendisi çizer. Onların bulunduğu bölge Ortadoğu, Türkiye’nin de bulunduğu bölge Orta doğu. Siz bana ilk sorduğunuz da Kürt müsünüz Arap mısınız diye? (demografik bilgiler alınırken) Bu yüzden ben size ben Türküm(Kökenim Arap ve Kürt olmasına rağmen) dedim. Suriye’de ta Osmanlı zamanında bugüne Suriye’deki Kürtlere kimlik verilmiyordu, bir emlak bile alamıyorlardı yüzyıl kimliksiz yaşadılar, e ne oldu bu kadar baskı baskı en sonunda patlak verdi. E böyle olmaması lazımdı. Bizde de aynı şekilde, biz Türk olalım, Kürt olalım, Laz olalım Arap olalım, Türk olalım, bu ülkenin çıkarlarını gözetlememiz gerekecek, eğer bu ülkenin çıkarları için çalışmaz isek o zaman bizim de sonumuz onlar gibi olur. Onların başına gelen şey bizim başımıza da yirmi yıl içinde gelecektir. Çünkü bu bir Avrupa’nın, Amerika’nın, İsrail’in bir politikası. Hindistan’dan başladılar parça parça ta balkanlara kadar gidecek ki söylüyorlar da. Kaderi çizen insandır, Hafız Esat ya da Beşir Esad daha önce demokratik politikalar izlese, ülkesini demokrasiye kavuştursa, insanlara istediklerini verse, ülkesinin zenginliklerinden insanların yararlandığı halde ne Suriye’ye bir şey olurdu ne Irak’a bir şey olurdu, Ne Libya’ya bir şey olurdu...” (G.14-E,50).

“...Suriyeliler çok suçlu, keşke daha evvel demokratik bir ülke olsalardı, keşke daha çalışkan bir ülke olsalardı, ülkelerini kaptırmasalardı, bence Esad rejimi de kaptırılmış bir rejimdir, bütün diktatörlerin rejimleri kaptırılmış bir durumdur bence. Bu olmasaydı başlarına bu gelmezdi yani ülkeye sahip çıkmak lazım...” (G.14-E,50).

“...Bunlarınki kader değildir. Bunlar çok şımarık insanlarmış biz görmedik ama diyorlar ki orda yemek yiyorlarmış, ekmeği peçete yerine ağızlarını silip atıyorlarmış. Allah Teâlâ bu bir sınavdır, Allah tealanın bileceği bir iştir, kader vardır ama kaderinde ne varsa onu görüyorsun, bu kaderi sadece dua değiştirir. Bunlar çok aşırı gittiklerinden dolayı Allah Teâlâ bir nevi onların bir sınavdan geçirdi ve hala da o sınavdadırlar ve hala

bunun farkında değiller. Hala demezler bak nerden nereye geldik. Acaba biz burada ne hata yaptık. Hiç düşünce yok kültür yok. Yine şuanda güzel bir yerde çalışırsa eline ekmek geçerse tekrar o ekmekle ağzını silebilir...” (G.17-K,55).

“...Hocalarla da görüştüm kendi aramızda da konuştuk, şimdi Suriyeliler kendi çığırından çıkmış. Allah Teâlâ haşa kimsenin düşmanı değil. İnsanın başına bir şey geldi mi ne yaptığını düşünsün. Onlarda çığırından çıkmıştı (kader değil)...”(G.18-E,43).

“...(Aralarında mahsup insanlar da var?)Yangın çıktı mı var ya kurunun yanında yaş da yanar böyle bir şey var. İnan bir ihtiyar Suriyeli adam misafir olarak buraya gelmişti. Adam bizim gençlere bakıyor, diyor “ya siz tam Müslümansınız, hepiniz namaz kılıyorsunuz”. Adam diyor bizim orada Müslümanlıkla alakamız kalmamıştı. Irak’ta da Suriyeli gördüm burada da mesela adam bir sakarlık yaptı mı hemen Allah’a küfür ediyor, bizim zorumuza giden o. Ben Iraktaydım, şimdi adam var ya kartonu düşürdü, işçiydi orada, kartonu düşürünce Allah’ küfür etti, patrona söyledim, dedi ki bir daha böyle bir şey yaparsan seni işten atarım dedi. Sonra dedi ki zaten böyle şeyler yaptığınız için Allah sizin başınıza böyle bir şey getirdi dedi. O ihtiyar Suriyeli adama sordum dedi ki Suriye’de hepsi böyle...” (G.18-E,43).

“...Kader değildir asla. Ya diyorlar ki ya nasıl olsa orada kalsaydık da savaşıydık da o bizim kaderimizdi diyor. Ya mesela ben bu parmağımı havaya kaldırmak istiyorsam, Allah istiyorsa kaldırıyorum, istemiyorsa kaldıramıyorum diyemem, biraz da benim elimde olan bir şey. Bir yerde Rabbim yazmıştır ama bir yerde kendi kaderlerini kendi değiştirebilirler diye düşünüyorum. Yani orada kalıp savaşıyalardı, mücadele etselerdi, şu an kesinlikle burada olmazlardı, bu pozisyona kesinlikle kendileri kendini düşürdü. Kader değil isteseler değiştirebilirler, ama değiştirmediler...” (G.19-K,23).

“...Kader değildir. Kader nedir biliyor musun? Kader odur ki insan kendi yatağında ölüyorsa o kaderdir. Yola gittiğin zaman hiç ummadığın bir yerde kaza geçiriyorsan o kaderdir. Yolda yürürken üzerinize bir ağaç düşerse o saate orda bulunman o senin kaderindir. Ama bizimki o kader değildir. Şu an Orta doğuda biz yönetmiyoruz Türkiye de yönetmiyor. Başbakan da yönetmiyor. Orta doğuyu yöneten Amerika ve İsrail’dir...” (G.2-E,44).

“...Kader değildir. Bu savaşın müsebbipleri, Hem Suriyelilerin kendisidir hem de yabancı ülkelerdir. Yani silah desteğini veren ülkelerdir (ABD, Rusya, Arabistan, Katar, İran)...” (G.10-E,37).

Katılımcıların savaşın sorumluluğuna yükledikleri anlamın göçmenin maduniyet durumuna yükledikleri anlamı etkilemekte olduğu ifade edilebilir. Yukarıdaki verilerde katılımcıların ortaya koyduğu sorumluluk alanları şöyle sıralanabilir:

- Suriyeliler birbirilerine karşı daha sorumlu olmalıydı
- Birbirine kenetlenmeleri gerekirdi
- Oturup savaşın gerekçesini (kendilerinin ne yapıp bu hale geldiklerini) düşünmeleri gerekirdi
- Yozlaşmaları ve günaha dalmamaları gerekirdi
- Demokratik bir ülke olmayı becermelilerdi

- Müslümanlıktan kopmamaları gerekirdi
- Orda Kalıp Savaşmaları ve Mücadele etmeleri gerekirdi
- Yabancı Ülkelerin oyununa gelmemeleri gerekirdi
- İşit zulüm yapıyorsa bunu Allah söylemedi (Zulüm yapmamalıydı)

Katılımcıların savaşın sorumluluğuna yükledikleri anlamın mültecinin maduniyet durumuna yükledikleri anlamı etkilemekte olduğu ifade edilebilir. Bu açıdan bazı katılımcıların yukarıda özetlenen söylemleri ve anlamlandırma biçimleri üzerinden Suriyeli göçmenlerin “suçlular” olarak görülmekte olduğu söylenebilir. Lingis’e (1997: 31) göre “ötekini tanımak, onun konumu ve hareketlerinin düşüncesinin kendisi için kendi buyruğuna tabi olarak formüle ettiği bir temsilin hükmü altında olduğunu görmek demektir. Onun konumunun yerçekimi yasalarının ürünü, hareketlerinin de fiziksel baskıların sonucu olmadıklarını, kendi düşüncesinin kendi iradesi için formüle ettiği bir temsil tarafından üretildiklerini görmek demektir. Sıkılmış yumruğunun ya da geniş gülümsemesinin biyolojik dürtülerin ya da psikolojik zorlamaların değil, kendi düşüncesinin formüle ettiği buyruğun ve nelerin arzulanabilir olduğuna ilişkin temsillerin ürünü olduğunu görmek demektir. Yaptığı formülasyonların ve sergilediği ifadelerin mesleki eğitimin ya da etnik kodlamaların örnekleri değil, neyin gerekli ve uygun olduğuna ilişkin kendi temsilinden kaynaklanan şeyler olduklarını görmek demektir”.

Suriyelilerin başına gelen bu savaşın kader olduğunu düşünen katılımcılar arasında “savaş kaderdir onların hemen kaçış yapması kader değildir” söylemi dikkat çekicidir. Bu söylemde kader ve iradenin birleştiği ifade edilebilir. Bu görüşmecinin söylemine göre “savaş kaderdir ama Suriyelilerin savaşa tepkileri kader değildir”. Bu manada, mültecilerin savaşın ortaya çıkışında bir sorumluluğu olmadığı ama savaş çıktıktan sonra kalıp direnmeleri gerektiği mesajı çıkmaktadır.

Aşağıdaki söylemler ise Suriyeli mültecilerin başına gelen bu savaşın kader olarak kabul edildiğine dair örnekleri içermektedir:

“...Kaderleridir. Acaba o insanlar ister miydi ki evleri yıkılsın? evleri arsaları sahipsiz kalsın, kendi yurtlarından köylerinden kaçmayı. Kim ister bu kadar şeyin telef olmasını...” (G.1-K,28).

“...Kaderdir. Bizim büyüklerimizin de dediği gibi Savaşın oradan çıkacağı konusunda. Babam söylerdi orda savaş çıkacak diye. İki bayrak olacak biri Müslümanları temsil ediyor diğeri normal halkı...” (G.6-E,32).

“...Hiçbir şey Allah’ın kaderinden ilişkisiz yoktur. Dedem kitap okurdu. Benim dedem imamdı. Biz daha yoktuk annem küçük çocuktu anneme anlatmıştı. Kızım demiş bak ben kitaptan okuyorum, Suriye taraflarında savaş çıkacak ve oralarda açlık, yokluk, hastalık ortaya çıkacak. Biz Suriye neresidir onu bile bilmiyorduk, diyordu ki bak kızım ben fıkra anlatmıyorum bunları Kur’an’dan açıklıyorum demiş. Demek ki bu da bir kader. Derdi ki orada kan gövdeyi götürecektir. İşte İŞİD in akıttığı kanlar buna işaret değil mi?...” (G.7-K,50).

“...Kaderdir ama kötü olduklarından değil, bilmiyorum neden böyle bir kaderleri oldu. Yangın çıktı mı kuru da yaşta beraber yanar. Savaş çıktığında herkesi yakar iyi kötü...” (G.11-K,60).

“...Evet kaderdir. Demek ki kaderlerinde böyle bir şey vardı ve oldu...” (G.13-K,26).

“...Kaderleridir diye düşünüyorum çok bilgim yok ama birbirini sahiplenmediler mi bilmiyorum ama kaderleridir bence. Ben diyorum hemen kaçmasalar mıydı, Yani savaş kaderdir onların hemen kaçış yapması kader değildir y ...” (G.15-K,30).

“...Bence kaderdir. Çünkü her insanın alnında yazılıdır, kaderinde ne varsa muhakkak görecektir, bazen günaha girmiş olabiliriz ama diyoruz ki demek ki onlar hak etmiş diyoruz...” (G.20-E,36).

Söylemlere bakıldığında Suriyelilerin başına gelen bu savaşın kader olarak kabul edildiği görülmektedir. Dolayısıyla savaştan kaçma ve göç etme durumu da kaderin bir parçası sayıldığı söylenebilir. Bu durum “göçün metafizik görünümü” olarak yorumlanabilir. “Kader olumlu ya da olumsuz değerlendirme olmaksızın bir önyargı biçimidir” denilebilir. Gerek bilimsel çıkarmalarda gerekse gündelik akıl yürütmeler esnasında bir olgunun veya bir olayın nedenlerine inerek çıkarım yapılmaktadır. Fatalizm temeline dayanan bir kader inancının ise olayların nedenlerine inerek o nedenleri metafizik gerekçelere ya da inanç olgusunda tanrıya dayandırılarak açıklama çabası olduğu söylenebilir. Bu nedenle kaderci bakış açısı nedenlere yüklediği anlamlarla insanların yargılarını etkilemekte ve önyargıya oluşumuna etki etmekte olduğu ifade edilebilir. Fatalizme dayanan kader inancının insana yüklenecek sorumluluğu zayıflatmakta olduğu ve sorumluluğu başka olgulara yükleme olarak da karşımıza çıktığı söylenebilir. Uluç’a (2009:61) göre “önyargılar, insanın çocuksu bastırılmış, savunucu saldırgan boyutunu gözler önüne sermektedir. Psikik tasavvurun köklerinde derin bir güvensizlik duygusu yatmaktadır. Egonun yabancılaşması kişiyi güvenlik ve otorite özlemine yöneltir. Kişi ahlaki bakımdan katı çizgiler gösteriyor ve dünyayı dikotomi içinde düşünme eğilimine giriyor: Güçlüler ve zayıflar, iyiler ve kötüler biz ve ötekiler vb. Kendi kaderini denetleyemediği duygusunu yaşamakta ve başarısızlıklarının sorumluluğunu dışarıdakilere yüklemektedir”.

3.7.6. Belirsizlikler Karşısında Hazırda Bekleyenler Olarak Suriyeliler: Geçicilik-Kalıcılık Meselesi

2011 Yılından bu yana Suriye’de uzayan savaş, Suriye’deki bazı bölgelerin yaşanılmaz hale gelmesi ve iç karışıklıklar nedeniyle Suriyeli mültecilerin ülkelerine dönüşü zorlaşmaktadır. Son sekiz-dokuz yıldır Türkiye’de ikamet eden Suriyelilerin Türkiye’de kalıcılıklarının veya geçiciliklerinin belirsiz olmasının hem yabancı hem yerli halk için tedirginlik yarattığı söylenebilir. Suriyeli mültecilerin kendilerini Türkiye’de kalıcı ya da geçici olma noktasında belirsiz hissetmeleri onların ülkelerine asla geri dönemeyebilecekleri ama her an da geri dönebilecekleri bir umutla “*hazırda bekleyenler*” olarak tanımlanmalarını mümkün kılmaktadır.

Bu yönde, araştırmada yerel halkın Suriyelilerin Türkiye’deki geçici olma ve kalıcı olma durumlarına ilişkin görüşleri incelenmiştir:

“...geçiciler. Devlet vatandaşlık vermesin. İnşallah Suriye düzelir de giderler...” (G.1-K,28).

“...böyle giderse nüfusları çoğalacak. Ekonomik açıdan biz gündeliği yirmi liraya düşmüş bir işte çalışmayız onlar çalışırlar ne oldu o iş onlara kalacak. Devlet her konuda zarar edecek. Maddi ve manevi zarar görür. Burada kalıcı olurlarsa artık devlet de onları besleyemez...” (G.2-E,44).

“...yurtları düzelse de dönseler daha iyi ama eğer burada kalacaklarsa da güzelce denetlenip yerleştirilmeleri sağlansa daha iyi olur. Bize ayak uydursalar, onlar bizi beğenmiyorlar bir de. Doğrusu bizim onlardan rahatsız olduğumuz kadar onlar da bizden rahatsız. Ama Türkiye’de kaldıkları için mutlular. Örf ve adetlerimiz uyuşmuyor. Misafir olarak olur ama kalıcı olmaları değil. Tabiatlarımız uyuşmuyor. Onlarda insan ama kültürümüz örf ve adetlerimiz uyuşmuyor...” (G.5-K,48).

“...(Onlar kalıcı olursa) valla ben buradan giderim o zaman. Yani gerçekten giderim biraz onlardan uzak, nerde azsalar oraya giderim. Yani burada çoksa ya başka bir mahalleye giderim ya da ne bileyim bir şehir dışına giderim...” (G.6-E,32).

“...yani devlet zarar görür, zaten sonradan fark edecek onu da, devlet zaten birleşik devletlerden yardım alıyor belki oradan zarar görmeyebilir ama toplumsal olarak zarar görür. Gitseler de kalanlar kalır belki ama burada kalmasalar daha iyi...” (G.6-E,32).

“...yemek gıda yardımı falan yapılmasını istiyorum, ama burada kalsınlar istemiyorum. İstiyorum ki, hepsini toplayıp göndersinler...” (G.7-K,50).

“...zaten Türkiye’de kalıcı oldular. Dört Milyonun gitse gitse yüzde otuzu gitsin yine çoğu burada kalıyor. Bence biz zarar görmeyiz yeter ki biz onları tam anlamıyla kendimize tam anlamıyla ayak uydurabilelim...” (G.14-E,50).

“...buraları sahiplenmeleri hoşuma gitmiyor...” (G.15-K,30).

“...Bugün köyde yüz kişi yaşıyoruz diyelim, e Suriyeliler gelince oluruz yüz elli kişi. Şimdi benim rakibim doksan dokuz kişi iken yüz kırk dokuz kişi olur. İş açısından sıkıntı olur...” (G.20-E,36).

Çalışmada yerel halktan katılımcıların büyük bir kısmının Suriyeli mültecilerin ülkelerine geri dönmeleri gerektiği fikrini savundukları tespit edilmiştir. Suriyelilerin özellikle araştırma sahası olan Mardin gibi sınır illerinde daha yoğun bir nüfusla yaşamaları yerel halkı kalıcılık durumunda işsizlik gibi ekonomik sorunlar açısından kaygılandığı görülmektedir. Ünal’a (2017: 83) göre “Suriyeli mültecilerin Türkiye’de özellikle “geçicilik” ve “kalıcılık” durumları noktasındaki belirsizliğin yaratmış olabileceği bilinemezlik faktörü, yerel halkta güvenlik ihtiyacını körükleyen, ekonomik kaygıları artıran ve günah keçisi olarak ilan edilenlerin artık ülkeden kovulmaları gereken öteki veya düşman biçiminde tanımlanmasına neden olan bir değişken olarak görülebilir”. Man’a (2015: 423) göre “bilinmeyen şeyler veya tanıdık olmayan gruplar, bir tehdit olarak görülmüş ve çoğunlukla da dışlama pratiklerine konu edilmişlerdir. Bu pratikler çoğunlukla yok etmeye kadar varabilen oldukça “kararlı” girişimler şeklinde olmuştur”. Suriyelilerle ilgili yapılan başka çalışmalarda da benzer tepkilerin var olduğu görülmektedir. Sönmez ve Adıgüzel’in (2017: 806) araştırmasına göre “görüşme yapılan bireylerin nerdeyse tamamı Suriyeli sığınmacıları kültürel veya ekonomik anlamda çeşitli sorunların temel nedeni olarak görmektedirler. Böylece toplumun marjinalleşmeye yöneldiğini ve bu durumun ileride toplumsal ayrışmaya neden olabileceğini söyleyebiliriz. Çünkü «Gitseler de Kurtulsak» en fazla kullanılan cümlelerin başında gelmektedir”. “Çeşitli kentlerde göçmenlere yönelik artan tepkiler Suriyelilerin artık istenmediği, toplumsal kabul ve uyum sürecinin istenen düzeyde gerçekleşmediği yönünde bir eğilimin yaşandığını da göstermektedir” (Yıldırım alp vd., 2017: 108).

Ayrıca, söylemler incelendiğinde “bize ayak uydursalar” ve “onları kendimize tam anlamıyla ayak uydurabilelim” söylemleri dikkat çekicidir. Suriyeli göçmenlerin kalıcı olmaları durumunda ev sahibinin düzenine ayak uydurması yönünde beklenti olduğu ve üst kültürün alt kültüre kural dayatma haklarının olduğu, varsayıldığı söylenebilir. Bu anlamda, Suriyeli mültecilerden misafirlik vazifesini yerine getirmeleri ve koşulsuz topluma uyarlanmaları istenmekte ya da aksi halde ülkeden gitmeleri talep edilmektedir. Yabancıların halk nezdindeki misafirlik vazifesini Altıntaş, (2014: 261) şöyle açıklamaktadır:

“Türkiye’deki vatandaşlık ve misafirlik (yabancı-mülteci) anlayışının, vazife/görev pratikliğinde yürütüldüğü ön kabulünden hareket ederek, vatandaş-misafir olguları üzerinde durmak, madun-mültecilerin konumlarını anlamlandırmada önemli bir noktadır. Vazife temelli misafirlik ve vatandaşlık anlayışında her iki gruba dâhil olanlardan belirli davranışları sergilemeleri beklenir. Misafir; dışarıdan gelen, geçici olandır oysa ki vatandaş; ev sahibi, ulusal aidiyeti olandır. Ev sahibi ile misafirin ortak paydası, vazifelerinin olmasıdır. Her iki durumda da beklentiler ve sorumluluklar vardır: Misafirden beklenen fazla rahat davranmamak, misafirliği gereğinden fazla uzatmamak, ev sahibi hakkında yerli-yersiz yorumlarda bulunmamak, verilenle yetinmek (bir anlamda “misafir umduğunu değil bulduğunu yer” anlayışı), kurulu düzeni bozmamakken vatandaştan beklenenler ise vergi vermek, yasalara uymak, toplumsal düzeni bozmamak, erkekler için askerlik görevini yerine getirmektir. Türkiye’de “misafirperverlik” tarihsel arka planı olan, popüler toplumsal değer imgeleri arasındadır”.

“Gelen yabancıнын uzun süre kalması ile orantılı olarak gelenlere geçici oldukları hem yasal zeminde hem de gündelik hayatta çeşitli şekillerde hissettirilmektedir” (Altıntaş, (2014:261). Yukarıdaki söylemlerde bazı katılımcıların “buraları sahiplenmeleri hoşuma gitmiyor” ve “onlar kalıcı olursa valla ben buradan giderim” söylemleri Suriyeli mültecilerin dışlandıkları ve ayrımcılığa maruz kaldıklarına işaret etmektedir. Bir ülkenin vatandaşları tarafından “gitmelerinin istenmesi” göçmenlere yönelik aleni bir dışlama şekli olduğu söylenebilir. Şüphesiz, bu durum Suriyeli mültecilerin Türkiye’ye yönelik aidiyet duygusunu zayıflatmaktadır. Harunoğulları ve Cengiz’e (2015:317) göre de “sığınmacılara karşı çeşitli önyargıların olması sığınmacıların kendilerini buraya ait hissetmelerinin önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Bu bakımdan aidiyet duygularının gelişmesinde birtakım sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Her ne kadar ortak bir coğrafya ve kültürü paylaşılsalar da küreselleşme ile birlikte değişen dünyada bu kültürel ve coğrafi unsurların çokta önemli olmadığı ve kültürel bağların zayıfladığı görülmektedir”. Ayrıca, sosyal dışlanmanın ve bir yere aidiyet kuramamanın birçok alanda insan üzerinde ruhsal ve fiziksel olumsuz etkiler yarattığı da yadsınamaz.

Lakin, Simmel’e (2017:38) göre “damgalanan insanlar, içinde bulunmayı isteyebilecekleri gruptan geri çevrilir, kovulur, sürgün edilir; fakat hala açıkça ya da derinden kalplerinde bunu isterler. Ancak oybirliğiyle sürülmüşlerdir ve geri dönmeleri yasaklanmıştır. Bu istenmemenin ve dışlamanın bilincinde olan Suriyeli göçmenlerin

lkelerine geri dönüp dönmeme konusunda kararsızlık yaşıadıkları gözlemlenmektedir. Şüphesiz, Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki bugünkü durumu geleceği belirsiz olan geçici misafirlik konumudur. Öte yandan “*en az sekiz yıl süren ve yıllarca sürme ihtimali olan bu durum için ‘geçici misafir’ kavramının yetersiz olduğu*” ve *her geçen gün yerli halkla bağların arttığı* söylenbilir. *Bu anlamda, Suriyeli mültecilerin misafirlikten veya geçicilikten kalıcılığa doğru evrildikleri ileri sürülebilir.*

Örneğin, Harunoğulları ve Cengiz’e (2015:316) göre, sığınmacıların önemli bir kısmı savaş ortamının ve buna bağlı yaşıadıkları travmaların hala belleklerinde izler bırakmasından dolayı kendi ülkelerine geri dönmeyi düşünmemektedirler. Bir kısmı koşullu olarak geri dönmeyi düşünürlerken bir diğer kısmı ise zorunlu nedenlerle geri dönüşü düşünebileceklerini ifade etmişlerdir. Özellikle kendi ülkelerinde yaşanan savaşın sona ermesi ve hayatın normal seyrine dönmesi durumunda geri döneceklerini belirtenlerin yanında Türkiye’nin sığınmacıları zoraki olarak geri dönmek ile karşı karşıya bırakması durumunda geri dönebileceklerini belirtmişlerdir”.

Hali hazırda geçicilik ya da kalıcılığın belli olmamasına rağmen maddi imkanı yeterli olan bazı Suriyeliler, Türkiye’de konut alabilmekte ve iş yerleri açarak ileriye dönük çeşitli yatırımlar yapmaktadırlar. Zamanla doğal olarak yerli halk ile yabancılar kaynaşmakta ve iki grup arasında evlilikler meydana gelmektedir. Bu evliliklerin sonucu yerli ile yabancı arasında akbalık bağları artmaktadır. Sürecin uzaması *her geçen gün* yerli ile yabancı arasındaki bağların da genişlemesini sağlamaktadır. Bu da Suriyeli mültecilerin Türkiye’de kalıcı hale gelmesine neden olabilecektir. Şüphesiz, Suriyelilerin Türkiye’ye bağlarını arttıran en önemli durumlardan bir tanesi de “*manevi bağı olan mezarlar*”dır. Suriye’deki savaş durup her şey düzelse ve ülkelerine dönseler bile bir Suriyeli için Türkiye’de yaşamını kaybeden bir kardeşinin, annesinin ya da babasının mezarının olması onu Türkiye’ye bağlayan “*bir bağ*” olduğu düşünülmektedir.

3.7.7. Vatandaşlık ve Oy Kullanma Meselesi

Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki kalıcılık ve geçicilik durumlarına ilişkin önemli bir mesele de hiç şüphesiz vatandaşlık ve oy kullanma hakkıyla ilgilidir. Bu anlamda, Suriyeli mültecilerle ilgili konular arasında vatandaşlık alıp almayacakları çokça dile gelen bir mesele olmuştur. Suriyelilerle ilgili yapılan çalışmalardan edinilen bilgiler doğrultusunda Suriyelilerin bir kısmının, savaşın uzaması ve uzun yıllar Türkiye’de yaşamış

olmalarının verdiği “yarı yerleşiklik” durumu karşısında Türkiye’de kalmayı istedikleri söylenebilir. Yıldırımalp vd.’lerinin (2017:123) çalışmasında Suriyeli mültecilerin “Türkiye’nin kendilerine tanıdığı yasal haklardan yararlandıkları ve bu konuda memnuniyet duydukları tespit edilmiştir. Ayrıca Türk toplumunun sahip olduğu diğer haklardan da yararlanmak için vatandaşlık hakkı istediklerini belirtse de bu konuda toplumun vereceği tepkiden çekindiklerini de vurgulamışlardır”.

Suriye’deki savaş şu an bitse bile Suriyelilerin ne kadarının kalıp ne kadarının gideceği ve dönmek isteyenler için döndükleri bölgelerde eski düzeni ne kadar bulabileceklerinin belirsiz olduğu ifade edilebilir. Resmi olarak yerli halk ile Suriyeli göçmenler arasındaki evlilikler bile göze alındığında aynı şekilde evlilik, ekonomik yatırımlar ve benzeri birçok faktör nedeniyle Suriyeli mültecilere yönelik vatandaşlık konusunun gündeme gelebileceği öngörülmektedir.

Nitekim, araştırmada Suriyeli mültecilerin kalıcılığını pekiştirecek bir durum olarak vatandaşlık hakkı verilmesi meselesinin yerli halk tarafından nasıl karşılandığı incelenmiştir:

“...vatandaşlık verilmemeli. Şimdi şöyle bir şey var. Her insan kendi gururu ve şerefi için yaşar. İnsan kendi toprağını kendi milletini kendi bayrağını kendi halkını savunamıyorsa sen onu bir kere bir millettten çıkaracaksın. Eğer ben şu anda. Hükümet devlet bir ailedir, evin reisi kimdir babadır, ikinci kimdir annedir. Eğer o anne ve o baba aileyi iyi yönetmezse, iyi yetiştirmezse her türlü kötülük olur. Bu da öyledir. Devlet onlara vatandaşlık verse ne olacak bu sefer bizim onlardan bir farkımız olmaz aksine onlar bizden daha üstün olacak. Daha bir üstünlük olacak. Şimdi benden niye üstün. Benim beş kızım bir oğlum var. Ben devletten beş kuruş yardım alamıyorum. İlaç yardımı alamıyorum. Hastaneye gidiyorum ben ilaç parası veriyorum onlar vermiyorlar. Ben muayene parası veriyorum onlar vermiyorlar. Onlara elbise geliyor, yiyecek geliyor bize öyle bir şey gelmiyor. Bazen markete gidiyoruz vallahi bizim senede bir yemediğimiz yemekleri onlar her gün yiyorlar. İşin gerçeği budur onların yediklerini biz yiyemiyoruz onların içtiklerini biz içemiyoruz...” (G.2-E,44).

“...vatandaşlık verilmemeli. İşte misafirken bunca sorun yaşıyorsak kalıcı olurlarsa ne yapacağız. Sıkıntılar çıkacak, hoşnutsuzluklar çıkacak zaten kötü bir çağdayız ölümler artmış kötülükler armış...” (G.5-K,48).

“...bence oy kullanmamalılar. Vatandaşlık verilmemeli...” (G.6-E,32).

“...yok yok Allah aşkına vatandaşlık vermesinler ya. Türkiye’yi elde ederlerse bizde bu halde gözünüze naylon damlatırız diyen insanlar vatandaşlık alırlarsa neler yapmazlar? Bize düşman gözüyle bakıyorlar ellerine imkân geçerse başımıza düşman kesilirler...” (G.7-K,50).

“...Suriyeliler kalıcı olması halinde ekonomide bozulmalar olur...” (G.10-E,37).

“...adamin sağı solu belli değil, bence oy kullanmamalıdır, onlar ırkçılık yapıyor, Arap ırkçılığı yapıyor. Bence verilmemeli. İnanın ki, adama sabah akşam bal verseniz Türkiye’ye şu kadarlık faydaları olmaz. Çok nankör insanlar, benim düşüncem bu...” (G.18-E,43).

Verilere göre, katılımcıların büyük bir kısmının “olumsuz gündelik tecrübeler ve bu tecrübelerin olumsuz önyargılara dönüşümü üzerinden” Suriyeli mültecilerin vatandaşlık almasını istemedikleri görülmüştür. Vatandaşlık hakkının verilmesi demek Suriyeli mültecilerin Türkiye’de tamamen kalıcı olmaları ve yaşanan sıkıntıların kronik hale gelmesi anlamına geleceğinden bu tür bir hakkın verilmesi yerli halk tarafından hoş karşılanmamaktadır.

Yapılan araştırmalarda birçok göç hareketlerinde olduğu gibi göç eden insanlar gittikleri ülkelerde yasal statü elde etme talebinde bulunabildikleri ve ev sahibi ülkelerin bu talebe ılımlı yaklaşmadıkları gözlemlenmektedir. Altıntaş’ a (2014: 267) göre “vatandaş olmayan kişilerin yardım nesnesi bileşeni olarak başka bir ülkenin yasal-gündelik koşullarında var olma çabası; aşağı-eşikte duran birey ve gruplara “hakların üstünü örten vatandaşlık kurgusunun dışında haklarını cisimleştirme” gerçekliğini sunmaktadır. Fiziksel olarak bir ülkeden başka bir ülkeye geçişteki zoraki hareketlilik ağında, hakların cisimleşmesi süreci göç etmeyi seçmiş olmakla başlamaktadır. Esas olarak yaşama, hayatta kalma motivasyonu ile göç eden madun-mültecilerin umut yolculuğu kararı, hem vatandaşlık ve ulus-devlet kurgusunu simgeleyen toprak, düzen ve doğum sacayağının sınırlarını zorlayacaktır hem de aşağıdan yukarıya/dışa dönük karmaşık bir değişimin yolunu açacaktır”.

Yapılan görüşmelerde Suriyeli mültecilere vatandaşlık verilmesi ve oy kullanma hakkı konusunda daha ılımlı olan katılımcıların söylemlerinde ise iyi Suriyeliler kötü Suriyeliler ayrımı dikkat çekmiştir:

“...iyi olanlara vatandaşlık versinler ama kötü olanları göndersinler. İyi olan bu insanları burada bıraksınlar...” (G.11-K,60).

“...vatandaşlık hakkı olanlar oy kullanabilirler. Bence vatandaşlık gerekli şartları taşıyanlara verilsin...” (G.14-E,50).

“...dönseler de yurtlarıdır. Kalsalar da burası da memleketleri sayılır. Avrupa’daki gibi çifte vatandaşlık verilmesini uygun görüyorum ama bize kötü bir gözle bakarak değil samimi olarak bu vatani sahiplenerek kalsınlar...” (G.9-K,43)

“...oy kullanmalılar, bunca nüfusları var bir faydaları dokunmalı. Vatandaşlık verilmemeli...” (G.17-K,55).

“...keşke oy kullansalar, çünkü devlet onlara kapılarını açtı, mutlaka bir destekleri faydaları olması lazım (Yani hükümeti mi desteklesinler) evet kesinlikle desteklemeliler, sınırsız sayıda yardım ediliyor. Bugün benim arkadaşım Türkiye vatandaşı olduğu halde yetim ve annesinin iki ayda bir aldığı dul maaşıyla 250 lira. Ama bir Suriyeliye bakıyorsun her ay maaşı düzenli yatıyor, vakıflardan yardım geliyor, doktora gidiyor istediği ilacı bedava alabiliyor. Yardım tabii ki Allah rızası içindir ama ben bir devlet lideriysem bu yardımın karşılığını elbette almak isterim...” (G.19-K,23).

“...bazılarına vatandaşlık verilmeli, topluma faydaları olacaksa verilmeli, özgeçmişleri iyi araştırılmalı, topluma zararları dokunacaksa verilmemeli. Vatandaş olduktan sonra kullanmalı....” (G.20-E,36).

Suriyeli mültecilere vatandaşlık verilmesi ve oy kullanma hakkı konusunda daha ılımlı olan katılımcıların söylemlerinde belirli koşulların öne sürülüyor olması özellikle ön plana çıkmıştır.

Söylemlerde çoğunlukla *“vatandaşlık verilirken seçici olunması gerektiği”* dile getirildiği görülmektedir. Bu anlamda, iyi ve faydalı olan Suriyelilere bu hakkın verilip kötü olanlarına ise bu verilmemesi gerektiği çoğunlukla vurgulanmıştır. Bir diğer şart ise Suriyelilerin vatandaşlık aldıktan sonra *“bu ülkeyi sahiplenmeleri gerektiği”* düşüncesidir.

Oy kullanma konusunda ise yerel halkın tavrının çoğunlukla kendi desteklediği siyasal partinin genel politikasına uygun bir çizgide olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle, iktidar partisine aidiyeti olan yerel halktan katılımcıların oy verme konusunda Suriyeliler ile ilgili (iktidar partisini kastederek) *“kesinlikle desteklemeliler”* bunca nüfusları var bir faydaları dokunmalı” ve *“kesinlikle desteklemeliler, sınırsız sayıda yardım ediliyor”* söylemleri dikkat çekicidir. İktidar partisine aidiyeti olan yerel halktan katılımcıların mültecilerin, hükümetin yaptığı yardımları göz önüne alarak, hükümeti yani Ak Partiyi desteklemeleri gerektiğini vurguladıkları gözlenmiştir. Sahada yapılan gözlemler ışığında özetle katılımcıların *“oy kullansınlar ama bizimkine versinler”* gibi bir tavırla kendi destekledikleri partiye oy verilmesi gerektiğini savundukları ve üç buçuk milyon gibi ciddi bir rakamın oy oranlarına etkisinin farkında oldukları söylenebilir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bugün Türkiye’de neredeyse nüfusun %5’lik bir kısmına tekabül edecek sayıda Suriyeli sığınmacı olduğu bilinmektedir. Türkiye’deki kayıtlı Suriyeli sayısı Ağustos 2019 tarihi itibarıyla toplam 3 milyon 643 bin 870 kişidir. Bu kişilerin 1 milyon 973 bin 573’ü erkeklerden, 1 milyon 670 bin 297’si ise kadınlardan oluşmaktadır.

Savaşın uzamasıyla beraber Suriyeli sığınmacıların kalıcılığı ihtimali olmasının yanı sıra onlara dönüş kapılarının açılması bile düşünüldüğünde dönüşlerin hızlı bir şekilde olmayabileceği ve sığınmacıların bir kısmının evlilik ve iş gibi sebeplerle Türkiye’de yerleşik hale gelecekleri öngörülmektedir. Erdoğan’a (2014) göre Suriyeli sığınmacılar için Suriye’deki savaşın son bulması ümidi krizin uzamasıyla beraber düşmektedir. Bu durum karşısında hâlihazırda Suriyeli sığınmacılar için geçicilik de kalıcılık da söz konusu olmaktadır. Türkiye’ye gelen Suriyeli sığınmacı nüfusun artışı ve bu nüfusun artık daha kalıcı bir hale dönüşmesi birçok kentte çok daha karmaşıklaşan bir yapı ortaya çıkarmaktadır.

Nitekim, temelde yerli ve yabancıların gündelik hayattaki ilişkilerinin, kaynaşma ve dışlama süreçlerinin incelendiği bu çalışmada Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye geliş tarihi olan 2011 yılından bu yana Mardin ilinde çeşitli yerlerde ikamet etmeye başladıkları ve çeşitli ilişkiler geliştirdikleri gözlemlenmiştir. Yeni kapı komşuları olarak gelen Suriyeli sığınmacıların geçen sekiz yıllık sürece rağmen yerli halk tarafından tam olarak benimsenemediği açığa çıkmıştır. Nitekim, yeni gelen bu yabancı kapı komşularının kalabalık olması hem kültürel hem de toplumsal yapıda değişimin oluşmasını kaçınılmaz kıldı. Bu değişim halkı hoşnutsuz etmiştir. Bu hoşnutsuzluk nedeniyle düzeni bozanlar ve kültürel çatışma süreçlerini yaşatanlar olarak değerlendirilen Suriyeli sığınmacıların yerli halk tarafından dışlanmaya sık sık maruz kalabildikleri tespit edilmiştir.

Yerli halkın yabancıya olan yaklaşımının nasıl olduğunun araştırıldığı bu çalışmada çeşitli yaklaşımlar tespit edilmiştir. Yerli halkın savaşın tahrip edici sürecinden haberdar olmaları Suriyeli sığınmacılara empati ve merhamet temelli yaklaşımlarına katkıda bulunmuştur. Acıma ve merhametin yoğun olması aynı zamanda “*kasıtsız bir tür ayırmıcılık*” olarak karşımıza çıkmaktadır. Eldi edilen veriler zamanla merhamet temelli yaklaşımın zayıfladığını göstermiştir. Mardin ilinde yaşayan vatandaşların Kürtçe ve Arapça bilmeleri Suriye’den gelen Arap ve Kürt Suriyeliler ile onları ortak bir dilde buluşturmakta

olduğu ve dolayısıyla gündelik iletişim ve etkileşimin yoğun olmasını sağlamaktadır. Bu iletişim, yakın temas kurulmasını sağlamakla beraber ayrıca yerli halkın Suriyeli sığınmacıların hikâyelerini dinleyebilmelerini ve kimi zaman onların göç sürecine daha *realist yaklaşımlarını* sağlamıştır.

Araştırmada, yerli halkın yabancı göçmene yönelik iyisi kötüsü ayırımı yaptığında kendi değer ve norm ölçülerinden süzerek bir kanıya vardıkları tespit edilmiştir. Örneklem alanında yapılan gözlemler sonucu Mardin halkıyla Suriyeli sığınmacılar arasında yüz yıl öncesine dayanan akrabalıkların olduğu tespit edilmiştir. Mardin'deki yerli halkın çoğunlukla Suriyelileri *aynı milletin aralarına sınır hattı çekilmiş insanları* olarak algıladıkları ve aynı zamanda Suriye halkının zamanla farklılaştıklarını savundukları gözlemlenmiştir. Suriyelilere karşı yapılan olumsuz yaklaşımlarda halkın kendi ahlaki değerlerini referans alarak genelleme yaptıkları ve bu yönde *kalıp yargılara* sahip oldukları tespit edilmiştir. Yabancıyla temasın yüksek olduğu örnek alanımızda yakın ilişkiler ve iletişimin kurulduğu ilişkilerde eğer kendilerine göre iyi bir yabancıya denk gelmişlerse ona karşı *olumsuz önyargının zayıfladığı*, fakat kendilerine göre kötü bir yabancıya denk gelmişlerse *olumsuz önyargıların ve dolayısıyla sosyal mesafenin konulduğu* tespit edilmiştir. *Yabancıların bilinemez oluşu* varsayımıyla yerli halkın yabancı olarak Suriyelileri daha çok öznel *bireysel deneyimler* üzerinden yorumladıkları tespit edilmiştir.

Suriyeli sığınmacılara yönelik olumlu bir kalıp yargı olmak üzere iş potansiyeli açısından *“çalışkanlık”* vurgusu yoğun olarak ifade edilmiştir. Bu durum en çok işverenleri memnun etmekle beraber ucuz iş gücünün meydana çıkmasıyla *“patron olmayı kolaylaştıran”* bir sürecin meydana geldiği de gözlemlenmiştir. Suriyeli sığınmacıların çoğunlukla ellerinde sermaye olmadan Türkiye'ye gelmeleri ve en düşük ücretlere razı olmaları durumu Mardin ilinde daha önceki mevcut ekonomik temelli sınıfsal hiyerarşiyi değiştirdiği ve *alt sınıfın alt sınıfını* oluşturdukları görülmüştür.

Araştırma bulgularında Suriyeli sığınmacılara yönelik *nankör damgasının* dolaştığı ve sığınmacıların bir kısmının yaptığı bazı hataların bütün sığınmacılara yüklenerek onlara yönelik bir *genellenen suçluluk* süreci tespit edilmiştir. Birkaç kişiden edinilmiş olumsuz önyargılardan oluşan bilginin bütün grup üyelerine mal edilmesi açısından “genellenen suçluluk” *geniş yelpazeli bir önyargı* biçimi olarak kabul edilebilir. Kültürel karşılaşmaların yaşandığı bu göçmen deneyiminde yerli halkın sığınmacıların yaşam tarzını, saha verilerinde açığa çıktığı üzere *olumsuz kalıp yargılarla keyfine düşkün, yarını hesaplamayan*

ve rahat insanlar olarak değerlendirmekte oldukları tespit edilmiştir. Bu açıdan yerli halkın kültürel farklılıklara değindiği noktada *biz ve onlar farklı* yaklaşımın var olduğu düşüncesiyle beraber *yabancı göçmenin daha farklı* olduğu düşüncesinin de var olduğu ortaya çıkmıştır. *İç grup dış grup karşılaştırmasında* yerli halkın karşı grubu olumsuz kalıp yargılarla değerlendirirken kendi grubunu karşı gruba kıyasla tutumlu ve sorumluluk sahibi olarak değerlendirdiği tespit edilmiştir. Bu açıdan *yabancının yabancı olduğu için* başka bir ifadeyle dış grup olduğu için olumsuz kalıp yargılara maruz kaldığı ifade edilebilir.

Araştırma verileri incelendiğinde yerli halkın sergiledikleri önyargılı yaklaşımlar ve olumsuz nitelendirmeler üzerinden Suriyeli sığınmacılara güven duymadıklarını belirtmeleri onlara “*git demeden gitmeleri gerektiğine*” işaret eden mesajlar anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu mesajların muhatabı olan Suriyeli sığınmacıların etkiye tepki olarak değerlendirilebilecek bu süreçte sergiledikleri davranışlar da yaşadıkları bölgeye adaptasyonlarını olumsuz etkilemekte ve dışlanma sürecini pekiştirebilmektedir. Buna karşın araştırma verilerinde halkın bazı kesimlerinin Suriyelilere karşı öz eleştiri yaptıkları ve onların halinden anlayan söylemlerde bulundukları da tespit edilmiştir.

Araştırma verilerinde, “*onlar da bizim gibi insan değil mi? Bizim insanımız bu şartlar altında yaşamamalı*” gibi söylemlerden “*kendi ülkelerini beş kuruşa satan hain millet bize faydaları dokunmaz*” gibi söylemlere kadar çeşitli görüşlerin ortaya çıktığı bu çalışmada, iletişimin ve temas kurmanın olumlu yaklaşımları beslemekte olduğu ve bununla beraber genel olarak Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz yaklaşımların ağırlıkta olduğu tespit edilmiştir. Suriyeli sığınmacılarla temas kurmayan bazı katılımcıların bizzat deneyimlemeden kulaktan kulağa duydukları bilgiler üzerinden göçmeni değerlendirmeleri göçmenin gerçek deneyimlerden soyutlandığı ve algısal düzeyde yanlı olarak değerlendirdikleri tespit edilmiştir. Bu durum “*soyut göçmen*” olarak tanımlanmıştır.

Olumsuzlukların kaynağı olarak kendimizi yok sayarak başkalarını hedef gösterme çabası olarak tanımlanan “günah keçisi” kavramı olumsuz durumların yaşandığı zamanlarda suçlar marjinal gruplara yüklenebilmektedir (Man, 2015). Aynı şekilde bu durum araştırma verilerinde de karşımıza çıkmakta ve Suriyeli sığınmacıların toplumda var olan çeşitli sıkıntıların kimi zaman dolaylı kimi zaman doğrudan kaynağı görülerek “günah keçisi” olarak damgalanmakta oldukları tespit edilmiştir.

Suriyelilere yönelik olumsuz yaklaşımların oluşmasına kaynaklık eden durumlar arasında özellikle ekonomik düzenin bozulmasına dair şikayetler ve işsizlik sorunu olduğu tespit edilmiştir. Kentte yapılan gözlemlerde Suriyeli göçmenler geldikten sonra asgari ücretle bile çalışabilecek iş bulamayan yerli gençlerin büyük şehirlere çalışmaya gidip “*bireysel göç*” gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Suriyeli sığınmacıların, piyasadaki herhangi bir işte yerel halktan bireylere göre yarı veya çeyrek ücrete çalışmayı kabul etmesi oldukça tepki çeken bir durum olarak karşımıza çıkmıştır. Dolayısıyla, kentte “*ucuz emek gücü*” olarak görülen sığınmacılar işverenler açısından hoş karşılanırken yoksul yerel halktan kesimlerce işsizliğin ve fakirliğin günah keçileri olarak ilan edilmekte ötekileştirilmektedirler. Suriyeli sığınmacıların sadece iki seçenekleri olduğu varsayılırsa, yani “*ya aç kalma ya da başkasını ekmeginden etme*” ikileminde kalmaları “*çaresizlik paradoksu*” olarak tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle TÜİK’in verilerine göre 2011 yılından 2013 yılına işsizlik oranının %12,13 den %20,6’ya ve 2018’de %26’ya yükseldiği Mardin ilinde “dışlanacağını bile bile yaşamını ikame etmek zorunda olan bir göçmen” durumu açığa çıkmaktadır. “Bir mültecinin, çoğu zaman varlığına bile tahammül edilmeyen bir yer ile istenmediği ve kabul edilmediği bir yer arasında seçim yapmaktan başka çaresi yoktur. Benzer şekilde “ekonomik göçmen”, yapmak zorunda olduğu seçim de kendileri ve aileleri için yokluk içinde ya da ümitsiz bir yaşam ile katlanılabilir koşullarda yaşayabilmek için küçücük bir şans arasındadır” (Bauman, 2016).

Kiraların yükselmesi ev sahibi olmayıp kiralarda yaşayan halk açısından şikayet edilmesine rağmen evini kiraya veren konut sahibi için bu durum olumlu gelişme olarak kabul görmektedir. Ayrıca sahada yapılan gözlemlerde terk edilen veya kiracı bulunamayan konutların binlerce göçmenin gelmesiyle “*işlevsizken artık işlevli ve para getiren*” bir konuma geldiği tespit edilmiştir.

Saha verilerinde Suriyeli göçmenlerin gelmeleriyle “*fuhuş*” oranının artmakta olduğuna dair söylemlerin olması, sığınmacıların bu kavramla damgalamakta olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu damgalamanın dedikodu yoluyla yayılmakta olması durumu “*damganın fısıldanması*” süreci olarak değerlendirilmiştir. Yerli halktan bazı katılımcıların bazı olumsuz deneyimler yaşamaları ve bu deneyimleri başkalarına çoğu zaman abartarak anlatmalarının zamanla zenofobik (yabancı düşmanlığına) tutumlara yol açabileceği öngörülmektedir. Aynı zamanda bu yaklaşım ve damgalama yerli ve yabancı arasında “*çift yönlü uzaklaşma*” yarabilmektedir.

Saha görüşmelerindeki söylemler incelendiğinde, sokakta dilencilikğin artmasının kaynağı olarak Suriyelilerin gösterilmekte olduğu ama buna karşın bütün dilencilerin Suriyeli olmadığı ve bunlar arasında Arapça konuşarak kendini Suriyeli olarak gösteren vatandaşların (sahte Suriyelilerin) da olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun Suriyeli sığınmacılarda tepki uyandırdığı ve Suriyeli sığınmacıların “*bizim izzet-i nefsimiz*” var diyerek el açmayı çoğunlukla kendilerine yakıştırmadıkları tespit edilmiştir. Bununla beraber saha verilerinde eşi tarafından dilencilik yapmaya zorlanan Suriyeli kadınların var olduğu ve “*hem kadın hem göçmen*” olmakla sığınmacı olmanın zorluklarını iki kat yaşayan kadınların var olduğu açığa çıkmıştır.

Coğrafi olarak Suriye sınırına bitişik bir konumda olan Mardin’deki yerel halkın, sınır kapılarının açık olmasının güvenlik açısından kaygı verici olması nedeniyle şikâyetçi oldukları tespit edilmiştir. Araştırma verilerinde en çok göze çarpan durumlardan bir tanesi de evlilik sürecine dair eleştirilerdir. Araştırmada Suriyeli kadınların düşük ücretlerle adeta satın alınmak suretiyle evlendirildiği ortaya çıkmıştır. Bu sürecin giderek “*Suriyeli kadınları kıymetsizleştirmesi*” ve ayrıca evlilik müessesine olan bakış açısının “*aile kurma niyetinden saptırarak ucuza evlenme niyetine*” dönüştürmekte olması kayda değer bir sorun olarak tespit edilmiştir. Öte yandan yalnız olma, kadın olma ve göçmen olma gibi dezavantajlı durumlar açısından evlilik kurumu bazı Suriyeli kadınlar için mecburiyete dönüşen bir tercih olduğu ortaya çıkmıştır. Bu evliliklerin sığınmacı kadınlar için tercih ya da zorunluluk olması çeşitli açılardan eleştiriyle açık olmakla beraber bu evliliklerin tek eşli olması yerli halkta çok sorun yaratmamakta olduğu ama bu evliliklerin kuma olarak gerçekleşmesi durumunda halkta büyük tepkiler uyandırdığı tespit edilmiştir. Araştırma verilerinde kumalık konusu yerli halktan kadınlar arasında en büyük problemler ve uyuşmazlıklar arasında dile getirilmiştir. Suriyeli kadın sığınmacılar yerli halktan özellikle kadınlar için bir tehdit unsuru olarak görülmekte ve bu nedenle ayrımcı ve dışlayıcı söylem ve davranışlara maruz kalabilmektedirler.

Araştırma bulgularında Mardin ilinde giderek Suriyeli gelin sayısının artmakta olduğu ve bu durum doğrultusunda rakip gelin adayları olarak gelen Suriyeli kadınların özellikle evlenemeyen bekar genç kız ailelerini rahatsız ettiği tespit edilmiştir. Suriyeli kadınların çeşitli nedenlerle evlilik konusunda yerli erkeklere yönelmeleri ve dezavantajlı konumu nedeniyle yerli halktan kadınların Suriyeli erkeklerle evlenmeye yanaşmamaları, Suriyeli erkeklerin geleceği konusunda da düşündürmektedir.

Suriyeli sığınmacılara yapılan yardımlar konusunda “*doğru bilinen yanlışlar*”ın var olduğu ve bunların özellikle medya aracılığıyla yaygınlaştığı tespit edilmiştir. Saha verileri incelendiğinde yerli halkın var olanın ötesinde devletin Suriyelilere farklı alanlarda ayrıcalık tanıdığı ve çok yüksek miktarlarda yardım yapıldığına dair algılara sahip oldukları açığa çıkmıştır. Bununla beraber çeşitli alanlarda Suriyelilere yapılan yardımlardan haberdar olan yerel halkın “*kendi yoksulumuz da var*” vurgusu yapmaları onlarda *üvey evlat muamelesi* gördükleri duygusunu açığa çıkartmaktadır. Ayrıca Suriyelilere yapılan yardımlar konusunda halkın görüş birliği içerisinde söylemlerde bulunmalarında aynı kültürde yetişmiş olmanın etkisi ile beraber özellikle medyanın etkisinin yüksek olduğu ve Suriyeli sığınmacılara karşı “*algıların homojenleştiği*” gözlemlenmiştir. Yerli halktan bazı katılımcılara göre devlet yardımlarının yapılması için “Suriyelilerin çok yoksul olmaları koşulu” sundukları gözlemlenmiştir. Ayrıca yapılan yardımların devlete ekonomik bir zarar olarak geri döndüğü ve bu yardımlarla Suriyelilerin çalışmaya ihtiyacı olmayacak kadar “*tembelleştikleri*” algısının da var olduğu tespit edilmiştir. Özetle bu algıların Suriyeli sığınmacılara karşı olumsuz tutum yaratmakta ve dışlanmasına yol açmakta olduğu ifade edilebilir. Devlet yardımları konusunun Suriyeli sığınmacıların söyleminde “*siz ülkemizi dağıttınız yardım etmeye mecbursunuz*” şeklinde yorumlanması işin boyutunu değiştirmekte olduğu, yerel halkta antipati oluşturduğu ve karşılıklı bir ötekileştirmeye dönüştüğü tespit edilmiştir. Saha görüşmelerinde yerli halkın Suriyeli sığınmacıların konuşmalarını aktarmaları iletişimin güçlü olduğunu göstermekle beraber söylemlerde kaynaşma ve didişmenin de var olduğu açığa çıkmaktadır.

Yerli halkın algısında savaş mağduru olmak aynı zamanda bazı özellikleri taşımak anlamında lüks yaşam sürdürmemek ve eğlenmemek gerektiğine dair bir beklentiye karşılık gelmektedir. Yerli halk tarafından Suriyeli sığınmacıların pahalı cep telefonları kullanmalarına yönelik yapılan kınayıcı eleştiriler bu durumu somutlaştırmaktadır. Bu duruma paralel olarak araştırma verilerinde gözlemlendiği üzere yerli halkta “savaştan kaçan göçmenler olarak Suriyelilere karşı bu tarz ağır bir zorluğun içinden çıkan insanlar olarak “*matem havası beklentisi*” olduğu düşünülmektedir. Bu durum Suriyeli sığınmacıların sosyal yaşamındaki tercihlerine müdahale olmakla beraber savaş mağduru ve yardım alanlar olarak Suriyeliler için lüks olarak algılanan tüketim alanlarından dışlanmakta olduklarını açığa çıkarmaktadır. Suriyelilerin “hem muhtaç hem çocuk yapıyor” eleştirilerine maruz kalmaları, insani ve doğal bir süreç olan çocuk edinme duygusuna karşı bir müdahale olduğu ve zenofobik bir tutumun geliştiği tespit edilmiştir.

Mağdura uygun davranış beklentisi olarak yorumlanabilecek durumlardan biri de Suriyeli kadınların bakımlı olmalarının eleştirilmesi ve bu durumdan dolayı dışlanmalarıdır. Suriyeli kadınların *hem ağır makyaj yapanlar hem şık giyinenler* olarak *keyifleri yerinde olanlar* olarak algılandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca, ağır makyaj ve şık giyim üzerinden Suriyeli kadınların yerel halktan bazı kadın katılımcılar tarafından olumsuz anlamda *akıl çelen* olarak etiketlendikleri ve *ahlak dışılıkla* suçlanmakta oldukları tespit edilmiştir. Bazı Suriyeli kadınların “*kocalarınız size neden baksın biz daha bakımlıyız*” yönündeki söylemleri de “yabancı” kişisel bakım pratikleri üzerinden ayrımcılığa uğramasını ve dışlanmasını derinleştirmektedir. Burada bazı yerli kadın katılımcıların “*göçmeni tehdit unsuru*” olarak algılayarak dışlaması etkinliğine, buna maruz kalan olarak Suriyeli kadınların da ortak oldukları gözlemlenmektedir.

Araştırma bulgularında, yerli halkın Suriyeli mültecilerin içinde bulundukları topluluğun düzenine, değer yargılarına, yaşam pratiklerine mutlak uyum göstermelerini bekledikleri tespit edilmiştir. Burada, yabancından beklenen yerleşik ya da *hakim kültürün* kurallarına göre hareket etme ve kurulu düzenin işleyiş tarzını benimseme zorunluluğu aynı zamanda lütfedilen birlikte yaşamının da zorunlu koşulu olarak açığa çıkmaktadır. Biz onlar karşılaştırmasında yerli halkın kendi kültürünü yabancıdan üstün gördüğü tespit edilmiştir. Özellikle “*biz olsak savaşırdık*” ve “*biz olsak kaçmazdık ya da göç etmezdik*” yaklaşımları bu durumu ispatlamaktadır. Bu düşünceler dolayısıyla Suriyelilerin (özellikle erkeklerin) “*vatanı için savaşmayanlar*” başka ifadelerde “*(kaçarak)vatanına ihanet edenler*” olarak damgalandıkları ve dışlanmaya maruz kaldıkları tespit edilmiştir.

Sosyal mesafe süreçlerinin incelendiği bu çalışmada katılımcılar tarafından Suriyeli sığınmacılarla komşu olmaktan rahatsızlık duymayan hatta memnun olduklarını ifade eden söylemlere de komşu olmak istemediklerine dair söylemlere de rastlanmıştır. Saha verilerinde karşılaşılan “*muhamir*” kavramı dini hassasiyetle yüklü bir kavram olması nedeniyle kaynaşma ve misafirperverliği olumlu anlamda etkileyen bir söylem olduğu tespit edilmiştir. Bu durumların dışında yerli halkın “*bize ayak uydurmalılar*” yönündeki yaklaşımları “*koşullu misafirperverliğin*” sunumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu yaklaşımda *alt kültür üst kültür* ilişkisinde hâkim kültüre göre hareket edilmesi yönünde bir beklenti olduğu görülmektedir.

Sahada yapılan gözlemlerde ve bu araştırmanın verilerine yansıdığı üzere katılımcılar evlilik konusunda Suriyeli mültecilerden kız almaya daha olumlu bakarken

onlara kız vermeyi olumlu görmemekte oldukları tespit edilmiştir. Bu durumda *iç grup ve dış grup* ilişkisinde çifte standart olduğu ve bu durumun toplumsal cinsiyet ayırımı noktasında kadının uysal görüldüğü ve evliliğin, kültürün, rahatın vb. şeylerin belirleyicisinin erkek olduğu yaklaşımı ortaya çıkmaktadır.

Araştırma bulgularında katılımcıların çoğu, Suriyeli mültecilerin kamplar veya uzak bölgelerde toplu yaşaması gerektiği düşüncesini taşıdıkları tespit edilmiştir. Bu görüş, mültecilerin sosyal hayatın dışına itilmesi arzusunu veya mekânsal bir dışlamayı ifade ederken aynı zamanda yerel halkın onlara yönelik sosyal mesafelerine dair bilgiyi açığa çıkarmaktadır. Katılımcıların bir kısmı ise aksine, Suriyelilerin halkın arasında yaşamamasının veya fiziksel yakınlığın olmamasının genel olarak etkileşimi, dayanışmayı ve kaynaşmayı ortadan kaldıracığına dair söylemlerde bulunmuşlardır.

Araştırma bulgularında Suriyelilere yönelik yaklaşımlarda “Suriye’deki iç savaşın” kader olarak görülüp görülmemesinin yabancıya olan yaklaşımı etkilediği tespit edilmiştir. Savaşın kader olduğunu düşünen katılımcılar Suriyelileri daha “*mecbur ve mağdur*” olarak değerlendirirken, kader değildir diyenler göçmene “*sorumluluk yüklemekte*” oldukları tespit edilmiştir. Savaşın kader olduğunun kabulü aynı zamanda göçmenin “pasif” konumda değerlendirilmesini beraberinde getirdiği söylenebilir. Bu değerlendirme dışlamayı zayıflatmakla beraber, savaşın kader olmadığını ve Suriyelilerin mesul olduğunu destekleyen söylemlerde sorumluluklarını yerine getirmeyenler olarak Suriyelilere sorumluluk yüklendiği, Suriyelilerin bu sorumluluğu yerine getirmedikleri için suçlandıkları ve bu suçlanma gerekçesiyle dışlandıkları sonucu ortaya çıkmaktadır.

Genel olarak değerlendirilirse Ünal’ın (2014:85) çalışmasında da vurgulandığı üzere, sosyal ve siyasi krizler yaşayan komşu ülkelerdeki potansiyel göçmenler için hem hedef hem de geçiş ülkesi konumunda olan Türkiye’de yabancı göçmen, mülteci, sığınmacı algısının giderek kötümser bir hal alması ve yabancı göçmenlere karşı işlenen suçlar da dâhil birçok Avrupa ülkesinde karşılaşılan türden yabancı düşmanlığı olaylarının görülmesi veya artması gündeme gelebilecektir. Dolayısıyla, çalışmada da ortaya konulduğu üzere, gündelik hayatta yabancı düşmanlığı ve nefret suçları kapsamında değerlendirilebilecek ayrımcı, dışlayıcı ve ötekileştirici söylemlerin yaygınlaşma potansiyeli bulunmaktadır. Dahası, söylemlerde özellikle ön plana çıkan “biz” ve “öteki” tanımlarının çok keskin bir şekilde yapılması sorunun daha da derinleşmesine neden olabilir.

Savaşın uzamasıyla sığınmacılar için Suriye'ye dönüşün zor olması Suriyeli sığınmacılar için geçicilik ve kalıcılığın belirsiz olduğunu göstermektedir. Bu durum karşısında yapılan soruşturmalarda Suriyeli sığınmacıların hem gitmeye hem kalmaya yönelik iki ihtimale karşı da “*hazırda bekleyenler*” olarak kaldıkları ortaya çıkmaktadır. Yerli halkın yaklaşımının araştırıldığı bu çalışmada genel olarak yerli halk nezdinde “*Suriyeli sığınmacılar geçici olmalı*” başka bir ifadeyle “*Suriyeliler gitmeli*” yönünde bir yaklaşımın ağır bastığı bulgusuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla yerli halk tarafından vatandaşlık konusu da aynı şekilde ele alınmıştır. Araştırma verilerine göre, katılımcıların büyük bir kısmının “*olumsuz gündelik tecrübeler ve bu tecrübelerin olumsuz önyargılara dönüşümü üzerinden*” Suriyeli sığınmacıların vatandaşlık almasını istemedikleri tespit edilmiştir.

Bu anlamda, aradan geçen süreç içerisinde geçicilikten kalıcılığa doğru evrilen Suriyeli sığınmacıların yerli halk tarafından çoğunlukla artık bir tehdit olarak daha fazla algılanmaya başlanıldığı ve tutumların da bu yönde daha olumsuz ve dışlayıcı bir niteliğe dönüştüğü tespit edilmiştir. Biz ve onlar şeklinde kurgulanan gündelik hayattaki etkileşimler de çoğu zaman ötekileştirmenin ve ayrımcı söylem ve davranışların açığa çıktığı bir yapıya dönüşmektedir. Zira, “biz”in “öteki”yi insanlık tarihinin başından beri korkulacak en azından önlem alınması gereken bir şekilde tasarlamasını, dost-düşman dikotomisine atıfla analiz etmeye çalışan Bauman’a (1991:23-26) göre; ‘*dostlar ve düşmanlar vardır, bir de yabancılar vardır*’. Daha çok belirsizlik ve muğlaklıkla ilişkilendirilen “yabancı” ya da “öteki”, modernitenin belirsizlikleri ortadan kaldırma amacına uygun olarak bir kategori içine dahil edilir ve bu da çoğunlukla ‘düşman’ kategorisi olur. Çünkü, yabancılar hiçbir şey olmadıklarından, her şey olabilirler. Bu anlamda, yabancı olarak göçmenin, mültecinin veya sığınmacının “öteki” düşman kategorisine yerleştirilip “*önlem alınması gereken korkulacak bir varlık*” olarak değerlendirildiği somut vakaların artabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. (Ünal, 2014: 85).

Bu bağlamda değerlendirildiğinde, uzunca bir süredir Türkiye’de uluslararası göç, yabancı göçmen, mülteci gibi sorunların çoğunlukla “Türk misafirperverliği”yle ya da “konukseverliği”yle açıklanageldiğine şahit olsak da artık meselenin ortaya çıkardığı veya çıkaracağı sorunların kentlerdeki gündelik yaşam pratiklerini çok daha etkiler hale geldiğini zaman zaman küçük ve orta ölçekli krizlere ve çatışmalara evrildiğini ve dolayısıyla sorunların çözümünün misafirperverlik/konukseverlik yaklaşımının çok ötesine geçtiğini söylemek yanlış olmayacaktır (Ünal, 2014: 86).

5. KAYNAKLAR

- Aduğit, Y. (2013). Göreli Mekânlarda Ahlâki Kayıtsızlık. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, 15, 1-24.
- Agamben, G. (2013). *Kutsal İnsan*. (Çev. İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Altıntaş, S. (2014). Davetsiz Misafirler: Türkiye'deki Mültecilerin Maduniyet Görünümleri. *İdealkent Dergisi*, 14, 252-276.
- Anadolu Ajansı <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/-suriyenin-goc-bilancosu-13-milyon-multeci-ve-siginmaci/594747> [Erişim Tarihi, 15. 04. 19].
- Arda, E. (Ed.), (2003). *Sosyal Bilimler El Sözlüğü Sosyal Bilimler El sözlüğü*. İstanbul: Alfa Kitapevi.
- Arkonaç, S. A. (2008). *Sosyal Psikolojide İnsanları Anlamak*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- ASPB (2016). Suriyeliler İle Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları Arasındaki Evlilik İlişkileri Araştırması 2016. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Politika Serisi 43, Ankara.
- Aydın, B. (2018). Tanrı'nın Ön Bilgisi ve İrade Özgürlüğü: Batı Düşüncesinde Fatalizm Problemi. *Artuklu Akademi*, 5 (2), 433-436.
- Aydın, N. (2018). Nitel Araştırma Yöntemleri: Etnoloji. *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, 2(2), 60-71.
- Aydınlık.com, (2019). <https://www.aydinlik.com.tr/mudanya-belediye-baskani-mehmetcik-sehit-olurken-suriyeliler-sefa-suremez-toplum-haziran-2019> [Erişim Tarihi: 18.07. 2019].
- Bakan, İ. ve Kefe, İ. (2012). Kurumsal Açından Algı ve Algı Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(1), 19-34.
- Bakırtaş, T. (2012). Küresel Gelişme Modelinde Uluslararası Göç Olgusu ve Yansımaları. *Alternatif Politika*, 4 (2), 232-261.
- Barutçugil, İ. (2011). *Kültürler Arası Farklılıkların Yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Başer, D. (2011). *Zygmunt Bauman'da Müphemlik ve Toplumsal Yaşam*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Bauman, Z. (2000). *Postmodernlik ve Hoşnutsuzları*, (Çev. İ. Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2003a) *Modernlik ve Müphemlik*. (Çev. İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2003b). *Yasa Koyucular ile Yorumcular*, (2.Baskı). (Çev. K. Atakay). İstanbul: Metis Yayınları.

- Bauman, Z. (2010a), *Küreselleşme Toplumsal Sonuçları* (Üçüncü Baskı). (Çev. A. Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2010). *Etiğin Tüketiciler Dünyasında Bir Şansı Var mı?*. (Çev. F. Çoban ve İ. Katırcı), Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Bauman, Z. (2012). *Akışkan Aşk İnsan İlişkilerinin Kırılganlığına Dair*. İstanbul: Versus Yayınları.
- Bauman, Z. (2016). Bauman: “Mülteci krizi insanlığın krizidir”. <https://dusunbil.com/bauman-multeci-krizi-insanligin-krizidir/> (Erişim Tarihi: 25.05.2019).
- Bauman, Z. (2018). *Kapımızdaki Yabancılar*. (Çev. E. Barca). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Benhabib, S. (2006). *Ötekilerin Hakları, Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar* (Çev. B. Akkıyal). Ankara: İletişim Yayınları.
- Bilgin, N. (1994). *Kimlik Sorunu*. İzmir: Ege Yayıncılık.
- Bilgin, N. (1995). *Kollektif Kimlik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2003). *Sosyal Psikoloji Sözlüğü*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2011). *Sosyal Psikoloji*. İzmir: Ege Üniversitesi Basım Evi.
- Bozdağ, F. ve Kocatürk, M (2017). Zenofobi Ölçeği’nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52), 615-620.
- Brubaker, R. ve Laitin, D. D. (2008). Etnik ve Milliyetçi Şiddet. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 44, 211-238.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Buz, S. (2006). Kadın ve Göç İlişkisi: Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Örneği, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Buz, S. (2008). Türkiye’deki Sığınmacıların Sosyal Profili. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10 (4), 1-14.
- Canatan, K. (2013). Avrupa Toplamlarının Göç Algıları ve Tutumları: Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Sosyoloji Dergisi*, 3(27), 317-332.
- Castels, S. ve Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cemaloğlu, N. (2007). Örgütlerin Kaçınılmaz Sorunu: Yıldırma. *BİLİG Dergisi*, 42, 111-126.
- Cengiz, D. (2015). Zorunlu Göçün Mekânsal Etkileri ve Yerel Halkın Algısı; Kilis Örneği. *Turkish Studies*, 10(2), 101-122.

- Cengiz, D. (2018, Ekim). Avrupa’da Kültürel Irkçılık ve Göçün Tetikleyici Etkisi. Sözlü Bildiri, VII. *Uluslararası Sempozyum İdealden Gerçeğe Toplum, Siyaset Ve Ekonomi Bildiri Kitabı*, Malatya, 288-297.
- Chambers, I. (2014). *Göç, Kültür, Kimlik*. (Çev. Türkmen, İ. ve M. Beşikçi). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Connolly, W. E. (1995). *Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri*. (Çev. F. Lekeşizalın). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 17, 67-91).
- Çakır, S. (2011). Türkiye’de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 209-222.
- Çetin, A. (2004). İnsan Ticareti Suçu ,*AÜHFD*,
- Danış, A. D. (2004). Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye. *Birikim Dergisi*, No: 184-185, 216-224, Ağustos-Eylül.
- Davis, B. ve Winters, P. (2001). Gender, Networks and Mexico-US Migration. *The Journal of Development Studies*, 38(2), 1-27.
- Dedeoğlu, S., ve Ekiz Gökmen, Ç. (2011). *Sosyal Dışlanma Türkiye’de Yabancı Göçmen Kadınlar*. Ankara: Efil Yayınları.
- Demir, O.Ö. ve Erdal, H. (2010). Yasadışı Göç İle İlgili Kavramların Doğru Anlaşılabilmesi Sorunu ve Yazılı Basında Çıkan Haberler Üzerine Bir İnceleme. *Polis Bilimleri Dergisi*, 12 (1), 29-54).
- Demirtaş, H. A. (2003). Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar. *İletişim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 123-144.
- Deniz, A. Ç.; Ekinci, Y. ve Hülür, A. B. (2016). “Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu” Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayatı: Antep – Kilis Çevresi. 1. Basım, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Deniz, T. (2014). Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181, 175-204.
- Dilek, B. S. (2018). *Suriyeli Göçü*. Ankara: Kripto Yayınları.
- Dinçer, O. B., Federici, V., Ferris, E., Karaca, S., Kirişçi, K. ve Özmenek Çarmıklı, E. (2013). Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye Sonu Gelmeyen Misafirlik. *Brookings Enstitüsü & Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK)*, Ankara: Karınca Ajans Yayıncılık.
- Ekinci, Y., Hülür, B., Deniz, A. Ç. (2017). Yabancı ve Marjinal Olarak Öteki: Yerleşik ve Yabancı İlişkisi Bağlamında Suriyeli Sığınmacılar. *Tarih Okulu Dergisi*, 3, 365-392.
- Ensonhaber.com, (2019). <https://www.ensonhaber.com/sinopta-suriyelilere-plaj-tepkisi.html>

[Erişim Tarihi: 18.07. 2019].

- Erkal, M. E., Baloğlu, B., ve Baloğlu, F. (1997). *Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Der yayınları.
- Erkal, M. E. (2004). *Sosyoloji*. İstanbul: Der Yayınları.
- Erdoğan, İ ve Alemdar, K. (2010). *Öteki Kuram: Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Erk Yayıncılık.
- Erdoğan, M.M. (2014) *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması*, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, HUGO, Ankara.
- Ergüven, S.P., & Özturanlı, P. (2007). Uluslararası Mülteci Hukuku Ve Türkiye. *AÜHFD Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62 (4), 1007-1061.
- Ertuğrul, S. (2005). Derrida / Davetsiz Misafir. <https://davetsizmisafir.org/tag/derrida/> [Erişim Tarihi: 12. 04. 2019].
- Eureonews. Com, (2019)<https://tr.euronews.com/2019/06/10/antalya-gazipasa-ilce-meclisinden-suriyeli-multecilere-plaj-yasagi> [Erişim Tarihi: 18.07. 2019].
- Freedman, J.L., Sears, D.O., Carlsmith, J.M., (2003). *Sosyal Psikoloji*. (4.Baskı). (Çev. A. Dönmez. Ankara: İmge Kitapevi.
- GAV (2016). Göç Araştırmaları Vakfı <http://gocvakf-bm-multeciler-yuksek-komiserligi-kuresel-egilimler-raporu-2016/i.org/> [Erişim Tarihi, 13.12.19].
- GAV (2018). Göç Araştırmaları Vakfı <http://gocvakfi.org/turkiye-siginmacilara-ev-sahipliginde-dunyada-birinci-sirada/> [Erişim Tarihi: 15.04 19].
- Genç, F. (2014). Göçmen Mücadelesinin Güncelliği Üzerine, 10.11.2014, <http://www.yeniyol.org/gocmen-mucadelesinin-guncelligi-uzerine/>.
- Genç, Y ve Çat, G. (2014). Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi (AID)*, 8 (1), 363-394.
- Girard, R. (2005). *Günah Keçisi*. (Çev. Ergüden, I.). İstanbul: Kanal Kitap.
- Gidens, A. Sutton ve P. W. (2014). *Sosyolojide Temel Kavramlar* (Çev. Esgin, A.). Ankara: Phoenix Yayınları (Eserin orijinali 2014'te yayımlandı).
- GİGM (2016). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_tasar%C4%B1m_icler.pdf [Erişim Tarihi, 11.12. 2018].
- GİGM (2018). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_iceri [Erişim Tarihi, 21. 01. 2019].

- GİGM (2019). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü http://www.goc.gov.tr/icerik/yillik-goc-raporlari_363_377 [Erişim Tarihi : 17.04. 2019].
- GKY (2013). Geçici Koruma Yönetmeliği <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20146883.pdf> [Erişim Tarihi: 10.12. 2018].
- Görgeçli, M. (2012) Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık., Çayır, K. ve Ceyhan M. A. (Derleyenler), *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları.
- Gültekin, A. C. (2014). Bağışlanan Konukseverlik ve Konuksever Bağışlama: Derrida Felsefesinde Etik (Olanaksız) ve Politika (Olanaklı) İlişkisi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, 13-34.
- Gümüş, A. K. (2018). *Suriye'den Türkiye'ye Göçün Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yansımaları (Gaziantep Örneği)*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Gümüş, A. T. (2010). Küreselleşme ve Sosyal Devlet. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18(1), 85-146.
- Gündoğmuş, B. (2018, Ekim). Avrupa'da Kültürel Irkçılık ve Göçün Tetikleyici Etkisi. Yazılı Bildiri, *İdealden Gerçeğe Toplu, Siyaset ve Ekonomi Sempozyum Bildiri Kitabı*. Malatya, 288-297.
- Haberfark.net (2017). <http://www.haberfark.net/aman-dikkat-suriyeli-genc-kiz-eskilli-vatandasi-evlenme-vaadiyle-boyle-dolandirdi-57808h.htm> [Erişim Tarihi: 12.07. 2019].
- Habermas, J. (2012). "Öteki" Olmak, "Öteki"yle Yaşamak - *Siyaset Kuramı Yazıları*. (Altıncı Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Harunoğulları, M. ve Cengiz, D. (2015,Ekim). Suriyeli Göçmenlerin Mekânsal Analizi: Hatay(Antakya) Örneği. Yazılı Bildiri, *TUCAUM VIII. Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Ankara, 309-318.
- Harunoğulları, M., Hatunoğlu, Z., Polat , Y. ve Kılıç, M . (2018). Kahramanmaraş Esnafının Sosyo Ekonomik Durumu ve Suriyeli Sığınmacılara İlişkin Görüşünün Belirlenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 115-144.
- Hıdır, Ö. (2017). İslamofobi-Irkçılık-"Kültürel Irkçılık" İlişkisi. *OMBUDSMAN AKADEMİK*, 4, 23-49.
- Hortaçsu, N. (2012). *İnsan İlişkileri*. (4. Baskı). Ankara: İmge Kitapevi.
- Hortaçsu, N. (2014). *Grup içi ve Gruplar Arası Süreçler*(İkinci Baskı). Ankara: İmge Kitapevi.
- Hülür, H. ve Başer, D. (2015). Akışkan Modernitede Yabancınnın Durumu: Hiç Kimseleşme Süreci. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*, 35, 399-410.

- IKV (2009) İktisadi Kalkınma Vakfı. https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=4180&id=4209, [Erişim Tarihi, 18.01.2019].
- IOM (2017) Uluslararası Göç Örgütü. <https://www.iom.int/global-migration-trends> [Erişim Tarihi, 20. 01. 2019].
- İçişleri Bakanlığı, (2017). <https://www.icisleri.gov.tr/basin-aciklamasi05072017> [Erişim Tarihi: 11.07. 2019].
- İçduygu, A. (2004). *Türkiye’de Kaçak Göç*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- İçduygu, A. (2006). Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları. İstanbul: TÜSİAD-T/2006-12/427.
- İçduygu, A. ve Damla B. A. (2012). Türkiye’de Düzensiz Göç. Uluslararası Göç Örgütü Türkiye. Eylül, Ankara.
- İçduygu, A ve Sirkeci, İ. (1999). *Cumhuriyet Donemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İnce, H. O. (2003). Öteki Sorunsalının ‘Alterite’ Kavramı Çerçevesinde Yeniden Okunması Üzerine Bir Deneme. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi*. 21, 255-277.
- İnce, H. O. (2011). Almanya’da Farklı Olmak: Entegrasyon ve Hoşgörü Kavramına Eleştirel Bir Bakış. *BİLİG Dergisi*, 58, 173-202.
- İnceoğlu, M. (2011). *Tutum Algı İletişim* (Altıncı baskı). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- İspir, N. ve Küçükalkan, G. (2013). Ben ve Öteki İlişkisinde İnsan ve Diğerleri. *Atatürk İletişim Dergisi*, 5, 1-10.
- Kahraman, F. ve Nizam, Ö. K. (2016). Mültecilik Hallerini Mekân Üzerinden Okumak: Gaziantep Örneğinde Türkiyelilerin Gözünden Suriyeli Kent Mültecileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44), 808-825.
- Kap, D. (2014) Suriyeli Mülteciler: Türkiye’nin Müstakbel Vatandaşları. *Akademik Perspektif*, 30-35.
- Karakaş, B. (2014). Ankara, Milliyet, ”Sığınmacılar kamp istemiyor”, <http://www.milliyet.com.tr/siginmacilarkampistemiyor/gundem/detay/1862821/default.htm>, (Erişim Tarihi: 05.04.2014).
- Karagül, S. (2017). Orta Doğu’da İttifak İlişkilerindeki Dönüşüm: Arap Baharı Sonrası Kırılgan İttifaklar. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 5, 263-297.
- Kasapoğlu, A. (2008). Kur’an Açısından Fatalizm. *Hikmet Yurdu*, 1(1). 87-107.
- Kızmaz, Z. (2018). Suriyeli Sığınmacılar: Güvenlik Kaygıları ve Suç. *BEÜ SBE Dergisi*, 7(2), 392-431.
- Kutgi, H. (2016). Türkiye ve Avrupa’nın Suriyeli Sığınmacılara Karşı Yaklaşımı. İlke İlim

Eğitim ve Kültür Derneği, İstanbul.

Lingis, A. (1997). *Ortak Bir Şeyleri Olmayanların Ortaklığı*. (Çev. T. Birkan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Mehveş, E. Milliyet, “Suriyelilerle evlilik ticarete dönüştü”

<http://www.milliyet.com.tr/suriyelilerle-evlilik-ticarete-gundem/detay/1827612/default.htm>

(Erişim Tarihi: 26.01.2014)

Man, F. (2015, Aralık). Modernlik ve Yabancılar: Bir ‘Günah Keçisi’ Kategorisi Olarak Emek Piyasasındaki Suriyeli Göçmenler Örneği. Yazılı Bildiri, *VII. Sosyal İnsan Hakları Uluslararası Sempozyumu*, Denizli, 419-435.

Man, F. (2016). “Günah Keçileri” ya da “Olağan Şüpheliler” Olarak Suriyeliler. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 6, 1147-1170.

Mardin, Ş. (1986). *Din ve İdeoloji* (3. Basım). İstanbul: İletişim yayınları.

Mazlumder (2014). Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu. Mazlumder Kadın Çalışmaları Grubu.

MD (2019a) Mülteciler Derneği, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> [Erişim Tarihi, 15.04.19].

MD (2019b). Mülteciler Derneği, multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/ [Erişim Tarihi: 17.04. 2019].

MD (2019c) Mülteciler Derneği <https://multeciler.org.tr/suriyeliler-devletten-para-aliyor-mu/> [Erişim Tarihi: 15. 07. 2019].

Memurlar.net(2018). <https://www.memurlar.net/haber/754095/dini-nikahla-evlendigi-suriyeli-kiz-tarafindan-dolandirildi.html> [Erişim Tarihi: 12. 07. 2019].

Mora, N. (2008). Kendi -Öteki İletişimi ve Etnomerkezcilik. *Selçuk İletişim Dergisi*, 5(2), 206-218).

Naz, Y. (2015). *Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikası ve Uluslararası Göçün Türkiye’deki Güncel Sorunları*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Konya.

Odman, T. (1996). Kadın Mülteciler. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları.

Öner, M. İ. (2015). *Sosyal Kimlik Bakış Açısıyla Grup Temelli Duyguların Farklı Boyutlarda İncelenmesi*. Yayınlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ördek, K. (2017). Türkiye’de “Geçici Koruma” Altında Suriyeliler Ve Seks İşçiliği. Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği Raporu, Ankara.

- Özdemir, E (2017). Suriyeli Mültecilerin Türkiye’deki Algıları. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 16(1), 115-136.
- Özekmekçi, M. İ. (2010). Tehdit Sınırını Geçemeyen Göçmen. *Hayat Sağlık Dergisi*, (2), 44–48.
- Özer, Y. Y. (2015). *Uluslararası göç ve Yabancı Düşmanlığı*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Özipek, B. B. (2018). Ekonomi Temelli Ayrımcılık ve Önyargı Karşıtı Argümantasyona Katkı: “Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi” Raporu. *Liberal Düşünce Dergisi*, 90, 125-146.
- Öztürk, S. ve Çoltu, S. (2018). Suriyeli Mültecilerin Türkiye Ekonomisine Etkileri. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 188-198.
- Paker, M. (2012). Psikolojik Açıdan Önyargı ve Ayrımcılık., M. A. Ceyhan ve K. Çayır (Derleyenler), *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde (41-53). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Parlak, Z. (2014). Ana Akım Medyada Yabancı Kadınların Temsili ve Sosyal Medyanın Yabancı Kadın Cinsiyetlerine Yaklaşımı. Erciyeş, G., Aydınoglu, N., (Editörler), *Kadın ve Toplum* içinde (205-234). İzmir: Meta Matbaacılık.
- Perruchoud, R. Ve R. Jillyanne (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*, (Çev. Ç. Bülent). Uluslar Arası Göç Örgütü: İsviçre. (Eserin Orjinali 2004’te İsviçre’de yayımlanmıştır).
- Schnapper, D. (2005). *Öteki ile İlişki*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.
- Selçuk, S. S. (2012). Postmodern Dönemde Farklılığın Kutsanması ve Toplumun Parçacıllaştırılması: “Öteki” ve “Ötekileştirme”. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 78-99.
- Semerci, P. U , Erdoğan, E., ve Sandal Önal, E. (2017). “Biz”liğin Aynasından Yansıyanlar: Türkiye Gençliğinde Kimlikler ve Ötekileştirme. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sevinç, B. (2010). Bir Öteki Yaratmak. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 4 (7), 177-194.
- Simmel, G. (2017). *Gizliliğin ve Gizli Toplamların Sosyolojisi* (İkinci Baskı). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Somersan, S. (2004). *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sönmez, B. (2008). *Modern Batı Düşüncesi Hristiyanlık ve Din Algısı*. İstanbul: Nüve Kültür Merkezi.
- Sönmez, M. E. ve Adıgüzel, F. (2017). Türkiye’de Suriyeli Sığınmacı Algısı: Gaziantep Şehri Örneği. *Gaziantep University Journal of Social Sciences* , 16 (3), 797-807.
- Şen, F. (2017). Bir ‘Öteki’ Olarak Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Ana Akım ve Alternatif

- Medyada Temsili. *Atatürk İletişim Dergisi*, 12, 27-41).
- Şen, Y. (2013). Suriye’de Arap Baharı. *Yasama Dergisi*, 23, 55-78.
- Şerif, M. ve Şerif, C.W. (1996). *Sosyal Psikolojiye Giriş II*. İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Tarha, N.(2016). *Toplum Psikolojisi*. Ankara: Timaş Yayınları.
- Taş, M. (1999). *Avrupa’da Irkçılık*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Tatar, V. ve Ülker, M. (2017). Arap Baharının Türkiye’ye Etkileri: Suriyeli Mülteci Sorunu. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*. 8(21), 278-288.
- TDK, Türk Dil Kurumu (2019). <http://sozluk.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 13. 07. 2019].
- Teyit Medya (2019) <https://teyit.org/turkiyede-yasayan-suriyelilerle-igili-internette-yayilan-22-yanlis-bilgi/> [Erişim Tarihi: 15. 07.2019].
- Torun, A. (2015, Eylül). “Öteki” İle “Biz” İlişkisinde Yeni Medya. Yazılı Bildiri, *Sosyal ve Beşeri Bilimlere ve Küresel Yaklaşımlar: Kuram ve Uygulamalar Uluslararası Sempozyumu*, Varşova Polonya, 1-19.
- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 29-63.
- Tunç, İ. (2016). Uluslararası Göç ve Türkiye’de Uluslararası Göçe İlişkin Uygulamalar, 19 Ocak 2019 tarihinde https://www.academia.edu/5875580/Uluslararası%C4%B1_G%C3%B6%C3%A7_ve_T%C3%BCkiyede_Uluslararası%C4%B1_G%C3%B6%C3%A7e_%C4%B0li%C5%9Fkin_Uygulamalar adresinden alınmıştır.
- Tüzün, İ. K. (2007). Güven, Örgütsel Güven ve Örgütsel Güven Modelleri. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2, 93-118.
- TÜİK, (2011) Türkiye İstatistik Kurumu. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> [Erişim Tarihi: 08. 06. 2019].
- TÜİK, (2013) Türkiye İstatistik Kurumu. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> [Erişim Tarihi: 08. 06. 2019].
- TÜİK, (2018). Türkiye İstatistik Kurumu. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?jsessionid=fyzpdpGDzGcKjM7qHqNCbnLHFh4HqG59VGcR6D2J5FSzk5Pb2JGW!559494057?id=30698> [Erişim Tarihi: 04.07. 2019].
- Tümtaş, M. S. ve Ergün, C. (2016). Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 21(4), 1347-1359.
- Türkoğlu, O. (2011). Mülteciler Ve Ulusal/Uluslararası Güvenlik. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(2), 101-118.

- Uluç, G. (2009). *Medya ve Oryantalizm Yabancı, Farklı ve Garip... Öteki*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- UMHD (2018). Uluslararası Mülteci Hakları Derneği. <https://www.umhd.org.tr/>
- UNCHR, (2009). BMMYK, Ayrımcılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı. <https://www.unhcr.org/afr/news/latest/2009/12/4b30fd089/unhcr-issues-guidelines-counter-discrimination-intolerance.html?query=xenophobia> [Erişim Tarihi: 03.07.2019].
- UNHCR, (2013). Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2017/04/uluslararasi-koruma.pdf>, [Erişim Tarihi, 18.01.2019].
- UNCHR (2017) <https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar> [12. 01. 2019].
- UNCHR (2018). <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html> [12.12. 2018].
- UNCHR, (2019a). <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113> [Erişim Tarihi, 18.04,2019].
- UNCHR (2019b). <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2018/12/Provincial-Breakdown-Syrian-Refugees-in-Turkey.png> [Erişim Tarihi: 17.04 2019].
- Ural, O. (2015). Yeni Çağın Hastalığı: Yabancı Korkusu. <https://dunyalilar.org/yeni-cagin-hastaligi-yabanci-korkusu-jenofobi.html/> [Erişim Tarihi: 03.07. 2019].
- Urk, M. (2010). *Göç Olgusu Bağlamında Mülteciler, Sığınmacılar Ve İnsan Hakları*. Yüksek Lisan Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uzman, N. (2016). Türkiye'nin Sınır Güvenliği Açısından Suriyeli Sığınmacılar Meselesi. *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(15), 135 – 158.
- Ünal, S.(2013). *Türkiye’de Seküler Ve Dini Hayat Tarzlarına Dayalı Toplumsal Ve Siyasal Kutuplaşmaların Gündelik Rutinler Ve Etkileşimler Bağlamında Sosyolojik Analizi*. Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Ünal, S. (2014). Türkiye’nin Beklenmedik Konukları: “Öteki” Bağlamında yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi. *Journal of World of Turks*, 6(3), 65-89.
- Ünal, S. (2018). Irksal Temelli Ayrımcılığın Yeni Görünmez Yüzü: Kültürel Karşılaşmalar ve Mikro-Saldırganlıklar. *Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 5(28), 3288- 3308.
- Ünür, E. (2013). Görünmeyen Kimlikler: Öteki Kimliği Bağlamında “Kayıp Şehir” Dizisinin Analizi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(2), 251-273.
- Yaman, F. (2017). Uyum ve Ötekileşme Ayrımında Suriyeli Sığınmacılar, *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 91-110.

- Yıldırım, S., İslamoğlu, E., ve İyem, C. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma. *BİLGİ*, 35, 107-126.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri Ve Etkileri, *Turkish Studies*, 9(2), 1685-1704.
- Yılmaz, M ve Köse, A. 2010). Fısıltı Gazetesi İçin Yeni Bir Mecra: Söylentilerin İletim Mekânı Olarak Çevrimiçi Forumlar. *Milli Folklor Dergisi*, 85, 183-192.
- YUKK, (2013). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> [Erişim Tarihi, 20. 01. 2018].
- Yüksel, Ö. (2006). *Davranış Bilimleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Zlotnik, H. (2001). Past Trends in International Migration and Their Implications for Future Prospects. In M.A.B. Siddique, (ed.), *International Migration into the Twenty-First Century: Essays in Honor of Reginald Appleyard*. (pp. 227-262). Boston, MA: E. Elgar.

6. EKLER

EK 1: Görüşmeci Listesi

Madinli Görüşmeci İsimleri	Cinsiyet	Yaş	Doğum Yeri	Meslek	Ekonomik Durum	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Kendisine Yakın Gördüğü Etnisite
G.1	Kadın	28	Mardin	Ev Hanımı	9001-10000 TL	İlk Okul	Bekar	Kürt
G.2	Erkek	44	Mardin	Esnaf-Şarküteri	1850-2000 TL	Orta Okul	Evli	Kürt
G.3	Kadın	31	Mardin	Esnaf-Çeyizlik	4001-5000 TL	Lise	Evli	Kürt
G.4	Erkek	49	Mardin	Esnaf-Ayakkabıcı	1850-2000 TL	İlkokul Mezunu	Evli	Kürt
G.5	Kadın	48	Mardin	Ev Hanımı	3001-4000 TL	İlk Okul	Evli	Kürt
G.6	Erkek	32	Mardin	Serbest Meslek	2001-3000 TL	İlk Okul	Evli	Kürt
G.7	Kadın	50	Mardin	Ev Hanımı	4001-5000 TL	Okur Yazar Değil	Evli	Kürt
G.8	Erkek	29	Mardin	Satış Temsilcisi	6001-7000 TL	Lise	Evli	Kürt
G.9	Kadın	43	Mardin	Esnaf- Tuhafile	1850-2000 TL	İlk Okul	Bekar	Kürt
G.10	Erkek	37	Mardin	Memur	5001-6000 TL	Üniversite	Evli	Kürt
G.11	Kadın	60	Mardin	Ev Hanımı	4001-5000 TL	Okur Yazar Değil	Evli	Kürt
G.12	Erkek	60	Mardin	Emekli Hoca	1851-2000 TL	Üniversite	Evli	Kürt
G.13	Kadın	26	Mardin	Ev Hanımı	10000 TL Ve Üzeri	Lise	Evli	Arap
G.14	Erkek	50	Mardin	Esnaf- Gümüşçülük	9001-10000 TL	Üniversite	Evli	Türk
G.15	Kadın	30	Mardin	Ev Hanımı	1851-2000 TL	Orta Okul	Evli	Arap
G.16	Erkek	38	Mardin	Çiftçi	3001-4000 TL	İlk Okul	Evli	Arap
G.17	Kadın	55	Mardin	Çaycı	1850-2000 TL	İlk Okul	Evli	Arap
G.18	Erkek	43	Mardin	Şöför	1850-2000 TL	İlk Okul	Evli	Arap
G.19	Kadın	23	Mardin	Özel Sektör Çalışanı	1850 TL Ve Altı	Üniversite	Bekar	Arap
G.20	Erkek	36	Mardin	Çiftçi	3001-4000 TL	İlk Okul	Evli	Arap
G.21	Kadın	25	Mardin	Kuaför	3001-4000 TL	Lise	Bekar	Kürt
G.22	Erkek	34	Mardin	Müdür Ydr. Öğretmen	4001-5000 TL	Üniversite	Bekar	Arap
G.23	Kadın	27	Mardin	Öğretmen	3001-4000 TL	Üniversite	Bekar	Kürt
G.24	Erkek	70	Mardin	Emekli İmam	2001-3000 TL	Lise	Evli	Arap
G.25	Erkek	29	Mardin	Doktor	9001-10000 TL	Üniversite	Bekar	Kürt
G.26	Kadın	53	Mardin	Çalışmıyor	3001-4000 TL	İlk Okul	Evli	Arap
G.27	Erkek	65	Mardin	Çalışmıyor	1850 TL Ve Altı	Orta Okul	Evli	Kürt
G.28	Kadın	53	Mardin	Ev Hanımı	2001-3000 TL	İlk Okul	Evli	Kürt
G.29	Kadın	34	Mardin	Öğrenci	1850-2000 TL	Üniversite	Bekar	Kürt
G.30	Kadın	22	Mardin	Öğrenci	1850 TL Ve Altı	Üniversite	Bekar	Arap
G.31	Kadın	24	Mardin	Öğrenci	3001-4000 TL	Üniversite	Evli	Arap
G.32	ERKEK	33	Mardin	Memur	3001 -4000 TL	Üniversite	Evli	Kürt
G.33	Erkek	40	Mardin	Eğitimci	4001-5000 TL	Üniversite	Evli	Türk
G.34	Erkek	31	Mardin	İşçi	1850 TL Ve Altı	Orta Okul	Evli	Arap
G.35	Erkek	18	Mardin	Serbest Meslek	1850 TL Ve Altı	Lise	Bekar	Arap
G.36	Erkek	50	Mardin	Çalışmıyor	1850 TL Ve Altı	Lise	Evli	Arap

EK 2: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Bu yarı yapılandırılmış görüşme formu, Mardin halkının Suriyeli göçmenlere yönelik bakış açısını saptamak ve toplumsal uyum sürecini incelemek için hazırlanmıştır.	
1.	Sizce bir Suriyeli kimdir?
2.	Hiç bir Suriyeli ile karşılaştınız mı, sizde nasıl bir fikir oluştu?
3.	Hiç bir Suriyeli ile konuştunuz mu sizde nasıl bir fikir oluştu?()
4.	Suriyeli komşunuz var mı?
5.	Bir Suriyeliyle herhangi bir şekilde zaman geçirdiniz mi? İzleminiz nedir?
6.	Suriyeli komşunuz olsun ister misiniz?
7.	Suriyeli komşunuz olursa nasıl hissedersiniz?
8.	Suriyeli komşunuz(varsa ya da olsaydı) sizden borç para isterse verir misiniz? Neden?
9.	Bir Suriyeliyi betimleyecek olursanız nasıl betimlersiniz?
10.	Bir Suriyeli gördüğünüzde onun konuştuğu dil dışında Suriyeli olduğunu nasıl ayırt edersiniz?
11.	Yolda bir Suriyeli görürseniz tanır mısınız?
12.	Bir Suriyelinin hangi yönleri dikkatinizi çeker?
13.	Bir Suriyelinin hangi yönleri hoşunuza gider?
14.	Bir Suriyelinin hangi yönleri sizi rahatsız eder?
15.	Suriyelilerin bizim kültürümüze yakın yönleri var mı? Ortak yönlerimiz var mı?
16.	Suriyelileri hangi açılardan kültürünüze yakın görüyorsunuz?
17.	Suriyelileri hangi açılardan kültürünüze uzak görüyorsunuz?
18.	Biz Suriyelilerden en çok hangi noktalarda zıtlıyoruz? Hangi noktalarda anlaşıyoruz?
19.	Suriyeliler kendi aralarında etnik ve kültürel(Arap-Türkmen-Kürt) olarak farklı mıdır? Siz hangilerini kendinize yakın görürsünüz?
20.	Kendinizi bir Suriyeli ile kıyaslar mısınız? Ne açıdan? Kıyaslamazsanız neden?
21.	Kendinizi bir Suriyeli ile kıyasladığınızda kendinizde ne fark edersiniz?
22.	Toplumanuzu Suriyeliyle kıyasladığınızda ne fark edersiniz?
23.	Suriyelilerin Mardin halkıyla nasıl bir ilişkisi var?
24.	Mardin Suriyeliler için uygun mu?
25.	Suriyeliler geldiğinden beri bulduğunuz bölgede neler değişti?
26.	Suriyelilerin memleketinize ne gibi katkıları/faydaları dokundu?
27.	Suriyelilerin memleketinize ne gibi zararları dokundu?
28.	Suriyeliler halkın düzenini bozuyor mu?
29.	Sizce halk Suriyelilere fazla mı iyi davranıyor?
30.	Suriyeliler eğitilmiş ve kültürlü bir kitleden mi oluşmaktadır?
31.	Suriyeliler sizce uyumlu insanlar mı?
32.	Türkiyeli erkeklerin Suriyeli kadınla evlenmesini nasıl karşılıyorsunuz?
33.	Türkiyeli bir kadının Suriyeli bir erkekle evlenmesini nasıl karşılıyorsunuz?
34.	Bir Suriyeli erkeğin kızıyla talip olmasını nasıl karşılıyorsunuz?
35.	Suriyeli Kadınların Kuma olarak evlenmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?
36.	Sizce yerli bir vatandaş bir Suriyeliyle evlendiğinde çatışma yaşar mı? Varsa bu çatışma hangi açılardan yaşanır?
37.	Suriyeliler genel olarak nasıl (ekonomik)koşullar altında yaşıyorlar?
38.	Suriyelilerin göçmen olmaları itibarıyla kötü şartlar altında yaşamaları normal bir süreç midir?
39.	Suriyeli göçmenler bulundukları kötü koşullarla yaşamaya devam mı etmelidirler yoksa onu değiştirmeli midirler? Nasıl?
40.	Sizce Suriyeliler nasıl işlerde çalışmalı?
41.	Sizce bu savaş sürecinde Suriyeliler ne yapmalı?
42.	Suriyeliler Türkiye’de kalıcı olarak kalırlarsa Türkiye’ye bir yararları ya da zararları dokunur mu?
43.	Suriyeliler Türkiye’de kalıcı kalmaya devam ederse bundan devlet zarar görür mü? Nasıl zarar görür?
44.	Suriyeliler oy kullanmalı mıdır?
45.	Sizce Suriyelilere vatandaşlık verilmeli midir?
46.	Devletin Suriyelilere yönelik yaptığı yardımları nasıl değerlendiriyorsunuz?
47.	Suriyelilerin ücretsiz tedavi olmaları, üniversiteye gitmeleri, devletten ödenek almaları vb. haklar hakkında ne biliyorsunuz?
48.	AVM, Hayvanat Bahçesi, Lunapark gibi eğlence mekanlarında Suriyeli gördüğünüzde/ya da görürseniz ne düşünürsünüz?

EK 2: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu (devamı)

49.	Suriyelilerin şık giyinmeleri ve pahalı cep telefonları kullanmaları hakkında ne düşünürsünüz? Suriyelilerin başına gelen bu hüsrana dolu savaş sizce onların kaderi mi?
50.	Ülkemize dört milyona yakın Suriyeli değil de dört milyona yakın Yunan-Fransız-Alman gelseydi ülkemizde olumlu ya da olumsuz olarak ne değişirdi?
51.	Suriyeliler hangi kriterleri taşısaydı ülkemizde daha uyumlu yaşarlardı?
52.	Suriyelilerin dindar olduğunu düşünüyor musunuz?
53.	Suriyelilerin Müslüman olmasının bizimle olan ilişkilerine katkısı var mıdır?
54.	Suriyeli Mültecilere ait şehirlerden uzak(getto) bölgeler mi oluşturulmalı yoksa Suriyeliler halka mı karışmalıdır? Neden?
55.	Siz Suriyelilerin yaşadığı iç savaşın içerisinde olsaydınız ne yapardınız?
56.	Göç yönünün tersini hayal edelim Türkiye’de bir savaş çıkıyorsa ve biz Suriye’ye sığınsaydık onlar bizi nasıl karşılardı?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Fatıma DOĞAN
Doğum Yeri ve Tarihi : Mardin / 17. 09. 1993

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Bingöl Üniversitesi / Fen Edebiyat Fakültesi/
Sosyoloji Bölümü
Lisansüstü Öğrenimi : Aydın Adnan Menderes Üniversitesi / Sosyal Bilimler
Enstitüsü / Sosyoloji ABD/ Yüksek Lisans
Bildiği Yabancı Diller: İngilizce
Arapça

İletişim

e-posta Adresi : dogannfatima@gmail.com

Tarih : 28. 08. 2019